

**Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej
województwa opolskiego
w obszarach oddziaływania
Europejskiego Funduszu Społecznego**

Opole, grudzień 2018 r.

Materiał przygotowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego,
Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej w składzie:

Waldemar Zadka – Dyrektor Departamentu Polityki Regionalnej i Przestrzennej

Referat Badań i Ewaluacji – Opolskie Obserwatorium Terytorialne:

Anna Kuźnik

Karina Piziak

Jagoda Sokołowska – Kierownik Referatu

Agnieszka Teodorowicz

oraz przy wsparciu pracowników:

Departamentu Edukacji i Rynku Pracy, UMWO

Departamentu Koordynacji Programów Operacyjnych, UMWO

Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Opolu

Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej

Urzędu Statystycznego w Opolu

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	3
WSTĘP	5
1. ANALIZA JAKOŚCIOWO-ILOŚCIOWA	6
1.1 DEMOGRAFIA	6
Liczba ludności i wskaźnik depopulacji.....	6
Przyrost naturalny	8
Współczynnik dzietności	11
Migracje stałe (krajowe i zagraniczne)	13
Struktura ludności według grup wieku.....	17
Obciążenie demograficzne	19
Działania Opolszczyzny na rzecz minimalizacji zjawiska depopulacji.....	23
Podsumowanie	30
Wnioski i rekomendacje	33
1.2 RYNEK PRACY	37
Zatrudnienie	37
Bezrobocie.....	43
Osoby w wieku 50 lat i więcej	44
Osoby o najniższym wykształceniu.....	45
Osoby z niepełnosprawnościami	46
Bezrobotni wg profili wsparcia	48
Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy	49
Efektywność aktywnej polityki rynku pracy	50
Wnioski i rekomendacje	52
1.3 INTEGRACJA SPOŁECZNA	58
Ubóstwo	58
Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca.....	60
Pomoc społeczna.....	61
System wspierania rodziny i pieczy zastępczej	70
Deinstytucjonalizacja usług społecznych - tworzenie rodzinnych domów dziecka	75
Asystenci rodziny.....	77

Dzieci w rodzinach wieloproblemowych wg powiatów woj. opolskiego	78
Placówki wsparcia dziennego	79
Instytucje pomocy i integracji społecznej – wsparcie osób starszych i niepełnosprawnych	81
Usługi opiekuńcze realizowane przez samorząd gminny lub na jego zlecenie	90
Mieszkania chronione	92
Podmioty ekonomii społecznej	93
Centra i kluby integracji społecznej.....	96
Warsztaty terapii zajęciowej i zakłady aktywności zawodowej	97
Spółdzielnie socjalne	98
Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej w woj. Opolskim.....	99
Wnioski i rekomendacje	102
1.4 EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE	107
Opieka żłobkowa	107
Wychowanie przedszkolne.....	112
Kształcenie ogólne.....	116
Kształcenie zawodowe	120
Kształcenie dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.....	124
Kształcenie ustawiczne	127
Wnioski i rekomendacje	128
2. PODSUMOWANIE - ZIDENTYFIKOWANE WYZWANIA I OBSZARY PROBLEMOWE	134
3. ZIDENTYFIKOWANE WYZWANIA I PROPONOWANE ROZWIĄZANIA NA POZIOMIE KRAJOWYM	137
SPIS TABEL	151
SPIS MAP	154
SPIS WYKRESÓW	155
SPIS SCHEMATÓW	157

WSTĘP

Alokacja *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2014-2020* wynosi 944 967 792,00 EUR, z czego 265 814 879,00 EUR przeznaczono na działania finansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Przyczynią się one do realizacji jednego z celów rozwojowych EU2020 zakładającego ograniczenie skali ubóstwa i wykluczenia społecznego. Służyć temu będą interwencje podejmowane w obszarze zatrudnienia, adaptacyjności pracowników i przedsiębiorstw, zdrowia, włączenia społecznego i zawodowego oraz edukacji.

RPO WO 2014-2020, w ramach OSI *Depopulacja* umożliwi realizację działań poprawiających warunki życia w regionie i przeciwdziałających niekorzystnym trendom demograficznym, które to zdefiniowane zostały w pilotażowym na skalę kraju *Programie Specjalnej Strefy Demograficznej w województwie opolskim do 2020 roku „Opolskie dla rodziny”*.

W dokumencie przedstawiono analizę sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa opolskiego w czterech głównych obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego, według szablonu opracowanego przez DG ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Włączenia Społecznego¹, tj.:

- *Demografii*
- *Rynku pracy*
- *Integracji społecznej*
- *Edukacji i wykształcenia.*

W ramach każdego rozdziału przedstawiono część diagnostyczną (w oparciu o wskaźniki wskazane przez KE) oraz część rekomendacyjną odnoszącą się do dalszego wdrażania Europejskiego Funduszu Społecznego w województwie opolskim, zarówno w obecnej perspektywie jak i po 2020 roku.

Wnioski wynikające z analizy posłużyły do zidentyfikowania wyzwań oraz problemów w ramach poszczególnych obszarów tematycznych, które zaprezentowane zostały w końcowej części analizy. Analiza zawiera także wyciąg z wniosków i rekomendacji sformułowanych w ramach tożsamej analizy, zrealizowanej na poziomie krajowym na zlecenie Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju, odnoszących się do wsparcia realizowanego w ramach EFS w województwie opolskim.

Niniejszy raport analityczny został przygotowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, we współpracy z Wojewódzkim Urzędem Pracy w Opolu, Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Opolu oraz przy wsparciu Urzędu Statystycznego w Opolu.

¹ DG for Employment, Social Affairs and Inclusion.

1. ANALIZA JAKOŚCIOWO-ILOŚCIOWA

1.1 DEMOGRAFIA

Jednym z najważniejszych wyzwań dla rozwoju kraju podkreślanym w dokumentach krajowych są niekorzystne trendy demograficzne, które przejawiają się m.in. ujemnym przyrostem naturalnym, spadkiem liczebności osób w wieku aktywności zawodowej (grupa produkcyjna) oraz starzeniem się całej populacji w powiązaniu z niekorzystnymi zmianami struktury demograficznej w ujęciu terytorialnym.

Województwo opolskie należy do grupy małych regionów europejskich – zarówno pod względem powierzchni, jak i potencjału ludnościowego. Przy najmniejszej w Polsce powierzchni 9 412 km² i liczbie ludności, na koniec 2017 roku, nieco ponad 990 tys. (2,6% ludności kraju, ostatnie miejsce w rankingu województw), gęstość zaludnienia w województwie opolskim wynosi 105 os./km² przy średniej dla Polski 123 os./km².² Wszystkie wskaźniki nawiązujące do liczby mieszkańców nie obejmują zjawiska nie rejestrowanej migracji zawieszonej. Na podstawie przeprowadzonych badań oszacowano, że rozbieżność pomiędzy danymi meldunkowymi a rzeczywistą liczbą mieszkańców wynosi ok. 17-19%. Oznacza to, że stan ludności regionu powinien zostać skorygowany o 163-192 tys. osób. Zatem liczebność populacji regionalnej wynosi ok. 798-828 tys. osób³.

Zmiany demograficzne stanowią i w najbliższych latach będą stanowić istotne wyzwanie dla Unii Europejskiej w tym Polski. Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań wskazują, iż spośród wszystkich województw, to właśnie w województwie opolskim sytuacja w tym zakresie jest najtrudniejsza. Depopulacja – wyludnianie się regionu oraz starzenie się mieszkańców stają się głównymi wyzwaniami rozwojowymi, rzutującymi na obecny i przyszły rozwój województwa opolskiego⁴.

Liczba ludności i wskaźnik depopulacji

Od lat liczba mieszkańców województwa zmniejsza się – region ulega stopniowej depopulacji⁵. W latach 2015-2017 liczba ta zmniejszyła się o 5,9 tys., wskaźnik depopulacji⁶ był ujemny i wyniósł -0,6% przy niewielkim spadku w kraju -0,01% (Tabela 1).

Najbardziej niekorzystna sytuacja miała miejsce w powiecie opolskim, gdzie liczba ludności zmniejszyła się o 9,4 tys. osób czyli 7,1%. Jednocześnie w analizowanym okresie powiaty namysłowski i m. Opole

² Zob. *Przegląd regionalny Polski 2017 – województwo opolskie*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opolskie Obserwatorium Terytorialne, październik 2017, Bank Danych Lokalnych (GUS).

³ Por. R. Jończy: *Sytuacja demograficzna i zatrudnienie na obszarach wiejskich województwa opolskiego*, Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu, Katedra Ekonomii i Badań nad Rozwojem Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Opole-Wrocław 2017, s. 104,

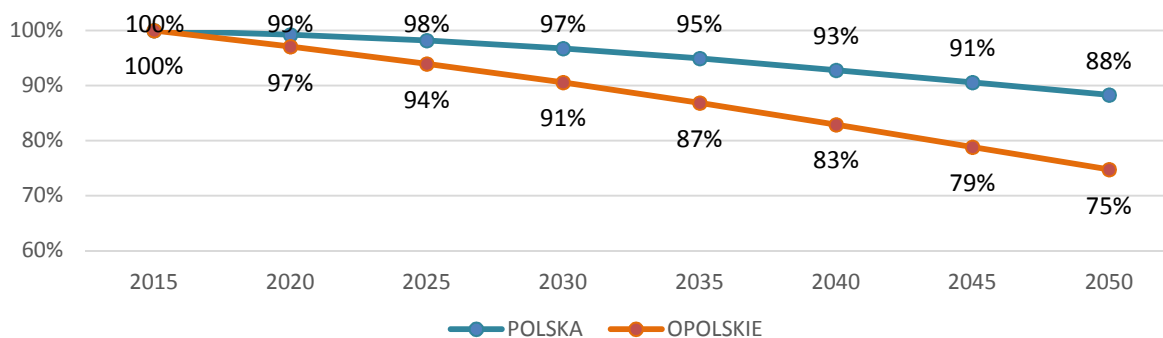
⁴ *Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku*, Samorząd Województwa Opolskiego, Opole 2012, s. 28. Opolskie JST w badaniach terenowych, przeprowadzonych w I kwartale 2018 roku, nadal zwracały uwagę na depopulację – jako najistotniejszą barierę / zagrożenie rozwojową/e. Zob. *Identyfikacja potencjałów i barier JST w województwie opolskim oraz działań na przyszłość – opinia gmin i powiatów*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opolskie Obserwatorium Terytorialne, wrzesień 2018, s. 14.

⁵ W stosunku do 2010 r. różnica ta wynosi 27 172 osób. Oznacza to, że przez 7 lat liczba ludności WO zmniejszyła się o 2,7%.

⁶ Zmiana liczby ludności wyrażona w procentach.

odnotowały wzrost liczby mieszkańców odpowiednio o 0,1% (62 os.) i 7,7% (9,2 tys.).⁷ Należy zaznaczyć, że w 2017 roku w stosunku do 2015 roku, w województwie opolskim odnotowano jeden z najwyższych wskaźników depopulacji w Polsce, gorzej wypadły jedynie województwa: świętokrzyskie (-0,8%), łódzkie (-0,7%). Według długookresowej prognozy liczby ludności przygotowanej przez Główny Urząd Statystyczny (GUS)⁸ obserwowany będzie spadek liczby ludności na przestrzeni kolejnych lat – do 2050 roku liczba ludności spadnie o 25%. Jest to najwyższy spadek prognozowany dla województw Polski⁹ (Wykres 1).

Wykres 1. Dynamika liczby ludności w województwie opolskim oraz w Polsce w latach 2020-2050 (stan na 2015 = 100)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 1. Liczba ludności wg płci oraz współczynnik feminizacji w roku 2015 i 2017 wraz ze zmianą populacji 2017/2015 - w województwie opolskim wg powiatów i w Polsce

Jednostka terytorialna	2015				2017				wskaźnik depopulacji/ zmiana liczby ludn. ogółem rok 2015=100 (%)
	liczba ludności (os.)			współczynnik feminizacji (liczba kobiet/100 mężczyzn)	liczba ludności (os.)			współczynnik feminizacji (liczba kobiet/100 mężczyzn)	
	ogółem	w tym: kobiety	w tym: mężczyźni		ogółem	w tym: kobiety	w tym: mężczyźni		
POLSKA	38 437 239	19 839 248	18 597 991	107	38 433 558	19 840 383	18 593 175	107	0,0 (-0,01)
OPOLSKIE	996 011	514 063	481 948	107	990 069	511 109	478 960	107	-0,6
Powiat brzeski	91 191	46 775	44 416	105	90 493	46 389	44 104	105	-0,8
Powiat głubczycki	46 892	24 013	22 879	105	46 209	23 653	22 556	105	-1,5
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	96 139	49 726	46 413	107	95 236	49 259	45 977	107	-0,9

⁷ Z dniem 1 stycznia 2017 r. m. Opole zmieniło swoje granice administracyjne i powiększyło się o 12 sołectw wchodzących w skład powiatu opolskiego. Zmiany te wpłynęły na zwiększenie liczby mieszkańców Opola o ponad 9 tys. osób <https://nto.pl/rada-ministrow-zatwierdzila-poszerzenie-granic-opola/ar/10424562>, jak również na zmniejszenie liczby ludności w powiecie opolskim.

⁸ Prognoza ludności na lata 2014-2050 (opracowana w 2014 r.), Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosci/prognoza-ludnosci-na-lata-2014-2050-opracowana-2014-r,1,5.html>

⁹ Dodatkowe analizy w zakresie zmiany liczby ludności w latach 2013-2050 r. przeprowadzone na potrzeby *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju z uwzględnieniem nierejestrowanej emigracji zagranicznej* wskazują, iż województwo opolskie będzie charakteryzowało się najbardziej niekorzystnymi wartościami wskaźnika depopulacji. W układzie wewnątrzregionalnym województwa prognozowana zmiana liczby ludności w okresie 2013-2050 w przypadku wszystkich powiatów, za wyjątkiem namysłowskiego, brzeskiego, nyskiego i m. Opola powiększona zostanie o dodatkowe 20% i więcej niż zakłada prognoza GUS. *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, Ministerstwo Rozwoju, Warszawa 2017, s. 151.

Powiat kluczborski	66 707	34 162	32 545	105	66 189	33 894	32 295	105	-0,8
Powiat krapkowicki	64 599	33 337	31 262	107	64 227	33 173	31 054	107	-0,6
Powiat namysłowski	42 615	21 773	20 842	104	42 677	21 815	20 862	105	0,1
Powiat nyski	138 969	71 405	67 564	106	137 819	70 812	67 007	106	-0,8
Powiat oleski	65 306	33 434	31 872	105	64 848	33 225	31 623	105	-0,7
Powiat opolski	133 048	68 504	64 544	106	123 612	63 857	59 755	107	-7,1
Powiat prudnicki	56 174	29 116	27 058	108	55 748	28 954	26 794	108	-0,8
Powiat strzelecki	75 440	38 691	36 749	105	74 871	38 363	36 508	105	-0,8
Powiat m. Opole	118 931	63 127	55 804	113	128 140	67 715	60 425	112	7,7

* liczba kobiet/100 mężczyzn

** zmiana liczby ludności ogółem rok 2015=100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Podobnie jak w przypadku całego kraju, liczba kobiet w województwie jest wyższa od liczby mężczyzn. Dysproporcja w liczbie kobiet i mężczyzn w regionie jest równa średniej dla kraju. Współczynnik feminizacji (definiowany, jako liczba kobiet przypadająca na stu mężczyzn) w roku 2017 w województwie opolskim wyniósł 107 i był równy średniej wartości dla Polski. Stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet w regionie utrzymuje się na stałym, średnim dla Polski poziomie. W układzie wewnątrzregionalnym, w 2017 roku, najwyższą wartość współczynnika odnotowało m. Opole – na każdych stu mężczyzn przypadają sto dwanaście kobiet (Tabela 1).

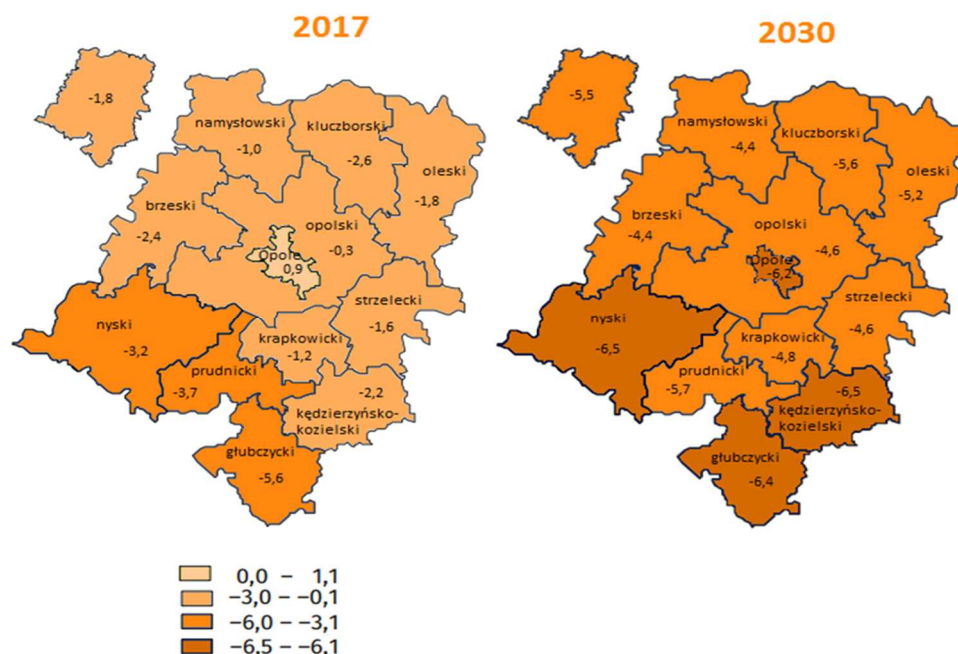
Przyrost naturalny

Zasadniczy wpływ na prognozowane rozmiary ubytku populacji w województwie opolskim będzie miał ujemny przyrost naturalny przy znacznie mniejszej wadze ujemnego salda migracji na pobyt stały (w ostatnich latach zmniejsza się skala odpływu mieszkańców w ruchu migracyjnym). Systematyczny ubytek naturalny ludności¹⁰ wraz z wydłużającym się przeciętnym trwaniem życia mieszkańców oraz migracją osób młodych z kolei przyczynia się do starzenia społeczeństwa.

W Polsce przyrost naturalny na 1 tys. mieszkańców w 2017 roku był bliski 0 (-0,02), co oznacza, że średnia liczba urodzeń i zgonów zbilansowała się. Wartość wskaźnika dla województwa opolskiego odbiega znacznie od wartości dla kraju i wyniosła w 2017 roku -1,8. Najwyższy wskaźnik przyrostu odnotowano wśród ludności z miasta Opola (0,9), najniższy natomiast w powiecie głubczyckim (-5,6). Ujemny przyrost naturalny na 1 tys. ludności odnotowano w niemal wszystkich powiatach województwa opolskiego, oprócz miasta Opole (Mapa 1).

¹⁰ Od 2000 roku w regionie przeważa liczba zgonów nad urodzeniami żywymi, czyli więcej osób umiera niż się rodzi.

Mapa 1. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w 2017 roku oraz prognoza na rok 2030 – w województwie opolskim wg powiatów¹¹

Źródło: J. Kuźnicka: *Sytuacja demograficzna województwa opolskiego. Stan obecny i perspektywy*. Prezentacja z seminarium z okazji 100-lecia Głównego Urzędu Statystycznego - *Statystyka publiczna-region-rozwoj-wspolpraca*, 11.06.2018 r. Opole.

W stosunku do roku 2015 sytuacja najbardziej pogorszyła się w powiecie strzeleckim (o -0,8) oraz oleśkim (o -0,7). Największa poprawa nastąpiła natomiast w mieście Opolu (o 1,5). Od 2006 roku województwo opolskie zajmuje nieprzerwalnie 14 miejsce wśród wszystkich województw, wyprzedzając jedynie województwo świętokrzyskie i łódzkie. Niestety perspektywy do roku 2030 nie są obiecujące. Według nich w województwie opolskim przyrost naturalny spadnie ponad trzykrotnie i wyniesie -5,5.

Zmiany demograficzne we współczesnych społeczeństwach wynikają z przyjętego modelu tworzenia rodziny i prokreacji, a także uzależnione są od następujących czynników: kulturowych (w tym uwarunkowania dotyczące podziału ról kobiet i mężczyzn i równego traktowania), strukturalnych (sytuacja na rynku pracy), ekonomicznych (poziom i warunki życia), instytucjonalnych (rozwiązań polityki rodzinnej). Młodzi ludzie wchodząc w życie dorosłe, w pierwszej kolejności, planują zapewnienie stabilizacji ekonomicznej poprzez inwestycje w edukację czy pracę, niejednokrotnie podejmując decyzję o migracji zarobkowej, tym samym opóźniając decyzję o założeniu rodziny. Ponadto, w szczególności w przy-

¹¹ Prezentowana prognoza ludności powiatów do 2030 roku jako punkt wyjścia przyjmuje stan ludności w dniu 31.12.2013 r. w podziale administracyjnym obowiązującym w dniu 1.01.2014 roku.

padku kobiet z wyższym wykształceniem zmniejszenie możliwości bezkonfliktowego łączenia pracy zawodowej i obowiązków rodzinnych, a także wzrost wymagań dotyczących dyspozycyjności i organizacji czasu pracy dodatkowo przyczyniły się do odraczania decyzji o posiadaniu potomstwa¹².

Wartość wskaźnika urodzenia żywe na 1000 mieszkańców dla województwa uległa niewielkiemu wzrostowi od roku 2015 z wartości 8,30 do 9,16 w roku 2017 (zmiana równa średniej zmianie w kraju wynoszącej 0,86 p. prom.). Na przestrzeni wskazanych lat najwyższą średnią wartość wskaźnika w województwie opolskim wykazywało m. Opole (9,77) i powiat namysłowski (9,59), natomiast najniższą powiat nyski (7,79) oraz powiat głubczycki (7,84) (Tabela 2).

Tabela 2. Urodzenia żywe na 1000 mieszkańców Opolszczyzny w latach 2015-2017 – wg powiatów i w Polsce

Jednostka terytorialna	2015	2016	2017	Średnia w latach 2015-2017
POLSKA	9,60	9,95	10,46	10,00
OPOLSKIE	8,30	8,68	9,16	8,71
Powiat brzeski	8,65	8,92	9,24	8,94
Powiat głubczycki	7,51	7,95	8,07	7,84
Powiat kędzierzyński-kozielski	7,94	7,84	8,62	8,14
Powiat kluczborski	8,06	8,90	8,88	8,61
Powiat krapkowicki	8,24	8,49	9,27	8,66
Powiat namysłowski	8,59	10,17	10,01	9,59
Powiat nyski	7,00	8,03	8,34	7,79
Powiat oleski	8,42	8,56	9,92	8,97
Powiat opolski	8,54	8,48	9,13	8,72
Powiat prudnicki	8,23	8,40	8,44	8,36
Powiat strzelecki	9,75	9,25	9,12	9,37
Powiat m. Opole	8,98	9,74	10,59	9,77

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Gdy popatrzymy na współczynnik umieralności niemowląt¹³ - istotny z perspektywy wdrażanego w regionie programu zdrowotnego na rzecz matki i dziecka (o którym mowa w końcowej części bloku tematycznego) - tylko w latach 2015-2017 w woj. opolskim odnotowano 105 zgonów niemowląt. Pomimo, że województwo opolskie w ostatnim roku osiągnęło jeden z lepszych wyników w kraju pod względem przedmiotowego współczynnika (3 miejsce w rankingu województw, przesunięcie o 8 miejsc w górę w stosunku do 2015 roku) wciąż istnieje potrzeba wsparcia tego obszaru. Z ogólnej liczby zmarłych niemowląt około 66% umarło przed ukończeniem pierwszego miesiąca życia, w tym ponad połowa

¹² Zob. Założenia Polityki Ludnościowej Polski 2013. Projekt, Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa, luty 2013, s. 17; A. Brodziak, A. Wolińska, E. Ziółko: Teoria wyjaśniająca spadek liczby urodzeń i niską dzietność, w: red. A. Brodziak, Kryzys demograficzny - przyczyny i sposoby przeciwdziałania w świetle międzynarodowych badań własnych. Nysa 2016, s. 30 oraz J. Kuźmicka, D. Michoń: Sytuacja demograficzna województwa opolskiego – stan obecny i perspektywy, w: J. Hryniewicz, A. Potrykowska (red.): Sytuacja demograficzna Śląska Opolskiego jako wyzwanie dla polityki społecznej i gospodarczej, Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa 2017, s. 28.

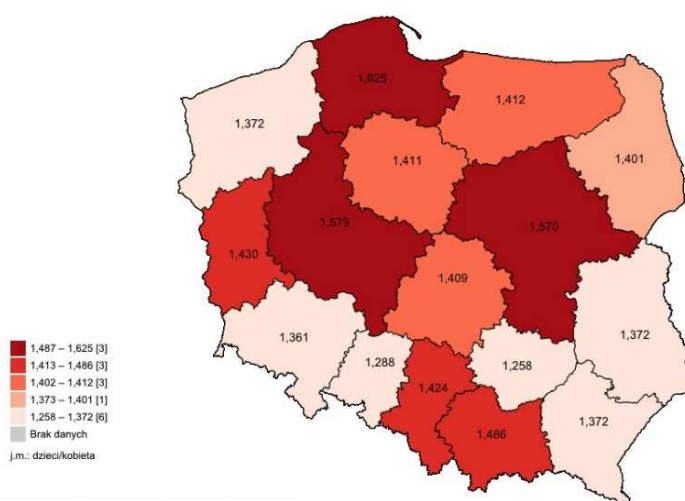
¹³ Współczynnik umieralności niemowląt - stosunek liczby zgonów niemowląt (tj. dzieci w wieku 0-1 roku) w danym przedziale czasowym przypadająca na 1000 urodzeń żywych.

w okresie pierwszego tygodnia życia (53%). Główną przyczyną zgonów niemowląt są choroby i stany okresu okołoporodowego, czyli powstające w trakcie trwania ciąży matki i w okresie pierwszych 6 dni życia noworodka, kolejną stanowią wady rozwojowe wrodzone, a pozostałe są powodowane chorobami nabytymi w okresie niemowlęcym¹⁴.

Współczynnik dzietności

Ważnym miernikiem potencjału demograficznego jest współczynnik dzietności, który określa średnią liczbę dzieci przypadających na kobietę w wieku rozrodczym (15-49 lat). Średnia wartość tego współczynnika dla Polski w 2017 r. wyniosła 1,45, podczas gdy analogiczna wartość dla województwa opolskiego to 1,29 (Mapa 2).

Mapa 2. Współczynnik dzietności w 2017 roku w Polsce wg województw (dzieci/kobieta)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie systemu Strateg na dzień 31.8.2018 r.

W ostatnich latach (2015-2017) wartość wskaźnika, w regionie jak i średnio w Polsce, wzrosła o 0,16. Województwo opolskie plasuje się na ostatnim miejscu spośród wszystkich województw (poza rokiem 2017, w którym zajęło 15 pozycję wyprzedzając województwo świętokrzyskie).

Zgodnie z prognozą GUS współczynnik dzietności, mimo przewidywanego wzrostu w latach 2020-2050, nie osiągnie wartości zapewniających zastępowalność pokoleń, z uwagi na przewidywany spadek zarówno liczby kobiet w wieku 15-49 lat, jak i liczby urodzeń. W 2050 roku liczba kobiet w wieku rozrodczym zmniejszy się o blisko połowę w stosunku do stanu z końca 2017 roku, a ich udział w liczbie kobiet ogółem spadnie z 45,6% do poziomu nieznacznie przekraczającego 30% (Wykres 2).

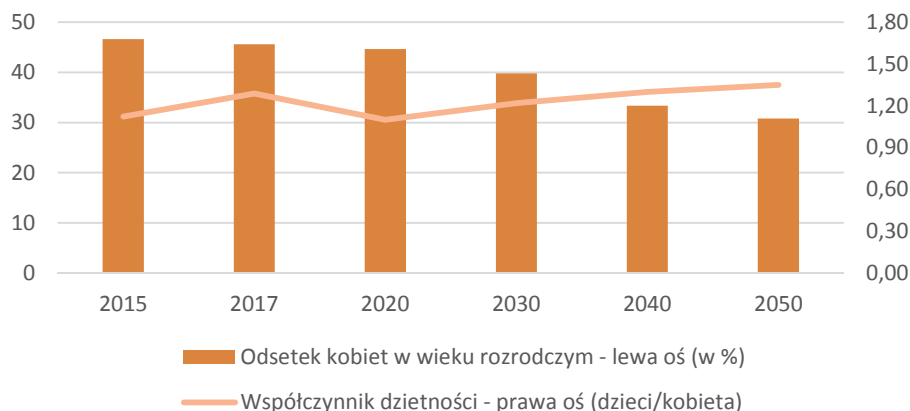
Niska liczba urodzeń w województwie opolskim, jak i w Polsce nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń¹⁵, kształtując poziom współczynnika dzietności poniżej 2, podczas gdy wielkość korzystna dla

¹⁴ Wg danych za lata 2015-2016. Brak danych za 2017 rok.

¹⁵ Termin ten oznacza, iż w długim okresie liczba urodzeń i zgonów jest jednakowa, a zatem ludność nie zmienia swej liczby.

stabilnego rozwoju demograficznego występuje wtedy, gdy na 100 kobiet w wieku 15–49 lat przypada średnio 210–215 urodzonych dzieci (współczynnik na poziomie 2,10—2,15).

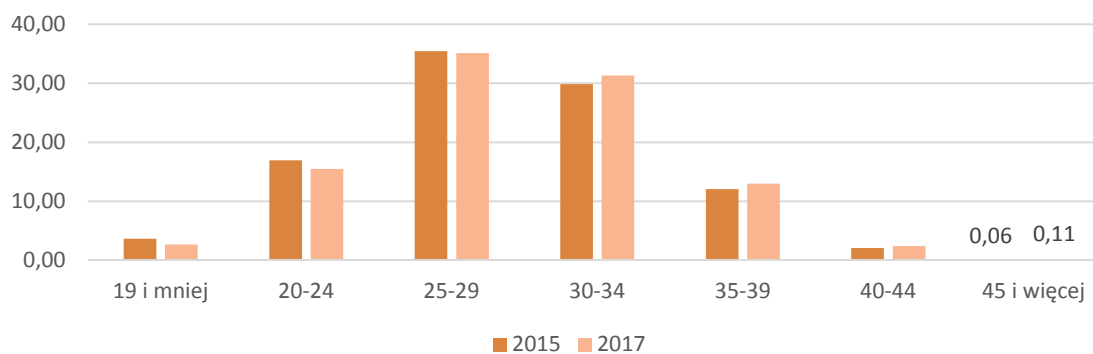
Wykres 2. Współczynnik dzietności i odsetek kobiet w wieku rozrodczym w województwie opolskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Jednym z efektów odwołania decyzji prokreacyjnych, o czym była mowa wcześniej, jest także wzrost wieku kobiet rodzących dzieci. W efekcie u kobiet przesuwa tzw. wiek środkowy matek¹⁶, w tym wiek kobiet rodzących pierwsze dziecko (średnio 27 lat). Wzrósł również wiek kobiet rodzących drugie i czwarte dziecko. Podobne tendencje zauważalne są w skali kraju (tabele w załączniku). Charakterystyczną cechą zmian płodności w latach 2015-2017 jest spadek natężenia urodzeń żywych według wieku matek w grupach wieku do 29 roku włącznie. Wprawdzie wiek maksymalnej rozrodzności to nadal grupa wiekowa 25-29, jednak można zauważyć iż wzrosło znaczenie rozrodzności kobiet w starszych grupach wiekowych (Wykres 3).

Wykres 3. Udział urodzeń żywych wg poszczególnych grup wieku matek w 2015 i 2017 roku, w województwie opolskim, (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

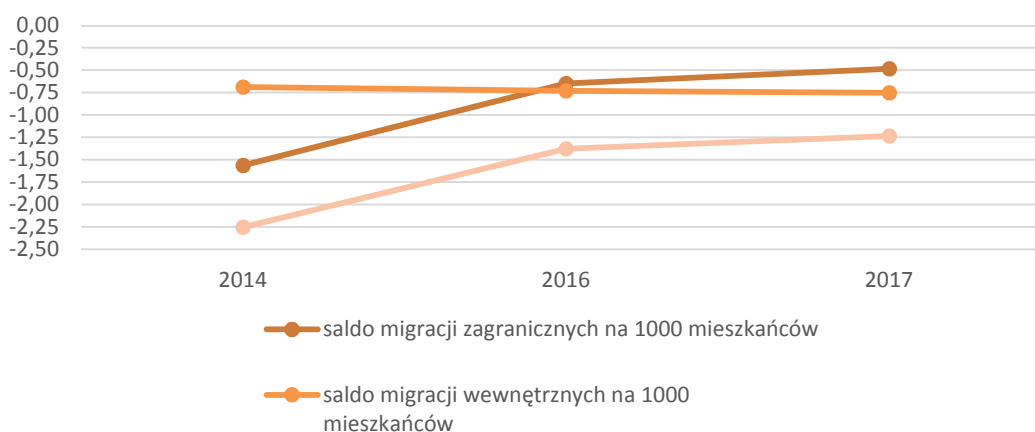
¹⁶ Granica wieku, którą połowa badanej populacji matek już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła.

Odroczenie decyzji prokreacyjnych w rodzinie może mieć wpływ na realizację planu dzietności i ostateczny rozmiar rodziny. Według wyników Narodowego Spisu Powszechnego 2011 dominującym typem rodziny z dziećmi do lat 24 na utrzymaniu – jest rodzina z jednym dzieckiem (ponad 53%), z dwojgiem było ponad 35%, z trojgiem dzieci lub więcej 11,5%. Wartości te dla województwa opolskiego są porównywalne i przyjmują następujące wartości (53,5% / 35,7% / 10,9%)¹⁷. Tym samym w prowadzonej polityce prorodzinnej istotnym wydaje się także promowanie idei posiadania drugiego dziecka, w tym skrócenie odstępu czasu pomiędzy pierwszym, a drugim dzieckiem¹⁸.

Migracje stałe (krajowe i zagraniczne)

Dodatkowym problemem związanym z sytuacją demograficzną województwa jest utrzymujące się wysokie, ujemne saldo migracji stałych (krajowych i zagranicznych). Zjawisko jest o tyle istotne, że dotyczy przede wszystkim ludzi młodych i wykształconych. Ujemne saldo migracji stałej na 1000 mieszkańców w województwie opolskim od roku 2014¹⁹ sukcesywnie zmniejsza się, z -2,25 do -1,23 w roku 2017 (Wykres 4).

Wykres 4. Saldo migracji zagranicznych, wewnętrznych, stałej na 1000 mieszkańców w latach 2014-2017 w województwie opolskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2017 roku najwyższym ujemnym saldem migracji stałej wyróżnia się powiat strzelecki (-3,37), natomiast najmniejszym prudnicki (-0,29, Mapa 1.3 – lewa strona). Powiat opolski jako jedyny od początku analizowanego okresu wyróżnia się dodatnim wskaźnikiem salda migracji stałej²⁰. Dwa powiaty tj. m.

¹⁷ Opolszczyzna jest na 11 miejscu w rankingu województw jeśli chodzi o udział rodzin z trójką dzieci lub więcej, natomiast w przypadku rodzin z jednym dzieckiem / dwojgiem dzieci jesteśmy na 7 pozycji. Zob. *Działania prorodzinne w latach 2010-2015*, Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 2016, s. 27-33.

¹⁸ Por. A. Brodziak, A. Wolińska, E. Ziółko: *Czy zachodzą okoliczności sprzyjające decyzji o szybkim poczęciu drugiego dziecka*, w: red. A. Brodziak, *Kryzys demograficzny - przyczyny i sposoby przeciwdziałania w świetle międzynarodowych badań własnych*. Nysa 2016, s. 76.

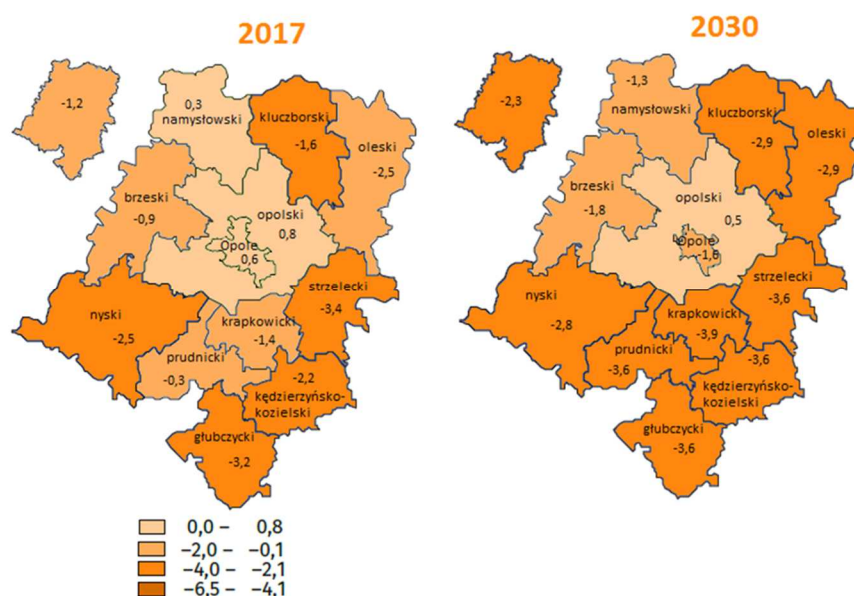
¹⁹ Wskaźniki dot. migracji nie uwzględniają danych za 2015 rok – brak w statystyce publicznej, ze względu na niedostateczną ich jakość (brak kompletności).

²⁰ Wynika to m.in. z procesu suburbanizacji Opola i rozwoju strefy podmiejskiej. Strefa intensywnej suburbanizacji Opola obejmuje obszar 8 gmin powiatu opolskiego, bezpośrednio otaczających miasto, tj.: Komprachcice, Łubniany, Chrzęstowice,

Opole oraz namysłowski w latach 2016-2017 notowały również przewagę napływu ludności w ruchu migracyjnym. Pozytywnym zjawiskiem jest zmiana wartości wskaźnika między rokiem 2014 a 2017, która dla wszystkich powiatów, za wyjątkiem powiatu głubczyckiego, osiągnęła dodatnią wartość.

Wśród wszystkich województw od 2014 roku województwo opolskie podnosi swoją pozycję w rankingu pod względem salda migracji stałej na 1000 mieszkańców (z 14 pozycji na 12). Gorzej w tym porównaniu wypadają województwa: lubelskie, warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie i podlaskie. Perspektywa do 2030 roku nie jest optymistyczna. Według niej w każdym powiecie saldo migracji stałej na 1000 mieszkańców ulegnie zdecydowanemu pogorszeniu. Najmniej korzystnie sytuacja może wyglądać w powiecie krapkowskim, gdzie wartość wskaźnika może spaść nawet do -3,9 (Mapa 3 – prawa strona).

Mapa 3. Saldo migracji stałej na 1000 mieszkańców w roku 2017 oraz prognoza na rok 2030 – w województwie opolskim wg powiatów

Źródło: J. Kuźnicka: *Sytuacja demograficzna województwa opolskiego. Stan obecny i perspektywy*. Prezentacja z seminarium z okazji 100-lecia Głównego Urzędu Statystycznego - *Statystyka publiczna-region-rozwoj-współpraca*, 11.06.2018 r. Opole.

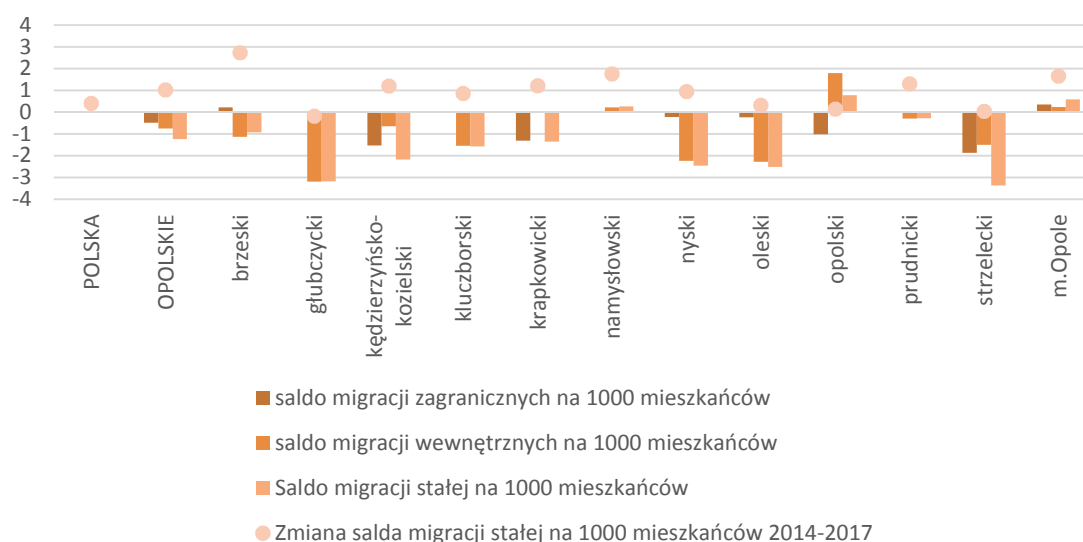
Porównując ze sobą trzy wskaźniki: saldo migracji zagranicznych, wewnętrznych i stałej na 1000 mieszkańców w województwie opolskim na przestrzeni lat 2014-2017 można zauważyć zmniejszającą się wartość ujemnego salda migracji stałej i zagranicznej. Ujemne saldo migracji wewnętrznych uległo we wskazanym okresie niewielkiemu zwiększeniu. Należy zwrócić uwagę iż w roku 2016 i 2017 ujemne saldo migracji wewnętrznych jest większe niż saldo migracji zewnętrznych, przy czym w roku 2014 sytuacja kształtowała się odwrotnie. Podstawowym kierunkiem wewnętrznych migracji międzywojewódzkich ludności województwa opolskiego na pobyt stały w roku 2017 były województwa: śląskie, dolnośląskie, łódzkie, wielkopolskie, małopolskie, mazowieckie (udział migrantów z woj. opolskiego do ww. województw wyniósł odpowiednio: 33,44%, 27,12%, 7,61%, 5,64%, 4,67%, 3,79%). W przypadku

Dąbrowa, Turawa, Dobrzeń Wielki, Prószków i Tarnów Opolski. Zob. Bieguny wzrostu województwa opolskiego, badanie realizowane w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020 na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego, Instytut Rozwoju Miast oraz GEOPROFIT Wojciech Dziemianowicz, Kraków-Warszawa, grudzień 2016, s. 85.

migracji zagranicznych na pobyt stały trzech na czterech emigrantów wyjechało do Niemiec. Mniej popularnymi kierunkami emigracji były Holandia i Wielka Brytania (udział emigrantów na poziomie odpowiednio 7,6% i 6,1%).

W 2017 roku jedynie miasto Opole i powiat namysłowski wykazywały dodatnie saldo migracji zagranicznych, wewnętrznych i stałej. Pod względem migracji zagranicznych na 1000 mieszkańców najgorzej wypada powiat strzelecki (-1,87), a najlepiej miasto Opole (0,35). W przypadku migracji wewnętrznych najmniej korzystnie wypada powiat głubczycki (-3,20), a najlepiej powiat opolski (1,79). Saldo migracji stałej na 1000 osób najwyższe minusowe wartości przyjmuje dla powiatu strzeleckiego oraz głubczyckiego (odpowiednio: -3,37 i -3,18), natomiast najwyższe dodatnie dla powiatu opolskiego oraz miasta Opola (odpowiednio 0,77 i 0,59).

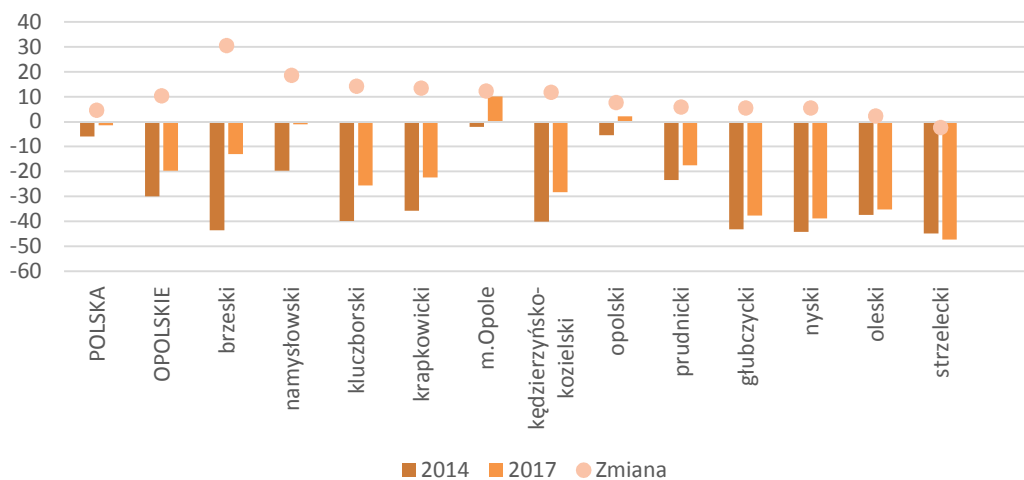
Wykres 5. Saldo migracji zagranicznych, wewnętrznych, stałej na 1000 mieszkańców w roku 2017 – w województwie opolskim wg powiatów i w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym w województwie opolskim znacznie odbiega od wartości dla Polski. W 2017 roku dodatnią wartość wskaźnika osiągnął jedynie powiat opolski (2,14) i miasto Opole (10,11). Współczynnik salda migracji w roku 2014 i 2017 największe ujemne wartości przyjął w powiecie strzeleckim (odpowiednio -44,96 oraz -47,31). Pozytywnym zjawiskiem jest jednak dodatnia zmiana wartości wskaźnika, w niemal całym regionie, między rokiem 2014 a 2017. Największa poprawa zaszła w powiecie brzeskim oraz namysłowskim (Wykres 6).

Wykres 6. Współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym w roku 2014 i 2017 – w województwie opolskim wg powiatów i w Polsce, (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W przypadku obszarów wiejskich województwa opolskiego wśród najważniejszych cech decydujących o wyludnieniu poakcesyjnym wymienić można: peryferyjne położenie miejscowości (zwłaszcza zaś ich odległość (także czas i koszty dojazdu) od ośrodka/obszaru dającego satysfakcjonujące zatrudnienie. Istotne znaczenie ma też wielkość miejscowości, gdyż najmniejsze wsie, które są pozbawione kluczowych elementów infrastruktury społecznej (szkoła, przedszkole, świetlica) i infrastruktury techniczno-transportowej, elementów integrujących społeczność (organizacje wiejskie, kluby, sekcje sportowe, kościoły), czy podstawowych obiektów handlowych (sklep, bar), wyludniają się silniej niż wsie większe, cechują się również większymi udziałami osób w wieku poprodukcyjnym²¹.

Obecna migracja obejmuje w głównej mierze osoby młode, coraz wyżej wykształcone, często bezdzietne, stanu wolnego, w przypadku których praca za granicą jest ich pierwszą pracą i w odniesieniu do której oceniają oni warunki zatrudnienia w Polsce. W przypadku tych migrantów czynnikami mogącymi wpłynąć na ich decyzje o powrocie do kraju mogłyby być: dzieci, małżonkowie, stała praca czy mieszkanie²². Istotne jest też, że o ile w przypadku mężczyzn grupami wieku w których najczęściej preferowane jest zatrudnienie za granicą są przedziały wiekowe 26-55 lat, to w przypadku kobiet migracja zarobkowa przyjmuje ponadprzeciętne rozmiary w grupach wieku 26-35 lat oraz 18 – 25 lat. Zważywszy, że kobiety w tym wieku podejmujące stałą pracę za granicą są jeszcze na ogół w wieku przed macierzyńskim można sądzić, że perspektywy ich powrotu będą mniej prawdopodobne, niż w przypadku nieco starszych i częściej posiadających już własne rodziny mężczyzn. W miastach – w porównaniu do wsi regionu – lepiej przedstawia się sytuacja ludnościowa w układzie płci, gdyż emigracja stała z nich nie jest tak zdominowana przez kobiety, poza tym do większych miast regionu kieruje się również część kobiet opuszczających obszary wiejskie²³.

²¹ R. Jończy: *Sytuacja demograficzna i zatrudnienie na obszarach wiejskich województwa opolskiego*, op. cit. s. 95

²² *Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego...*, op. cit., 32.

²³ Por. R. Jończy: *Sytuacja demograficzna i zatrudnienie na obszarach wiejskich województwa opolskiego*, op. cit., s. 100, 103.

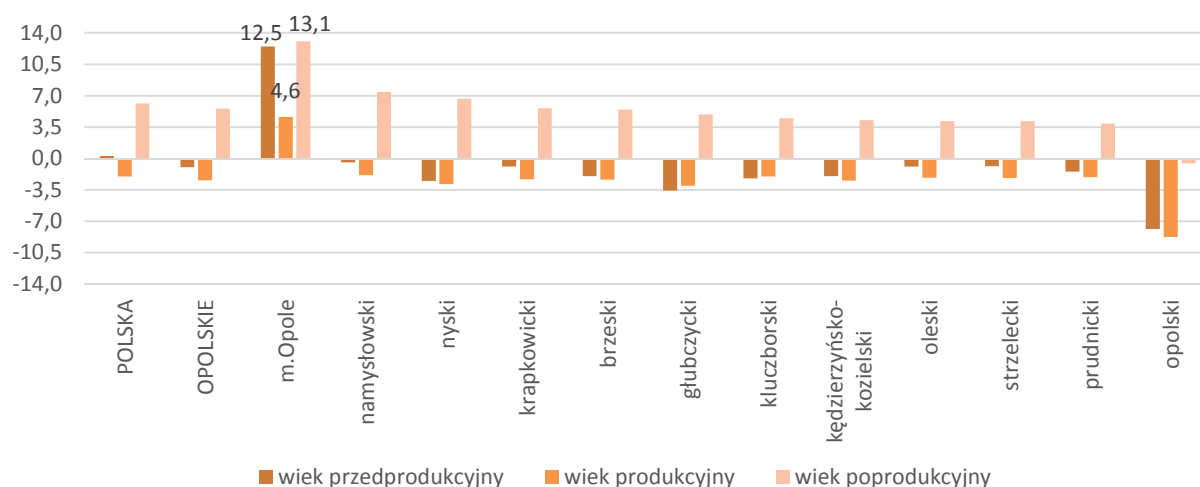
W wyniku długotrwałych wyjazdów zmienia się model funkcjonowania rodziny, pojawia się problem eurosieroctwa. W świetle badań przeprowadzonych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu, zjawisko eurosieroctwa obejmuje w regionie około 10,5 tys. dzieci. Wyniki badań wskazują, w opinii prawie 2/3 współmałżonków emigrantów zarobkowych, ich dzieci przeżywają trudności i problemy wynikające z emigracji rodzica²⁴. Należy również zwrócić uwagę na istotny w przypadku województwa opolskiego problem zwiększania się liczby osób starszych (powyżej 65 roku życia), w szczególności kobiet żyjących samotnie, często średnio sytuowanych i będących częściowo niesamodzielnymi osobami, a więc niebędących w stanie zapewnić sobie opieki („eurosieroctwo rodziców”)²⁵.

Struktura ludności według grup wieku

Wpływ na niekorzystną sytuację demograficzną Opolszczyzny mają także zmiany w strukturze wieku ludności, które mają duże znaczenie dla aktualnego i przyszłego rozwoju społeczno-demograficznego oraz gospodarczego i przestrzennego.

Biorąc pod uwagę strukturę ludności wg ekonomicznych grup wieku, w latach 2015-2017 w województwie opolskim zaobserwować można spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) i produkcyjnym (mężczyźni w wieku 18-64 lata i kobiety w wieku 18-59 lat), kolejno o -1,0% i -2,4%, oraz wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (mężczyźni \geq 65 lat i kobiety \geq 60 lat) o 5,5%. Szczegóły w tym zakresie w ujęciu powiatowym prezentuje poniższy wykres.

Wykres 7. Zmiana liczby ludności wg ekonomicznych grup wieku w województwie opolskim w 2017 roku w stosunku do 2015 roku – w województwie opolskim wg powiatów i w Polsce, (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

²⁴ Zob. *Społeczne skutki zagranicznych migracji mieszkańców województwa opolskiego – wybrane problemy dzieci i osób starszych*. Raport z badań Obserwatorium Integracji Społecznej ROPS w Opolu, Opole grudzień 2013, s. 13, 51-53. http://ois.rops-opole.pl/download/Wybrane_problemy_starszych_mieszkańców_woj._opolskiego.pdf

²⁵ Por. A. Zagórska: *Proces starzenia się ludności województwa opolskiego* w: J. Hryniewicz, A. Potrykowska (red.): *Sytuacja demograficzna Śląska Opolskiego jako wyzwanie dla polityki społecznej i gospodarczej*, Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa 2017, s. 69-82.

W regionie, w 2017 roku w stosunku do 2015 roku, powiat opolski jako jedyny odnotował spadek liczby osób starszych (-0,6%), przy znacznie przekraczającym średnią wojewódzką ubytku liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym (odpowiednio o -7,8% i -8,7%)

Na tle pozostałych powiatów wyróżnia się również m. Opole, w którym w analizowanym okresie wystąpił znaczny przyrost liczby mieszkańców w każdej z ww. ekonomicznych grup wiekowych. Skala zmian w populacji mieszkańców poniższych powiatów w znacznej mierze jest efektem powiększenia granic administracyjnych m. Opola (o czym była mowa w pierwszej części opracowania, por. przypis 6).

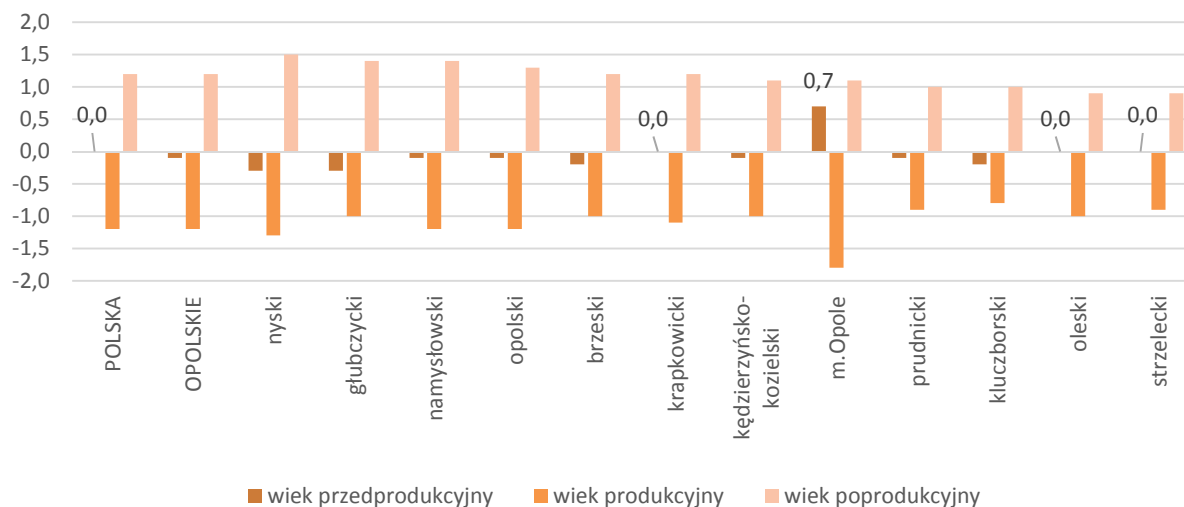
Na przestrzeni lat 2015-2017 udział osób w wieku produkcyjnym w ogóle ludności zmniejszał się zarówno w Polsce, w regionie i jego powiatach. Stosunek osób w wieku produkcyjnym do ogółu ludności w województwie opolskim stale przewyższał średnią wartość dla kraju. Sytuacja opolskiego była lepsza w porównaniu do innych województw. W 2015 r. udział ludności w wieku produkcyjnym w ogóle ludności wyniósł 63,8% wobec 62,6% w 2017 roku (zmiana in minus o 1,2 pp. w woj. opolskim jak i w kraju). Od 2011 roku region zajmuje niezmiennie pierwszą pozycję w kraju pod względem wysokości tego odsetka.²⁶ Największą zmianę „in minus” odnotowało m. Opole (o -1,8 pp.). Analiza populacji wiejskiej Opolszczyzny – wskazuje na niedobór kobiet w młodszych grupach wieku produkcyjnego, w których ich liczebność – zwłaszcza w przedziałach wieku 18-25 lat i 26-35 lat, ale również – choć w mniejszym stopniu - w wieku 36-45 lat oraz 46-55 lat jest znacznie mniejsza niż mężczyźn. Tych w wymienionych przedziałach wieku jest o odpowiednio 22,1%, 20,8% 11,3% oraz 7,7% więcej²⁷.

W porównaniu z 2015 rokiem odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym w ogóle ludności zmalał w 2017 roku o 0,1 pp. (z 16,0% do 15,9%) przy braku zmiany średnio w kraju (18,0%). W 2017 r. w powiatach: namysłowskim, brzeskim, prudnickim, oleskim; udział osób z ww. grupy wiekowej był wyższy od średniej wojewódzkiej (odpowiednio 17,6%, 17,3%, 16,2%, 16,1%). W okresie 3 ostatnich lat jedynie m. Opole odnotowało wzrost odsetka osób młodych (0-17 lat) o 0,7 pp. (Wykres 8.).

²⁶ W perspektywie do 2050 r., co potwierdza nie tylko prognoza GUS, ale również analizy strategiczne przeprowadzone na potrzeby dokumentów krajowych, przewiduje się jednak tendencję negatywną i stały spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym (18-59 i 64 lata). Na poziomie kraju liczba ludności w wieku produkcyjnym w 2050 r. będzie liczyła około 19 mln osób i będzie stanowiła 56% ludności. W stosunku do w 2014 r. spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym w Polsce wynosić będzie 5,2 mln osób, a udział ludności w wieku produkcyjnym w ogóle ludności zmniejszy się o 7 pp. Por. *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*, op. cit., s. 148.

²⁷ Por. R. Jończy: *Sytuacja demograficzna i zatrudnienie na obszarach wiejskich województwa opolskiego*, op. cit., s. 95-96.

Wykres 8. Zmiana udziału ludności wg ekonomicznych grup wieku w województwie opolskim wg powiatów oraz w Polsce, w 2017 roku w stosunku do 2015 roku, (w pp.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na tle kraju województwo opolskie charakteryzuje się wyższym odsetkiem osób w wieku poprodukcyjnym. Społeczeństwo województwa opolskiego jest jednak młodsze niż województw: łódzkiego (23,1%), świętokrzyskiego (22,3%), śląskiego (22,0%), dolnośląskiego (21,9%)²⁸. W 2017 roku udział osób z tej grupy wiekowej wśród mieszkańców regionu wynosił 21,4% i wzrósł od 2015 roku o 1,2 pp. Wyższy od średniej wojewódzkiej wzrost odsetka ludności w wieku poprodukcyjnym odnotowano w powiatach: nyskim (o 1,5 pp.), głubczyckim i namysłowskim (po 1,4 pp.) oraz opolskim (o 1,3 pp.). Zgodnie z prognozą demograficzną GUS (2014) w 2050 roku ludność w wieku poprodukcyjnym w województwie opolskim stanowić będzie 40% ogółu mieszkańców przy średniej krajowej wynoszącej 37%²⁹. Wzrostowi udziału osób w wieku poprodukcyjnym towarzyszyć będzie zmniejszenie się udziału osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. Udział kobiet w okresie ostatnich 3 lat (2015-2017) w populacji osób w wieku poprodukcyjnym Opolszczyzny kształtuje się średnio na poziomie 58,3%. Dodatkowo analizując poszczególne grupy wiekowe wśród ww. osób ze względu na płeć zauważyć można narastającą różnicę w proporcjach pomiędzy mężczyznami a kobietami (z korzyścią na rzecz kobiet). W przedziałach wieku 60-64 lat różnica ta wynosi 5,1%, natomiast w przedziale 85 i więcej, aż 45,5%³⁰.

Obciążenie demograficzne

Pod względem wskaźnika obciążenia demograficznego (*liczba osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym*) sytuacja województwa opolskiego kształtuje się niekorzystnie, podobnie jak w całym kraju. Wartości wskaźnika utrzymują się na zbliżonym poziomie do średniej

²⁸ Dane za 2017 rok - udział osób w wieku poprodukcyjnym.

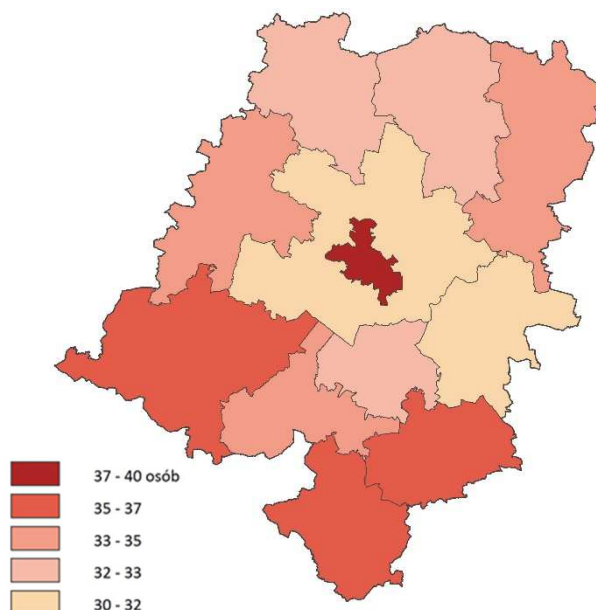
²⁹ Prognoza uwzględnia tradycyjne ekonomiczne grupy wieku.

³⁰ Dla porównania w pozostałych grupach wiekowych różnica ta wynosi odpowiednio: 65-69 lat (10,2%), 70-74 lata (15,6%), 75-79 lat (25,2%), 80-84 lata (31,8%).

krajowej – w 2017 roku wskaźnik osiągnął wartość 34,2 (przeciętnie w Polsce 34). Obecnie województwo zajmuje 8 miejsce w kraju w rankingu województw pod względem wartości wskaźnika obciążenia demograficznego. Analizy przeprowadzone na potrzeby *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* wskazują, że w perspektywie do 2050 r. wskaźniki obciążenia demograficznego będą znacznie wyższe i będą miały wpływ na wiele obszarów, w tym w szczególności na potencjał gospodarczy, zabezpieczenie emerytalne, system opieki zdrowotnej oraz potrzebę stworzenia kompleksowej i skoordynowanej opieki wobec osób, które wymagają wsparcia w codziennym funkcjonowaniu i zaspokajaniu codziennych potrzeb bytowych³¹.

W województwie opolskim w latach 2015-2017 pod względem dynamiki obciążenia demograficznego wyróżniają się m. Opole (wzrost o 3,0 pp.) oraz powiat nyski (wzrost o 3,2 pp.). Biorąc pod uwagę wartość wskaźnika w 2017 roku 4 powiaty odnotowały wartości wyższe niż średnia dla województwa (34,2) i dla Polski (34). W 2017 roku najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w mieście Opolu (40), które posiada najbardziej niekorzystną sytuację w regionie. Do powiatów o najkorzystniejszej sytuacji demograficznej w województwie opolskim można zaliczyć: powiat opolski (wskaźnik obciążenia demograficznego na poziomie 30,6), a następnie powiaty strzelecki i krapkowicki (odpowiednio 31,3 i 32,1) oraz powiaty namysłowski i kluczborski (każdy po 32,4) (Mapa 4).

Mapa 4. Wskaźnik obciążenia demograficznego (ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) w 2017 roku wg powiatów woj. opolskiego (w osobach)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

³¹ Por. *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*, op. cit., s. 149.

W przypadku powiatu opolskiego na wartość wskaźnika obciążenia demograficznego mogą mieć wpływ migracje z Opola do sąsiednich gmin, a także zmiany administracyjne granic stolicy regionu w 2017 roku.

Prognozy dotyczące struktury społeczeństwa województwa opolskiego nie są optymistyczne. Szacuje się, że w 2020 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadać będzie 38 osób w wieku poprodukcyjnym, a w 2050 roku – aż 85 osób w wieku poprodukcyjnym. Oznacza to, że w województwie opolskim w 2020 roku na jedną osobę w wieku poprodukcyjnym pracować będą mniej niż 3 osoby w wieku produkcyjnym (2,6 osoby), a w 2050 roku już prawie 1 osoba w wieku produkcyjnym (1,2 osoby).

Część powiatów województwa opolskiego charakteryzuje się lepszą sytuacją demograficzną, niż wskazują na to tendencje obserwowane w skali całego regionu. Na potrzeby niniejszej analizy przyjęto, że potencjał demograficzny wyrażony zostanie wskaźnikami demograficznymi opisującymi strukturę ludności oraz ruch naturalny i wędrownkowy.

Zbiór przyjętych wskaźników podzielono na dwa podzbiory:

- stymulanty, których wzrost wartości świadczy o pożądanym rozwoju badanego zjawiska – rankingowania dokonano w kolejności od największej do najmniejszej wartości (wskaźniki 1-3);
- destymulanty, których wysokie wartości negatywnie wpływają na badane zjawisko – rankingowania dokonano w kolejności od najmniejszej do największej wartości (wskaźnik 4).

Poniżej przedstawiono ranking powiatów z wykorzystaniem przedmiotowych wskaźników. Ranking przedstawia miejsce powiatu wobec danych dla pozostałych powiatów (Tabela 3.). Im niższa suma punktów w rankingu, tym sytuacja powiatu pod względem potencjału demograficznego bardziej korzystna – wyższa lokata w rankingu międzypowiatowym (Tabela 4.).

Tabela 3. Ranking powiatów województwa opolskiego ze względu na wysokość przyrostu naturalnego na 1 tys. mieszkańców, salda migracji stałej na 1 tys. mieszkańców, współczynnika salda migracji stałej osób w wieku produkcyjnym i wskaźnika obciążenia demograficznego – dane za 2017 rok

Powiat	MIEJSCE W RANKINGU ZE WZGLĘDU NA ³² :				
	1 przyrost naturalny na 1 tys. miesz- kańców	2 saldo migracji sta- łej na 1 tys. miesz- kańców	3 współczynnik salda migracji sta- łej osób w wieku produk- cyjnym	4 wskaźnik obciąże- nia demograficznego	5 suma punktów w rankingu
Powiat brzeski	8	5	4	6	23
Powiat głubczycki	12	11	10	8	41
Powiat namysłowski	3	3	3	4	13
Powiat nyski	10	9	11	8	38
Powiat prudnicki	11	4	5	7	27
Powiat kędzierzyńsko- kozielski	7	8	8	9	32

³² W przypadku wskaźników 1-3: im wyższa wartość wskaźnika, tym wyższa pozycja w rankingu. Im niższa wartość wskaźnika 4, tym wyższa pozycja w rankingu.

Powiat kluczborski	9	7	7	4	27
Powiat krapkowicki	4	6	6	3	19
Powiat oleski	6	10	9	5	30
Powiat opolski	2	1	2	1	6
Powiat strzelecki	5	12	12	2	31
Powiat m. Opole	1	2	1	10	14

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2017 roku pod względem „potencjału demograficznego” w najlepszej sytuacji był powiat opolski. W ostatnim roku osiągnął drugi wynik pod względem współczynnika przyrostu naturalnego (-0,32‰), przy najkorzystniej kształtującym się współczynniku migracji na pobyt stały (0,77‰). Jednakże w ostatecznym rozrachunku w ujęciu r/r, na skutek zmian granic administracyjnych m. Opola (o czym mowa w przypisie nr 6), odnotował największy ubytek ludności – na każdy 1 tys. mieszkańców ubyło 77 osób. W analizowanym roku powiat opolski osiągnął również najniższą wartość wskaźnika obciążenia demograficznego, co pośrednio wynika z jego korzystnej, na tle innych powiatów regionu, struktury ludności wg ekonomicznych grup wieku (najwyższy udział ludności w wieku produkcyjnym, najniższy udział ludności w wieku poprodukcyjnym).

O najgorszej pozycji powiatu głubczyckiego pod względem „potencjału demograficznego” zdecydowało skumulowanie się negatywnych tendencji zarówno w ruchu naturalnym, jak i wędrownym. W 2017 roku współczynnik przyrostu naturalnego osiągnął najniższą wartość (-5,56‰) i był ponad trzykrotnie wyższy niż średnio w województwie (- 1,81‰). W wyniku odpływu migracyjnego, na każdy 1 tys. mieszkańców ubyły ponad 3 osoby (2 najgorszy wynik w rankingu powiatów). Jednocześnie powiat ten charakteryzuje się jednym z najwyższych wskaźników obciążenia demograficznego (35,7 przy średniej wojewódzkiej na poziomie 34,2).

Tabela 4. Demograficzny ranking powiatów województwa opolskiego – synteza

Powiat	Miejsce w rankingu
opolski	1
namysłowski	2
m. Opole	3
krapkowicki	4
brzeski	5
prudnicki	6
kluczborski	7
oleski	8
strzelecki	9
kędzierzyńsko-kozielski	10
nyski	11
głubczycki	12

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W porównaniu do innych województw Opolszczyzna – pod względem „potencjału demograficznego” w 2017 roku była na 14 miejscu (przed województwami: lubelskim i świętokrzyskim) – zdobywając łącznie 47 pkt. W najlepszej sytuacji było pomorskie.

Działania Opolszczyzny na rzecz minimalizacji zjawiska depopulacji

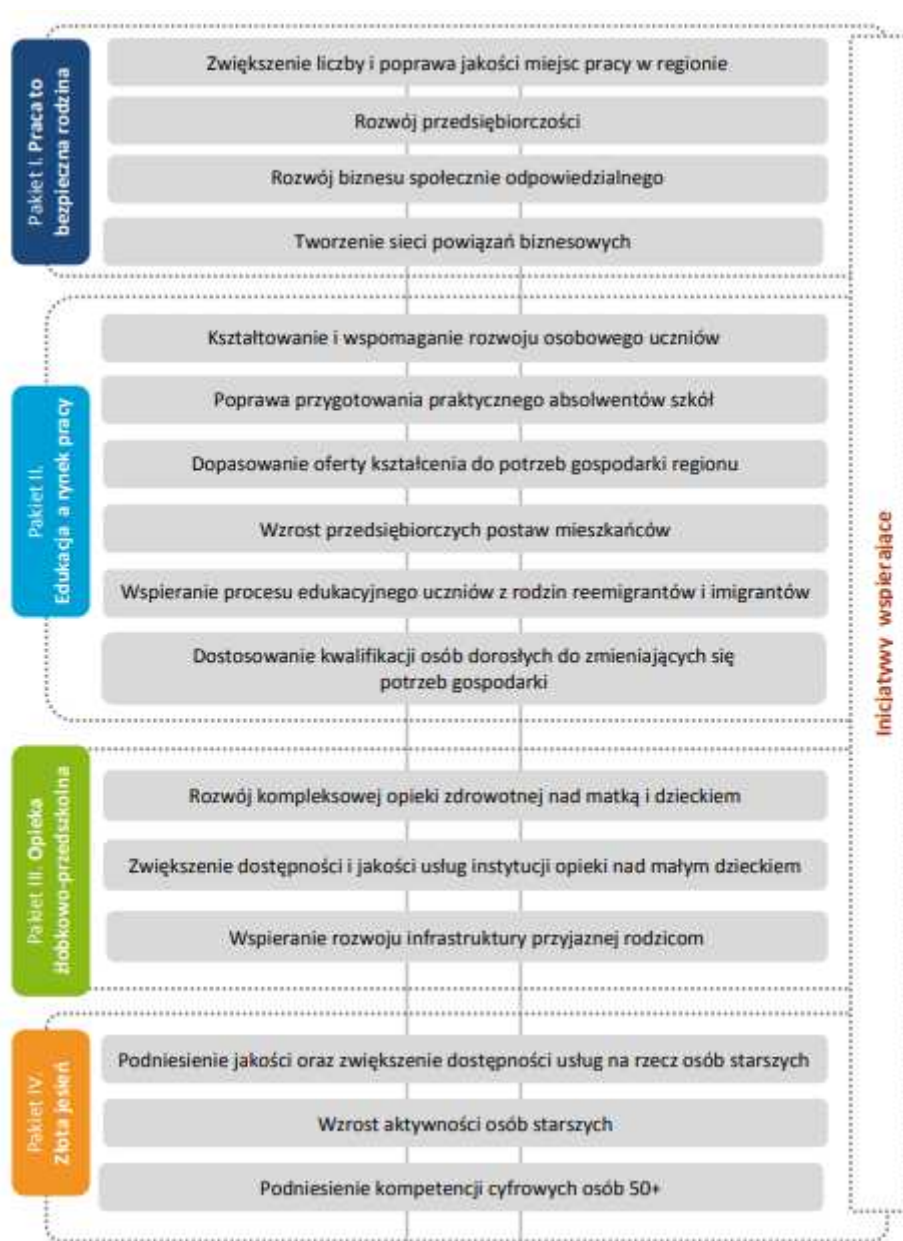
Odbudowa potencjału demograficznego jest procesem długofalowym i wymaga realizowania kompleksowych i wielopoziomowych działań o zróżnicowanym charakterze. Biorąc pod uwagę specyficzną sytuację demograficzną województwa opolskiego, na etapie opracowania *Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku* za najważniejsze wyzwanie regionu uznano *przeciwdziałanie i zapobieganie procesom depopulacji*. Głównym narzędziami Samorządu Województwa Opolskiego oddziaływanymi na to wyzwanie w perspektywie lat 2014-2020 jest *Program Specjalnej Strefy Demograficznej w województwie opolskim do 2020 roku "Opolskie dla Rodziny"*³³, który jest finansowany w szczególności za pomocą *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2014-2020*³⁴. Program dodatkowo wspierany jest budżetem Województwa Opolskiego, środkami jednostek organizacyjnych Samorządu Województwa Opolskiego i krajowych programów operacyjnych oraz dotacjami ministerialnymi.

W ramach **Programu "Opolskie dla Rodziny"** zaplanowano podjęcie szeregu działań i inicjatyw wspierających rodzinę w wypełnianiu jej funkcji, sprzyjających zwiększaniu dzietności oraz ułatwiających godzenie ról rodzinnych i zawodowych. Działania i projekty programowe, mające na celu wzmocnienie i wykorzystanie potencjału demograficznego regionu, zgrupowane zostały w czterech poniższych pakietach - dotyczących całego spectrum życia człowieka od narodzin aż do wieku senioralnego.

³³ *Program Specjalnej Strefy Demograficznej w województwie opolskim do 2020. Opolskie dla rodziny*, Zarząd Województwa Opolskiego, Opole, wrzesień 2014 r.

³⁴ *Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2014-2020*, Zarząd Województwa Opolskiego, Opole, grudzień 2014 r. Dokument przyjęty przez Komisję Europejską 18 grudnia 2014 r.

Schemat 1. Pakiety, inicjatywy wspierające i cele szczegółowe Programu „Opolskie dla rodziny”

Źródło: Program Specjalnej Strefy Demograficznej w województwie opolskim do 2020. Opolskie dla rodziny, Zarząd Województwa Opolskiego, Opole, wrzesień 2014 r., s. 40.

W ramach RPO WO 2014-2020 ponad 360 mln euro przeznaczono na działania realizujące Program (w ramach *Obszaru Strategicznej Interwencji - Depopulacja*)³⁵. Zaznaczyć należy, że są to działania zarówno finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego, jak i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

³⁵ Z czego około 216 mln euro na działania realizowane w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Tabela 5. Osie priorytetowe i Działania RPO WO 2014-2020 realizujące Obszar Strategicznej Interwencji – Depopulacja

Fundusz	Oś priorytetowa	Działanie
EFRR	I Innowacje w gospodarce	1.1 Innowacje w przedsiębiorstwach
EFRR	II Konkurencyjna gospodarka	2.1 Nowe produkty i usługi w MSP
		2.2 Przygotowanie terenów inwestycyjnych na rzecz gospodarki
		2.4 Współpraca gospodarcza i promocja
EFS	VII Konkurencyjny rynek pracy	7.1 Aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy realizowana przez PUP
		7.2 Aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy
		7.3 Zakładanie działalności gospodarczej
		7.4 Wydłużanie aktywności zawodowej
		7.6 Godzenie życia prywatnego i zawodowego
EFS	VIII Integracja społeczna	8.1 Dostęp do wysokiej jakości usług zdrowotnych i społecznych
EFS	IX Wysoka jakość edukacji	9.1 Rozwój edukacji
		9.2 Rozwój kształcenia zawodowego
		9.3 Wsparcie kształcenia ustawicznego
EFRR	X Inwestycje w infrastrukturę społeczną	10.1 Infrastruktura społeczna na rzecz wyrównania nierówności
		10.4 Rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Załącznika nr 4 do RPO WO 2014-2020 pn. *Zintegrowane podejście do rozwoju terytorialnego w RPO WO 2014-2020*, s. 3 oraz *Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WO 2014-2020 - zakres: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego*, s. 236-237 i *Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WO 2014-2020 - zakres: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego – zakres Europejski Fundusz Społeczny*, s. 215-216.

Do tej pory wydano już 1,5 mld zł na ponad 560 projektów służących opolskim rodzinom.

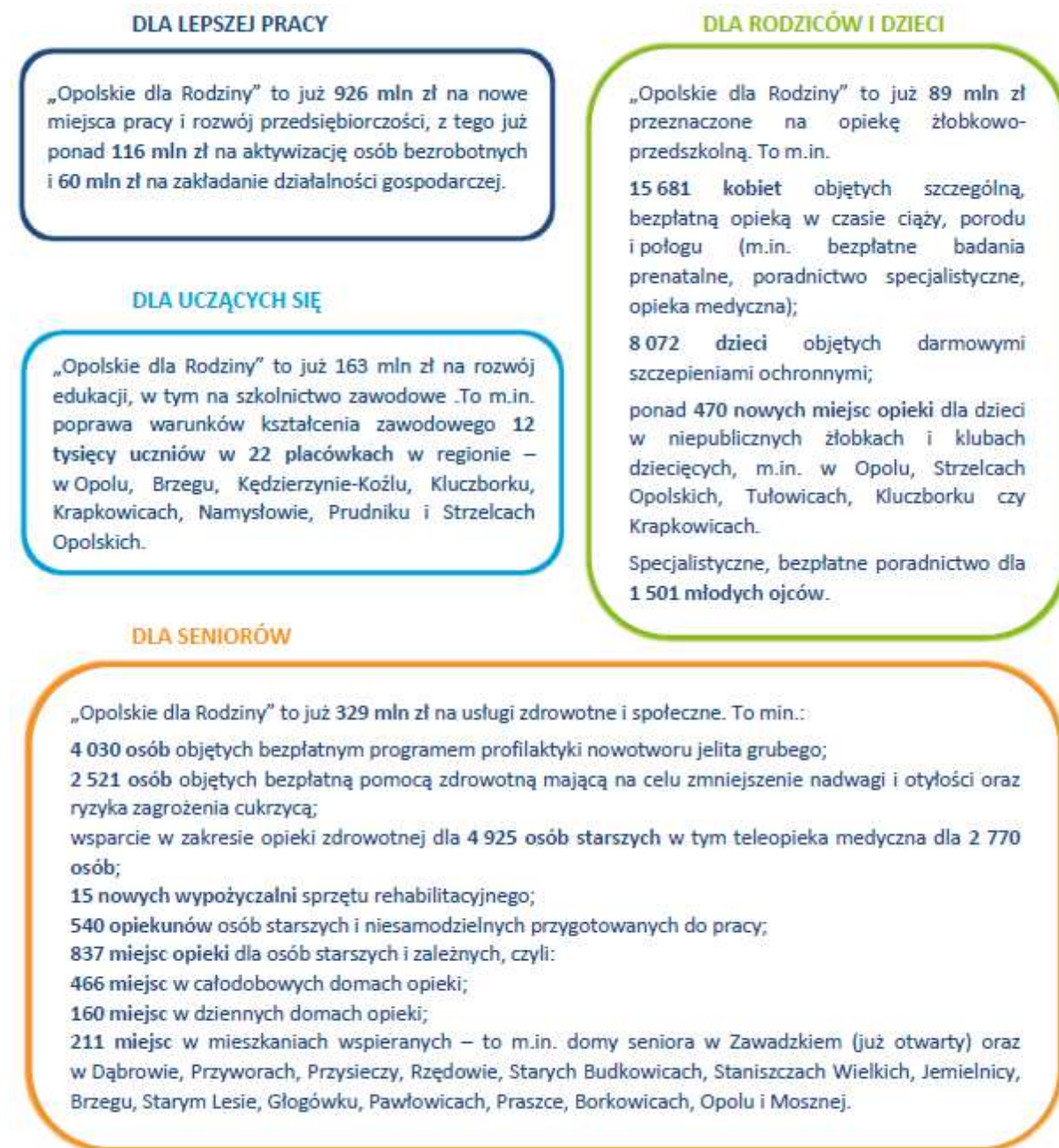
Schemat 2. Środki finansowe wydatkowane na realizację Programu „Opolskie dla rodziny” w ramach RPO WO 2014-2020

Źródło: Informacja na temat realizacji Programu „Opolskie dla Rodziny” w 2017 r. i do połowy 2018 r. Informacja dla Komisji Polityki Regionalnej, Gospodarki i Turystyki, Referat Planowania Strategicznego, Departament Polityki Regionalnej i Przemysłowej, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole wrzesień 2018 rok, s. 7.

Szczegółowe działania i inicjatywy podejmowane w ramach Programu „Opolskie dla rodziny” pod kątem RPO WO 2014-2020 prezentuje poniższy schemat.

Schemat 3. Działania zrealizowane w ramach Programu „Opolskie dla rodziny” ze środków RPO WO 2014-2020 – podział ze względu na pakiety tematyczne Programu

Źródło: Informacja na temat realizacji Programu „Opolskie dla Rodziny” w 2017 r. i do połowy 2018 r. Informacja dla Komisji Polityki Regionalnej, Gospodarki i Turystyki, Projekt, Referat Planowania Strategicznego, Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole wrzesień 2018 rok, s. 8.

O jakości życia decyduje stan zdrowia społeczeństwa oraz szeroko rozumiane warunki życia. W opolskim, podobnie jak w pozostałych województwach, systematycznie zwiększa się: dostęp do usług medycznych oraz liczba lekarzy wg podstawowego miejsca pracy na 10 tys ludności. Wzrost ten wydaje się jednak być niewystarczający w kontekście potrzeb społecznych, rosnących na skutek uwarunkowań demograficznych i cywilizacyjnych.

Dostępność do usług medycznych w regionie, mierzona liczbą przychodni na 10 000 mieszkańców w 2017 roku wyniosła 5,5 przychodni, przy średniej województw 5,6³⁶. Niekorzystnie natomiast kształtuje się liczba lekarzy w województwie opolskim według podstawowego miejsca pracy na 10 000 ludności – biorąc pod uwagę średnią województw³⁷ wynoszącą 2 350 w 2016 roku (w 2014 roku wskaźnik na poziomie – 1 873 lekarzy na 10 000 mieszkańców Opolszczyzny, w stosunku do 2 040 w 2016 roku). Zapewnienie odpowiedniej dostępności do personelu medycznego, opartej na potrzebach mieszkańców stanowi jedno z najważniejszych wyzwań współczesnej polityki zdrowotnej. Na niewystarczającą liczbę lekarzy (w tym lekarzy specjalistów) wpływają: starzenie się kadry medycznej, brak chętnych do robienia niektórych specjalizacji, migracje zagraniczne lekarzy do innych krajów, zwiększone zapotrzebowanie na lekarzy niektórych specjalności wynikające z postępu w medycynie oraz starzenie się społeczeństwa³⁸.

Dobry stan zdrowia mieszkańców regionu, jak i Polski jest istotną determinantą wzrostu gospodarczego. W związku z tym inwestycje w podstawową opiekę zdrowotną (POZ) oraz ambulatoryjną opiekę specjalistyczną (AOS) stanowią ważny szczebel w systemie ochrony zdrowia. Od ich sprawności i skuteczności w ogromnym stopniu zależy efektywność całego procesu leczenia pacjenta i sprawności systemu opieki medycznej³⁹.

Biorąc powyższe pod uwagę - istotne miejsce w procesie „wspierania rodziny” w ramach Programu „Opolskie dla rodziny” (nie wymienionych w pozostałych obszarach tematycznych analizy) mają Regionalne Programy Zdrowotne⁴⁰, realizowane w ramach Działania 8.1 Dostęp do wysokiej jakości usług zdrowotnych i społecznych:

- *Program poprawy opieki nad matką i dzieckiem, w ramach Programu SSD w województwie opolskim do 2020 roku „Opolskie dla Rodziny”,*
- *Program zapobiegający chorobom cywilizacyjnym w aspekcie nadwagi, otyłości i cukrzycy wśród mieszkańców województwa opolskiego,*
- *Program polityki zdrowotnej w kierunku wczesnego wykrywania wirusa human papilloma-virus (HPV) w województwie opolskim,*
- *Program rehabilitacji medycznej ułatwiający powroty do pracy.*

Pierwszy z Programów, dążący do zapewnieniem wysokiej jakości usług z zakresu opieki nad matką i dzieckiem, skierowany został zarówno do: kobiet w ciąży i w okresie połogu, noworodków i dzieci do 2 roku życia, personelu służb świadczących usługi zdrowotne (w sposób bezpośredni), jak i do rodzi-

³⁶ Nie uwzględniającej województwa opolskiego.

³⁷ Jw.

³⁸ Zob. *Zdrowie i ochrona zdrowia w 2016 roku*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2017, s. 75.

³⁹ Projekt ekspertyzy (realizowanej na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego) pn. *Analiza powiązań społeczno-gospodarczych i przestrzennych zachodzących w województwie opolskim oraz prognoza wskaźników dla nich istotnych w perspektywie do 2030 roku*, Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski w Opolu oraz Pracownia Badań Społecznych „Sondaż”, Opole, listopad 2018 r., s. 85.

⁴⁰ Przyjęte do realizacji przez Samorząd Województwa Opolskiego w 2016 roku.

ców/opiekunów prawnych noworodków i dzieci do 2 roku życia (odbiorcy pośredni). W ramach programu wsparciem planuje się objąć około 39 150 osób, w tym 19 575 kobiet oraz 19 575 dzieci do 2 roku życia.

Celem głównym Programu jest poprawa zdrowia, jakości życia oraz zmniejszenie nierówności w zdrowiu poprzez zwiększenie dostępu do wysokiej jakości usług zdrowotnych w zakresie opieki nad matką i dzieckiem w województwie opolskim do 2020 r. Przedmiotowy Program przewidziany jest w szczególności w zakresie:

- poprawy jakości opieki neonatologicznej w ramach mobilnej opieki okołoporodowej;
- zwiększenie bezpieczeństwa porodu oraz opieki okołoporodowej;
- ochrony zdrowia dziecka w kierunku wsparcia jego rozwoju psychospołecznego;
- podnoszenia kompetencji i kwalifikacji personelu służb świadczących usługi zdrowotne;
- promocji zdrowotnej i edukacji zdrowia.

Tabela 6. Wskaźniki Programu poprawy opieki nad matką i dzieckiem, w ramach Programu SSD w województwie opolskim do 2020 roku „Opolskie dla Rodziny – stan na 2017 rok i wartości docelowe

Wskaźniki realizowane w zakresie Programu poprawy opieki nad matką i dzieckiem, w ramach Programu SSD w województwie opolskim do 2020 roku „Opolskie dla Rodziny			
Nazwa wskaźnika	wartość wskaźnika osiągnięta w 2017 roku	wartość docelowa	% realizacji
<i>Liczba osób objętych usługami zdrowotnymi w programie</i>	33 901	39 150	86,6%
<i>Liczba kobiet objętych usługami zdrowotnymi w programie dotyczącym opieki nad matką i dzieckiem</i>	15 681	19 575	80,1%
<i>Liczba dzieci objętych usługami zdrowotnymi w programie dotyczącym opieki nad matką i dzieckiem</i>	16 719	19 575	85,4%
<i>Liczba dzieci objętych szczepieniami wskazane w programie dotyczącym opieki nad matką i dzieckiem</i>	8 072	12 000	67,3%

Źródło: Instytucja Zarządzająca RPO PO WO 2014-2020

Z kolei głównym celem drugiego Programu zapobiegającemu chorobom cywilizacyjnym w aspekcie nadwagi, otyłości i cukrzycy wśród mieszkańców województwa opolskiego jest:

Poprawa do 2020 roku stanu zdrowia mieszkańców Opolszczyzny, poprzez przeprowadzenie kompleksowej interwencji edukacyjno – zdrowotnej oraz wdrożenie działań zapobiegających nadwadze, otyłości i cukrzycy

Cel ten m.in. realizowany jest poprzez następujące cele szczegółowe:

- zwiększenie wykrywalności nadwagi, otyłości, cukrzycy wśród dzieci i dorosłych;
- poprawę żywienia i wzrost aktywności fizycznej;
- upowszechnianie w społeczeństwie wiedzy o zdrowym stylu życia;
- wzmocnienie współpracy pomiędzy podmiotami;
- zmniejszanie społecznych i zdrowotnych skutków nadwagi, otyłości i cukrzycy.

Program ten został bezpośrednio skierowany do: dzieci w wieku od 6 do 18 lat oraz osób dorosłych w wieku od 45 do 65 lat. Program jest skierowany do całej populacji osób w ww. wieku. Zakłada się, że program obejmie ok. 87 700 dzieci i ok. 172 500 dorosłych.

Tabela 7. Wskaźniki Programu zapobiegającemu chorobom cywilizacyjnym w aspekcie nadwagi, otyłości i cukrzycy wśród mieszkańców województwa opolskiego (2016 - 2017 rok i wartości docelowe)

Wskaźniki realizowane w zakresie Programu zapobiegającemu chorobom cywilizacyjnym w aspekcie nadwagi, otyłości i cukrzycy wśród mieszkańców województwa opolskiego				
Nazwa wskaźnika	wartość wskaźnika osiągnięta w 2016 roku	skumulowana wartość wskaźnika osiągnięta w 2017 roku	wartość docelowa⁴¹	% realizacji
<i>Liczba osób objętych usługami zdrowotnymi w programie (KOMPONENT II), w tym:</i>	1821	2521	4 980	50,6%
<i>Liczba dzieci objętych usługami zdrowotnymi w programie w aspekcie nadwagi i otyłości (KOMPONENT II)</i>	614	824	-	-
<i>Liczba osób dorosłych objętych usługami zdrowotnymi w programie w aspekcie nadwagi i otyłości (KOMPONENT II)</i>	1 207	1 697	-	-

Źródło: Instytucja Zarządzająca RPO PO WO 2014-2020

Dwa kolejne RPZ (pkt. c-d) są we wczesnej fazie wdrażania, stąd nie jest możliwym dokonanie ich pogłębionej analizy. Natomiast warto wskazać ich główne założenia programowe.

Tabela 8. Główne założenia programów zdrowotnych dot. HPV i powrotu do pracy

	Program polityki zdrowotnej w kierunku wczesnego wykrywania wirusa human papilloma-virus (HPV) w województwie opolskim	Program rehabilitacji medycznej ułatwiający powrót do pracy
cel główny	Zwiększenie wykrywalności HPV u mieszkank województwa opolskiego w wieku 30 - 65 lat za pomocą testów HPV DNA, a także zwiększenie świadomości na temat konieczności wykonywania regularnych badań cytologicznych w czasie trwania programu	Przywrócenie osobom w wieku aktywności zawodowej pełnej lub maksymalnie możliwej do osiągnięcia sprawności fizycznej i psychicznej, zdolności do aktywności zawodowej oraz brania czynnego udziału w życiu społecznym poprzez wdrożenie kompleksowego programu rehabilitacji medycznej na terenie województwa opolskiego w latach 2016-2020
liczba osób objętych RPZ	31 000	5 650

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ww. Programów.

⁴¹ Wartość docelowa została określona jedynie dla wskaźnika głównego.

Podsumowanie

Zmiany demograficzne, jakich doświadcza województwo opolskie, na tle pozostałych regionów wskazują na najbardziej niekorzystną sytuację ludnościową w całym kraju, która może być określana mianem kryzysu demograficznego, a nawet katastrofy demograficznej⁴².

Zasadniczy wpływ na rozmiary ubytku populacji Opolszczyzny będzie miał ujemny przyrost naturalny, ujemne saldo migracji na pobyt stały na 1000 ludności (choć widoczny jest zmniejszający się ruch migracyjny). Zaburzona struktura demograficzna ludności regionu i związana z tym intensyfikacja procesów starzenia także zasadniczo wpływa na przyszły rozwój województwa opolskiego. Starzenie się mieszkańców regionu, w konsekwencji skutkuje i będzie skutkować: dalszym zmniejszaniem się liczby ludności regionu, zmniejszeniem nakładów siły roboczej na regionalnym i lokalnych rynkach pracy, koniecznością zapewnienia infrastruktury społecznej dostosowanej do potrzeb osób starszych, przy jednoczesnym obniżeniu wpływów podatkowych do budżetów JST.

Wśród dodatkowych czynników pogłębiających niekorzystną sytuację demograficzną wymienić należy także: bardzo niski poziom dzietności, wysoką liczbę separacji i rozwodów, osłabienie więzi międzypokoleniowych, a w konsekwencji pogorszenie się kondycji rodzin, jak również następujące zmiany modelu rodziny.

Istotny obszar problemowy, wśród opisywanych przyczyn depopulacji stanowią, charakterystyczne dla województwa opolskiego, migracje stałe (krajowe i zagraniczne). Zjawisko to jest o tyle istotne, że dotyczy przede wszystkim ludzi młodych (w tym zwłaszcza kobiet z obszarów wiejskich i osób wykształconych). Słaba konkurencyjność województwa w stosunku do regionów ościennych powoduje w ostatnich dwóch latach zwiększenie skali migracji wewnętrznych w stosunku do migracji zagranicznych. Zjawisko to powoduje tzw. drenaż mózgow.

Niekorzystne projekcje demograficzne oraz trendy w zakresie ruchu migracyjnego ludności wymagają traktowania tych problemów w sposób szczególnie istotny. Tym samym **główne wyzwanie rozwojowe Opolszczyzny, ukierunkowane na przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych, jest i nadal będzie aktualne do 2030 roku. Tym samym należy nieprzerwanie, z różnych poziomów zarządzania rozwojem i przy wykorzystaniu zróżnicowanych mechanizmów o charakterze kompleksowym i innowacyjnym oraz źródeł finansowych oddziaływać na ten problem.** W ramach działań realizowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego na poziomie Regionalnych Programów Operacyjnych można jedynie kierunkować, poprzez odpowiednie zapisy, projekty rozwojowe w ramach różnych Działań programowych.

⁴² Zob. R. Rauziński, *Specyficzna sytuacja demograficzna województwa opolskiego na tle Polski w latach 1945-2050*; J. Kuźnicka, D. Michoń, *Sytuacja demograficzna województwa opolskiego – stan obecny i perspektywy*, op. cit., s. 22-68 oraz Projekt ekspertyzy (realizowanej na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego) pn. *Analiza powiązań społeczno-gospodarczych i przestrzennych zachodzących w województwie opolskim oraz prognoza wskaźników dla nich istotnych w perspektywie do 2030 roku*, Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski w Opolu oraz Pracownia Badań Społecznych „Sondaż”, Opole, listopad 2018 r., s. 18, 65.

Poniżej wymienione zostały główne kierunki działań, wynikające z wniosków z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej (w obszarze tematycznym „Demografia”), które powinny być realizowane zarówno w obecnej, jak i przyszłej perspektywie finansowej do 2030 roku w województwie opolskim.

Z uwagi na potrzebę oddziaływania na kryzys demograficzny Opolszczyzny poprzez wielowymiarowe działania realizowane w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, wyzwania te zostały w różnym stopniu opisane w kolejnych częściach analizy, a dotyczących: Rynku pracy, Integracji społecznej, czy Edukacji i wykształcenia, i tam też zostały wprost przyporządkowane do konkretnych Działań/Poddziałań RPO WO 2014-2020.

Koniecznym tym samym jest w szczególności:

- realizacja zintensyfikowanej polityki prorodzinnej w województwie opolskim, ukierunkowanej głównie na wspieranie inicjatyw umożliwiających godzenie życia rodzinnego z zawodowym oraz wdrożenie (przy wsparciu z poziomu krajowego) odpowiednich instrumentów rekompensujących wydatki rodzin wychowujących dzieci⁴³. Ważnym elementem w tym procesie powinno być także promowanie idei posiadania drugiego dziecka, w tym skrócenie odstępu czasu pomiędzy pierwszym, a drugim dzieckiem;
- dalszy rozwój usług opiekuńczo-leczniczych (w tym rozwój opieki środowiskowej i ambulatoryjnej) na rzecz opolskich Seniorów, jak i poprawa dostępu do tych usług oraz wypracowanie modelu pomocy seniorom i opieki nad ludźmi starszymi⁴⁴;
- intensyfikacja działań mających na celu aktywizację osób starszych, wspieranie liderów w tej grupie osób w działaniach na rzecz rozwoju regionu oraz rozpowszechnienie idei zmiany trybu życia samotnych seniorów, w tym promocja myślenia by „wiek starszy” Seniorzy zechcieli spędzić w towarzystwie swoich rówieśników i przy zapewnieniu odpowiedniej opieki⁴⁵ (np. w ramach osiedli dla osób starszych);
- wykształcenie odpowiedniej liczby opiekunów, rehabilitantów, pielęgniarek i przygotowanie odpowiedniego systemu opieki oraz zwiększenie liczby geriatrów;
- wypracowanie przewagi konkurencyjnej Opolszczyzny (w tym Opola) nad regionami sąsiednimi, pod względem gospodarczym, naukowym, technologicznym czy kulturowym, wpływającej na polepszenie warunków i jakości życia opolskich rodzin;
- promocja obrazu regionu, jako optymalnego miejsca zamieszkania dla różnych grup wiekowych i przedstawicieli różnych kultur i grup narodowo-etnicznych;

⁴³ Por. A. Brodziak, A. Wolińska, E. Ziółko: *Czy zachodzą okoliczności sprzyjające decyzji o szybkim poczęciu drugiego dziecka*, op. cit., s. 67.

⁴⁴ Por. J. Dybowska: *Depopulacja jako wyzwanie dla rozwoju społeczno-gospodarczego województwa opolskiego*, s. 87, w: J. Hrynkiewicz, A. Potrykowska (red.): *Sytuacja demograficzna Śląska Opolskiego jako wyzwanie dla polityki społecznej i gospodarczej*, op. cit.

⁴⁵ Por. R. Jończy: *Sytuacja demograficzna i zatrudnienie na obszarach wiejskich województwa opolskiego*, op. cit., s. 113.

- stymulowanie imigracji do regionu zwłaszcza z obszarów do tego predestynowanych⁴⁶ oraz realizacja odpowiednich działań pod kątem cudzoziemców⁴⁷;
- intensyfikacja współpracy transgranicznej i wykorzystanie położenia przygranicznego.

Z kolei rekomendacje zawarte w poniższym zestawieniu ukierunkowane zostały w szczególności na działania o charakterze analityczno-badawczym (skutkujące wyodrębnieniem najskuteczniejszych instrumentów minimalizujących zjawisko depopulacji na Opolszczyźnie) oraz usprawniającym Regionalne Programy Zdrowotne.

⁴⁶ Do których zaliczyć można: Kotlinę Kłodzką, południowo-zachodnie krańce województwa wielkopolskiego, południowo-wschodnie krańce województwa łódzkiego. Por. R. Jończy: *Sytuacja demograficzna i zatrudnienie na obszarach wiejskich województwa opolskiego*, op. cit., s. 116.

⁴⁷ Zadanie to wymaga jednak w pierwszej kolejności doprecyzowania na poziomie krajowym, poprzez odpowiednie przepisy prawne, *Polityki migracyjnej Polski*, w szczególności w zakresie pobytu i pracy na terytorium RP, czy też wdrożenia skutecznego programu integracji cudzoziemców.

Wnioski i rekomendacje – obszar Demografia

Lp.	Wnioski wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej	Rekomendacje wynikające z wniosków	Proponowane sposoby wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS
1.	<p>W latach 2015-2017 liczba mieszkańców zmniejszyła się o 0,6% przy niewielkim spadku w kraju o 0,01% (14 pozycja). Prognozy demograficzne przewidują dalszy <u>sukcesywny spadek liczby mieszkańców</u>. W perspektywie do 2030 roku zniknie niemal co dziesiąty mieszkaniec regionu, natomiast do 2050 roku populacja regionu zmniejszy się o 1/4 (największy ubytek ludności wśród wszystkich województw).</p> <p>Województwo opolskie charakteryzuje się od lat <u>ujemnym przyrostem naturalnym</u> i od 2017 roku, jak i w przyszłości stanowić on będzie główny wskaźnik warunkujący ubytek ludności na Opolszczyźnie.</p> <p><u>Niska dzietność mieszkank woj. opolskiego</u> niezapewniająca zastępowalności pokoleń (w 2017 roku współczynnik dzietności na poziomie 1,29).</p> <p><u>Wzrasta wiek kobiet rodzących dzieci</u> (tzw. wiek środkowy matek). Wzrosło znaczenie rozrodczości kobiet w starszych grupach wiekowych (przy dalszej maksymalnej rozrodczości kobiet w grupie wiekowej 25-29 lat).</p> <p>Na Opolszczyźnie dominującym typem rodziny – jest rodzina z jednym dzieckiem (ponad 53%).</p> <p>Utrzymuje się <u>wysokie, ujemne saldo migracji na pobyt stały</u>. W ostatnich dwóch latach migracje wewnętrzne w większym stopniu decydowały o skali odpływu ludności regionu w ruchu wędrówkowym. Szacuje się, że w 2030 roku we wszystkich powiatach, za wyjątkiem opolskiego, wystąpi ujemny bilans migracyjny.</p>	<p>Przegląd, analiza i ocena działań realizowanych w ramach <i>Programu „Opolskie dla rodziny”</i> oraz <i>OSI Depopulacja</i> (RPO WO 2014-2020), w tym wykraczających poza te narzędzia działań.</p>	<p>Kontynuacja do 2020 roku najskuteczniejszych instrumentów minimalizujących zjawisko depopulacji na Opolszczyźnie oraz wdrożenie w przyszłym okresie finansowym na lata 2021-2027 odpowiednich narzędzi koncentrujących się na przedmiotowym wyzwaniu rozwojowym.</p> <p>Biorąc pod uwagę toczącą się od dłuższego czasu dyskusję pod kątem przyszłych rozwiązań regionalnych oddziaływujących na kryzys demograficzny Opolszczyzny, na początku 2018 roku (niezależnie od niniejszej analizy) podjęto decyzję o realizacji poniższego badania pn.:</p> <p><i>Wpływ depopulacji na perspektywy rozwojowe województw: opolskiego, świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego</i>), pozwoli na zaplanowanie i oszacowanie sposobów wdrożenia rozwiązań minimalizujących skutki depopulacji w ww. województwach w perspektywie do 2030 roku.</p> <p>Badanie jest elementem partnerskiego projektu pn. <i>Programowanie działań minimalizujących skutki depopulacji na przykładzie województw:</i></p>

	<p><u>Niekorzystna zmiana struktury demograficznej regionu</u> – zmniejsza się udział mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (przyszłych rodziców i pracowników) oraz w wieku produkcyjnym (zasoby pracy), rośnie udział osób w wieku poprodukcyjnym. Skutkiem czego jest stały wzrost wskaźnika obciążenia demograficznego.</p> <p>W 2017 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadały 34 osoby w wieku poprodukcyjnym. W 2030 roku współczynnik ten może wzrosnąć do 50, a w 2050 roku do 85. Oznacza to, że w regionie w 2030 roku na jedną osobę w wieku poprodukcyjnym pracować będą 2 osoby w wieku produkcyjnym, a w 2050 niewiele ponad 1 osobę.</p>		<p>opolskiego, świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego⁴⁸, realizowanego w okresie od 13.07.2018 do 30.12.2019.</p>
<p>2</p>	<p>Znaczny spadek umieralności niemowląt – w 2017 roku <u>współczynnik umieralności niemowląt</u> ukształtował się na poziomie niższym niż przeciętnie w kraju (3 miejsce w rankingu województw, przesunięcie o 8 miejsc w górę w stosunku do 2015 roku).</p>	<p>a) Wdrożenie usprawnień do <i>Programu poprawy opieki nad matką i dzieckiem, w ramach Programu SSD w województwie opolskim do 2020 roku „Opolskie dla Rodziny”</i>, w wyniku bieżącego monitoringu realizowanych działań.</p> <p>b) Analiza i ocena działań realizowanych w ramach ww. Programu oraz kontynuacja / wdrożenie po 2020 roku najskuteczniejszych instrumentów.</p>	<p>a) Wprowadzenie zmian o charakterze operacyjnym do Programu a odnoszących się do:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ rezygnacji z jednej z interwencji dot. szczepień przeciwko pneumokokom (zmiana Kalendarza szczepień od 1 stycznia 2017 r.); ▪ uszczegółowieniu kwestii dotyczących mobilnej opieki okołoporodowej; ▪ realizacji rozszerzonej opieki położnej środowiskowej, wyłącznie gdy wykracza poza świadczenia NFZ; ▪ uwzględnieniu w ramach wczesnej rehabilitacji kobiet - rehabilitacji indywidualnej (służącej przygotowaniu do naturalnego porodu, rehabilitacji po porodzie oraz ćwiczeń grupowych); ▪ wprowadzeniu nowej interwencji: profilaktycznego badania USG dzieci do lat 2.

⁴⁸ Projekt jest współfinansowany przez Unię Europejską z Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020, w ramach dotacji na działania w zakresie wspólnych prac analitycznych Regionalnych Obserwatoriów Terytorialnych, udzielonej przez Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju (Krajowe Obserwatorium Terytorialne).

			<p>b) Wdrożenie zaleceń wynikających z przeprowadzonej ewaluacji Programów zdrowotnych, zaplanowanej do realizacji w 2022 roku w ramach zaktualizowanego <i>Planu ewaluacji RPO WO 2014-2020</i> – dla potrzeb operacjonalizacji wsparcia po 2020 roku.</p> <p>Obowiązkiem IZ RPO, zgodnie z wytycznymi Komisji Europejskiej, jest realizacja ewaluacji programów zdrowotnych. Tym samym, niezależnie od niniejszej analizy, a przede wszystkich z uwagi na potrzebę oceny i usprawnienia działań realizowanych poprzez programy zdrowotne podjęto decyzję o realizacji ww. badania.</p>
3	<p>Utrzymuje się przewaga kobiet nad mężczyznami w grupie osób poprodukcyjnych.</p>	<p>a) Wdrożenie usprawnień do <i>Programu zapobiegającego chorobom cywilizacyjnym w aspekcie nadwagi, otyłości i cukrzycy wśród mieszkańców województwa opolskiego</i>”, w wyniku bieżącego monitoringu realizowanych działań.</p> <p>b) Analiza i ocena działań realizowanych w ramach ww. Programu oraz kontynuacja / wdrożenie po 2020 roku najskuteczniejszych instrumentów.</p>	<p>a) Wprowadzenie zmian do RPZ polegających na:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ objęciu interwencją młodszej populacji Opolszczyzny – z uwagi na widoczną zależność pomiędzy skutecznością programów zdrowotnych a wiekiem ich odbiorców (skierowanie działań do osób w wieku 6 - 65 lat); ▪ realizacji działań dedykowanych całym rodzinom, efektem czego będzie kompleksowość wsparcia; ▪ większej promocji działań wśród mężczyzn WO, w tym zachęcanie ich do zmiany dotychczasowych nawyków zdrowotnych, profilaktyki i zdrowego stylu życia. <p>b) Wdrożenie zaleceń wynikających z przeprowadzonej ewaluacji Programów zdrowotnych, zaplanowanej do realizacji w 2022 roku w ramach zaktualizowanego <i>Planu ewaluacji RPO WO 2014-2020</i> – dla potrzeb operacjonalizacji wsparcia po 2020 roku.</p> <p>Obowiązkiem IZ RPO, zgodnie z wytycznymi Komisji Europejskiej, jest realizacja ewaluacji progra-</p>

			mów zdrowotnych. Tym samym, niezależnie od niniejszej analizy, a przede wszystkim z uwagi na potrzebę oceny i usprawnienia działań realizowanych poprzez programy zdrowotne podjęto decyzję o realizacji ww. badania.
--	--	--	---

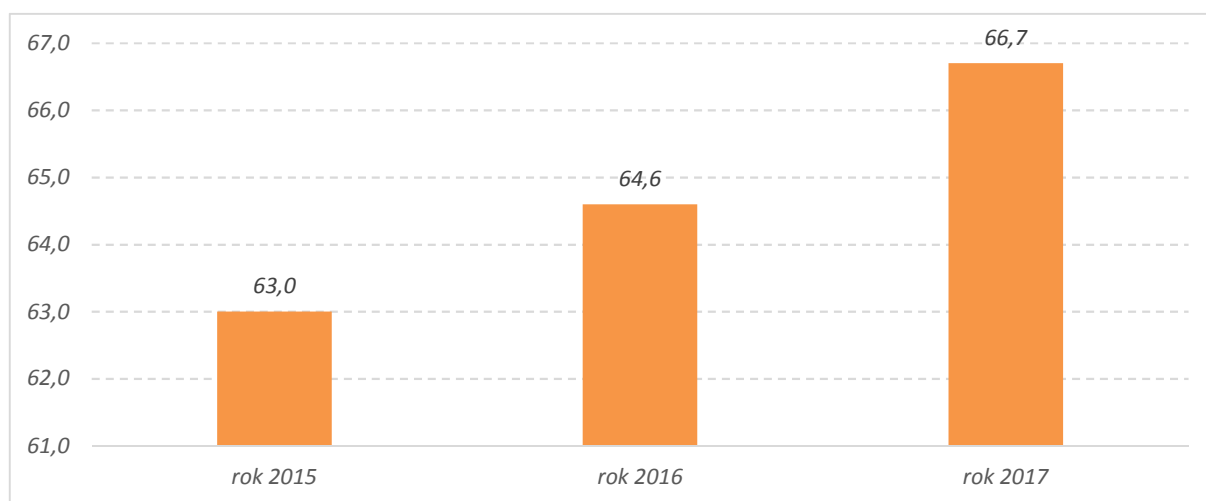
Źródło: Opracowanie własne.

1.2 RYNEK PRACY

Zatrudnienie

Sytuacja makroekonomiczna województwa opolskiego wykazuje tendencję rozwojową. Świadczy o tym przede wszystkim systematyczny wzrost wskaźnika zatrudnienia, który w latach 2015/2017 zwiększył się o 3,7 p.p. do poziomu 66,7%. Dynamika wzrostu jest przy tym bardzo duża. W okresie 2015/2016 wskaźnik wzrósł o 1,6 p.p. , a pomiędzy rokiem 2016 i 2017 aż o 2.1 p.p.

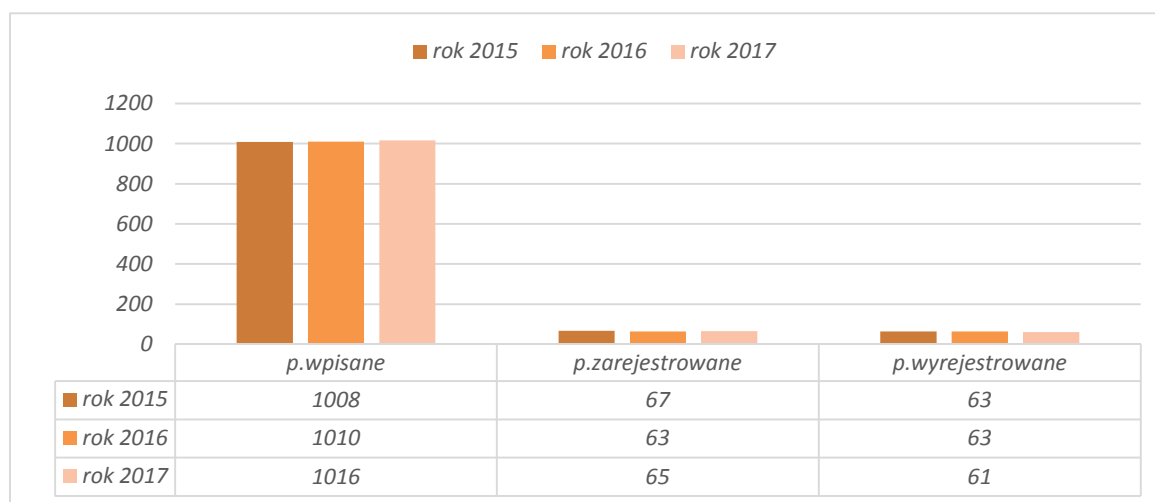
Wykres 9. Wskaźnik zatrudnienia w województwie opolskim (%)

Źródło: Wskaźnik zatrudnienia w grupie wieku 15-64 lata, dane średnioroczne, Bank Danych Lokalnych, GUS.

Poprawa koniunktury na opolskim rynku pracy odzwierciedla się także w skali przedsiębiorczości. W bilansie, liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w bazie REGON jest większa niż wyrejestrowanych co oznacza, że finalnie w województwie opolskim systematycznie wzrasta liczba firm przypadająca na 10 tysięcy mieszkańców. W końcu 2017 roku było to 1016 firm, podczas gdy w rok wcześniej 1010, a w roku 2015 1008. Wzrost ten należy rozpatrywać również w kategoriach rozwoju, gdyż następuje on pomimo spadku liczby mieszkańców w regionie.

Wykres 10. Liczba podmiotów gospodarczych przypadających na 10 tysięcy mieszkańców

Źródło: Niepublikowane dane Urzędu Statystycznego w Opolu.

Tabela 9. Wskaźniki dotyczące wsparcia EFS w ramach RPO WO 2014-2020

Wsparcie EFS w ramach RPO WO 2014-2020		
Nazwa wskaźnika	Rok	Wartość (skumulowana)
<i>Liczba osób, które otrzymały bezzwrotne środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie [działanie 7.1]</i>	2015	356
	2016	616
	2017	937
	w. docelowa	1 675
	% realizacji	56%
<i>Liczba osób pozostających bez pracy, które otrzymały bezzwrotne środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie [działanie 7.3]</i>	2015	0
	2016	705
	2017	898
	w. docelowa	662
	% realizacji	136%

Źródło: Instytucja Zarządzająca RPO PO WO 2014-2020.

Opisywanym zjawiskom równolegle towarzyszyły pewne zmiany w strukturze zatrudnienia w województwie opolskim. Przeciętna liczba zatrudnionych w regionie spadła przy jednoczesnym wzroście wskaźnika zatrudnienia (co związane jest ze zjawiskiem depopulacji i równoległego wzrostu gospodarczego), jednocześnie jednak obserwuje się ruch w kierunku zwiększenia udziału zatrudnionych w przemyśle i budownictwie. Nie jest to jednak wzrost prostoliniowy. W 2017 roku odsetek zatrudnionych w tych sektorach był niższy niż w roku 2016, jednocześnie jednak jest wyższy w stosunku do roku bazowego. Sytuacja w kraju wygląda przy tym nieco odmiennie, gdyż wzrost odsetka, chociaż relatywnie niewielki jest systematyczny. Bardziej wyraźne zmiany nastąpiły natomiast w sektorze usług. W całym kraju obserwuje się systematyczny wzrost udziału zatrudnionych w tym sektorze, natomiast w regionie sytuacja jest odmienna. W latach 2015-2017 odnotowano spadek, lecz wzrost w okresie 2016-2017.

Tabela 10. Struktura zatrudnienia w województwie opolskim

		2015	2016	2017	2015	2016	2017
		tys. osób			%		
Polska	Ogółem	16280	16328	16404	100	100	100
	Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo, rybactwo	1826	1663	1568	11,2	10,2	9,6
	Przemysł i budownictwo	4971	5121	5173	30,5	31,4	31,5
	Usługi	9427	9489	9607	57,9	58,1	58,6
Województwo opolskie	Ogółem	412	405	409	100	100	100
	Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo, rybactwo	44	46	39	10,7	11,4	9,5
	Przemysł i budownictwo	145	155	153	35,2	38,3	37,4
	Usługi	222	204	216	53,9	50,4	52,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Zatrudnienie wg sekcji PKD (wg BAEL), dane za IV kwartał, niepublikowane dane Urzędu Statystycznego w Opolu.

Ewidentny spadek zatrudnienia w kraju dotyczy natomiast rolnictwa. Sytuacja ta charakterystyczna jest dla każdego badanego okresu. W przypadku województwa opolskiego natomiast odnotowano wzrost pomiędzy rokiem 2015 a 2016 a w 2017 roku raptowny spadek względem lat wcześniejszych i spadek zarówno w stosunku do roku 2016 jak również 2015. W końcu 2017 roku około 9,5% wszystkich zatrudnionych swoją aktywność zawodową ulokowało w sektorze rolniczym podczas, gdy w 2016 było to 11,4% a w 2015 10,7%. Wzrost odsetka pomiędzy 2015 a 2016 rokiem związany jest ze wzrostem

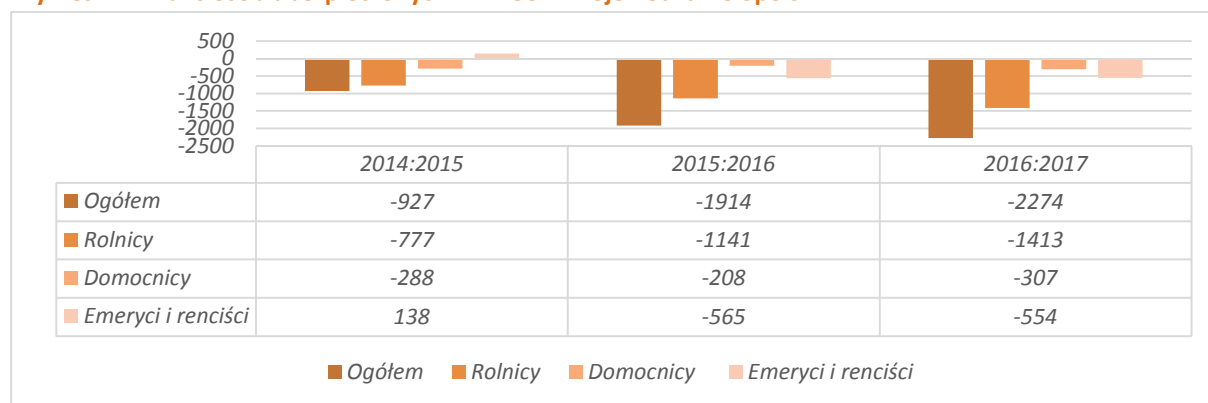
nominalnej liczby zatrudnionych w tym sektorze. Jednak nie miał on odzwierciedlenia w faktycznej liczbie osób ubezpieczonych w KRUS. Dane z tego zakresu wskazują, że z roku na rok zmniejsza się liczba ubezpieczonych osób w KRUS, co dotyczy tak samych rolników, jak również domowników oraz emerytów i rencistów. W okresie pomiędzy 2015 a 2017 rokiem liczba ubezpieczonych systematycznie zmniejszała się o coraz większe wartości. Wyjątkiem był tylko okres między 2014 a 2015 rokiem, kiedy liczba emerytów i rencistów nieznacznie wzrosła. Rolnictwo sensu stricto w województwie opolskim ewidentnie systematycznie kurczy się.

Tabela 11. Ubezpieczenia zdrowotne w KRUS w województwie opolskim

	2014	2015	2016	2017
Ogółem	58484	57557	55643	53369
Rolnicy	27504	26727	25586	24173
Domownicy	5292	5004	4796	4489
Emeryci i renciści	25688	25826	25261	24707

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, Kwartalna informacja statystyczna (dane za okres IV kwartału lat 2014-2017), <https://www.krus.gov.pl/niezbednik/statystyki/>, dostęp: 3.12.2018

Wykres 11. Bilans osób ubezpieczonych w KRUS w województwie opolskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie KRUS, Kwartalna informacja statystyczna.

Ogólnie rzecz ujmując, w województwie opolskim trzon zatrudnienia stanowi sektor usług, analogicznie jak w kraju przy czym w regionie silniej niż w kraju uwidacznia się wpływ przemysłu i budownictwa. Zatrudnienie w rolnictwie pozostaje na zbieżnym poziomie jak w całej Polsce.

Ogólna poprawa sytuacji makroekonomicznej doprowadziła do zwiększenia wskaźnika zatrudnienia oraz zmniejszenia się skali bierności zawodowej. Zjawisko to charakterystyczne było zarówno dla mężczyzn jak i kobiet, przy czym należy zauważyć, że spadek w większym stopniu dotyczył mężczyzn. W ich wypadku w badanym okresie nastąpiła redukcja o 9,1% podczas, gdy liczba biernych zawodowo kobiet spadła o 2,7%, nabierając większego tempa dopiero w 2017 roku. Tym niemniej dysproporcja między płciami jest znacząca.

Tabela 12. Liczb biernych zawodowo w województwie opolskim (w tys. osób)

	2015	2016	2017
Ogółem	352	346	334
Mężczyźni	132	127	120
Kobiety	220	219	214

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS, Liczba osób biernych zawodowo, dane średnioroczne.

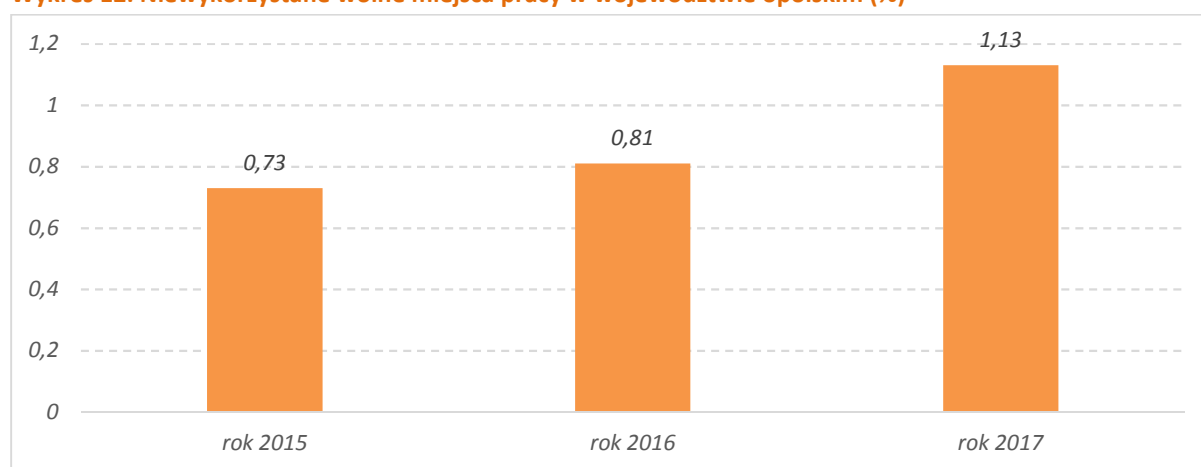
Tabela 13. Wskaźniki dotyczące wsparcia EFS w ramach RPO WO 2014-2020

Wsparcie EFS w ramach RPO WO 2014-2020		
Nazwa wskaźnika	Rok	Wartość (skumulowana)
Liczba osób biernych zawodowo objętych wsparciem w programie [działanie 7.2], w tym:	2015	0
	2016	0
	2017	465
	w. docelowa	525
	% realizacji	89%
- kobiety	2015	0
	2016	0
	2017	251
	w. docelowa	357
	% realizacji	70%
- mężczyźni	2015	0
	2016	0
	2017	214
	w. docelowa	168
	% realizacji	127%

Źródło: Instytucja Zarządzająca RPO PO WO 2014-2020.

Konsekwencją stale poprawiającej się koniunktury jest wzrost zapotrzebowania na pracę, który nie jest całkowicie realizowany. Badania prowadzone przez GUS wskazują, że w regionie obserwuje się zwiększającą się ilość niewykorzystanych wolnych miejsc pracy. W 2015 roku było to 0,73%, a w kolejnych latach 0,81% i 1,13%.

Wykres 12. Niewykorzystane wolne miejsca pracy w województwie opolskim (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych Urzędu Statystycznego w Opolu, Odsetek niewykorzystanych wolnych miejsc pracy, stan w końcu kwartału.

Trudności w pozyskaniu pracowników są zatem coraz wyraźniejsze, co przekłada się na powiększającą się liczbę zawodów o charakterze deficytowym. W oparciu o Monitoring Zawodów Deficytowych i Nadwyżkowych, realizowany na podstawie metodologii Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej można stwierdzić, że w 2015 roku do grona zawodów deficytowych (w których w sensie ogólnym występowało więcej ofert pracy niż bezrobotnych) zaliczyć można było 4 elementarne grupy zawodów. Rok później było to 14 grup zawodów, a w roku 2017 aż 27. W badanym okresie czasu zauważyć przy tym można, że deficytowość poszczególnych grup zawodowych wykazuje pewną trwałość w czasie. Dwie grupy zawodów wyróżnione w 2015 roku znalazły się również w zestawieniu w 2016. Analogiczna sytuacja wystąpiła w latach 2016-2017 i dotyczyła pięciu grup zawodowych. Obszarami deficytowymi objęci są zarówno specjaliści, jak również średni i podstawowy personel produkcyjny.

Tabela 14. Wykaz elementarnych grup zawodów deficytowych w województwie opolskim

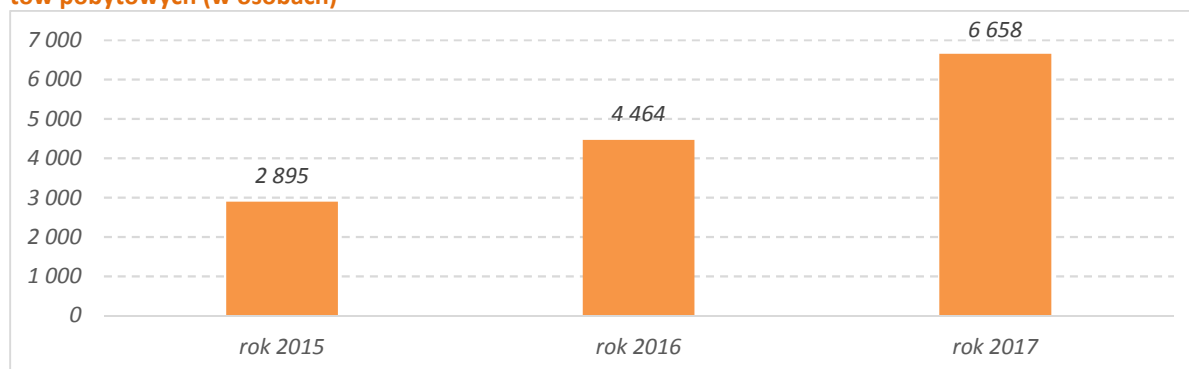
2015		2016		2017	
2412	Doradcy finansowi i inwestycyjni	1211	Kierownicy do spraw finansowych	1211	Kierownicy do spraw finansowych
2511	Analitycy systemów komputerowych	1330	Kierownicy do spraw technologii informatycznych i telekomunikacyjnych	1321	Kierownicy do spraw produkcji przemysłowej
4222	Pracownicy centrów obsługi telefonicznej (pracownicy call center)	2151	Inżynierowie elektrycy	1420	Kierownicy w handlu detalicznym i hurtowym
7549	Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy gdzie indziej niesklasyfikowani	2153	Inżynierowie telekomunikacji	2149	Inżynierowie gdzie indziej niesklasyfikowani
		2281	Farmaceuci bez specjalizacji lub w trakcie specjalizacji	2163	Projektanci wzornictwa przemysłowego i odzieży
		2353	Lektorzy języków obcych	2252	Lekarze weterynarii specjalści
		2412	Doradcy finansowi i inwestycyjni	2353	Lektorzy języków obcych
		2513	Projektanci aplikacji sieciowych i multimedialnych	2512	Specjaliści do spraw rozwoju systemów informatycznych
		4321	Magazynierzy i pokrewni	3135	Kontrolerzy (sterowniczy) procesów metalurgicznych
		5244	Sprzedawcy (konsultanci) w centrach sprzedaży telefonicznej / internetowej	3315	Rzeczoznawcy (z wyłączeniem majątkowych)
		7411	Elektrycy budowlani i pokrewni	3333	Pośrednicy pracy i zatrudnienia
		7549	Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy gdzie indziej niesklasyfikowani	3421	Sportowcy i dżokeje
		8122	Operatorzy urządzeń do obróbki powierzchniowej metali i nakładania powłok	4227	Ankieterzy
		8153	Operatorzy maszyn do szycia	4321	Magazynierzy i pokrewni
				4322	Planiści produkcyjni
				5169	Pracownicy usług osobistych gdzie indziej niesklasyfikowani
				5245	Sprzedawcy w stacji paliw
				7211	Formierze odlewniczy i pokrewni
				7212	Spawacze i pokrewni
				7411	Elektrycy budowlani i pokrewni
				7513	Robotnicy w produkcji wyrobów mleczarskich
				8121	Operatorzy maszyn i urządzeń do produkcji i przetwórstwa metali
				8142	Operatorzy maszyn do produkcji wyrobów z tworzyw sztucznych
				8153	Operatorzy maszyn do szycia

		8160	Operatorzy maszyn i urządzeń do produkcji wyrobów spożywczych i pokrewni
		8344	Kierowcy operatorzy wózków jezdniowych
		9129	Pozostali pracownicy zajmujący się sprzątnięciem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Barometr zawodów, <https://barometrzwodow.pl/> dostęp: 3.12.2018.

Dostępne dane statystyczne wskazują, że w końcu 2017 roku w województwie opolskim legalnie przebywało (na podstawie dokumentów pobytowych) ponad 6 tysięcy cudzoziemców⁴⁹. W porównaniu do lat wcześniejszych jest to skokowy wzrost i jest odzwierciedleniem prawdopodobnie dwóch czynników – systematycznego rozwoju gospodarczego oraz postępującej depopulacji. Przemawia za tym skala wydawanych pozwoleń na pracę dla cudzoziemców. Jeszcze w latach 2013 i 2014 takich zezwoleń wydano odpowiednio 808 oraz 813, natomiast już od 2015 roku obserwuje się wyraźny wzrost (1219). W kolejnych latach zjawisko uległo dalszemu zwiększeniu: 2808 zezwoleń w 2016 roku oraz raptowny skok do 5807 w roku 2017. Danych o zatrudnieniu nie można utożsamiać z faktyczną liczbą osób zatrudnionych, gdyż teoretycznie możliwe jest, że ta sama osoba uzyskuje przynajmniej dwa pozwolenia w ciągu roku, poza tym część cudzoziemców rezyduje w kraju z powodów innych niż związanych z zatrudnieniem.

Wykres 13. Liczba cudzoziemców przebywających legalnie w województwie opolskim na podstawie dokumentów pobytowych (w osobach)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych o liczbie dokumentów wydanych cudzoziemcom wydanych przez Wojewodę Opolskiego uprawniających do pobytu w Polsce, <https://migracje.gov.pl> dostęp: 3.12.2018.

Tabela 15. Wskaźnik dotyczący wsparcia EFS w ramach RPO WO 2014-2020

Wsparcie EFS w ramach RPO WO 2014-2020		
Nazwa wskaźnika	Rok	Wartość (skumulowana)
<i>Liczba migrantów powrotnych oraz imigrantów objętych wsparciem w programie [działania 7.1 i 7.2]</i>	2015	10
	2016	24
	2017	54
	w. docelowa	200
	% realizacji	27%

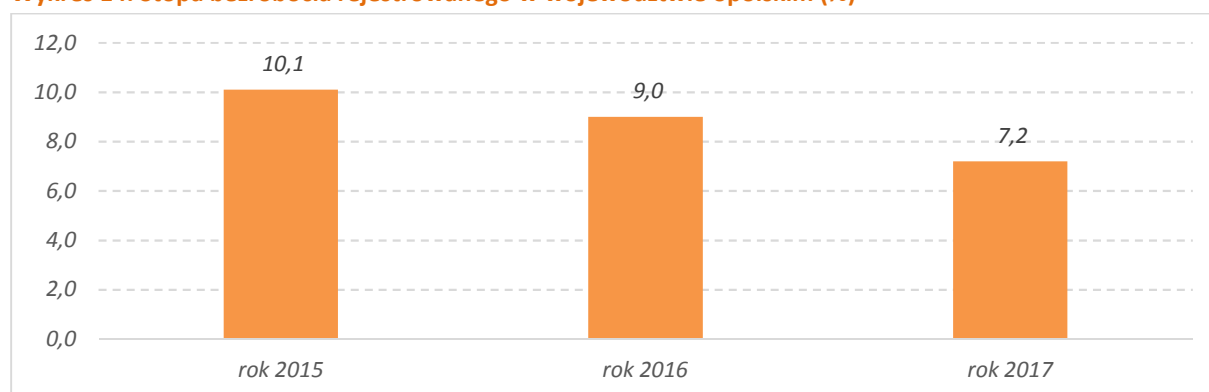
Źródło: Instytucja Zarządzająca RPO PO WO 2014-2020

⁴⁹ Dane bez osób legalizujących pobyt na podstawie wiz.

Bezrobocie

W województwie opolskim w latach 2015-2017 stopa bezrobocia rejestrowanego zmniejszyła się systematycznie z poziomu 10,1% poprzez 9,0% do wartości 7,2%. Trend spadkowy dotyczył każdego powiatu, jednak bezrobocie w regionie jest zróżnicowane terytorialnie. Obszarami o największym potencjale gospodarczym, a tym samym najniższej stopie bezrobocia są: miasto Opole, powiat strzelecki, krapkowicki oraz oleski. Przeciwny biegun stanowią obszary powiatów brzeskiego, głubczyckiego oraz prudnickiego. Również na tych obszarach spadek stopy bezrobocia był relatywnie największy. Obszary bardziej rozwinięte gospodarczo kontynuowały trend spadkowy, aczkolwiek był on mniejszy.

Wykres 14. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie opolskim (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, BDL, Stopa bezrobocia rejestrowanego, stan w dniu 31 grudnia lat 2015-2017.

Znaczne zróżnicowanie makroekonomiczne województwa wymaga położenia większego nacisku na harmonizowanie rozwoju. W tym celu rekomenduje się koncentrację wsparcia przede wszystkim na obszarach, na których wartość stopy bezrobocia przekracza przeciętną wartość w województwie opolskim.

Tabela 16. Stopa bezrobocia rejestrowanego w poszczególnych powiatach województwa opolskiego (%)

Jednostka terytorialna	2015	2016	2017	zmiana 2015:2017 (p.p.)
Województwo opolskie	10,1	9,0	7,2	-2,9
Powiat brzeski	13,8	12,6	10,1	-3,7
Powiat głubczycki	14,1	13,4	11,0	-3,1
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	11,8	10,2	9,0	-2,8
Powiat kluczborski	10,7	9,6	8,1	-2,6
Powiat krapkowicki	7,9	6,8	5,5	-2,4
Powiat namysłowski	12,4	11,6	9,4	-3,0
Powiat nyski	14,3	12,0	9,2	-5,1
Powiat oleski	7,4	6,5	4,9	-2,5
Powiat opolski	10,2	9,1	7,0	-3,2
Powiat prudnicki	15,2	13,5	10,1	-5,1
Powiat strzelecki	7,4	6,6	5,4	-2,0
Powiat m. Opole	5,3	4,9	4,1	-1,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, BDL, Stopa bezrobocia rejestrowanego, stan na 31.XII, lat 2015-2017.

Znamienne jest również to, że większość spośród zarejestrowanych bezrobotnych stanowią kobiety. W dłuższej perspektywie czasu, wraz z poprawą koniunktury na rynku pracy, pomimo spadającej liczby zarejestrowanych kobiet ich udział w bezrobociu wykazuje tendencję wzrostową. Przekłada się to na trudności aktywizacyjne, gdyż wraz z wydłużającym się okresem bezrobocia skłonność bezrobotnych do zmiany swojego położenia spada.

Tabela 17. Bezrobotni wg płci

	2015	2016	2017
Bezrobotni ogółem	36203	32419	26066
kobiety	19766	18019	15006
% udział kobiet	54,6%	55,6%	57,6%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Informacja o sytuacji na rynku pracy, WUP w Opolu, stan w dniu 31 grudnia lat 2015-2017.

Tabela 18. Wskaźniki dotyczące wsparcia EFS w ramach RPO WO 2014-2020

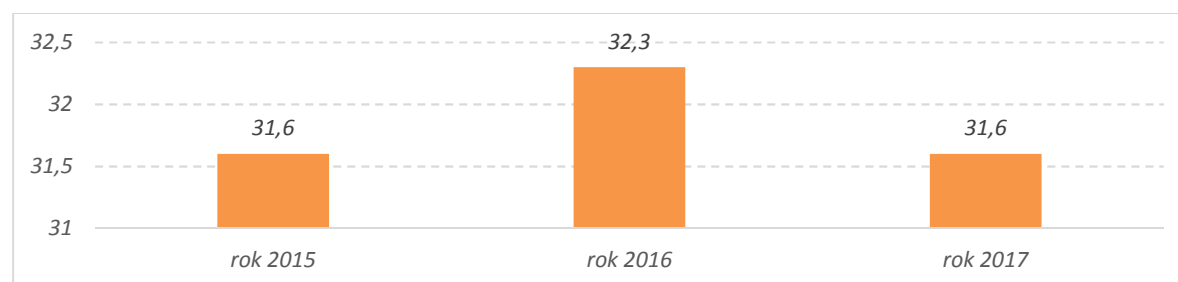
Wsparcie EFS w ramach RPO WO 2014-2020		
Nazwa wskaźnika	Rok	Wartość (skumulowana)
<i>Liczba osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, objętych wsparciem w programie [działania 7.1 i 7.2], w tym:</i>	2015	3 187
	2016	6 066
	2017	9 640
	w. docelowa	25 180
	% realizacji	38%
- kobiety	2015	1 734
	2016	3 409
	2017	5 499
	w. docelowa	14 350
	% realizacji	38%
- mężczyźni	2015	1 453
	2016	2 657
	2017	4 141
	w. docelowa	10 830
	% realizacji	38%

Źródło: Instytucja Zarządzająca RPO PO WO 2014-2020.

Osoby w wieku 50 lat i więcej

Sytuacja bezrobotnych w wieku 50 lat i więcej w województwie opolskim wskazuje na względną stabilizację tej kategorii osób. W okresie pomiędzy 2015 a 2017 rokiem liczba bezrobotnych w tym wieku zmniejszyła się o 28% a jednocześnie ich udział w całkowitym bezrobociu pozostał bez zmian.

Wykres 15. Udział bezrobotnych w wieku 50 lat i więcej w całkowitym bezrobociu w woj. opolskim (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Informacja o sytuacji na rynku pracy, WUP w Opolu, stan w dniu 31 grudnia lat 2015-2017.

Sytuacja w województwie jest jednak wypadkową znacznego zróżnicowania w poszczególnych powiatach. W części z nich spadkowi liczby bezrobotnych towarzyszył wzrost udziału w bezrobociu, zwłaszcza w powiecie głubczyckim, prudnickim oraz oleskim. Na szczególną uwagę zasługuje powiat głubczycki, gdzie zaobserwowano najniższy procentowy spadek liczby bezrobotnych w wieku 50 lat i więcej i jednocześnie najwyższy wzrost udziału tej kategorii w ogóle bezrobocia.

Świadczyć to może o wydłużającym się okresie oczekiwania na pracę tych osób, co być może jest związane dezaktualizowanymi kwalifikacjami lub obiektywnymi barierami utrudniającymi podjęcie pracy.

Tabela 19. Bezrobotni w wieku 50 lat i więcej w poszczególnych powiatach województwa opolskiego

	2015		2016		2017		spadek lata 2015: 2017	spadek % lata 2015: 2017	zmiana udziału p.p lata 2015: 2017
	liczba	%	liczba	%	liczba	%			
Województwo opolskie	11444	31,6	10473	32,3	8240	31,6	-3204	-28,0	0,0
Powiat brzeski	1391	34,6	1272	35,0	909	31,2	-482	-34,7	-3,4
Powiat głubczycki	655	28,9	708	33,3	559	32,3	-96	-14,7	3,4
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	1273	32,5	1107	32,1	988	32,3	-285	-22,4	-0,2
Powiat kluczborski	651	29,1	600	29,7	479	28,2	-172	-26,4	-0,9
Powiat krapkowicki	603	28,5	525	28,8	432	28,9	-171	-28,4	0,4
Powiat namysłowski	496	30,3	489	31,3	387	30,7	-109	-22,0	0,4
Powiat nyski	2023	33,5	1704	33,9	1251	32,6	-772	-38,2	-0,9
Powiat oleski	472	26,6	434	27,3	343	28,9	-129	-27,3	2,3
Powiat opolski	1239	31,5	1161	32,2	900	32,5	-339	-27,4	1,0
Powiat prudnicki	806	30,0	746	31,2	576	32,8	-230	-28,5	2,8
Powiat strzelecki	557	30,3	511	30,8	419	30,3	-138	-24,8	-0,1
Powiat m. Opole	1278	34,2	1216	34,5	997	33,4	-281	-22,0	-0,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Informacja o sytuacji na rynku pracy, WUP w Opolu, stan w dniu 31 grudnia lat 2015-2017.

Tabela 20. Wskaźnik dotyczący wsparcia w ramach RPO WO 2014-2020

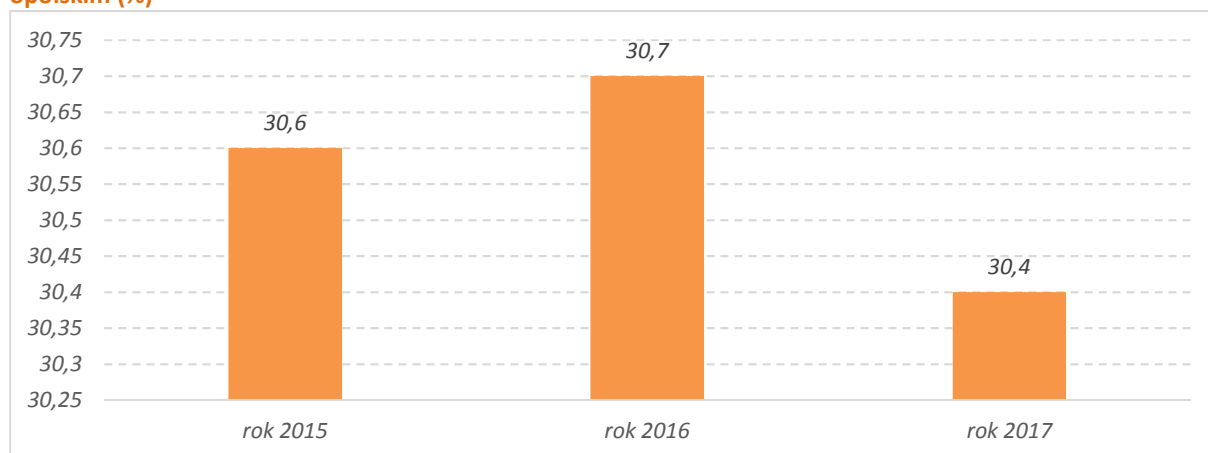
Wsparcie EFS w ramach RPO WO 2014-2020		
Nazwa wskaźnika	Rok	Wartość (skumulowana)
<i>Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie [działania 7.1 i 7.2]</i>	2015	556
	2016	1 049
	2017	1 760
	w. docelowa	5 360
	% realizacji	33%

Źródło: Instytucja Zarządzająca RPO PO WO 2014-2020.

Osoby o najniższym wykształceniu

Spadek bezrobocia w województwie opolskim dotyczył także osób o najniższych kwalifikacjach tj. posiadających wykształcenie gimnazjalne, podstawowe lub niepełne podstawowe. W perspektywie lat 2015-2017 ich liczba zmniejszyła się o ponad 28% przy jednoczesnym spadku udziału tej kategorii względem ogółu bezrobotnych. Spadek ten jednak nie przekroczył 0,2 p.p.

Wykres 16. Udział bezrobotnych z najniższym wykształceniem w całkowitym bezrobociu w województwie opolskim (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Informacja o sytuacji na rynku pracy, WUP w Opolu, stan w dniu 31 grudnia lat 2015-2017.

Zmniejszenie się liczby bezrobotnych o najniższych kwalifikacjach charakterystyczne było dla każdego powiatu w województwie, przy czym należy zauważyć, że spadek udziału tej kategorii osób w całkowitym bezrobociu nie wystąpił w każdym z nich. W najistotniejszy sposób wzrósł w powiatach: oleskim oraz kluczborskim, jak również w samym Opolu.

Tabela 21. Zmiana liczby bezrobotnych z najniższym wykształceniem w województwie opolskim

	2015		2016		2017		spadek lata 2015:2017	spadek % lata 2015:2017	zmiana udziału p.p lata 2015:2017
	liczba	%	liczba	%	liczba	%			
Województwo opolskie	11085	30,6	9953	30,7	7929	30,4	-3156	-28,5	-0,2
Powiat brzeski	1197	29,8	1092	30,0	834	28,7	-363	-30,3	-1,1
Powiat głubczycki	855	37,7	802	37,7	656	37,9	-199	-23,3	0,2
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	1427	36,4	1203	34,9	1063	34,8	-364	-25,5	-1,6
Powiat kluczborski	676	30,2	642	31,8	540	31,8	-136	-20,1	1,6
Powiat krapkowicki	633	29,9	564	31,0	448	30,0	-185	-29,2	0,1
Powiat namysłowski	478	29,2	451	28,9	360	28,5	-118	-24,7	-0,6
Powiat nyski	1883	31,2	1587	31,6	1168	30,4	-715	-38,0	-0,8
Powiat oleski	439	24,7	399	25,1	316	26,6	-123	-28,0	1,9
Powiat opolski	1138	28,9	1054	29,2	781	28,2	-357	-31,4	-0,7
Powiat prudnicki	834	31,0	751	31,4	567	32,3	-267	-32,0	1,3
Powiat strzelecki	625	34,0	563	34,0	455	32,9	-170	-27,2	-1,2
Powiat m. Opole	900	24,1	845	23,9	741	24,9	-159	-17,7	0,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Informacja o sytuacji na rynku pracy, WUP w Opolu, stan w dniu 31 grudnia lat 2015-2017.

Osoby z niepełnosprawnościami

Poprawa na rynku pracy doprowadziła do zmniejszenia się całkowitego bezrobocia i poszczególnych jego grup społeczno-demograficznych. Zmiana ta widoczna była również w przypadku osób z niepełnosprawnościami. W okresie pomiędzy 2015 a 2017 roku liczba bezrobotnych z niepełnosprawnościami zmniejszyła się o około 20%, równolegle jednak ich udział w całkowitym bezrobociu wzrósł o 0,8

p.p. Wzrost ten pojawiał się w każdym analizowanym okresie, przy czym bardziej gwałtowny miał miejsce pomiędzy rokiem 2016 a 2017.

Obserwowane tendencje wskazują na wydłużający się okres oczekiwania na pracę wśród tej kategorii osób, co związane może być z faktem, że z rejestrów PUP wyłączane są w pierwszej kolejności osoby o relatywnie większej sprawności (w zależności o stopnia i rodzaju posiadanej dysfunkcji) i z kompetencjami odpowiadającymi zapotrzebowaniu zgłaszanemu przez pracodawców.

Wykres 17. Udział niepełnosprawnych w całkowitym bezrobociu w województwie opolskim

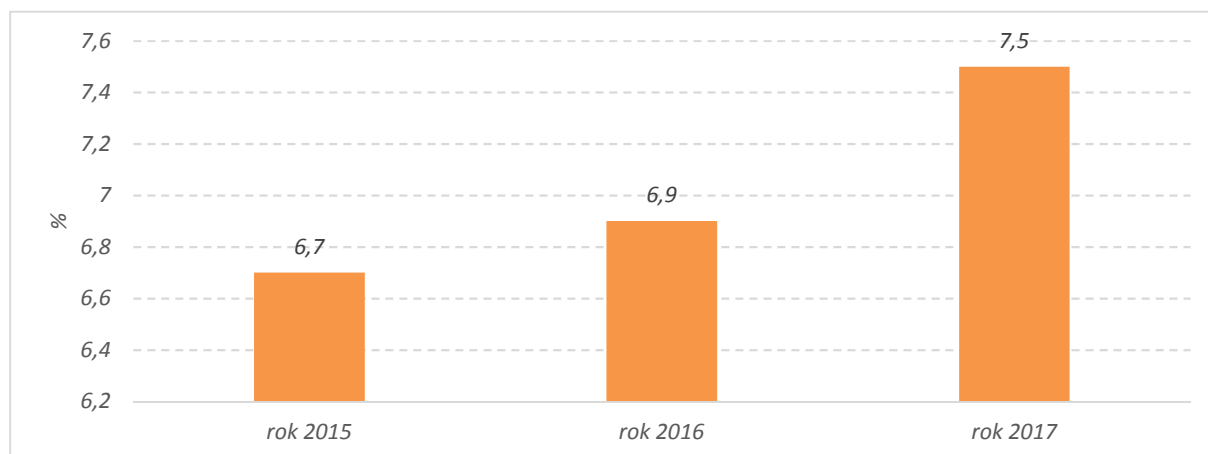

Tabela 22. Wskaźnik dotyczący wsparcia EFS w ramach RPO WO 2014-2020

Wsparcie EFS w ramach RPO WO 2014-2020		
Nazwa wskaźnika	Rok	Wartość (skumulowana)
Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie [działanie 7.1]	2015	159
	2016	299
	2017	437
	w. docelowa	650
	% realizacji	67%

Źródło: Instytucja Zarządzająca RPO PO WO 2014-2020

Generalny wzrost udziału osób z niepełnosprawnościami w całkowitym bezrobociu dotyczy większości powiatów w województwie, z czego najwyższy zaobserwowano w powiecie nyskim oraz namysłowskim (odpowiednio 2,3 i 1,6 p.p.).

Tabela 23. Zmiana liczby i udziału bezrobotnych niepełnosprawnych w województwie opolskim

	2015		2016		2017		Spadek lata 2015:2017	spadek % lata 2015:2017	zmiana udziału p.p. lata 2015:2017
	liczba	%	liczba	%	liczba	%			
Województwo opolskie	2432	6,7	2250	6,9	1948	7,5	-484	-19,9	0,8
Powiat brzeski	275	6,8	291	8,0	237	8,1	-38	-13,8	1,3
Powiat głubczycki	145	6,4	141	6,6	123	7,1	-22	-15,2	0,7
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	320	8,2	290	8,4	243	7,9	-77	-24,1	-0,2
Powiat kluczborski	183	8,2	155	7,7	121	7,1	-62	-33,9	-1,0
Powiat krapkowicki	117	5,5	104	5,7	86	5,8	-31	-26,5	0,2

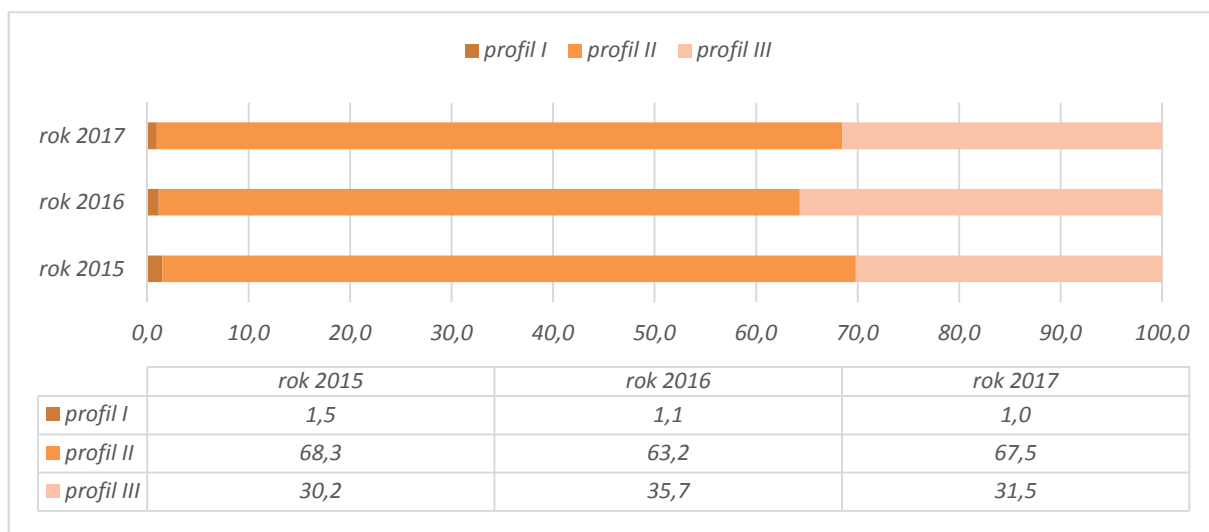
Powiat namysłowski	116	7,1	127	8,1	110	8,7	-6	-5,2	1,6
Powiat nyski	395	6,5	380	7,6	341	8,9	-54	-13,7	2,3
Powiat oleski	98	5,5	81	5,1	61	5,1	-37	-37,8	-0,4
Powiat opolski	199	5,1	178	4,9	173	6,3	-26	-13,1	1,2
Powiat prudnicki	195	7,3	177	7,4	137	7,8	-58	-29,7	0,5
Powiat strzelecki	160	8,7	124	7,5	126	9,1	-34	-21,3	0,4
Powiat m. Opole	229	6,1	202	5,7	190	6,4	-39	-17,0	0,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Informacja o sytuacji na rynku pracy, WUP w Opolu, stan w dniu 31 grudnia lat 2015-2017.

Bezrobotni wg profili wsparcia

Istotne zmiany w strukturze bezrobocia zaszły również w obrębie profilowania wsparcia dla zarejestrowanych. Regułą jest, że zdecydowana większość bezrobotnych zostaje przypisana do II profilu wsparcia (głównie stosowanie instrumentów aktywnej polityki rynku pracy), jednak zwraca uwagę wzrost udziału osób zakwalifikowanych do III profilu wsparcia tj. przy wykorzystaniu instrumentów integracyjnych i aktywizacyjnych dla osób najbardziej oddalonych od rynku pracy. W perspektywie lat 2015-2017 odsetek takich bezrobotnych zwiększył się o 1,3 p.p., przy realnym spadku liczby takich osób o ponad 25%. Jednak należy odnotować, że najbardziej gwałtowny wzrost udziału osób zakwalifikowanych do III profilu miał miejsce w okresie pomiędzy 2015 a 2016 roku. Wówczas odsetek wzrósł o 5,5 p.p.

Wykres 18. Udział bezrobotnych z poszczególnych profili wsparcia w województwie opolskim (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Informacja o sytuacji na rynku pracy, WUP w Opolu, stan w dniu 31 grudnia lat 2015-2017.

Przegląd sytuacji w regionie wskazuje, że w części powiatów zaobserwowano spadek liczebny omawianej kategorii osób przy równoczesnym spadku jej odsetka względem ogółu bezrobocia, co w rezultacie doprowadziło do zmniejszenia się udziału III profilu w latach 2016-2017. Rozpatrując jednak wzrosty udziału bezrobotnych wymagających intensywnego wsparcia integracyjnego należy zwrócić uwagę przede wszystkim na powiat nyski, głubczycki oraz krapkowicki i Opole. Tam wzrosty odsetka okazywały się najwyższe. Na szczególną uwagę zasługuje powiat kluczborski, bowiem tylko w nim wzrostowi odsetka omawianej kategorii towarzyszył również wzrost jej liczebności.

Tabela 24. Zmiany liczby i odsetka bezrobotnych z III profilu wsparcia w województwie opolskim

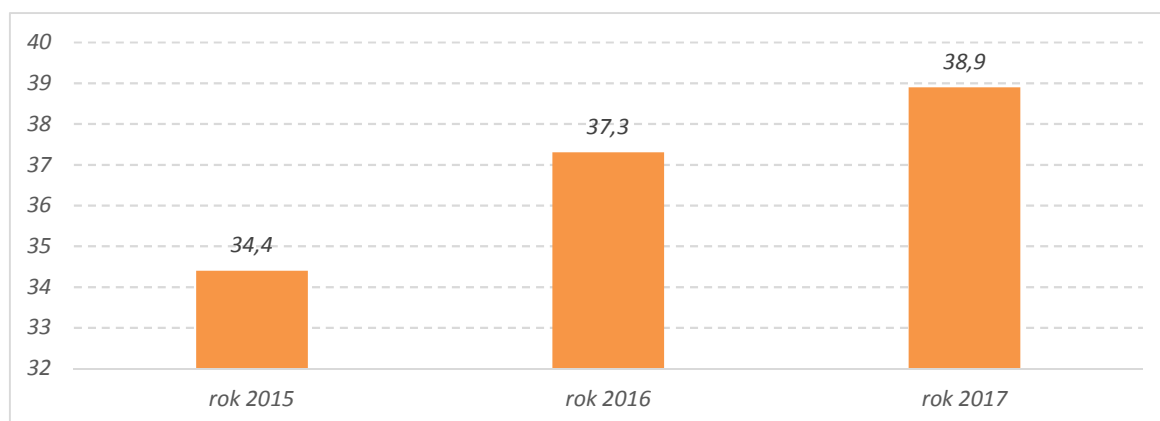
	2015	2016	2017	zmian lata 2015:2017	zmiana % lata 2015:2017	zmiana udziału p.p lata 2015:2017
Województwo opolskie	10615	11243	7944	-2671	-25,2	1,3
Powiat brzeski	1523	1368	741	-782	-51,3	-12,4
Powiat głubczycki	711	785	667	-44	-6,2	7,6
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	1599	1915	1248	-351	-22,0	0,3
Powiat kluczborski	116	189	171	55	47,4	4,9
Powiat krapkowicki	771	752	636	-135	-17,5	7,4
Powiat namysłowski	294	83	141	-153	-52,0	-7,0
Powiat nyski	1372	1629	1227	-145	-10,6	9,4
Powiat oleski	478	498	390	-88	-18,4	5,6
Powiat opolski	1413	1427	995	-418	-29,6	0,4
Powiat prudnicki	804	1056	507	-297	-36,9	-1,5
Powiat strzelecki	613	435	299	-314	-51,2	-12,3
Powiat m. Opole	921	1106	922	1	0,1	6,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Informacja o sytuacji na rynku pracy, WUP w Opolu, stan w dniu 31 grudnia lat 2015-2017.

Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy

Generalnemu spadkowi bezrobocia w województwie opolskim towarzyszyło zjawisko wydłużania się czasu trwania bezrobocia. Świadczy o tym znaczący przyrost odsetka bezrobotnych, zarejestrowanych nieprzerwanie co najmniej 12 miesięcy. O ile w wartościach bezwzględnych liczba takich osób wyraźnie zmniejszyła się (o około 19%), to jednak kategoria ta ewidentnie uległa zwiększeniu o 4,5 p.p. w perspektywie lat 2015-2017. Świadczy to o występowaniu ewidentnych barier utrudniających podjęcie aktywności zawodowej, począwszy od psychologicznych (następstwa długotrwałego bezrobocia) poprzez motywacyjne i kwalifikacyjne.

Wykres 19. Udział bezrobotnych zarejestrowanych nieprzerwanie 12 miesięcy i więcej w województwie opolskim (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Informacja o sytuacji na rynku pracy, WUP w Opolu, stan w dniu 31 grudnia lat 2015-2017.

Przyglądając się sytuacji na poszczególnych powiatowych rynkach pracy, zaznaczyć należy, że wzrost odsetka trwale bezrobotnych w części powiatów był bardzo wyraźny i przekroczył 8 p.p. Tym niemniej

w jednym powiecie nastąpiła bardzo korzystna sytuacja równoległego spadku liczby i udziału omawianej kategorii bezrobotnych. Dotyczy to powiatu prudnickiego, w którym nastąpiła także największa re-educacja trwałego bezrobocia w ogóle.

Tabela 25. Zmiana liczby i udziału trwale bezrobotnych w województwie opolskim

	2015	2016	2017	zmiana lata 2015:2017	zmiana % lata 2015:2017	zmiana udziału p.p. lata 2015:2017
Województwo opolskie	12459	12091	10142	-2317,0	-18,6	4,5
Powiat brzeski	1364	1391	1113	-251,0	-18,4	4,3
Powiat głubczycki	860	847	802	-58,0	-6,7	8,4
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	1412	1530	1353	-59,0	-4,2	8,2
Powiat kluczborski	831	775	691	-140,0	-16,8	3,6
Powiat krapkowicki	792	751	660	-132,0	-16,7	6,8
Powiat namysłowski	616	518	499	-117,0	-19,0	2,0
Powiat nyski	1614	1497	1071	-543,0	-33,6	1,2
Powiat oleski	616	608	514	-102,0	-16,6	8,6
Powiat opolski	1458	1410	1147	-311,0	-21,3	4,4
Powiat prudnicki	1075	984	662	-413,0	-38,4	-2,3
Powiat strzelecki	499	476	417	-82,0	-16,4	3,0
Powiat m. Opole	1322	1304	1213	-109,0	-8,2	5,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Informacja o sytuacji na rynku pracy, WUP w Opolu, stan w dniu 31 grudnia lat 2015-2017

Efektywność aktywnej polityki rynku pracy

Efektywność aktywnej polityki rynku pracy jest określana na podstawie głównych sześciu form aktywizacji, do których zalicza się:

- szkolenia,
- staże,
- zatrudnienie w ramach prac interwencyjnych,
- zatrudnienie w ramach robót publicznych,
- przyznanie pracodawcom refundacji kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy dla skierowanych bezrobotnych,
- przyznanie bezrobotnym jednorazowych środków na dofinansowanie podejmowania działalności gospodarczej.

Ocena rezultatów udzielanego wsparcia opiera się na podejściu zatrudnieniowym oraz kosztowym. Efektywność zatrudnieniowa rozumiana jest przy tym jako relacja liczby osób, które w danym roku zostały zatrudnione przez co najmniej 30 dni w okresie 3 miesięcy od dnia zakończenia udziału w aktywizacji w stosunku do ogółu bezrobotnych, którzy zakończyli program aktywizacji. Efektywność kosztowa (rzeczywisty koszt ponownego zatrudnienia) to z kolei wynik podzielenia wydatków poniesionych na aktywizację przez liczbę bezrobotnych, którzy zakończyli program aktywizacji i którzy uzyskali zatrudnienie (zgodnie z efektywnością zatrudnieniową).

Analiza wartości parametrów wchodzących w skład efektywności wskazuje, że w okresie pomiędzy 2015 a 2017 rokiem liczba bezrobotnych biorących udział w aktywizacji systematycznie zmniejszała się.

Pomiędzy 2015 a 2017 nastąpił spadek rzędu 19%. Jednocześnie jednak zmniejszyła się także liczba bezrobotnych, którzy zakończyli program aktywizacji oraz podjęli zatrudnienie w wymaganym okresie czasu. Spadki te związane są z ogólną poprawą sytuacji na regionalnym rynku pracy. Wyraźne zmniejszenie się liczby bezrobotnych przełożyło się na mniejszą skalę koniecznej aktywizacji.

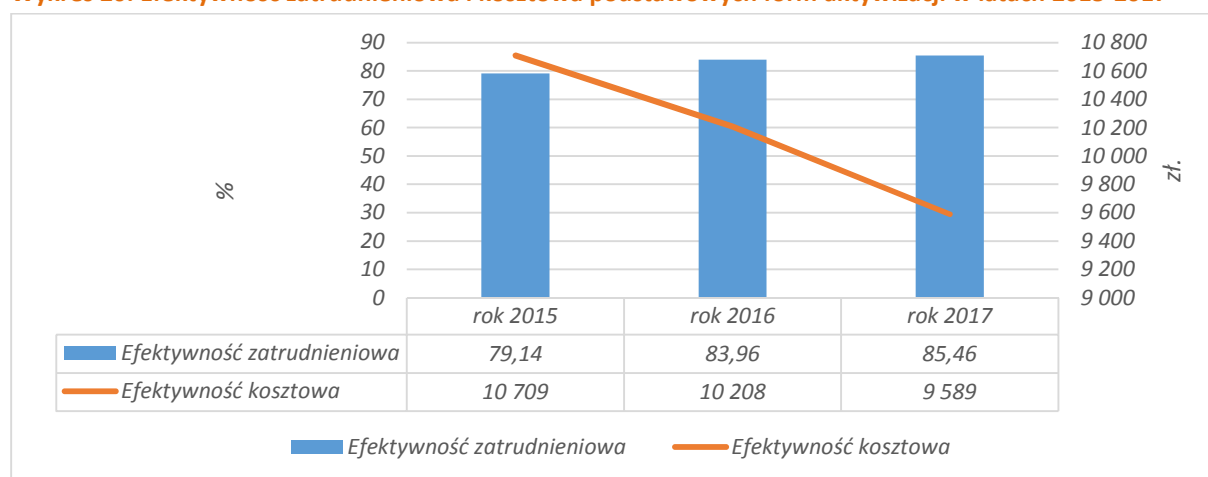
Tabela 26. Bezrobotni uczestniczący w aktywizacji w latach 2015-2017

Rok	Osoby rozpoczynające udział w aktywizacji	Osoby kończące aktywizację	Osoby, które podjęły zatrudnienie po zakończeniu aktywizacji
2015	14027	10897	8624
2016	12863	10789	9058
2017	11388	10009	8554

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej, Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej, realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej.

W badanym okresie czasu równoległe zaobserwowano bardzo pozytywną tendencję polegającą na wzroście efektywności zatrudnieniowej. O ile w 2015 roku 79% programów aktywizacji okazywało się skutecznymi, o tyle w 2017 roku odsetek efektywności wzrósł o 6 p.p., osiągając wartość 85%. Towarzyszyła temu tendencja do obniżania rzeczywistego kosztu ponownego zatrudnienia. W 2017 roku efektywność kosztowa była o 10% niższa niż w roku 2015. Innymi słowy w perspektywie trzech lat więcej bezrobotnych osiąga zatrudnienie po zakończeniu aktywizacji, a sam jej koszt znacząco obniżył się. Jest to związane w znacznej mierze z poprawą koniunktury, gdyż deficyt siły roboczej sprawia, że podjęcie zatrudnienia jest relatywnie łatwiejsze (efektywność zatrudnieniowa), a mniejsza liczba osób realizujących aktywizację przekłada się na niższe wydatki (efektywność kosztowa).

Wykres 20. Efektywność zatrudnieniowa i kosztowa podstawowych form aktywizacji w latach 2015-2017

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej, Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej, realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej.

Wnioski i rekomendacje – obszar Rynek pracy

Lp.	Wnioski wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej	Rekomendacje wynikające z wniosków	Proponowane sposoby wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS
1.	<p>Sytuacja na opolskim rynku pracy poprawia się. Wyraża się to spadkiem bezrobocia, wzrostem wskaźnika zatrudnienia oraz zwiększającą się liczbą podmiotów gospodarczych przypadających na 10 mieszkańców. Równolegle jednak obserwuje się spadek liczby osób pracujących (związanych z postępującą depopulacją regionu) oraz trudności w pozyskaniu pracowników przez pracodawców. Z regionalnych badań wynika, że 57% badanych firm ma trudności w pozyskaniu siły roboczej⁵⁰. Również wcześniej prezentowane dane GUS wskazują, że coraz więcej wakatów pozostaje nieobsadzonych. Aktywizacja bezrobotnych, która stanowić mogłaby wsparcie dla pozyskania pracowników okazuje się utrudniona. Analiza wskaźników wsparcia bezrobotnych przy wykorzystaniu EFS w ramach RPO WO 2014-2020 wskazuje, że w połowie realnego okresu programu (lata 2015-2017) objęto wsparciem raptem 38% ogólnej liczby bezrobotnych przewidzianych do aktywizacji.</p> <p>Tak znaczące trudności w rekrutacji związane są z ogólnym znaczącym spadkiem bezrobocia i z pewnymi tendencjami rozpoznanymi w trakcie badania wśród zarejestrowanych bezrobotnych⁵¹. Ustalono, że spośród ogółu zarejestrowanych osób około 22% w ogóle nie poszukuje zatrudnienia, co automatycznie zmniejsza pulę osób potencjalnie zainteresowaną udziałem w projektach aktywizacyjnych (zwiększając tym samym odsetek trwale bezrobotnych). Z kolei do głównych czynników utrudniających poszukiwanie pracy zalicza się: konieczność opieki na osobami zależnymi, problemy zdrowotne, zajmowanie się domem,</p>	<p>Rekomendacje dotyczące bieżącego okresu programowania:</p> <p>a) Zwiększenie stypendiów towarzyszących projektom aktywizacyjnym do poziomu minimalnego wynagrodzenia.</p> <p>b) W przypadku realizacji szkoleń i staży rekomenduje się wprowadzenie umów trójstronnych (uczestnik projektu/ projektodawca/ przedsiębiorca) mających charakter „szytego na miarę”, dostosowanych przede wszystkim pod potrzeby konkretnego pracodawcy. Tzw. kursy pod gwarancję zatrudnienia spowodują, że projektodawca zmuszony byłby do przeprowadzenia rzetelnej analizy rynku pracy i zidentyfikowania realnego zapotrzebowania pracodawców na pracowników z konkretnymi kwalifikacjami. W odniesieniu do formy wsparcia, jaką jest staż, rekomenduje się po jego zakończeniu zatrudnienie na tym samym stanowisku co staż (uregulowanie w umowie trójstronnej pomiędzy operatorem wsparcia, uczestnikiem projektu i pracodawcą, u którego odbywa się staż, zapisów dotyczących tożsamej liczby miesięcy zatrudnienia z liczbą miesięcy na stażu). Należy rozważyć możliwość realizacji w ramach projektu 2 odrębnych ścieżek, stażu, poprzedzonego szkole-</p>	<p>a) zmiana <i>Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarze rynku pracy na lata 2014-2020</i> w zakresie zwiększenia stypendiów towarzyszących wsparciu aktywizacyjnemu (w tym w szczególności stypendiów stażowych).</p> <p>W przypadku pkt b) i c) rekomenduje się wprowadzenie adekwatnych kryteriów do dokumentacji konkursowej.</p>

⁵⁰ Gwiżdż O., Solga B., Solga P., Wieczorek R., *Badanie popytu na pracę w województwie opolskim*, Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu, PIN Instytut Śląski, Pracownia Badań Społecznych Sondaż, Opole 2017.

⁵¹ Filipowicz M., *Aktywność bezrobotnych na regionalnym rynku pracy*, Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu, Opole 2017.

	<p>oraz negatywne następstwa długotrwałego bezrobocia. Nie małe znaczenie może mieć również skala szarej strefy. Ustalenia wskazują, że 22% bezrobotnych świadczy pracę nierejestrowaną.</p> <p>Niski stopień realizacji wskaźników związany jest wyłącznie z trudnościami w realizacji projektów z działania 7.2 (dotyczących osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, osób w wieku 50+, osób o niskich kwalifikacjach oraz migrantów powrotnych i imigrantów). Wynika to z niskiego zainteresowania ww. grup otrzymaniem wsparcia. Powoduje to trudności w rekrutowaniu grupy docelowej do projektów, jak i samej ich realizacji oraz konieczność wydłużania okresów realizacji. Z doświadczenia wynika, że trudności rekrutacyjne związane są także z wysokością stypendiów towarzyszących wsparciu. Nie stanowią zachęty do udziału w projektach.</p> <p>Na podstawie rozkładu stóp bezrobocia w województwie opolskim wnioskować można o znacznym zróżnicowaniu makroekonomicznym w regionie, co wymaga położenia większego nacisku na harmonizowanie rozwoju.</p>	<p>niem (jeśli zidentyfikowana zostanie taka potrzeba) lub wyłącznie szkoleń, które gwarantowałyby uczestnikowi podjęcie zatrudnienia, zawarte w umowach trójstronnych.</p> <p>c) wprowadzenie obowiązkowego udziału psychologa, szczególnie na etapie rekrutacji uwzględniając trudną grupę docelową, tj. osoby długotrwale bezrobotne, 50+, o niskich kwalifikacjach.</p> <p>Rekomendacje dotyczące przyszłego okresu programowania: <i>per analogiam</i></p> <p>W tym celu rekomenduje się koncentrację wsparcia przede wszystkim na obszarach, na których wartość stopy bezrobocia przekracza przeciętną wartość w województwie opolskim.</p>	<p>Zalecenia zamieszczone w dokumentacji projektów konkursowych.</p>
<p>2.</p>	<p>Tempo aktywizacji biernych zawodowo wskazuje, że w połowie okresu programu i jednocześnie po jednym roku realizowanych działań, 89% założonej wielkości grupy docelowej zostało objętych wsparciem. Stąd te wnioskować należy o dużym zainteresowaniu i adekwatności wsparcia dla biernych zawodowo</p>	<p>Rekomendacje dotyczące bieżącego okresu programowania: Należy rozważyć możliwość zwiększenia w grupie docelowej osób tzw. „ubogich pracujących”</p> <p>Rekomendacje dotyczące przyszłego okresu programowania: W związku z trudnościami w rekrutacji osób bezrobotnych do projektów aktywizacyjnych - działanie 7.2 oraz wyraźnym zainteresowaniem osób biernych zawodowo, postuluje się skoncentrowanie wsparcia na tej grupie docelowej (w tym dostosowanie wsparcia do jej potrzeb) i osobach tzw. „ubogich pracujących”.</p>	<p>W momencie uruchomienia procesu aktualizacji Umowy Partnerstwa wnioskuje się o zwiększenie % udziału osób z tej grupy docelowej.</p> <p>Skoncentrowanie wsparcia na grupie osób biernych zawodowo i tzw. „ubogich pracujących” na etapie programowania nowego okresu finansowego</p>

<p>3.</p>	<p>Sytuacja na rynku pracy wśród kobiet jest trudniejsza niż w przypadku mężczyzn. Stanowią większość wśród bezrobotnych, a ich udział rośnie pomimo spadku bezrobocia w ogóle. Stosowanie preferencji w postaci kryteriów dostępu zróżnicowanych płciowo (w sytuacji trudności rekrutacyjnych w ogóle) mogłyby odnieść przeciwny skutek, zmniejszając liczbę realizowanych projektów, co w konsekwencji doprowadziłoby do zmniejszenia wsparcia dla grupy kobiet. Pomimo szerokiej gamy instrumentów ułatwiających udział kobiet w projektach aktywizacyjnych oraz instrumentów ułatwiających godzenie życia zawodowego i rodzinnego, uczestnictwo kobiet we wsparciu w ramach EFS jest ograniczone. Jak się wydaje zasadnicze trudności w aktywizacji kobiet w dalszym ciągu leżą w uwarunkowaniach kulturowych i społecznych.</p>	<p>Rekomendacje dotyczące bieżącego okresu programowania: Ustalenie przyczyny relatywnie niewielkiej skali wykorzystania instrumentów wspierających udział w projektach EFS. Rekomenduje się realizację szerokiej kampanii informacyjnej zorientowanej na możliwościach wykorzystania instrumentów ułatwiających udział w projektach EFS grup defaworyzowanych na rynku pracy.</p> <p>Z uwagi na problemy w realizacji działania 7.2, rekomenduje się przesunięcie części alokacji przeznaczonej z tego działania na działanie 7.6 <i>Godzenie życia prywatnego i zawodowego</i>. Należy rozważyć możliwość wyodrębnienia alokacji w ramach działania 7.6 na 1 typ Tworzenie nowych miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 (...), ale jako żłobków przyzakładowych (poprzedzone sondażem w celu zbadania zainteresowania wśród podmiotów gospodarczych, instytucji przystąpieniem do realizacji tego typu projektu i otwarciem żłobka przyzakładowego). Należy rozważyć możliwość preferowania projektów partnerskich (realizowanych przy współpracy kilku podmiotów gospodarczych posiadających swoje siedziby w bliskim sąsiedztwie. Celem byłoby minimalizowanie kosztów i łatwiejszy dostęp dla rodziców zatrudnionych w tych podmiotach. Takie rozwiązanie przyczyniłoby się osiągnięciu wskaźników dot. Liczby nowoutworzonych miejsc żłobkowych, a jednocześnie ułatwiłoby trwały powrót rodziców na rynek pracy po przerwie związanej z rodzicielstwem. W przypadku wolnych miejsc żłobkowych, projektodawca miałby możliwość przyjmowania do żłobka dzieci osób spoza zakładu pracy (należy zastanowić się nad sposobem uregulowania powyższej kwestii).</p>	<p>Realizacja badań / analiz poświęconych wykorzystaniu instrumentów wspierających udział beneficjentów z grup defaworyzowanych w projektach EFS. Podjęcie działań przez IZ w sprawie przesunięcia alokacji pomiędzy działaniami 7.2 i 7.6.</p> <p>Podjęcie rozmów z KE w sprawie przesunięcia alokacji pomiędzy działaniami 7.2 i 7.6.</p>
-----------	--	---	--

4.	<p>Generalnemu spadkowi bezrobocia w województwie opolskim towarzyszyło zjawisko wydłużania się czasu trwania bezrobocia. Świadczy o tym znaczący przyrost odsetka bezrobotnych, zarejestrowanych nieprzerwanie co najmniej 12 miesięcy. Nastęstwem długotrwałego bezrobocia jest obniżenie motywacji do zmiany własnej sytuacji, co na poziomie realizacji programów wspierających osoby bez zatrudnienia przyczynia się dalszemu zmniejszeniu grupy potencjalnych beneficjentów</p>	<p>Rekomendacje dotyczące bieżącego okresu programowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Wprowadzenie narzędzi diagnozujących zagrożenie długotrwałym bezrobociem w systemie Publicznych Służb Zatrudnienia. b) Wprowadzenie narzędzi z zakresu doradztwa psychologicznego w Publicznych Służbach Zatrudnienia, które w dłuższej perspektywie czasu powinny ukształtować motywację do zmiany sytuacji na rynku pracy przyszłych beneficjentów wsparcia. c) Obligatoryjne wsparcie psychologiczne dla długotrwale bezrobotnych uczestników projektów <p>Rekomendacje dotyczące przyszłego okresu programowania⁵²: <i>per analogiam</i></p>	<p>Sformułowanie stosownych pism do Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej</p> <p>Wsparcie psychologiczne regulowane powinno być poprzez określenie kryteriów naboru / zalecenia do realizacji</p>
5.	<p>Obserwuje się coraz większy napływ cudzoziemców do regionu (zwłaszcza obywateli Ukrainy) i jednocześnie wskazuje się na brak działań, które wspierałyby asymilację cudzoziemców. Ponadto procedury sprawozdawcze nie przewidują rozróżnienia beneficjentów na imigrantów i reemigrantów co utrudnia diagnozę stanu realizacji działania 7.1 i 7.2 i skutecznego programowania wsparcia. Są to grupy o zupełnie odmiennych potrzebach. W chwili obecnej zjawisko bezrobocia wśród cudzoziemców jest marginalne, zatem nie ma zasadności formułowania rekomendacji w obszarze rynku pracy.</p>	<p>Rekomendacje dotyczące przyszłego okresu programowania:</p> <p>Postuluje się realizację badania wśród cudzoziemców pod kątem ich asymilacji i partycypacji w regionalnym rynku pracy. W przypadku zdiagnozowanych problemów postuluje się opracowanie możliwego katalogu wsparcia dla cudzoziemców przebywających w województwie opolskim.</p>	<p>Realizacja badania wśród cudzoziemców przebywających w województwie opolskim</p> <p>Stworzenie przez Instytucję Zarządzającą katalogu wsparcia dla imigrantów</p>
6.	<p>Pomimo osiągnięcia wskaźników w ramach Działania 7.3 na zadowalającym poziomie, <i>Liczba osób pozostających bez pracy, które otrzymały bezzwrotne środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie [działanie 7.3]</i></p>	<p>Rekomendacje dotyczące obecnego (rok 2020) i przyszłego okresu programowania:</p>	<p>Zmiany do wprowadzenia na poziomie dokumentów programowych</p>

⁵² Rekomendacje są analogiczne wobec w ramach projektu „Trafne gwarancje dla młodzieży Zestaw rekomendacji na rzecz wsparcia osób młodych na rynku pracy w województwie opolskim”, Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu, Opole 2017, dostęp: <http://wupopole.praca.gov.pl/documents/75476/3372207/Rekomedacja%20Trafne%20gwarancje%20dla%20m%C5%82odzie%C5%BCy.pdf/a26b598e-d5ac-4abc-88d9-24eace985779>

	<p>Należy rozważyć możliwość zmiany podejścia realizacji projektów w tym działaniu poprzez zmianę procedur, które usprawnią realizację projektów, a jednocześnie dadzą większą gwarancję na wybór najlepszych pomysłów na działalność gospodarczą, a tym samym przyczynią się do ich trwałości.</p>	<ul style="list-style-type: none"> a) Rozważenie możliwości wprowadzenie trybu pozakonkursowego (projekt zidentyfikowany procedowanie do KE) i wyłonienie 1 operatora do realizacji projektu bądź w trybie konkursowym, ale również 1 operatora , aby zapewnić jednolite podejście rozwiązań w ramach projektu (operatorzy w swojej kadrze zapewniają obsługę prawną na potrzeby nowopowstałych działalności gospodarczych). Z uwagi na złożoność działań, rekomenduje się realizację projektu w formie partnerstwa. b) Proponuje się wprowadzenie obligatoryjnie wkładu własnego na poziomie 20% wartości dotacji dla uczestników projektu (osoby pracujące) i 10-15% (osoby bezrobotne) ubiegających się o środki finansowe na rozpoczęcie działalności gospodarczej c) Rekomenduje się rozważenie możliwości zwiększenia udziału w grupie docelowej osób tzw. " ubogich pracujących". d) Utrzymanie tej działalności przez okres 18 mcy, wykluczenie z możliwości ubiegania się o środki na jednorazową dotację inwestycyjną osób, które korzystały już wcześniej z tego typu wsparcia w ramach jakichkolwiek innych środków pomocowych (takie rozwiązanie jest przyjęte w projektach realizowanych przez PUP-y, regulują je przepisy ustawy). e) Zmiana procedury przyznawania środków finansowych na jednorazowe dotacje inwestycyjne. Zamiast oceny wniosków na piśmie (kart oceny), powołana zostanie min. 4 osobowa komisja KOW składająca się z ekspertów biznesowych (praktyków, przedsiębiorców, osób wywodzących się ze środowiska biznesu) przed którymi każda z osób ubiegających się dotację, będzie mogła przedstawić swój pomysł i odpowiedzieć na pytania dotyczące planowanego przedsięwzięcia. Warunkiem 	<p>Zmiana <i>Zasad udzielania wsparcia</i> na założenie i prowadzenie działalności gospodarczej działania 7.3.</p>
--	---	---	--

		<p>przyznania dotacji ma być pozytywna, jednoznaczna decyzja wszystkich oceniających. Decyzja ta jest wiążąca i nie można się od niej odwołać. Skróci to proces przyznawania dotacji (maksymalnie tydzień). Po zakończeniu obrad należy przekazać informację dla wnioskującego.</p> <p>f) Rekomenduje się rozważenie możliwości zwiększenia środków na dotację. Większy kapitał początkowy na rozruch nowych inwestycji może stanowić zachętę dla osób rozważających możliwość ubiegania się o środki finansowe.</p> <p>g) Wsparcie pomostowe (maksymalnie na 12 miesięcy), w przypadku jego przedłużenia po okresie 6 miesięcy powinno być zmniejszone o połowę.</p>	
--	--	---	--

1.3 INTEGRACJA SPOŁECZNA

Ubóstwo

W 2017 r. - według GUS, odnotowano dalszy spadek poziomu ubóstwa ekonomicznego w Polsce, obliczanego według trzech granic niedostatku, tj.:

- zasięg ubóstwa skrajnego zmniejszył się z 4,9% w 2016 r. do 4,3% w 2017 r.;
- zasięg ubóstwa relatywnego spadł z 13,9% do 13,4%;
- ubóstwo wg ustawowej granicy zmniejszyło się z 12,7% w 2016 r. do 10,7% w 2017 r.⁵³

W woj. opolskim w 2017 r. wskaźniki ubóstwa wynosiły:

- ubóstwo skrajne (minimum egzystencji) dotyczyło 3,2% osób w gospodarstwach domowych – o 1,1 pkt proc. mniej niż średnio w Polsce (7. pozycja w kraju) oraz o 2 pkt proc. mniej niż w 2016 r.;
- ubóstwo relatywne (50% przeciętnych wydatków) obejmowało 9,6% osób w gospodarstwach domowych (średnio w Polsce 13,4%) – 4. pozycja w kraju, a wartość tego wskaźnika spadła w porównaniu do 2016 r. o 1 pkt proc.;
- ustawowa granica ubóstwa (dochody są mniejsze niż wyznaczony próg ustawowy) objęła 7,5% osób w gospodarstwach domowych (w Polsce 10,7%) – 4. pozycja w kraju. W porównaniu do 2016 r. zakres ubóstwa „ustawowego” zmniejszył się o 2,8 pkt proc.⁵⁴

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym

Tabela 27. Zasięg ubóstwa relatywnego w Polsce i woj. opolskim w latach 2015–2017 (% osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej relatywnej granicy ubóstwa)

Wyszczególnienie	Ubóstwo relatywne w Polsce i woj. opolskim w latach 2015-2017		
	2015	2016	2017
Zasięg ubóstwa relatywnego w woj. opolskim (% osób w gospodarstwach domowych żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa)	13,7	10,6	9,6
Dynamika wskaźnik	1,0	0,8	0,9
Zasięg ubóstwa relatywne dla Polski	15,5	13,9	13,4
% wartości dla Polski	88,4	76,3	71,6
Pozycja wśród województw	6	6	4

Źródło: Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2017 r., GUS Warszawa 2018 r.

⁵³ Zasięg ubóstwa ekonomiczne w Polsce w 2017 r., opracowanie sygnałne na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych, GUS, Warszawa 2018 r.

⁵⁴ Aneks – Zasięg ubóstwa ekonomiczne w Polsce w 2017 r., <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoleczna/zasieg-ubostwa-ekonomicznego-w-polsce-w-2017-r-,14,5.html> (09.08.2018 r.).

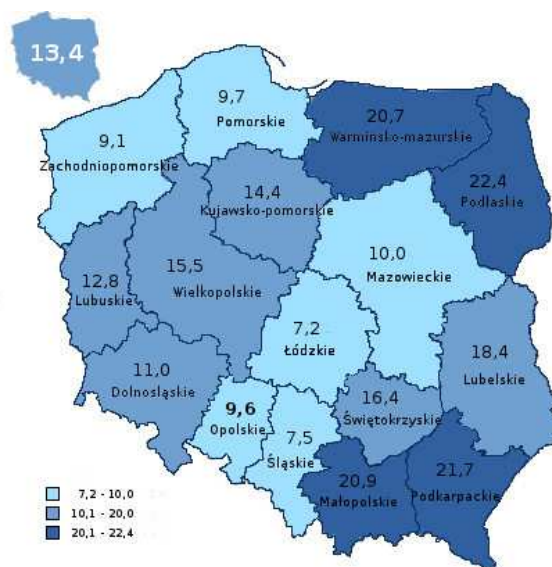
W latach 2015 – 2017 zasięg ubóstwa relatywnego w województwie opolskim zmniejszył się z 13,7% do 9,6%, tj. o 4,1 pkt proc.⁵⁵

Do czynników najbardziej wpływających na zakres ubóstwa zalicza się:

- niezarobkowe źródła dochodów, w tym szczególnie osób bezrobotnych (najbardziej zagrożone ubóstwem skrajnym są rodziny utrzymujące się z innych niż zarobkowe źródła dochodów – 10,4%, ale także renciści 7,3% i rolnicy 9,7%);
- wielodzietność – najbardziej zagrożone skrajnym ubóstwem są rodziny wielodzietne – z co najmniej 3 dzieci – 6,4%, chociaż w latach 2016-2017 nastąpiła istotna poprawa sytuacji życiowej rodzin z dziećmi, zwłaszcza rodzin wielodzietnych i niepełnych (ubóstwo skrajne w rodzinach wielodzietnych spadło z 9,9% do 7,6%). Wpływ na miał m.in: wzrost wynagrodzeń, postępujący rokrocznie spadek bezrobocia, a także wprowadzenie od 1.04.2016 r. nowej formy wsparcia – świadczenia wychowawczego (w ramach *Programu Rodzina 500 +*). W konsekwencji ubóstwo skrajne wśród dzieci i młodzieży do 17 lat spadło z 5,8% w 2016 r. do 4,7% w 2017 r.⁵⁶;
- miejsce zamieszkania – mieszkańcy wsi zagrożeni są ubóstwem ponad 3-krotnie częściej (7,3%) niż mieszkańcy miast (2,4%).⁵⁷

Najbardziej zagrożeni ubóstwem relatywnym są mieszkańcy sześciu województw Polski: podlaskiego, podkarpackiego, świętokrzyskiego, warmińsko-mazurskiego, małopolskiego oraz lubelskiego, a najmniej mieszkańcy regionu centralnego (województwa: mazowieckie i łódzkie) oraz Śląska (województwa: opolskie, dolnośląskie i śląskie), a także województwa zlokalizowane na północy kraju - pomorskie i zachodniopomorskie.

Mapa 5. Wskaźnik ubóstwa relatywnego (% osób w gospodarstwach domowych) w Polsce w 2017 r. – wg województw

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie aneksu tabelarycznego do opracowania sygnałowego *Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2017 r. (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych)*, GUS, Warszawa 2017.

⁵⁵ Tamże, s. 7.

⁵⁶ Tamże, s. 3-5.

⁵⁷ Tamże, s. 4-6.

Przy założeniu tych samych co w poprzednich latach warunków społecznych i ekonomicznych (nadal spadać będzie liczba osób bezrobotnych, wzrastać będą dochody ludności, wzrastać będzie PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca i nie zaistnieją skrajne warunki i zjawiska), można założyć, że zasięg ubóstwa relatywnego w woj. opolskim będzie minimalnie, choć systematycznie spadał.

W ramach realizacji RPO WO na lata 2014-2020 realizowane są projekty polegające na bezpośrednim wsparciu osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób starszych, z niepełnosprawnościami, bezrobotnych, rodzin przeżywających problemy opiekuńczo-wychowawcze oraz dzieci i młodzieży umieszczonej w systemie pieczy zastępczej.

Zgodnie z umowami zawartym na koniec 2017 r., w ramach Osi priorytetowej 8 *Integracja społeczna*, wsparciem objętych będzie ogółem 12 859 osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym:

- 491 osób objętych będzie usługami społecznymi (usługi aktywizujące i wspierające rodziny naturalne, przeżywające trudności opiekuńczo-wychowawcze, podmioty pieczy zastępczej, w tym dzieci i młodzież usamodzielniająca się, a także usługi wspierające, aktywizujące i opiekuńcze dla osób starszych i z niepełnosprawnościami), (*Działanie 8.1.*)
- 7 892 osoby objęte zostaną usługami zdrowotnymi, w celu zwiększenia dostępu do podstawowej opieki zdrowotnej oraz do specjalistycznych usług zdrowotnych, skierowanych przede wszystkim do noworodków i małych dzieci oraz osób starszych i z niepełnosprawnościami (*Działanie 8.1.*)
- 476 osób objętych będzie wsparciem w formie usług aktywizujących, wspierających i innych usług społecznych (osoby bezrobotne, osoby z niepełnosprawnościami, mające trudności w pozyskaniu i utrzymaniu miejsca pracy). Projekty realizowane w ramach *działania 8.2. Włączenie społeczne oraz działania 8.3. Ekonomia społeczna.*

Tabela 28. Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020 w działaniach: 8.1., 8.2. i 8.3

Nazwa wskaźnika	Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020			
	2015 r.	2016 r.	2017 r.	wartość docelowa
<i>Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie (działanie 8.1.)</i>	0	2 212	2 491	3 070
<i>Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami zdrowotnymi w programie (działanie 8.1.)</i>	0	1 795	7 892	32 570
<i>Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie (działania: 8.2 i 8.3)</i>	0	2 096	2 476	9 230
Razem	0	6 103	12 859	44 870

Źródło: Informacja przekazana przez IZ RPO WO 2014-2020 (e: mail z 27.08.2018 r.).

Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca

Według GUS produkt krajowy brutto na mieszkańca woj. opolskiego w latach 2010-2016 wzrósł o 25,4%, i w 2016 r. wyniósł 38 625 zł, przy czym wartość tego wskaźnika była najwyższa w roku 2011 oraz w latach 2014-2015, a najniższa w roku 2013 (stanowiła 101,4% wartości z roku poprzedniego).

W 2016 r. wartość PKB na mieszkańca stanowiła 79,9% średniej wartości tego wskaźnika w kraju, co dało woj. opolskiemu 11 miejsce wśród wszystkich województw Polski.⁵⁸

Tabela 29. Produkt krajowy brutto na mieszkańca w województwie opolskim w latach 2010-2016

Wyszczególnienie	Miara	Rok						
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca (ceny bieżące)	PLN	30 809	33 229	34 139	34 625	36 282	37 791	38 625
Dynamika produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca, rok poprzedni=100	%	103,7	107,9	102,7	101,4	104,8	104,1	102,2
Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca, Polska = 100	%	82,1	81,7	80,8	80,5	81,2	80,8	79,9
Pozycja wśród województw w Polsce	x	11	11	11	11	11	11	11

Źródło: Obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie informacji z aplikacji elektronicznej GUS - Bank Danych Lokalnych.

Pomoc społeczna

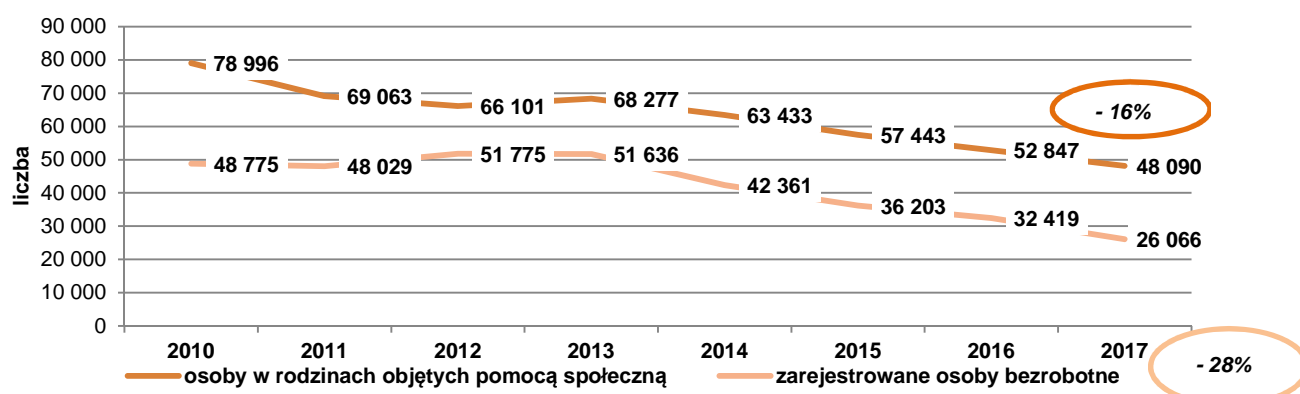
Wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną

W 2017 r. ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie udzieliły wsparcia 32 275 świadczeniobiorcom oraz 48 090 osobom w ich rodzinach, tj. o 9% mniej niż w 2016 r.

Na 1000 mieszkańców województwa opolskiego przypadało średnio 48,6 osób w rodzinach, które w 2017 r. korzystały z pomocy społecznej. Był to **3. najniższy wskaźnik** wśród 16 województw kraju (mniej osób objętych pomocą społeczną miały województwa: śląskie (39,0) i dolnośląskie (41,8).

W latach 2010-2017 liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej systematycznie spadała (łącznie o 39%), głównie z powodu poprawiającej się sytuacji na opolskim rynku pracy i spadku liczby zarejestrowanych bezrobotnych (o 47%).

Wykres 21. Beneficjenci pomocy społecznej oraz zarejestrowani bezrobotni w woj. opolskim w latach 2010-2017. Procentowy spadek liczby bezrobotnych oraz objętych pomocą społeczną w latach 2015-2017

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie sprawozdań MPiPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej, pieniężnych w naturze i usługach za lata 2010-2012 oraz ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2013-2017 oraz analiz sytuacji na opolskim rynku pracy WUP w Opolu za lata 2010-2015.

⁵⁸ BDL <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/wymiary>

W latach 2015-2017 liczba zarejestrowanych bezrobotnych zmniejszyła się z 36 203 osób do 26 066 (o 28%), a liczba osób w rodzinach świadczeniobiorców pomocy społecznej spadła o 16,2%, przy czym – spadek odnotowano we wszystkich powiatach, w tym - największy w powiatach: opolskim (o 27%) i głubczyckim (o prawie 22%). Najmniej świadczeniobiorców ubyło w powiecie nyskim (o 7%) i Opolu Mieście (o 5%).⁵⁹

Tabela 30. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną woj. opolskiego w latach 2015-2017

	Osoby w rodzinach korzystających z pomocy społecznej w woj. opolskim					
	2015 r.	2016 r.	Wskaźnik do liczby mieszkańców	2017 r.	Wskaźnik do liczby mieszkańców	Wzrost / spadek liczby klientów w 2017 r. 2015 r.= 100 %
Województwo opolskie	57 443	52 847	5,3	48 090	4,9	-16,3
Powiat brzeski	6 003	5 345	5,9	5 163	5,7	-14,0
Powiat głubczycki	4 524	3 974	8,6	3 509	7,6	-22,4
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	5 619	5 296	5,5	4 490	4,7	-20,1
Powiat kluczborski	4 081	3 699	5,6	3 461	5,2	-15,2
Powiat krapkowicki	3 224	3 047	4,7	2 612	4,1	-19,0
Powiat namysłowski	3 133	2 831	6,6	2 514	5,9	-19,8
Powiat nyski	9 867	9 954	7,2	9 204	6,7	-6,7
Powiat oleski	3 379	3 135	4,8	2 941	4,5	-13,0
Powiat opolski	2 915	2 616	2,2	2 768	2,2	-5,0
Powiat prudnicki	7 141	6 182	4,6	5 195	4,2	-27,3
Powiat strzelecki	4 369	3 889	7,0	3 549	6,4	-18,8
Powiat m. Opole	3 188	2 879	3,8	2 684	3,6	-15,8

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2017 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej – rządowej platformie do sporządzenia mi.in. sprawozdań z realizacji zadań z zakresu pomocy i integracji społecznej przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej – aplikacja Ocena zasobów pomocy społecznej.

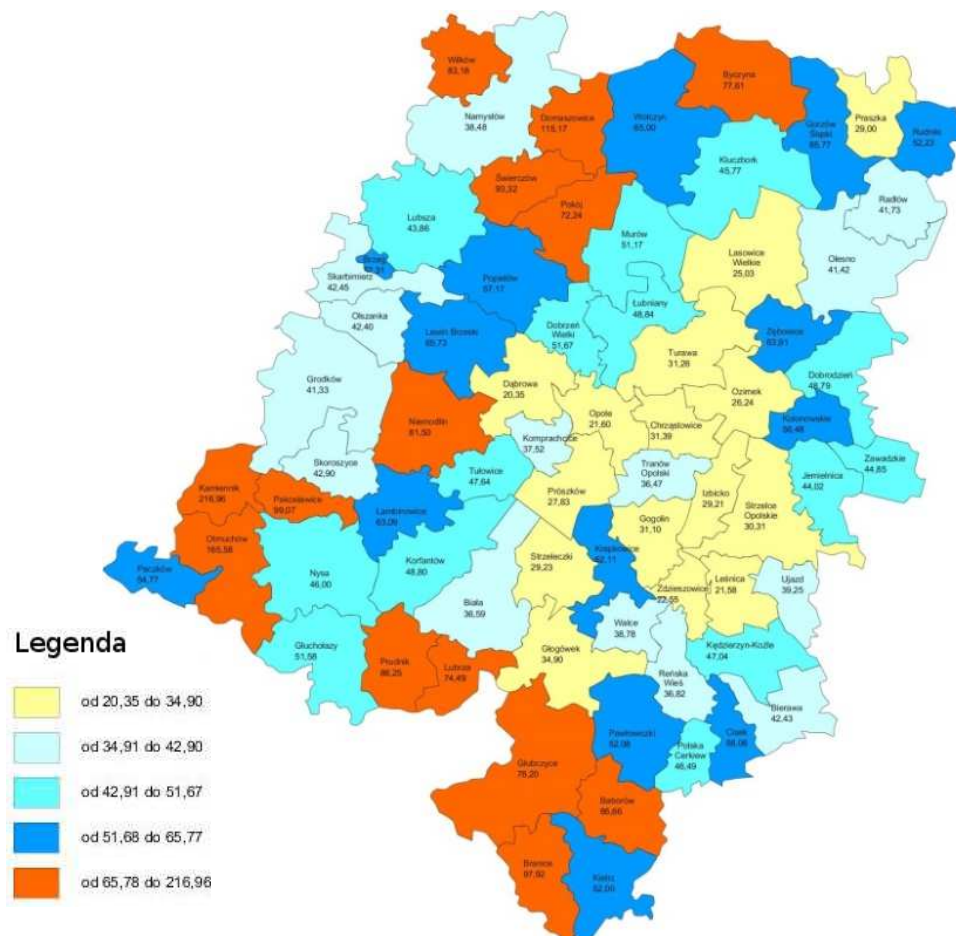
Podobnie jak w latach poprzednich, najwyższy udział procentowy korzystających z pomocy społecznej do liczby mieszkańców wystąpił w powiatach: głubczyckim (5,2%), prudnickim (4,3%) oraz namysłowskim (4,2%). Najmniej osób otrzymujących wsparcie miały: powiat strzelecki (2,4%) i Miasto Opole – 1,6% (mimo administracyjnego powiększenia obszaru Miasta i wzrostu bezwzględnej liczby klientów).

W 2017 r. wskaźnik deprivacji lokalnej (liczby osób w rodzinach świadczeniobiorców na 1000 mieszkańców województwa) wynoszący średnio dla województwa 48,6, wahał się od najniższego (20,35) w Dąbrowie, do najwyższego (216,98) w Kamienniku.⁶⁰ Wysokie wskaźniki (pow. 50,0) odnotowano w: Rudnikach, Pawłowiczkach i Kietrzu (52), Pakostawicach (55), Kolonowskim (56), Popielowie (57), Cisku (58), Krapkowicach (62), Brzegu (62), Łambinowicach (63), Zębolicach (64), Wołczynie (65), Lewinie Brzeskim i Gorzowie Śląskim (66), a najwyższe (wskaźnik większy niż 70,0) w: Pokoju (72), Lubrzy (74), Głubczycach (78), Byczynie (78), Niemodlinie (81), Wilkowie (83), Prudniku (86), Baborowie (87), Świerczowie (93), Branicach (98), Domaszowicach (115) i Otmuchowie (166).

⁵⁹ Niewielki spadek liczby korzystających z pomocy w Opolu wynika ze zmian administracyjnych wprowadzonych w styczniu 2017 r. (obszar Miasta Opola powiększył się o prawie 9 tys. mieszkańców, a liczba świadczeniobiorców o 152 osoby).

⁶⁰ Ocena zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2017 r., s.11

Mapa 6. Wskaźnik deprivacji lokalnej (liczba osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie na każde 1 000 mieszkańców) w woj. opolskim w 2017 r.

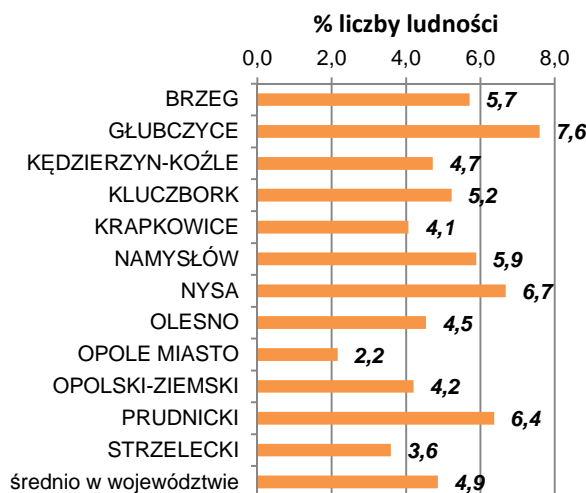
Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2017 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej – rządowej platformie do sporządzenia m.in. sprawozdań z realizacji zadań z zakresu pomocy i integracji społecznej przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej – aplikacja Ocena zasobów pomocy społecznej.

Najwyższy (powyżej 10%) i najniższy (poniżej 5%) wskaźnik liczby osób objętych pomocą społeczną wg powiatów woj. opolskiego

W 2017 r. w układzie powiatów województwa opolskiego:

- wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych wsparciem (w odniesieniu do liczby ludności), wahał się od najniższego (2,2% w Opolu) do najwyższego (7,6% w powiecie głubczyckim). W żadnym z powiatów woj. opolskiego wskaźnik ten nie był wyższy niż 10%;
- połowa powiatów uzyskała wskaźnik liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy – niższy niż 5%, tj. w powiatach: kędzierzyńsko-kozielskim – 4,7%, krapkowickim – 4,1%, oleskim – 4,5%, Mieście Opolu – 2,2%, opolskim – 4,2%, strzeleckim – 3,6%.

Wykres 22. Powiaty w woj. opolskim o najwyższym i najniższym udziale osób w rodzinach objętych pomocą społeczną - % liczby ludności w 2017 r.

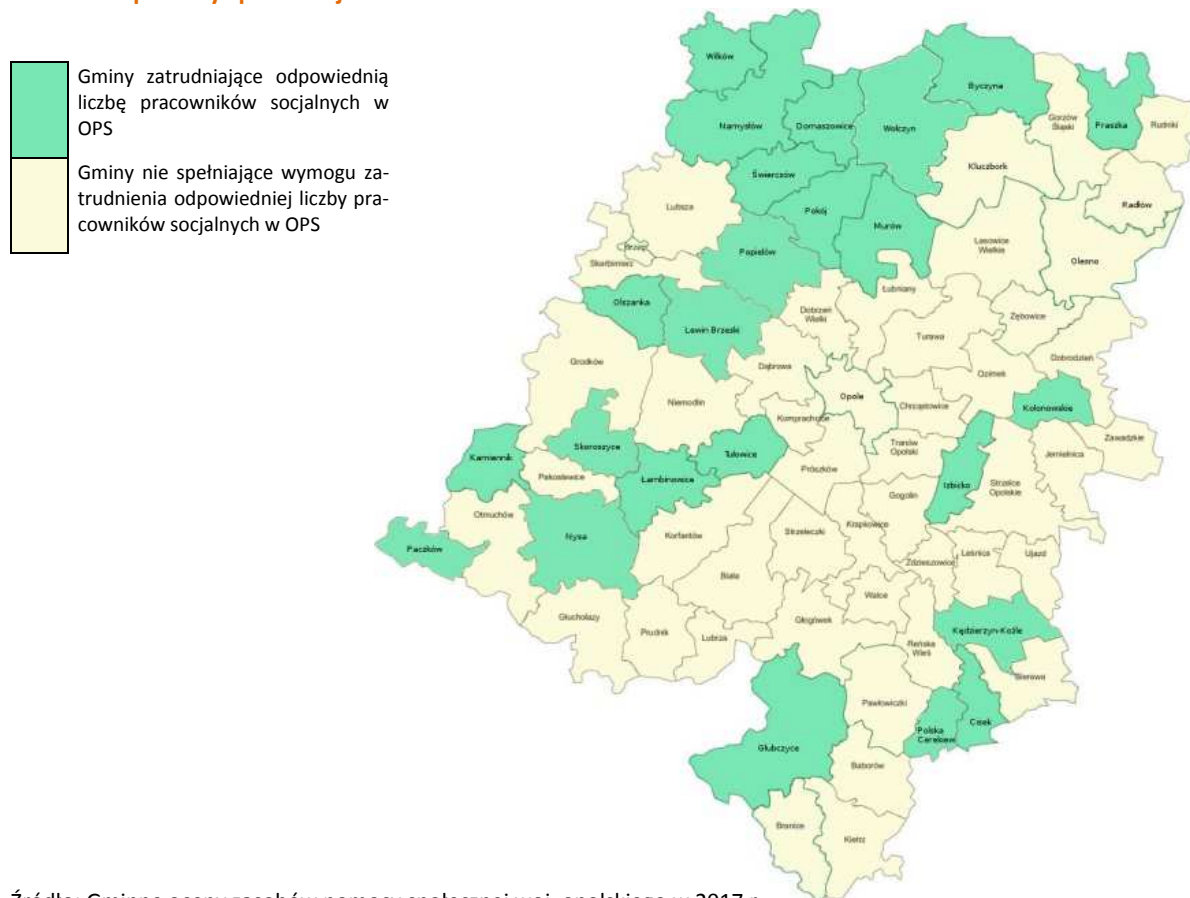

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2017 r.

Jednocześnie – mimo spadku liczby świadczeniobiorców, nadal liczba zatrudnionych pracowników socjalnych nie odpowiada wymogom ustawy o pomocy społecznej (1 pracownik socjalny przypadający na nie więcej niż 2000 mieszkańców, nie mniej niż 3 pracowników)⁶¹. Spośród 71 gmin woj. opolskiego, tylko w 24 liczba zatrudnionych pracowników socjalnych spełnia wymóg ustawowy. Średni wskaźnik liczby mieszkańców przypadających na 1 pracownika socjalnego wyniósł w 2017 r. 2 148 i wahał się od najniższego – 1 032 w Polskiej Cerekwi do najwyższego – 5 494 w Walcach. W związku z tym – należy zwiększyć zatrudnienie o ogółem 56 pracowników socjalnych, w tym w powiatach: brzeskim – o 6 osób, głubczyckim – o 2, kędzierzyńsko-kozielskim – o 4, kluczborskim – o 1, krapkowickim – o 6, nyskim – o 8, oleskim – o 5, opolskim – o 13, prudnickim – o 5, strzeleckim – o 6.

⁶¹ Zgodnie z art. 110 ust. 11 i 12 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2017 r., poz. 1769 t. j.) ośrodek pomocy społecznej winien zatrudniać pracowników socjalnych (nie mniej jednak niż trzech pracowników) proporcjonalnie do: liczby mieszkańców w stosunku 1 pracownik socjalny na 2 tys. mieszkańców lub liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w gminie, w stosunku 1 pracownik socjalny na 50 rodzin.

Mapa 7. Gminy spełniające ustawowy wskaźnik zatrudnienia pracowników socjalnych (do liczby ludności) w ośrodku pomocy społecznej w 2017 r.

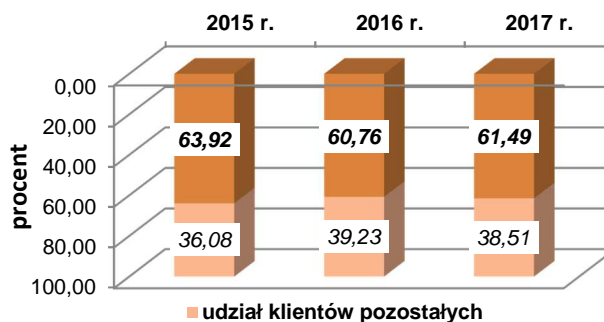

Źródło: Gminne oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2017 r.

Wskaźnik liczby osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej

W 2017 r. długotrwale korzystający ze świadczeń pomocy społecznej (w ciągu 36 miesięcy byli zarejestrowani w systemie pomocy społecznej przez co najmniej 18 miesięcy) stanowili prawie 2/3 klientów pomocy społecznej (61,49%). Wskaźnik wahał się od najniższego 18% w Walcach (powiat krapkowicki), do najwyższego 100% – w Gorzowie Śląskim (powiat oleski), Świerczowie i Kamienniku (powiat nyski). W 2017 r. – w porównaniu do 2016 r., udział osób długotrwale korzystających ze świadczeń wzrósł o niecały 1 pkt proc.

Wykres 23. Udział klientów długotrwale korzystających z pomocy społecznej wśród wszystkich osób objętych świadczeniami pomocy społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2017

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej – rządowej platformie do sporządzenia m.in. sprawozdań z realizacji zadań z zakresu pomocy i integracji społecznej przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej – aplikacja Ocena zasobów pomocy społecznej.

**Powody udzielania pomocy
(ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie)**

Tabela 31. Powody udzielenia świadczeń z pomocy społecznej w latach 2015-2017 - osoby w rodzinach świadczeniobiorców

Powody udzielonych świadczeń	Liczba osób w rodzinach, którym udzielono pomocy z wymienionych powodów w woj. opolskim w latach 2015-2017				
	2015 r.	2016 r.	2017 r.	Wzrost / spadek w 2017 r.	Wzrost / spadek w 2017 r.
				2016 r.=100%	2015 r.=100%
ubóstwo	34 399	31 942	27 007	-15,4	-21,5
bezrobocie	36 355	31 527	26 627	-15,5	-26,8
niepełnosprawność	16 658	15 866	15 676	-1,2	-5,9
długotrwała choroba	17 408	16 705	16 893	1,1	-3,0
bezzadność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych*	14 852	12 485	11 102	-11,1	-25,2
alkoholizm	3 576	3 086	2 776	-10,0	-22,4
narkomani	115	100	141	41,0	22,6
potrzeba ochrony macierzyństwa*	2 343	2 068	1 784	-13,7	-23,9
w tym wielodzietność*	1 459	1 269	1 085	-14,5	-25,6
bezzadność	1 378	1 336	1 314	-1,6	-4,6
trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	714	556	531	-4,5	-25,6
zdarzenie losowe	427	651	424	-34,9	-0,7
klęska żywiołowa i ekologiczna	46	168	109	-35,1	x
sieroctwo	369	35	27	-22,9	-92,7
przemoc w rodzinie	2 875	2 505	2 411	-3,8	-16,1
ofiary handlu ludźmi	0	0	0	x	x

*liczba rodzin

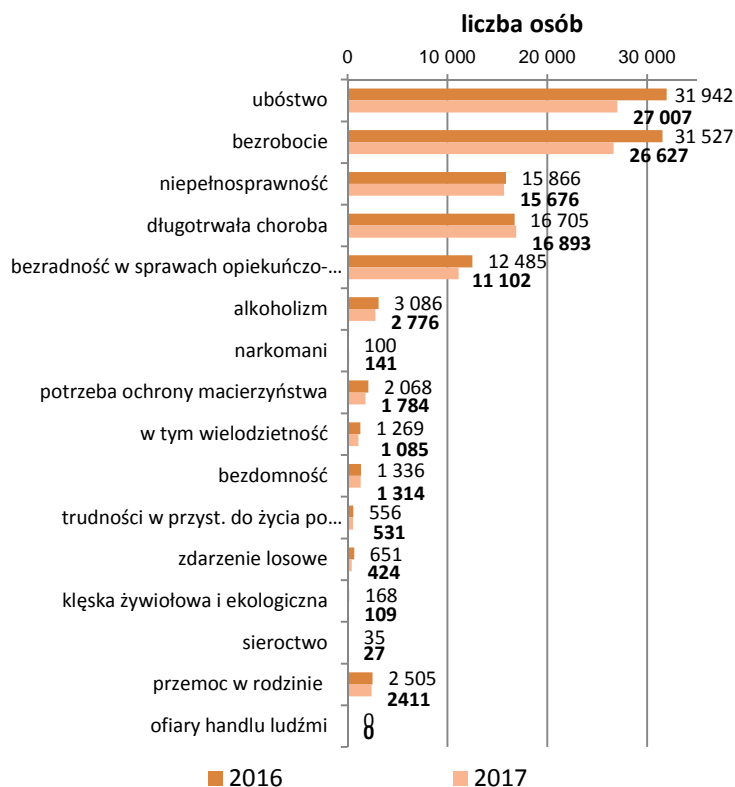
Źródło: Gminne oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2017 r.

W 2017 r. ogólny spadek liczby mieszkańców województwa objętych pomocą społeczną zdecydował o zmniejszeniu poszczególnych grup klientów, wyróżnionych ze względu na główny powód jej udzielania. Nadal – najczęściej występującym powodem udzielania wsparcia jest: ubóstwo (27 tys. osób w rodzinach) oraz bezrobocie (26,6 tys.), chociaż liczby te w stosunku do 2016 r. zmniejszyły się o 15% każda. W latach 2015-2017 odnotowano spadek liczby świadczeniobiorców, którym pomocy udzielono z powodu:

- ubóstwa (o 22%), bezrobocia (o 27%);
- bezzadności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (o 25%) alkoholizmu (o 22%), przemocy domowej (o 16%).

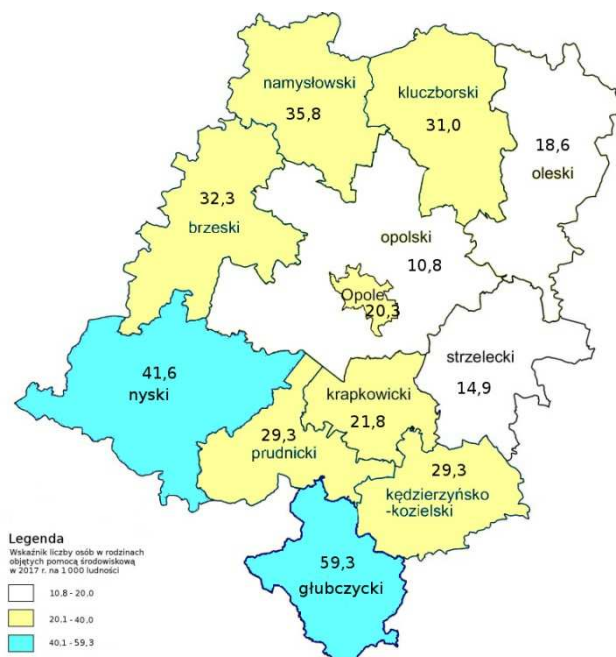
Wzrost liczby świadczeniobiorców wystąpił tylko w jednym przypadku - z powodu narkomanii udzielono wsparcia 141 osobom, tj. o 22% więcej niż w 2015 r. Natomiast niewielkie zmiany odnotowano w zakresie: niepełnosprawności (spadek liczby objętych pomocą o 6%) oraz długotrwałej choroby (o 3%) i bezzadności (o prawie 5%).

Wykres 24. Powody udzielenia pomocy społecznej w woj. opolskim w latach 2016-2017 (liczba osób w rodzinach świadczeniobiorców)

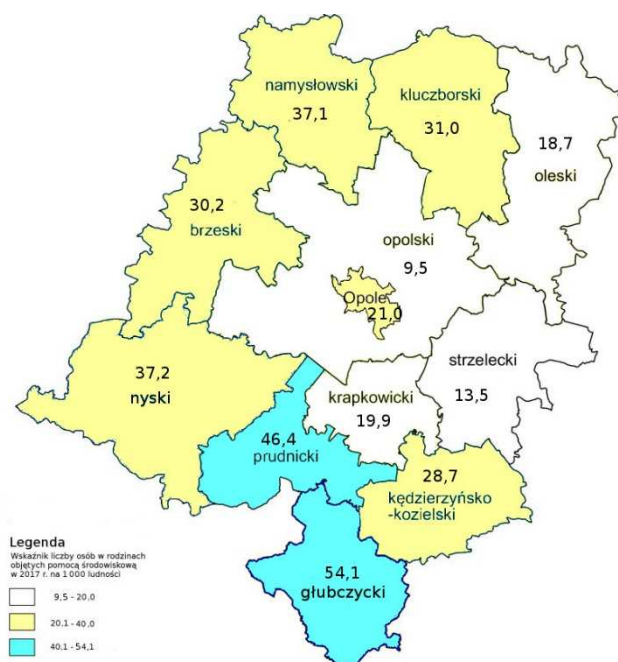
Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r. i 2017 r.

Mapa 8. Wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa w woj. opolskim w 2017 r. (na 1 000 ludności) – wg powiatów

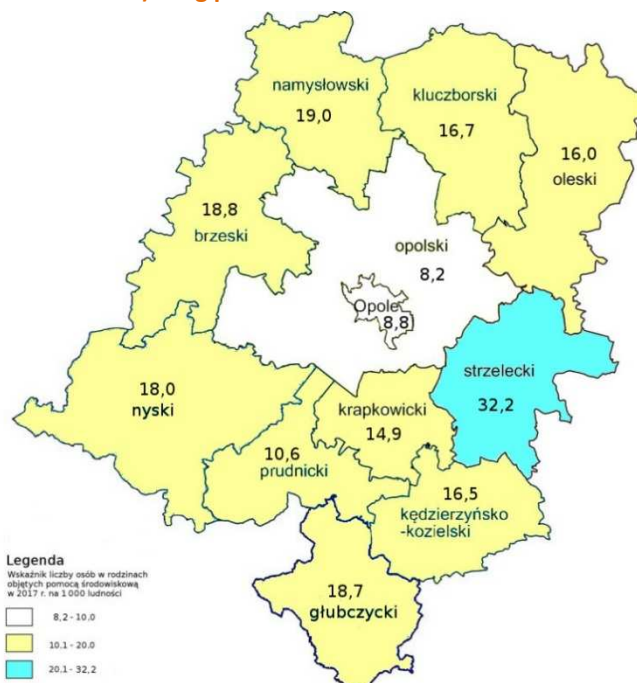
Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2017 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej – rządowej platformie do sporządzenia mi.in. sprawozdań z realizacji zadań z zakresu pomocy i integracji społecznej przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej – aplikacja Ocena zasobów pomocy społecznej.

Mapa 9. Wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezrobocia w woj. opolskim w 2017 r. (na 1 000 ludności) – wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2017 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej – rządowej platformie do sporządzenia m.in. sprawozdań z realizacji zadań z zakresu pomocy i integracji społecznej przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej – aplikacja Ocena zasobów pomocy społecznej.

Mapa 10. Wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności w woj. opolskim w 2017 r. (na 1 000 ludności) – wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2017 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej – rządowej platformie do sporządzenia m.in. sprawozdań z realizacji zadań z zakresu pomocy i integracji społecznej przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej – aplikacja Ocena zasobów pomocy społecznej.

Biorąc pod uwagę udział poszczególnych powodów udzielenia wsparcia (wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych pomocą na 1 000 ludności), w układzie terytorialnym województwa, największe różnice dotyczą kilku głównych przyczyn korzystania z pomocy:

- w zakresie ubóstwa i bezrobocia najwięcej świadczeniobiorców odnotowano w powiecie głubczyckim (odpowiednio: 59,3 i 54,1);
- w zakresie niepełnosprawności – najwięcej objętych wsparciem miał powiat strzelecki (32,3 przy średniej dla województwa 15,8);
- z powodu długotrwałej choroby – najwięcej osób odnotowano w powiatach: brzeskim (24,8) i nyskim (23,7);
- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych dotyczyła średnio w województwie 11,2 rodzin, w tym najwięcej w powiecie brzeskim – 18,5;
- problem bezdomności w największym nasileniu wystąpił (największy wskaźnik objętych wsparciem) w Mieście Opolu – 3,3 beneficjentów, przy średniej dla województwa – 1,3.

Tabela 32. Struktura powodów udzielenia pomocy społecznej w powiatach woj. opolskiego w 2017 r. (wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych pomocą na 1 000 ludności powiatu)

	Wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych wsparciem (na 1 000 ludności), z powodu:															
	ubóstwo	bezrobocie	niepełno-sprawność	długotrwała choroba	bezradności w sprawach opiek.-wych.	alkoholizm	narkomania	potrzeba ochrony macierzyństwa		bezdolność	trudności po opuszczeniu zakładu karnego	klęska żywiołowa i ekologiczna	zdarzenie losowe	sieroctwo	pomoc w rodzinie	ochrona handlu ludźmi
								ogółem	w tym wielodzietność							
Powiat brzeski	32,3	30,2	18,8	24,8	18,5	3,0	0,2	2,2	1,4	2,2	1,0	0,0	0,5	0,0	0,7	0,0
Powiat głubczycki	59,3	54,1	18,7	22,9	16,2	3,5	0,1	2,9	1,9	0,8	0,5	0,0	0,3	0,2	6,2	0,0
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	29,3	28,7	16,5	14,4	8,9	4,4	0,2	0,8	0,4	1,2	0,3	0,9	1,4	0,0	4,8	0,0
Powiat kluczborski	31,0	31,0	16,7	17,7	14,3	2,7	0,2	3,2	1,7	1,0	0,8	0,0	0,3	0,1	1,5	0,0
Powiat krapkowicki	21,8	19,9	14,9	17,4	15,9	3,8	0,1	1,4	0,6	1,1	0,4	0,0	0,2	0,0	0,9	0,0
Powiat namysłowski	35,8	37,1	19,0	20,7	12,3	3,4	0,0	2,6	1,7	0,9	0,5	0,2	0,4	0,1	0,9	0,0
Powiat nyski	41,6	37,2	18,0	23,7	13,3	3,7	0,3	2,3	1,5	1,1	0,7	0,0	0,3	0,0	5,7	0,0
Powiat oleski	18,6	18,7	16,0	15,3	10,2	3,0	0,0	2,8	1,7	0,7	0,6	0,0	0,3	0,0	0,8	0,0
Powiat opolski	10,8	9,5	8,2	9,4	4,0	0,6	0,1	0,5	0,3	3,3	0,5	0,0	0,2	0,0	0,3	0,0
Powiat prudnicki	20,3	21,0	8,8	12,6	9,2	1,7	0,1	1,8	1,2	0,7	0,6	0,0	0,4	0,0	2,7	0,0
Powiat strzelecki	29,3	46,4	10,6	12,8	7,6	3,0	0,1	1,2	0,8	0,4	0,3	0,1	0,5	0,0	1,4	0,0
Powiat m. Opole	14,9	13,5	32,2	17,6	10,1	2,7	0,0	1,5	0,8	0,9	0,2	0,0	0,3	0,0	1,7	0,0
Województwo opolskie	27,3	26,9	15,8	17,1	11,2	2,8	0,1	1,8	1,1	1,3	0,5	0,1	0,4	0,0	2,4	0,0

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2017 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej – rządowej platformie do sporządzenia mi.in. sprawozdań z realizacji zadań z zakresu pomocy i integracji społecznej przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej – aplikacja Ocena zasobów pomocy społecznej.

W systemie pomocy społecznej utrzymuje się od wielu lat tendencja dominacji świadczeń pieniężnych nad niepieniężnymi. Podobnie jak w roku 2016 – najczęściej udzielaną formą wsparcia był zasiłek celowy – otrzymało go 16 573 osoby (wprawdzie o prawie 10% mniej niż w 2016 r. jednak o wartości wyższej niż w 2016 r. – o 4%). Podobnie często udzielano pomocy w formie posiłku, z którego skorzystały 11 942 osoby, (w tym 8 068 dzieci i młodzieży), jednak w tym przypadku również odnotowano duży spadek liczby świadczeniobiorców o prawie 15%.

W 2017 r. – w porównaniu do 2016 r., wzrosła liczba osób objętych:

- pomocą pieniężną w formie zasiłków stałych (o 2,3%);
- usług opiekuńczych – o 14% (w tym liczba osób wykazujących zaburzenia psychiczne, korzystających ze specjalistycznych usług opiekuńczych wzrosła o 11%);
- poradnictwem oraz wsparciem w sytuacjach kryzysowych – o 10%;
- pracą asystenta rodziny – o 6%.

W 2017 r. kontrakty socjalne zawarto z 1 786 osobami, jednak jest to 5,5% klientów pomocy społecznej, a w porównaniu do 2016 r. liczba zawartych kontraktów prawie nie zmieniła się (wzrost o 0,6%). Wobec wysokiego udziału liczby osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej, aktywne formy wsparcia, takie jak kontrakt socjalny, winny być stosowane w większym zakresie. Wymaga to zmian ustawowych (oddzielenia pracy socjalnej od działań administracyjnych w OPS), a także zwiększenia zatrudnienia pracowników socjalnych – stosowanie do wymagań ustawowych.

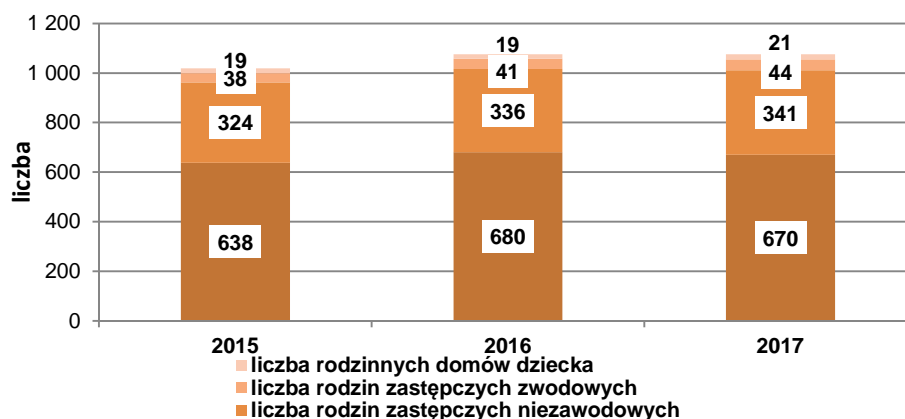
System wspierania rodziny i pieczy zastępczej

Rodzinną pieczę zastępczą

W 2017 r. liczba podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej wynosiła 1 076 – tyle samo co w 2016 r., natomiast o 5,6% więcej niż w 2015 r., z tego było:

- 670 rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem (680 w 2016 r.);
- 341 rodziny niezawodowe (336 w 2016 r.);
- 44 rodziny zastępcze zawodowe (o 3 więcej niż w 2016 r.), z tego:
 - ✓ 31 „zwykłych” zawodowych rodzin zastępczych;
 - ✓ 9 rodzin pełniących funkcję pogotowia rodzinnego;
 - ✓ 4 rodziny specjalistyczne (wychowujące niepełnosprawne dzieci);
- 21 rodzinnych domów dziecka (o 2 domy więcej niż w 2016 r.).

Wykres 25. Struktura podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2015-2017

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej regionu w 2017 r.

W 2017 r. – w porównywaniu do 2015 r., w strukturze rodzinnych form pieczy zastępczej:

- 6 podmiotów wzrosła liczba rodzin zawodowych (zwykłych);
- 5% wzrosła liczba rodzin spokrewnionych z dzieckiem;
- bez zmian pozostała liczba rodzin zawodowych specjalistycznych (4) oraz pełniących funkcję pogotowana rodzinnego (9);
- 2 wzrosła liczba rodzinnych domów dziecka.

Tabela 33. Podmioty pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2015-2017

Podmioty pieczy zastępczej	Podmioty rodzinnej pieczy zastępczej w woj. opolskim			
	2015 r.	2016 r.	2017 r.	Wzrost / spadek w 2017 r.
				2015 r. =100%
Razem	1 019	1 076	1 076	+5,6
Rodziny zastępcze spokrewnione	638	680	670	+5,0
Rodziny zastępcze niezawodowe	324	336	341	+5,2
Rodziny zastępcze zawodowe ogółem, z tego:	38	41	44	+15,8
rodziny zastępcze zawodowe „zwykłe”	25	28	31	+24,0
rodziny zastępcze pełniące f. pogotowia rodzinnego	9	9	9	X
rodziny zastępcze specjalistyczne	4	4	4	X
rodzinne domy dziecka	19	19	21	+10,5

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2015-2017.

W 2017 r. – w porównaniu do 2015 roku, liczba rodzin zastępczych wzrosła najbardziej w powiatach: głubczyckim (o 16%), prudnickim (o 17%) i Opolu Mieście (o 16,8%). Natomiast ich największy spadek zanotowano w powiatach: opolskim (o 5,3%), namysłowskim (o 4,3%) i strzeleckim (o 3%).

Tabela 34. Podmioty rodzinnej pieczy zastępczej w powiatach woj. opolskiego w latach 2015 - 2017

	Podmioty rodzinnej pieczy zastępczej w woj. opolskim			
	2015 r.	2016 r.	2017 r.	Wzrost / spadek w 2017 r.
				2015 r.=100%
Powiat brzeski	99	107	108	+9,1
Powiat głubczycki	56	62	65	+16,0
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	115	141	123	+7,0
Powiat kluczborski	80	76	77	-3,8
Powiat krapkowicki	73	69	75	+2,7
Powiat namysłowski	46	44	44	-4,3
Powiat nyski	122	123	128	+4,9
Powiat oleski	39	43	40	+2,6
Powiat opolski	119	130	139	+16,8
Powiat prudnicki	114	107	108	-5,3
Powiat strzelecki	88	102	103	+17,0
Powiat m. Opole	68	72	66	-3,0
Województwo opolskie	1 019	1 076	1 076	+5,6

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie powiatowych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2015-2017.

Instytucjonalna piecza zastępcza

W 2017 r. – podobnie jak w roku poprzednim, w woj. opolskim były 23 placówki opiekuńczo-wychowawcze na 532 miejsca, w których przebywało 604 dzieci. W latach 2015-2017 liczba miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych utrzymywała się na stałym poziomie – wzrosła o 4 podmioty (z 528 w 2015 r. do 532 w 2017 r.).

Średnio na 10 tys. ludności w wieku do 17 lat przypadało w woj. opolskim 33,7 miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, przy czym:

- najwięcej w powiatach: brzeskim (63,2), głubczyckim (60,3) i kluczborskim (53,9);
- najmniej w powiatach: kędzierzyńsko-kozielskim (20,7) i oleskim (23,9);
- w dwóch powiatach: krapkowickim i strzeleckim, brak placówek opiekuńczo-wychowawczych (w powiecie krapkowickim występuje największa w województwie liczba rodzinnych domów dziecka).

Placówki opiekuńczo-wychowawcze o liczbie miejsc mniejszej niż 14

Spośród 23 placówek opiekuńczo-wychowawczych 6 jednostek (w powiatach: brzeskim, głubczyckim, dwie w kluczborskim oraz dwie w Mieście Opolu), posiadało nie więcej niż 14 miejsc (łącznie 84 miejsca, tj. 16% ogólnej liczby miejsc w tych placówkach).

Samorządy powiatowe woj. opolskiego, kierując się zaleceniem wynikającym z ustawy o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej⁶², systematycznie ograniczają liczbę miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (do nie więcej niż 30 miejsc do grudnia 2020 r. i do nie więcej niż 14 miejsc – od stycznia 2021 r.). Działania te prowadzone są w ramach restrukturyzacji jednostek (bez udziału środków unijnych). Biorąc pod uwagę liczbę miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz ustawowy obowiązek zmniejszenia liczby dużych placówek na rzecz zwiększenia jednostek o liczbie miejsc nie większej niż 14, należy utworzyć na terenie województwa 17 dodatkowych placówek opiekuńczo-wychowawczych, w tym w powiecie: brzeskim i opolskim – po 3, w nyskim - 4, w powiatach: głubczyckim, kędzierzyńsko-kozielskim, kluczborskim, namysłowskim, prudnickim, oleskim i Mieście Opolu – po 1 placówce.

W województwie opolskim nie występują: regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne oraz interwencyjne ośrodki preadopcyjne.

Dzieci w pieczy zastępczej

Tabela 35. Liczba dzieci w pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2015-2017

Wyszczególnienie	Dzieci w pieczy zastępczej			
	2015 r.	2016 r.	2017 r.	Wzrost / spadek w 2017 r. 2015 r. =100%
w rodzinach zastępczych spokrewnionych	801	849	841	+5,0%
w rodzinach zastępczych niezawodowych	434	446	473	+9,0%

⁶² Art. 106 229 i 230 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej, które określają maksymalną liczbę miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (do grudnia 2020r. i od stycznia 2021 r.). Przepisy te przewidują poprawę standardu opieki w placówkach opiekuńczo-wychowawczych poprzez zmniejszenie do 14 – liczby wychowanków przebywających w 1 placówce.

w rodzinach zastępczych zawodowych	139	150	161	+15,8%
w rodzinnych domach dziecka	127	131	129	+1,6%
w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (miejsca)	528	542	532	+0,8%
Razem	2 029	2 118	2 136	+5,3%

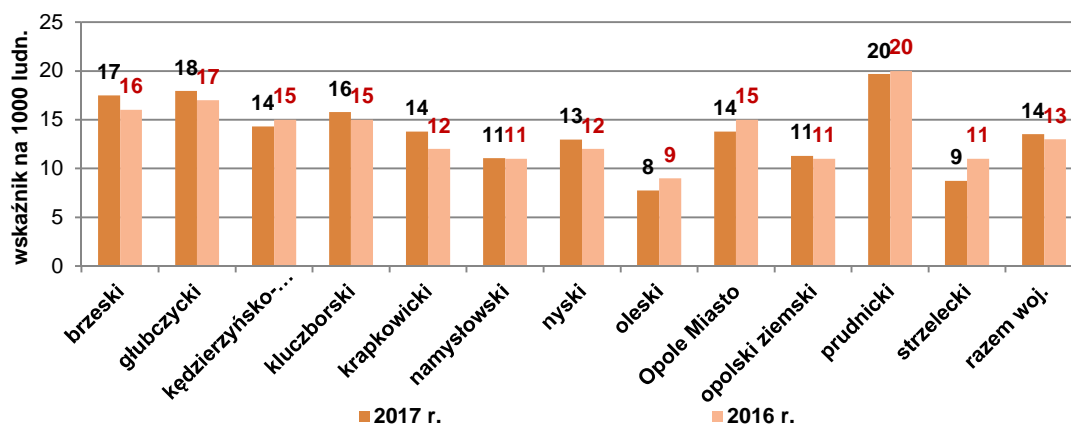
Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie powiatowych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2015-2017, zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej – rządowej platformie do sporządzenia mi.in. sprawozdań z realizacji zadań z zakresu pomocy i integracji społecznej przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej – aplikacja Ocena zasobów pomocy społecznej.

W 2017 r. w systemie pieczy zastępczej umieszczonych było 2 136 dzieci (o 107 dzieci więcej niż w 2015 r., tj. o 5,3%).

W 2017 r. odnotowano po raz kolejny wzrost liczby dzieci umieszczanych w rodzinach zawodowych lub rodzinnych domach dziecka, i jednocześnie spadek liczby dzieci przebywających w rodzinach w spokrewnionych z dzieckiem, mimo to liczba dzieci w rodzinach spokrewnionych jest prawie 3-krotnie większa (841) niż liczba dzieci przebywających w rodzinach zawodowych i rodzinnych domach dziecka (290).

W 2017 r. średnio na 1 000 mieszkańców woj. opolskiego w wieku do 17 lat przypadało 14 dzieci i młodzieży umieszczonej w pieczy zastępczej (w 2016 r. – 13). Wartość tego wskaźnika wahała się od 20 w powiecie prudnickim do 8 w powiecie oleskim. Niskie wskaźniki odnotowano również w powiatach strzeleckim (9), namysłowski i opolskim (11), natomiast wysokie w powiatach głubczyckim (18) i kluczborskim (16).

Wykres 26. Liczba dzieci w pieczy zastępczej na 1 000 ludności w wieku przedprodukcyjnym w woj. opolskiego w 2016 i 2017 r. wg powiatów

Źródło: Obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie Oceny zasobów pomocy społecznej województwa opolskiego w 2016 i 2017 r. oraz danych GUS - liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym wg stanu na 31.12. 2016 r. oraz 31.12.2017 r. (BDL)

Potrzeby dzieci i opiekunów w systemie pieczy zastępczej

W 2016 r. w woj. opolskim świadczenia udzielone w systemie pieczy zastępczej obejmowały:

a) Świadczenia obowiązkowe, tj.:

- świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania umieszczonego dziecka – koszt wyniósł 15 868 tys. zł (93% wydatków ogółem),
- dodatek z tytułu niepełnosprawności dziecka – koszt wyniósł 288 tys. zł,

- dodatek z tytułu umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, na podstawie przepisów o postępowaniu w sprawach nieletnich – brak wydatków,
- świadczenie jednorazowe na pokrycie niezbędnych kosztów związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka – koszt wyniósł 165 tys. zł,
- świadczenie jednorazowe lub okresowe na pokrycie kosztów związanych z wystąpieniem zdarzeń losowych lub innych zdarzeń mających wpływ na jakość sprawowanej opieki – 20 tys. zł;

b) świadczenia fakultatywne, obejmujące:

- dofinansowanie do wypoczynku dziecka poza miejscem zamieszkania – koszt 104 tys. zł,
- środki finansowe na utrzymanie lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego – 481 tys. zł,
- świadczenie na pokrycie kosztów przeprowadzenia niezbędnego remontu – 24 tys. zł,
- środki finansowe na pokrycie kosztów zw. z remontem lub ze zmianą lokalu – 28 tys. zł,
- środki finansowe na pokrycie innych niezbędnych i nieprzewidzianych kosztów związanych z opieką i wychowaniem dziecka oraz funkcjonowaniem rodzinnego domu dziecka – 4 tys. zł.

Łącznie w 2016 r. koszt świadczeń udzielonych w rodzinnej pieczy zastępczej wyniósł 16 982 tys. zł, w tym koszt świadczeń fakultatywnych – 641 tys. zł, co stanowiło niecałe 4% ogólnych wydatków w tym zakresie.

Spośród 1 604 dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej:

- 223 (ok. 14%) skorzystało z dofinansowania do wypoczynku poza miejscem zamieszkania,
- udzielono ok. 500 świadczeń dot. utrzymania, remontu lub zamiany lokalu mieszkalnego,
- kilkoro dzieci otrzymało inne świadczenia związane z opieką i wychowaniem oraz funkcjonowaniem rodzinnego domu dziecka.

Należy stwierdzić, że świadczenia skierowane do rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, w tym do umieszczonych w nich dzieci:

- w wystarczającym stopniu realizowane są w zakresie świadczeń pieniężnych (świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dziecka, dodatku z tytułu niepełnosprawności dziecka, świadczenia jednorazowego związanego z potrzebami przyjmowanego dziecka oraz ze zdarzeniem losowym).

Natomiast - w niewielkim zakresie udzielana jest pomoc w formie:

- specjalistycznego poradnictwa – ok. 300 rodzin (28%),
- dofinansowania do wypoczynku letniego poza miejscem zamieszkania – 223 dzieci (14%),
- usług edukacyjnych, rekreacyjnych i sportowych, a także rehabilitacyjnych i opiekuńczych dla dzieci z niepełnosprawnościami (tylko w ramach projektów ze środków UE),
- pokrycia kosztów związanych z utrzymaniem lokalu mieszkalnego – ok. 50 rodzin rocznie,
- sfinansowania kosztów niezbędnego remontu – kilka rodzin rocznie⁶³.

⁶³ Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez powiat zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za okres I-VI 2016r. oraz VII-XII 2016 r. (woj. opolskie).

Są to świadczenia fakultatywne, które samorząd powiatowy udziela w ograniczonym zakresie z uwagi na brak wystarczających środków finansowych.

Deinstytucjonalizacja usług społecznych - tworzenie rodzinnych domów dziecka

W celu zapewnienia najlepszej formy opieki dla dzieci umieszczonych w systemie pieczy zastępczej (taką formą jest obecnie rodzinny dom dziecka), a także w celu urzeczywistnienia zasady deinstytucjonalizacji usług społecznych⁶⁴, tj. przeniesienia dzieci z placówek opiekuńczo-wychowawczych do rodzinnych domów dziecka, należałoby dodatkowo utworzyć na terenie woj. opolskiego 67 rodzinnych domów dziecka na 532 miejsca (w placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywa obecnie 532 dzieci, a zgodnie z obowiązującymi przepisami⁶⁵, liczba dzieci, które mogą łącznie przebywać w 1 rodzinnym domu dziecka nie może być większa niż 8).

W latach 2012-2017, w systemie wspierania rodziny i pieczy zastępczej.:

- liczba podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej spadła o 7%, w tym najbardziej liczba rodzin spokrewnionych z dzieckiem (o 13%),
- wzrosła liczba rodzin zawodowych (o 42%), a liczba rodzinnych domów dziecka zwiększyła się 3-krotnie,
- prawie 3-krotnie wzrosła liczba asystentów rodziny i 4-krotnie liczba rodzin korzystających z ich pomocy,
- wzrosła również liczba placówek wsparcia dziennego, a liczba miejsc zwiększyła się o 130%.

Tabela 36. System wspierania rodziny i pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2012-2017

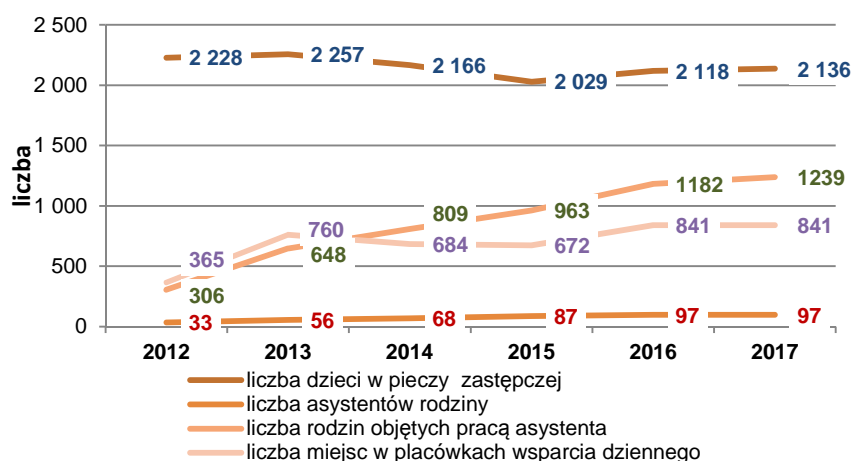
Wyszczególnienie	Piecza zastępcza w latach 2012-2017						Wzrost / spadek w 2017 r. 2012 r.=100%
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
liczba podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej	1 159	1 143	1 102	1 019	1 076	1 076	-7%
liczba rodzin zastępczych spokrewnionych	769	737	691	638	680	670	-13%
liczba rodzin zastępczych niezawodowych	352	357	357	324	336	341	-3%
liczba rodzin zastępczych zawodowych	31	32	36	38	41	44	+42%
liczba rodzinnych domów dziecka	7	17	18	19	19	21	+200%
liczba miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych	546	526	514	526	542	532	-3%
liczba dzieci w pieczy zastępczej	2 228	2 257	2 166	2 029	2 118	2 136	-4%
liczba asystentów rodziny	33	56	68	87	97	97	+194%
liczba rodzin objętych pracą asystenta	306	648	809	963	1182	1239	+305%
liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego	365	760	684	672	841	841	+130%

Źródło: Oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2012 - 2017 r.

⁶⁴ Ogólnopolskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie społeczności lokalnych, http://www.kapitalludzki.gov.pl/gfx/kapitalludzki/userfiles/93/17_wytyczne_dot_przejscia_od_opieki_instytucjonalnej_do_opieki_swiadczonej_na_poziomie_lokalnych_spolecznosci.pdf (18.09.2018 r.).

⁶⁵ Art. 61 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz. U. 2018, poz. 998.

Wykres 27. System wspierania rodziny i pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2012-2017

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2012- 2017.

W ramach RPO WO na lata 2014-2020 – zgodnie z umowami zawartymi na koniec 2017 r. wsparciem objętych będzie 436 dzieci przebywających w pieczy zastępczej. Ponadto:

- utworzony zostanie 1 rodzinny dom dziecka, w którym przebywać będzie 8 dzieci;
- wsparciem objęte będą 130 rodziny zastępcze (w formie szkoleń w zakresie pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzącej rodzinny dom dziecka);
- utworzonych zostanie 70 rodzin zastępczych,
- w ramach *działania 8.1* utworzono 3 mieszkania chronione na 8 miejsc dla osób opuszczających pieczę zastępczą, a w ramach *działania 10.2.* – 5 mieszkań chronionych na 15 miejsc. Do końca grudnia 2017 r. z mieszkań chronionych skorzystało 14 osób opuszczających pieczę zastępczą.

Tabela 37. Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020, w działaniach: 8.1. oraz 10.2

Nazwa wskaźnika	Wskaźniki RPO WO 2014-2020		
	2015 r.	2016 r.	2017 r.
Liczba osób przebywających w pieczy zastępczej, które skorzystały z usług aktywnej integracji (działanie 8.1.)	0	436	436
Liczba utworzonych rodzinnych domów dziecka (działanie 8.1.)	0	1	1
Liczba dzieci umieszczonych w rodzinnych domach dziecka (działanie 8.1.)	0	8	8
Liczba wspartych istniejących rodzin zastępczych – dane szacunkowe na podstawie liczby osób sprawujących pieczę zastępczą objętych szkoleniami w projekcie (działanie 8.1.)	0	130	130
Liczba utworzonych rodzin zastępczych – dane szacunkowe na podstawie liczby osób objętych szkoleniami do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka (działanie 8.1.)	0	70	70
Liczba wspartych mieszkań chronionych (działanie 8.1.)	0	3	3
Liczba mieszkań chronionych lub wspomaganych utworzonych w obiektach wspartych w ramach projektu (działanie 10.2)	0	0	5
Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w mieszkaniach wspomaganych dla osób opuszczających pieczę zastępczą (działanie 8.1.)	0	8	8
Liczba osób opuszczających pieczę zastępczą, korzystających z mieszkań wspomaganych (działanie 8.1.)	0	14	14
Liczba miejsc w mieszkaniach chronionych lub wspomaganych utworzonych w obiektach wspartych w ramach projektu (działanie 10.2)	0	0	15

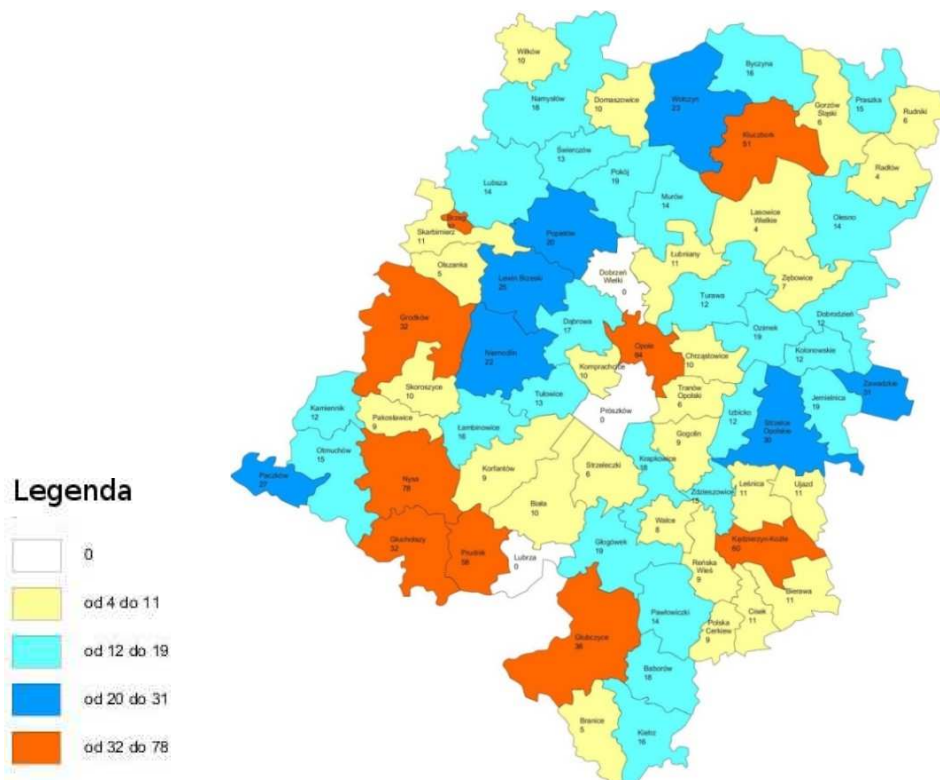
Źródło: Informacja przekazana przez IZ RPO WO 2014-2020 (e: mail z 27.08.2018 r.).

Asystenci rodziny

W 2017 r. w 68 gminach województwa opolskiego zatrudnianych było ogółem 97 asystentów rodziny, w tym - w ramach RPO WO na lata 2014-2020 - zatrudniono 18 asystentów oraz utworzono 2 rodziny wspierające. W porównaniu do 2015 r., *zatrudnienie asystentów rodziny* wzrosło o 12%, a od początku działania systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej (od 2012 r.) liczba asystentów rodziny wzrosła z 33 do 97, tj. prawie 3-krotnie.

Asystenci rodziny mieli pod opieką 1231 rodzin (o prawie 6% więcej niż w 2016 r.). Na 1 asystenta przypadało średnio 13 rodzin. Od początku działania systemu, liczba rodzin korzystających z pracy asystentów rodziny wzrosła ponad 4-krotnie (z 306 do 1 231).

Mapa 11. Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny w woj. opolskim w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2017 r.

Najwięcej rodzin objętych pracą asystenta rodziny występuje w gminach miejskich i miejsko-wiejskich, na 1 asystenta przypadało od 22 rodzin w Niemodlinie do 4 rodzin w Lasowicach Wielkich i Radłowie. Wysokie wskaźniki liczby rodzin przypadających na 1 asystenta rodziny odnotowano również w: Prudniku, Ozimku, Jemielnicy, Namysłowie, Krapkowicach, Głubczycach i Baborowie (18-19 rodzin).

W 2017 r. - podobnie jak w latach 2015-2016 - 3 gminy (Dobrzeń Wielki, Lubrza i Prószków) nie zatrudniły asystentów rodziny.

Potrzeby w zakresie asysty rodzinnej

Zgodnie z art. 15 ust. 4 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁶⁶, liczba rodzin, z którymi jeden asystent rodziny może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15 rodzin, zatem należałoby zatrudnić dodatkowo 159 asystentów rodziny (liczba asystentów winna wynosić ogółem 256, tj. 3 840 rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi, podzielone przez 15 rodzin, i przy uwzględnieniu aktualnej liczby zatrudnionych asystentów – 97, należ zwiększyć zatrudnienie o 159 osób).

Dzieci w rodzinach wieloproblemowych wg powiatów woj. opolskiego

W 2017 r. było w woj. opolskim 3 840 rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi, w których były 11 102 osoby (w tym ok. 9 000 dzieci). Wśród rodzin wieloproblemowych było 1 085 rodzin wielodzietnych, w których przebywało ok. 3 000 dzieci.

Tabela 38. Liczba osób w rodzinach wieloproblemowych (rodziny, którym pomocy udzielono z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych) – woj. opolskie w latach 2015-2017

	Osoby w rodzinach, którym pomocy udzielono z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych - woj. opolskie w latach				
	2015 r.	2016 r.	2017	Wskaźnik do liczby mieszkańców	Wzrost / spadek liczby klientów w 2017 r. 2015 r.= 100 %
Województwo opolskie	14 888	12 485	11 102	11,2	-25,4
Powiat brzeski	1 772	1 639	1 676	18,5	-5,4
Powiat głubczycki	1 004	833	749	16,2	-25,4
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	1 761	827	848	8,9	-51,8
Powiat kluczborski	1 071	1 050	948	14,3	-11,5
Powiat krapkowicki	1 337	1 190	1 022	15,9	-23,6
Powiat namysłowski	712	579	526	12,3	-26,1
Powiat nyski	2 456	2 129	1 839	13,3	-25,1
Powiat oleski	793	706	664	10,2	-16,3
Miasto Opole	758	502	514	4,0	-32,2
Powiat opolski	1 531	1 473	1 133	9,2	-26,0
Powiat prudnicki	587	508	425	7,6	-27,6
Powiat strzelecki	1 106	1 049	758	10,1	-31,5

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2017 r.

W latach 2015-2017 liczba osób w rodzinach wieloproblemowych, które korzystały z pomocy społecznej, spadła średnio o 25,4%, w tym najbardziej w powiatach:

- kędzierzyńsko-kozielskim (o 51,8%);
- Opolu Mieście (o 32,2%).

⁶⁶ Art. 15 ust. 4 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. 2018, poz. 998) <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180000998/T/D20180998L.pdf>.

Najmniejszy spadek liczby osób w tych rodzinach odnotowano w powiecie brzeskim – o 5,4%.

Wskaźnik liczby osób w rodzinach wieloproblemowych

W 2017 r. - średnio w województwie, na każde 1 000 mieszkańców przypadało 11,2 osób w rodzinach wieloproblemowych, które korzystały z pomocy społecznej, w tym – najwięcej w powiatach: brzeski (18,5 na 1000 mieszkańców) i głubczycki (16,2).

W ramach RPO WO na lata 2014 -2020, zgodnie z umowami zawartymi na koniec grudnia 2017 r. z usług wsparcia rodziny w ramach działań prewencyjnych mających ograniczyć umieszczenie dzieci w pieczy zastępczej, skorzystało 149 rodzin naturalnych oraz 756 dzieci przebywających w tych rodzinach. Ponadto – 233 rodziny z problemami opiekuńczo-wychowawczymi objęto pomocą asystenta rodziny.

Tabela 39. Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020, w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej

Nazwa wskaźnika	Wskaźniki RPO WO 2014-2020		
	2015 r.	2016 r.	2017 r.
Liczba objętych wsparciem placówek wsparcia dziennego (utworzonych i istniejących) (działanie 8.1.)	0	29	29
Liczba utworzonych placówek wsparcia dziennego	0	9	9
Liczba wspartych miejsc w placówkach wsparcia dziennego	0	327	327
Liczba utworzonych nowych miejsc opieki i wychowania w placówkach wsparcia dziennego	0	142	142
Liczba dzieci objętych opieką i wychowaniem w placówkach wsparcia dziennego	0	327	327
Liczba dzieci korzystających z usług wsparcia rodziny w ramach działań prewencyjnych mających ograniczyć ich umieszczenie w pieczy zastępczej	0	756	756
Liczba rodzin wspieranych w ramach działań prewencyjnych mających ograniczyć umieszczenie dzieci w pieczy zastępczej	0	149	149
Liczba rodzin wspieranych w ramach działań prewencyjnych - objętych pomocą asystenta rodziny (działanie 8.1)	0	233	233
Liczba zatrudnionych asystentów rodziny w ramach projektów	0	18	18
Liczba utworzonych rodzin wspierających	0	2	2

Źródło: Informacja o realizacji RPO WO na lata 2014-2020 (przekazana e-mail 27.08.2018r.)

Placówki wsparcia dziennego

W 2017 r. w woj. opolskim było 38 placówek wsparcia dziennego, z tego:

- 16 placówek opiekuńczych;
- 9 specjalistycznych;
- 13 w formie pracy podwórkowej.

W 2017 r. w placówkach wsparcia dziennego było 841 miejsc (tyle samo co w 2016 r.), a przeciętnie korzystało z nich 716 dzieci.

Tabela 40. Placówki wsparcia dziennego w woj. opolskim w 2017 r.

Powiat	Gmina	Liczba jednostek	Liczba miejsc w placówce wsparcia dziennego	Przeciętna liczba korzystających dzieci
brzeski	Brzeg	1	15	15
	Lewin Brzeski	1	60	60
	Branice	1	30	28
kędzierzyńsko-kozielski	Kędzierzyn-Koźle	4	101	114
krapkowicki	Zdzieszowice	1	7	7
kluczborski	Kluczbork	2	45	33
namysłowski	Pokój	7	105	80
nyski	Głuchołazy	2	60	51
	Nysa	1	30	55
	Paczków	1	15	15
opolski	Niemodlin	1	30	30
	Komprachcice	1	53	17
Opole Miasto	Opole	14	275	200
prudnicki	Prudnik	1	15	11
Razem		38	841	716

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej regionie w 2017 r.

W woj. opolskim, w latach 2015 -2017:

- liczba placówek wzrosła o 12 podmiotów;
- liczba miejsc wzrosła o 169, tj. o 25% ;
- w tym 9 placówek na 142 miejsca utworzono w wyniku działania projektów w ramach RPO WO 2014-2020.

Przyjmując założenie, że placówka wsparcia dziennego winna funkcjonować przynajmniej w każdej gminie, należy zwiększyć liczbę tych podmiotów o 33, w tym w szczególności w gminach miejsko-wiejskich (o większej liczbie ludności) lub w każdej miejscowości będącej stolicą powiatu, tj. w: Głubczycach, Krapkowicach, Namysłowie, Oleśnie i Strzelcach Opolskich (w powiecie oleskim i strzeleckim brak placówki wsparcia dziennego).

W ramach *RPO WO na lata 2014-2020*, zgodnie z umowami zawartymi na koniec grudnia 2017 r.:

- wsparciem objętych będzie 29 placówek wsparcia dziennego,
- utworzono 9 nowych placówek wsparcia dziennego, na 142 miejsca;
- we wszystkich placówkach wsparcia dziennego pomocą w formie usług społecznych objętych będzie 327 dzieci (wsparcie 327 miejsc w tych placówkach).

Tabela 41. Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020, w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej

Nazwa wskaźnika	Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020		
	2015 r.	2016 r.	2017 r.
<i>Liczba objętych wsparciem placówek wsparcia dziennego (utworzonych i istniejących) (działanie 8.1.)</i>	0	29	29
<i>Liczba utworzonych placówek wsparcia dziennego</i>	0	9	9
<i>Liczba wspartych miejsc w placówkach wsparcia dziennego</i>	0	327	327

Liczba utworzonych nowych miejsc opieki i wychowania w placówkach wsparcia dziennego	0	142	142
Liczba dzieci objętych opieką i wychowaniem w placówkach wsparcia dziennego	0	327	327

Źródło: Informacja o realizacji RPO WO na lata 2014-2020 (przekazana e-mailem 27.08.2018 r.).

Instytucje pomocy i integracji społecznej – wsparcie osób starszych i niepełnosprawnych

W 2017 r. w województwie opolskim funkcjonowało:

- 29 domów pomocy społecznej na 3 092 miejsca
- 19 dziennych domów pomocy dla 1 500 seniorów
- 13 środowiskowych domów samopomocy na 707 miejsc dla osób z zaburzeniami psychicznymi
- 13 placówek całodobowej opieki dla osób w podeszłym wieku, niepełnosprawnych i przewlekle chorych na 495 miejsc
- 39 klubów seniora dla ok. 2 800 osób
- 5 centrów integracji społecznej
- 10 klubów integracji społecznej
- 15 warsztatów terapii zajęciowej
- zakłady aktywności zawodowej.

Domy pomocy społecznej

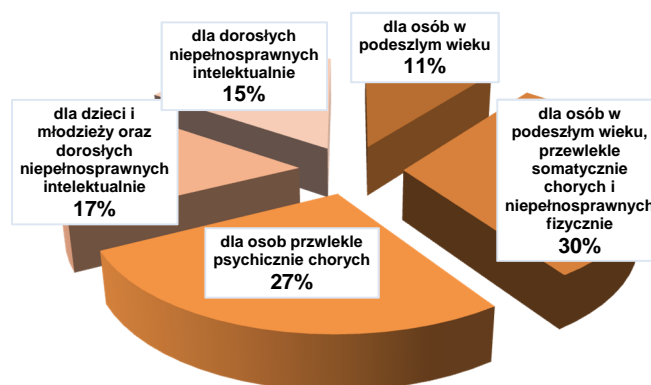
W 2017 r. w województwie opolskim funkcjonowało 29 placówek stacjonarnych pomocy społecznej, w których były 3 092 miejsca, z tego:

- 4 domy dla osób w podeszłym wieku na 323 miejsca;
- 8 domów dla osób w podeszłym wieku i somatycznie chorych na 665 miejsc;
- domy dla osób w podeszłym wieku, przewlekle somatycznie chorych i niepełnosprawnych fizycznie na 263 miejsc;
- domy dla przewlekle psychicznie chorych na 839 miejsc;
- domów dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie na 479 miejsc;
- domów dla dzieci i młodzieży i dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie na 523 miejsca.⁶⁷

W 2017 r. – w porównaniu do 2016 r. - liczb placówek pozostała bez zmian, przy czym od 2017 r. Dom Pomocy Społecznej w Jakubowicach zmienił status – z placówki komercyjnej, na prowadzoną na zlecenie Starosty kędzierzyńsko-kozielskiego. Dom przeznaczony jest dla osób w podeszłym wieku i przewlekle chorych somatycznie na 49 miejsc. Natomiast liczba miejsc w DPS-ach zwiększyła się o 4, z tego o 1 miejsce w DPS dla osób w podeszłym wieku w Krapkowicach i o 3 miejsca w DPS dla osób przewlekle chorych somatycznie w Nysie.

⁶⁷ Na 29 placówek stacjonarnych pomocy społecznej (domów pomocy społecznej) w 2016 r. 27 jest prowadzonych przez powiat lub na zlecenie powiatu przez inny podmiot (III sektor), 1 prowadzi gmina (Gogolin).

Wykres 28. Domy pomocy społecznej woj. opolskie w 2017 r. – struktura liczby miejsc wg typów

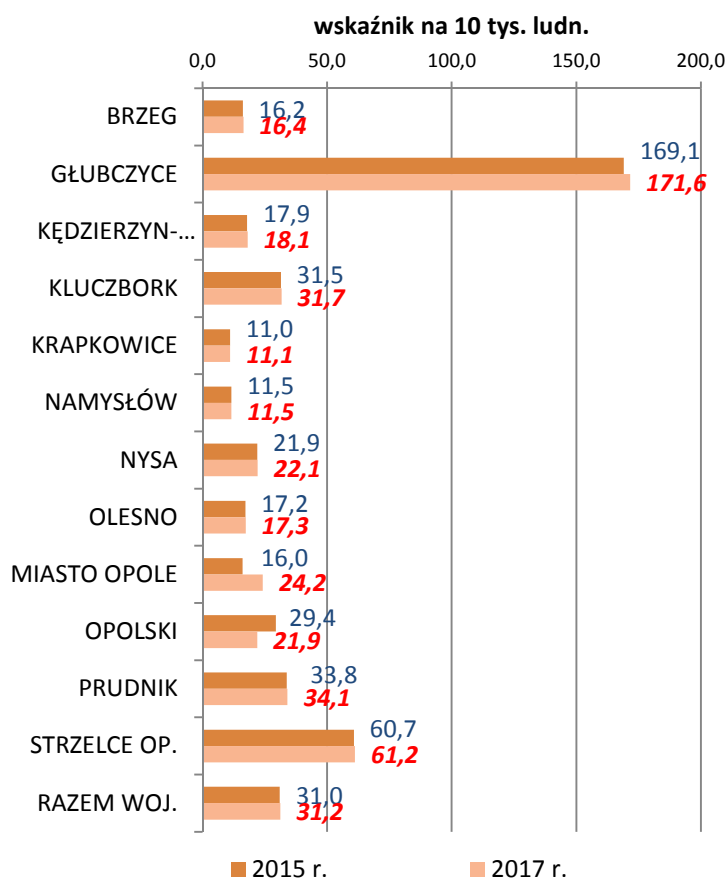
Źródło: Rejestr domów pomocy społecznej prowadzony przez Wojewodę Opolskiego oraz gminne i powiatowe oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2017 r.

W 2017 r., w strukturze placówek stacjonarnych pomocy społecznej:

- dominującą grupą są nadal DPS-y dla osób w podeszłym wieku, przewlekle somatycznie chorych oraz niepełnosprawnych fizycznie – łącznie 41% miejsc (w tym: DPS-y dla osób w podeszłym wieku stanowią 11% ogółu placówek),
- 27% miejsc przeznaczonych jest dla przewlekle psychicznie chorych,
- prawie 1/3 stanowią Domy dla dzieci i młodzieży oraz dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, w tym DPS-y przeznaczone wyłącznie dla osób dorosłych – 15% miejsc.

W 2017 r. na każde 10 tys. mieszkańców przypadają 31,2 miejsca w domach pomocy społecznej i wskaźnik ten wahał się od najniższego w powiecie krapkowickim (11) do najwyższego w powiecie głubczycykim ponad 171 miejsc na 10 tys. mieszkańców. Wzrost wskaźnika zanotowano w prawie wszystkich powiatach (w kilku pozostał bez zmian), ale jest to głównie efekt spadku liczby mieszkańców województwa, niż zwiększenia się liczba miejsc (o 4 w 2017 r.). Ponadto w wyniku zmian administracyjnych w woj. opolskim (zwiększenie obszaru Miasta Opola, a zmniejszenie obszaru powiatu opolskiego), wskaźnik liczby miejsc w DPS-ach Miasta Opola wzrósł z 16,0 do 24,2, a dla powiatu opolskiego – zmalał z 29,4 do 21,9.

Wykres 29. Wskaźnik liczby miejsc w domach pomocy społecznej na 10 tys. ludności wg powiatów woj. opolskiego w latach 2015-2017

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych i powiatowych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2017 r.

Województwo opolskie od wielu lat zajmuje pierwsze miejsce w Polsce pod względem liczby miejsc w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej (w tym głównie w domach pomocy społecznej), w stosunku do liczby mieszkańców. Według danych GUS, w 2016 r. najwyższy wskaźnik liczby miejsc i mieszkańców – powyżej 30 na 10 tys. ludności wystąpił na Opolszczyźnie oraz województwach: świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim i łódzkim. Średnia wartość w kraju wynosiła ok. 30.

Województwo opolskie wyróżnia także najwyższy w kraju wskaźnik liczby miejsc w domach pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz przewlekle chorych psychicznie, zwłaszcza występujący w powiatach: głubczyckim, nyskim, prudnickim, brzeskim i namysłowskim.

Liczba osób oczekujących na umieszczenie w domach pomocy społecznej

W woj. opolskim kolejka osób oczekujących na umieszczenie w DPS od kilku lat utrzymuje się na podobnym poziomie (ok. 200 osób) – w latach 2015-2017 wzrosła o 61 osób (o 57%), przy czym nadal najwięcej osób oczekuje na miejsce w powiecie nyskim (44 osoby – głównie przewlekle chorych somatycznie i w podeszłym wieku), powiecie głubczyckim (46 osób – głównie przewlekle chorych psychicznie). Dużą liczbę zainteresowanych umieszczeniem w DPS i oczekujących na miejsce ma również Miasto Opole (43 osoby).

Tabela 42. Oczekujący na umieszczenie w domach pomocy społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2017 (w tym dla osób w podeszłym wieku, przewlekle chorych somatycznie i niepełnosprawnych fizycznie)

	Domy pomocy społecznej w woj. opolskie w latach 2015-2017				
	Miejsca statutowe na 31.12.2017 r.	Liczba osób oczekujących na przyjęcie do DPS			Wskaźnik liczby oczekujących do l. miejsc
		w grudniu 2015 r.	w grudniu 2016 r.	w grudniu 2017 r.	
Powiat brzeski	148	0	0	0	0,0
Powiat głubczycki	793	46	57	46	5,8
Powiat kędzierzyński-kozielski	172	3	2	11	6,4
Powiat kluczborski	210	3	4	2	1,0
Powiat krapkowicki	72	4	5	4	5,6
Powiat namysłowski	49	0	0	3	6,1
Powiat nyski	307	54	55	44	14,3
Powiat oleski	112	31	8	5	4,5
Miasto Opole	310	24	29	43	13,9
Powiat opolski	271	6	3	17	6,3
Powiat prudnicki	190	3	12	24	12,6
Powiat strzelecki	458	3	24	26	5,7
Województwo opolskie	3 092	177	199	225	7,3
W tym DPS-y dla osób w podeszłym wieku, przewlekle chorych somatycznie i niepełnosprawnych fizycznie	1 329	107	125	168	12,6
Udział liczby miejsc w DPS dla osób w podeszłym wieku, chorych somatycznie i niepełnosprawnych fizycznie w % (ogółem)	43,0	60,5	62,8	74,7	x

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie rządowego Sprawozdania MPiPS-05 za 2017 r., o gminnych i ponadgminnych domach pomocy społecznej, środowiskowych domach samopomocy, mieszkaniach chronionych oraz placówkach całodobowej opieki oraz dane Wydziału Zdrowia i Polityki Społecznej UMWO.

Na koniec 2017 r. na umieszczenie w domu pomocy społecznej oczekiwało ogółem 225 osób, z tego dwie największe grupy oczekujących to: osoby przewlekle chore somatycznie, w podeszłym wieku lub/i niepełnosprawne fizycznie (168 osób – 75%) oraz przewlekle chore psychicznie (51 osób – 32%), a 6 osób (łącznie 2,7%) oczekiwało na miejsce w domach dla dzieci, młodzieży lub dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie.

W porównaniu do 2015 r.:

- najbardziej wzrosła liczba oczekujących na miejsc w DPS-ach dla osób w podeszłym wieku, niepełnosprawnych fizycznie i przewlekle somatycznie chorych – o 61 osób, tj. 57%,
- nie zmieniło się zainteresowanie umieszczeniem w domach dla przewlekle psychicznie chorych (w 2017 r. oczekiwało 51 osób),
- 8 osób wzrosła liczba oczekujących na miejsce w domach dla niepełnosprawnych intelektualnie (dzieci, młodzieży oraz osób starszych).

Placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku

Zgodnie z zapisami ustawy o pomocy społecznej zapewnienie całodobowej opieki osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub w podeszłym wieku może odbywać się także na zasadach komercyjnych (działalność gospodarcza), po uzyskaniu zezwolenia właściwego wojewody.⁶⁸

W 2017 r. w rejestrze Wojewody Opolskiego było 13 podmiotów, prowadzących placówki o łącznej liczbie 495 miejsc⁶⁹. W porównaniu do 2015 r. liczba miejsc w placówkach całodobowych wzrosła o 100 (o 25%). Miesięczny koszt utrzymania 1 miejsca w placówkach wynosi średnio 2 900 zł i waha się od najniższego 2 500 zł (na 1 osobę o wysokim stopniu samoobsługi – w Domu Opieki „Siedlisko” w Staniszczach Wielkich) – do 3 300 zł (w pokoju 1-osobowym w Rezydencji dla Seniorów „Złote Borki”)⁷⁰.

Tabela 43. Placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w woj. opolskim w 2017 r.

Nazwa domu	Gmina	Liczba miejsc	Średni miesięczny koszt odpłatności za 1 osobę w zł*
Dom św. Jana Bożego w Prudniku	Prudnik	30	2 700
Dom Opieki im. Bł. Edmunda Bojanowskiego w Porębie	Leśnica	50	2 700
Dom Opieki „Siedlisko” w Staniszczach Wielkich	Kolonowskie	24	od 2 500 do 2 800
Dom Opieki Zgromadzenia Sióstr Służebniczek NMP w Ozimku	Ozimek	18	2 700
Dom Opieki Zgromadzenia Córek Św. Kamila w Sławicach	Dąbrowa	15	br. d.
Dom Spokojnej Starości Konfederak Marzena	Radłów	24	2 600
"Spokojna Przystań" w Chomiąży	Głubczyce	46	od 2 900 do 3 200
Dom Seniora Słoneczna Jesień życia	Brzeg	58	3 200
Rezydencja Seniora EDESSA w Ładzach	Pokój	52	od 2 900 do 3 100
Rezydencja dla Seniorów „Złote Borki”	Olesno	94	od 3 000 do 3 300
Dom opieki dla osób starszych „Spokojna Przystań II” w Baborowie	Baborów	46	od 2 900 do 3 200
Dom Seniora „TILIAM”	Zawadzkie	30	Br. d.
Pensjonat „Pokoje seniora”	Niemodlin	8	od 2 700 do 3 200
Razem		495	ok. 2 900

*informacje uzyskane od przedstawicieli placówek telefonicznie

Źródło: Rejestr placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w województwie opolskim Wojewody Opolskiego wg stanu na 17.01.2017 r.

W ramach RPO WO na lata 2014-2020, zgodnie z umowami zawartymi na koniec 2017 r. :

- utworzonych będzie 10 placówek zapewniających całodobową opiekę, na 299 miejsc, z których skorzysta 187 osób starszych i niepełnosprawnych (Działanie 10.1.2).

⁶⁸ Art. 67-69 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 r. poz. 163 ze zm.).

⁶⁹ Rejestr placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, prowadzony przez Wojewodę Opolskiego.

⁷⁰ Informacje uzyskane telefonicznie od pracowników placówek całodobowej opieki w październiku 2018 r.

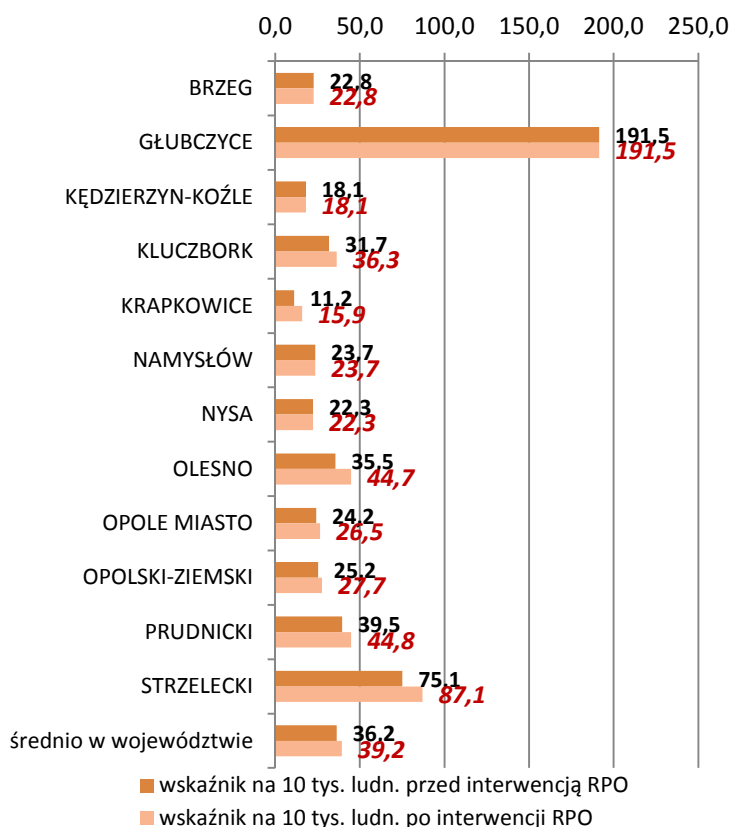
Tabela 44. Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020 w obszarze działań na rzecz seniorów

Nazwa wskaźnika	Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020		
	2015 r.	2016 r.	2017 r.
Liczba wspartych placówek zapewniających całodobową opiekę (działanie 10.1.2)	0	9	10
Liczba miejsc utworzonych w placówkach zapewniających całodobową opiekę (działanie 10.1.2.)	0	269	299
Liczba osób korzystających z placówek zapewniających całodobową opiekę (działanie 10.1.2.)	0	166	187

Źródło: Informacja przekazana przez IZ RPO WO 2014-2020 (e: mail z 27.08.2018r.).

łącznie - po interwencji EFS, liczba miejsc całodobowej opieki (w DPS-ach oraz placówkach całodobowej opieki) wzrosła do 3 886, tj. o 8,4%, w tym najbardziej w powiatach: strzeleckim o 90 miejsc (o 15%) oraz w powiecie oleskim – o 60 miejsc (o 20%).

Wykres 30. Wskaźnik liczby miejsc opieki całodobowej na 10 tys. mieszkańców w woj. opolskim w 2017 r. (przed interwencją RPO i po interwencji RPO)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie informacji przekazanej przez IZ RPO WO 2014-2020 (27 sierpnia 2018 r.)

Wskaźnik liczby miejsc opieki całodobowej na 10 tys. mieszkańców województwa, (po interwencji RPO WO), wzrosła z 36,2 do 39,2, tj. o 3 pkt proc., w tym najbardziej w powiatach: strzeleckim o 12 pkt proc. (do 87,1) i oleskim o 9,2 pkt proc. (do 44,7).

Dzienne domy pomocy

Na terenie woj. opolskiego funkcjonuje 19 dziennych domów pomocy (uruchomionych bez udziału środków unijnych), w których w 2017 r. było 1 500 miejsc (o 3% więcej niż w 2016 r.), ponieważ powstały 2 nowe DOMY – Senior–Wigor w Niemodlinie (na 16 miejsc), Dzienny Dom Pomocy w Polskiej Cerekwi (na 15 miejsc).

W 2017 r. na miejsce w dziennym domu pomocy oczekiwało 48 osób (3% liczby miejsc). Jednocześnie - w ramach RPO WO na lata 2014-2020, zgodnie z umowami zawartymi na koniec 2017 r.:

- utworzonych zostanie 8 dziennych domów opieki na 150 miejsc (w *Poddziałaniu 10.1.2*),
- wsparciem objęte będą 3 dzienne domy opieki, w których utworzy się 15 miejsc oraz wsparciem objętych będzie 20 miejsc (*Działanie 8.1.*).

Tabela 45. Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020 w obszarze działań na rzecz seniorów

Nazwa wskaźnika	Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020		
	2015 r.	2016 r.	2017 r.
Liczba wspartych dziennych domów opieki (działanie 10.1.2)	0	7	7
Liczba wspartych dziennych domów opieki (działanie 8.1.)	0	3	3
Liczba miejsc utworzonych w dziennych domach opieki (działanie 10.1.2)	0	150	150
Liczba miejsc utworzonych w dziennych domach opieki (działanie 8.1)	0	15	15
Liczba miejsc wspartych w dziennych domach opieki (działanie 8.1.)	0	20	20

Źródło: Informacja przekazana przez IZ RPO WO 2014-2020 (e: mail z dn. 27.08.2018 r.).

Tabela 46. Liczba dziennych domów pomocy i miejsc w tych domach w woj. opolskim w 2017 r. (bez udziału środków unijnych i z udziałem środków UE)

Powiat	Gmina	Dzienne domy pomocy wg powiatów woj. opolskiego w 2017 r.				Razem	
		Domy prowadzone przez gminy lub na ich zlecenie (bez środków unijnych)		Domy komercyjne (z udziałem środków UE działanie 8.1. i 10.1.2)			
		Liczba domów	Liczba miejsc	Liczba domów	Liczba miejsc	Liczba domów	Liczba miejsc
brzeski	Brzeg	1	30	0	0	1	30
głubczycki	Głubczyce	1	194	0	0	1	194
kędzierzyńsko-kozielski	Kędzierzyn-Koźle	5	480	0	0	5	480
	Polska Cerekiew	1	15	0	0	1	15
krapkowicki	Krapkowice/Moszna	1	70	1	15	2	85
	Zdzieszowice	2	70	0	0	2	70
nyski	Nysa	1	80	0	0	1	80
oleski	Praszka	0	0	1	15	1	15
Miasto Opole	Miasto Opole	4	470	1	30	5	500
opolski	Niemodlin*	1	16	0	0	1	16
	Łubniany	0	0	1	15**	1	15
prudnicki	Prudnik	1	60	0	0	1	60
	Głogówek***	1	15	1	30	2	45
strzelecki	Strzelce Opolskie	0	0	0	0	0	0
	Staniszcze Wielki	0	0	1	30	1	30
	Jemielnica	0	0	1	15	1	15

Zawadzkie	0	0	1	15	1	15
Województwo opolskie	19	1 500	8	165	27	1 665

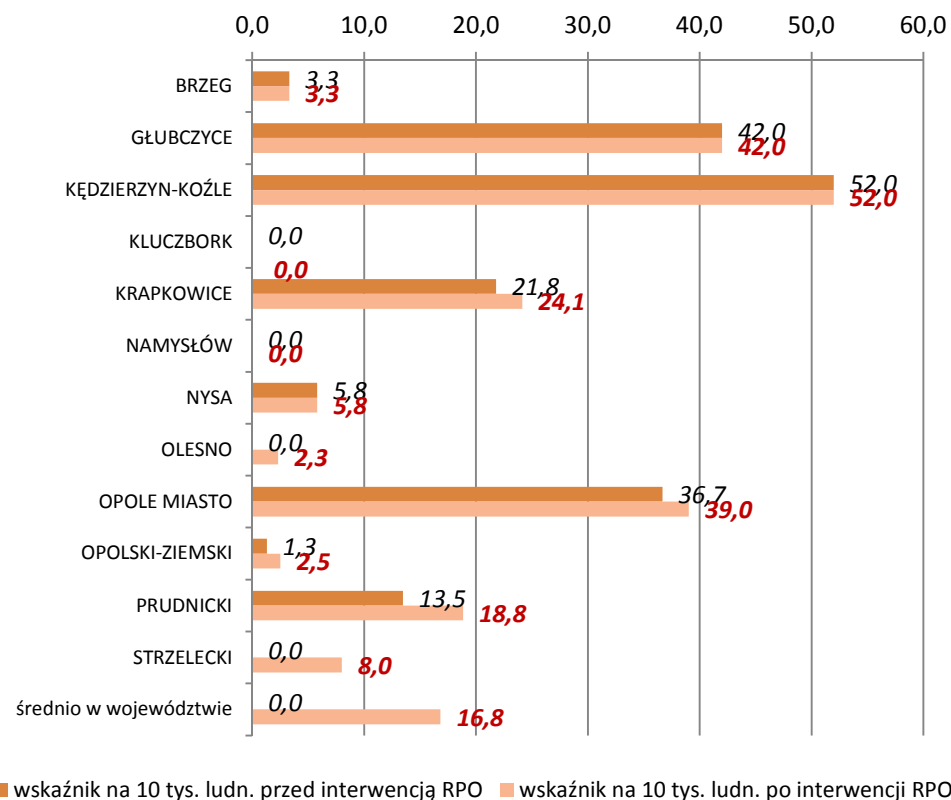
*w tym: 1 Dom Senior-Wigor w Niemodlinie (16 miejsc)

**15 miejsc powstałych w gminie Łubniany w ramach działania 8.1.

***w tym: 1 Dom Senior Wigor w Głogówku(15 miejsc)

Źródło: Gminne oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2017 r. oraz informacja IZ RPO WO 2014-2020 (e: mail z dn. 27.08.2018 r.).

Wykres 31. Liczba miejsc w DDP woj. opolskiego na 10 tys. ludności w 2017 r. – wg powiatów (przed i po interwencji RPO WO na lata 2014-2020)

Źródło: Obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie informacji przekazanej przez IZ RPO WO 2014-2020 (e: mail z dn. 27.08.2018 r.).

Wskaźnik liczby miejsc w DDP na 10 tys. ludności

W 2017 r., po uwzględnieniu domów, które powstaną w wyniku interwencji RPO WO, nadal największą liczbą miejsc w stosunku do liczby ludności dysponować będzie powiat kędzierzyńsko-kozielski (52 miejsca), a najmniej będzie w powiecie opolskim – 2,5 (mimo uruchomienia w Łubnianach i Niemodlinie dwóch nowych Domów) oraz powiat brzeski (3,3). Jednak nadal w 2 powiatach (kluczborskim, namysłowskim) brakować będzie dziennych domów pomocy.

W 2017 r. na miejsce w dziennym domu pomocy oczekiwało 48 osób (3% liczby miejsc).

Środowiskowe domy samopomocy

Tabela 47. Środowiskowe domy samopomocy w woj. opolskim w 2017 r.

	Liczba jednostek	Liczba miejsc
Brzeg	1	30
Głubczyce	1	60
Kędzierzyn-Koźle	1	45
Kluczbork	1	85
Krapkowice	1	60
Namysłów	1	38
Nysa	1	55
Opole	2	120
Praszka	1	59
Prudnik	1	60
Strzelce Op.	1	60
Olesno (Sowczyce)	1	35
Razem	13	707

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych i powiatowych oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2017 r. oraz informacji Wydziału Polityki Społecznej i Zdrowia OUW.

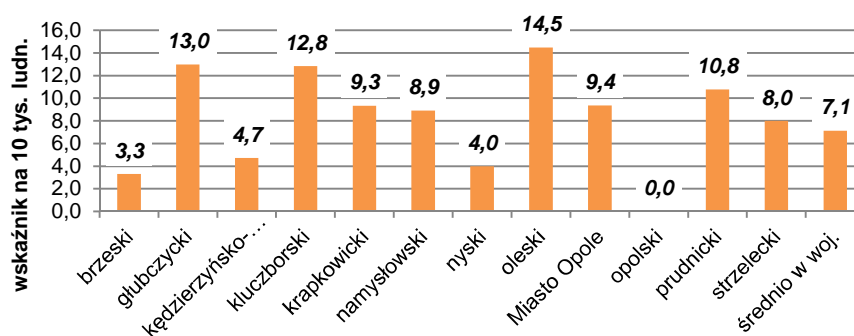
W 2017 r. w woj. opolskim liczba środowiskowych domów samopomocy powiększyła się o nową jednostkę – powstał Środowiskowy Dom Samopomocy przy Brzeskim Stowarzyszeniu Chorych na SM w Brzegu. Łącznie w 13 ŚDS-ach było 707 miejsc dla osób wykazujących zaburzenia psychiczne (liczba miejsc wzrosła o 30, tj. o prawie 5%). Spośród środowiskowych domów samopomocy w województwie:

- 9 prowadzonych jest przez gminę (Głubczyce – ŚDS w Nowych Gołuszowicach, Praszka – ŚDS w Ganie, Strzelce Opolskie, Prudnik, Krapkowice, Namysłów, Opole, Kluczbork, Kędzierzyn–Koźle);
- 1 przez powiat – oleski (Sowczyce);
- przez podmioty niepubliczne na zlecenie gmin w Brzegu, Nysie i w Opolu.

Wskaźnik liczby miejsc w ŚDS na 10 tys. ludności

W 2017 r. na każde 10 tys. mieszkańców woj. opolskiego przypadało średnio 7 miejsc w ŚDS, przy czym najmniej miejsc (3,3) odnotowano w powiecie brzeskim, a najwięcej - 14,5 w powiecie oleskim. W powiecie opolskim nie ma żadnego środowiskowego domu samopomocy.

Wykres 32. Wskaźnik liczby miejsc w środowiskowych domach samopomocy – woj. opolskie w 2017 r.

Źródło: Gminne i powiatowe oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2017 r.

W latach 2015-2017 liczba miejsc w ŚDS-ach wzrosła o 85, tj. o 14%, a wskaźnik liczby miejsc na 10 tys. ludności zwiększył się z 6,2 do 7,1.

W 2017 r. na miejsce w środowiskowym domu samopomocy oczekiwały 44 osoby (6% liczby miejsc).

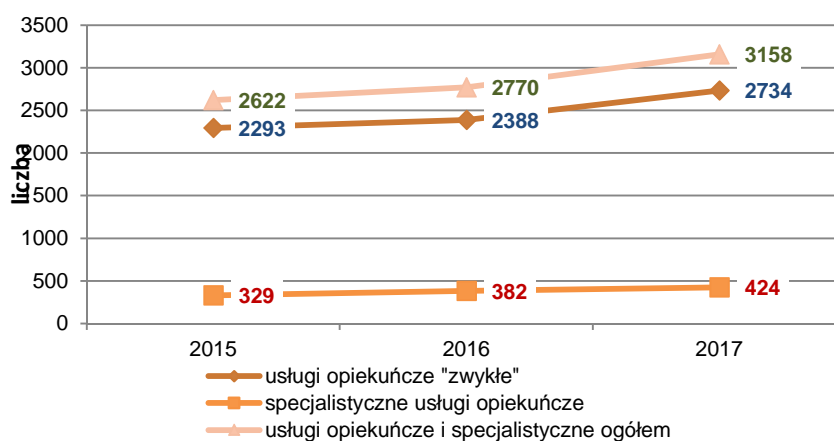
Usługi opiekuńcze realizowane przez samorząd gminny lub na jego zlecenie

W 2017 r. pomocą w formie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych objęto 3 158 osób, w tym 424 osoby z zaburzeniami psychicznymi, które korzystały ze specjalistycznych usług opiekuńczych.

W latach 2015-2017 ogólna liczba osób objętych usługami wzrosła o 20%, w tym:

- w formie „zwykłych usług opiekuńczych” objęto o 19% osób więcej;
- zakres specjalistycznych usług opiekuńczych zwiększył się o prawie 29%.

Wykres 33. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych w woj. opolskim w latach 2015-2017

Źródło: Gminne oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2015-2017.

Tabela 48. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych i wskaźnik na 10 tys. ludności w woj. opolskim w latach 2015-2017

	Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych w 2017 r.			Wskaźnik liczby korzystających z usług opiekuńczych na 10 tys. ludności powiatu w 2017r.	Wskaźnik liczby korzystających z usług opiekuńczych na 10 tys. ludności powiatu w 2015 r.
	Razem	z tego:			
		Zwykłe	specjalistyczne		
Powiat brzeski	327	277	50	36,1	25,7
Powiat głubczycki	121	115	6	26,2	26,2
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	271	235	36	28,5	25,0
Powiat kluczborski	240	209	31	36,3	25,6
Powiat krapkowicki	299	278	21	46,6	42,3
Powiat namysłowski	68	52	16	15,9	15,0
Powiat nyski	511	401	110	37,1	28,4
Powiat oleski	180	147	33	27,8	21,9
Miasto Opole	344	305	39	26,8	18,7
Powiat opolski	290	284	6	23,5	20,5
Powiat prudnicki	260	193	67	46,6	47,2
Powiat strzelecki	247	238	9	33,0	29,2
Województwo opolskie	3 158	2 734	424	31,9	26,3

* liczba ludności wg stanu w dn. 31.12.2015 i 31.12.2017 r.

Źródło: Gminne oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2017 r.

W latach 2015 - 2017 wskaźnik liczby osób objętych usługami na 10 tys. mieszkańców województwa wzrósł z 26,3 do prawie 32 (o 5,6 pkt. proc.), w tym najbardziej w powiatach: kluczborskim (o 10,7 pkt proc.), brzeskim (o 10,4 pkt proc.), nyskim (o 8,7 pkt proc.), oleskim (o prawie 6 pkt proc.) oraz w Mieście Opolu (o 8,1 pkt proc.).

Wskaźnik liczby osób objętych usługami opiekuńczymi i specjalistycznymi usługami opiekuńczymi

Na 10 tys. ludności województwa - prawie 32 osoby objęte były usługami opiekuńczymi. Najwięcej osób miały powiaty: prudnicki i krapkowicki (po 47), nyski (37), kluczborski i brzeski (po 36). Najmniej pomocy w formie usług opiekuńczych udzielał powiat namysłowski (16 osób na 10 tys. ludności powiatu).

W ramach RPO WO na lata 2014-2020, zgodnie z umowami zawartymi na koniec 2017 r.:

- usługami opiekuńczymi (w działaniu 8.1.) objęto 347 osób,
- zostanie dofinansowanie zatrudnienie 79 opiekunów zawodowych,
- wsparciem objętych będzie 185 opiekunów faktycznych.

Tabela 49. Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020 w obszarze działań na rzecz osób niesamodzielnych

Nazwa wskaźnika	Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020		
	2015 r.	2016 r.	2017 r.
Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi (działanie 8.1)	0	164	347

Liczba dofinansowanych opiekunów zawodowych (działanie 8.1.)	0	15	79
Liczba wspartych opiekunów faktycznych (działanie 8.1.)	0	100	185

Mieszkania chronione

W 2017 r. w woj. opolskim liczba miejsc w mieszkaniach chronionych wzrosła z 116 do 122, tj. o 5%, z tego:

- 28 miejsc (23%) przypadało dla młodzieży opuszczającej placówki opieki i wychowania;
- 70 miejsc przeznaczonych było dla osób z zaburzeniami psychicznymi (57%);
- 24 miejsca zajmowały osoby starsze oraz inne mające trudności w samodzielnym funkcjonowaniu (20%).

Tabela 50. Mieszkania chronione w województwie opolskim w 2017 r.

Mieszkania chronione w woj. opolskim w 2017 r.							Wskaźnik liczby miejsc na 10 tys. ludności powiatu przed interwencją RPO	Wskaźnik liczby miejsc na 10 tys. ludności powiatu po interwencji RPO
Wyszczególnienie (gmina lub powiat)	Liczba miejsc	w tym:			Liczba miejsc utworzonych w ramach RPO WO 2014-2020 (działanie 10.1.2 i 8.1)	Razem liczba miejsc w mieszkaniach chronionych/wspieranych/treningowych		
		dla osób usamodzielnianych, opuszczających niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schronisk, zakłady poprawcze i inne	dla osób z zaburzeniami psych.	dla osób w podeszłym wieku				
Gmina Brzeg	5	0	5	0	0	5	1,1	1,1
Powiat brzeski	5	5	0	0	0	5		
Gmina Strzelce Opolskie	24	0	0	24	0	24	3,2	6,9
Gmina Kolonowskie (Staniszczce Wlk).	0	0	0	0	28	28		
Gmina Kędzierzyn-Koźle	52	0	52	0	0	52	5,2	5,2
Powiat kędzierzno-kozielski	3	3	0	0	0	3		
Gmina Krapkowice	9	1	8	0	0	9	2,5	7,2
Powiat krapkowicki	7	7	0	0	30	37		
Miasto Opole	7	7	0	0	30	37	0,5	2,9
Gmina Nysa	5	0	5	0	-	5	0,4	1,2
Powiat nyski	0	0	0	0	12	12		

Gmina Gorzów Śl.	0	0	0	0	25	25	0,0	3,9
Powiat opolski	5	5	0	0	30	35	0,4	2,8
Gmina Głogówek	0	0	0	0	30	30	0,0	5,4
Liczba miejsc - razem	122	28	70	24	185	307	1,2	3,1

Źródło: Materiały własne ROPS w Opolu oraz gminne oceny zasobów pomocy społecznej województwa opolskiego w 2017 r., a także informacja Departamentu Koordynacji Programów Operacyjnych UMWO (e: mail z dnia 27 sierpnia 2018 r.).

W ramach RPO WO na lata 2014-2020, zgodnie z umowami zawartymi na koniec 2017 r.:

- Utworzonych będzie 185 miejsc w mieszkaniach wspieranych/treningowych (Poddziałanie 10.1.2.), w tym utworzenie 4 miejsc świadczenia usług społecznych w mieszkaniach wspomaganych istniejących po zakończeniu projektu (Działanie 8.1.),
- wsparcie uzyskają 142 mieszkania wspierane/treningowych (Poddziałanie 10.1.2).

Tabela 51. Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020 w obszarze działań na rzecz osób niesamodzielnych

Nazwa wskaźnika	Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020		
	2015 r.	2016 r.	2017 r.
Liczba wspartych mieszkań wspieranych/treningowych (Poddziałanie 10.1.2)	0	112	142
Liczba miejsc utworzonych w mieszkaniach wspieranych/treningowych (Poddziałanie 10.1.2)	0	155	185
Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług społecznych w mieszkaniach wspomaganych istniejących po zakończeniu projektu (Poddziałanie 8.1)	0	4	4

Źródło: Informacja przekazana przez IZ RPO WO 2014-2020 (e: mail z dn. 27.08.2018 r.).

Podmioty ekonomii społecznej

Podmioty ekonomii społecznej w woj. opolskim⁷¹

W województwie opolskim funkcjonuje:

- 25 spółdzielni socjalnych;
- 1 spółka *non profit*;
- 10 klubów integracji społecznej;
- 5 centrów integracji społecznej;
- zakłady aktywności zawodowej;
- 15 warsztatów terapii zajęciowej;
- 171 organizacji pozarządowych prowadzących działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego – 13 fundacji i 158 stowarzyszeń (stan na koniec grudnia 2016).⁷²

⁷¹ Na podstawie *Analizy regionalnej dotyczącej potrzeb i problemów włączenia społecznego – działanie 8.3 regionalnego programu operacyjnego na lata 2014-2020, zał. 10 do regulaminu konkursu dotyczącego projektów złożonych w ramach: działania 8.3 Wsparcie podmiotów ekonomii społecznej, Osi VIII Integracja społeczna RPO WO 2014-2020, Nabór IV, Wersja nr 1, maj 2018 r.*, <http://rpo.opolskie.pl/?p=30502>

⁷² Podmioty ekonomii (gospodarki) społecznej zalicza się do tzw. trzeciego sektora (obok innych struktur nowoczesnego państwa, tj. sektorów prywatnego i publicznego), w której działają organizacje pozarządowe *non profit* (nie dla zysku), choć ściśle

W porównaniu do 2015 r., najbardziej spadła liczba spółdzielni socjalnych (z 30 do 25 podmiotów, ponieważ część zarejestrowanych wcześniej spółdzielni socjalnych nie podjęła działalności). Bez zmian pozostała liczba warsztatów terapii zajęciowej (15), centrów integracji społecznej (spadek o 1) oraz zakładów aktywności zawodowej (2), a liczba klubów integracji społecznej wzrosła dwu-krotnie (z 5 do 10). Podobna jest też liczba fundacji i stowarzyszeń, prowadzących działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego (wzrost o 3 podmioty).

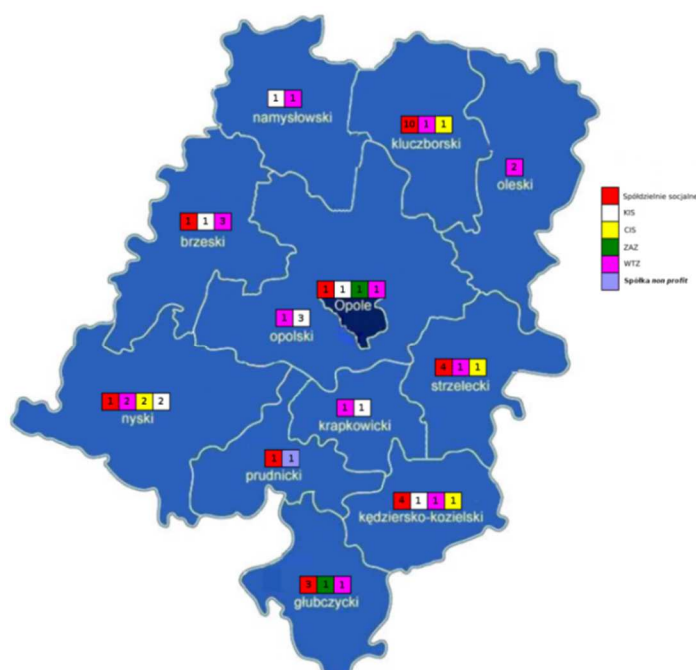
Tabela 52. Podmioty ekonomii społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2017

Wyszczególnienie	Podmioty ekonomii społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2017		
	2015 r.	2017 r.	Zmiana (wzrost/spadek) w latach 2015-2017 %
Organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego	168	171	101,8
Warsztaty terapii zajęciowej	15	15	100,0
Spółdzielnie socjalne	30	25	83,3
Spółki non-profit	0	1	x
Kluby integracji społecznej	5	10	200,0
Centra integracji społecznej	6	5	83,3
Zakłady aktywności zawodowej	2	2	100,0
Razem	226	229	101,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r i 2017 r.

ich zdefiniowanie jest równie trudne jak wyznaczenie jednolitej granicy między trzecim sektorem i pozostałymi dwoma sektorami. W odróżnieniu bowiem od organizacji pozarządowych podmioty ES funkcjonują zwykle w oparciu o zasadę nie tylko dla zysku (*not only for profit*) lub nie dla prywatnego zysku (*not for private profit*). Oznacza to, że zysk lub jakakolwiek nadwyżka finansowa winna być przekazywana na działalność statutową i wspierać realizowaną przez nie misję społeczną. Za: Defourny, P. Develtere, *Ekonomia społeczna: ogólnowiatowy trzeci sektor*, [w:] *Trzeci sektor dla zaawansowanych. Współczesne teorie trzeciego sektora – wybór tekstów*, Stowarzyszenie Klon/Jawor: Warszawa, 2006, s. 15.

Mapa 12. Podmioty ekonomii społecznej w województwie opolskim wg stanu na 30.04.2018 r. (bez fundacji i stowarzyszeń)

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu.

Najwięcej podmiotów ekonomii społecznej występuje w Mieście Opolu (103), przy czym w przypadku spółdzielni społecznych, największa ich liczba jest w powiecie kluczborskim (10). Najmniej podmiotów sektora ekonomii społecznej znajduje się na terenie powiatu namysłowskiego (3), tj. po jednym: stowarzyszeniu, klubie integracji społecznej i warsztacie terapii zajęciowej.

Tabela 53. Podmioty ekonomii społecznej w 2018 r. wg typów w powiatach województwa opolskiego

	Podmioty ekonomii społecznej woj. opolskiego w 2018 r.								
	Org. pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego ⁷³		Warsztaty terapii zajęciowej	Spółdzielnie społeczne	Spółki non profit	Kluby integracji społecznej	Zakłady aktywności zawodowej	Centra integracji społecznej	Razem
	fundacje	stowarzyszenia							
Powiat brzeski	0	4	3	1	0	1	0	0	9
Powiat głubczycki	0	7	1	3	0	0	1	0	12
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	1	11	1	4	0	1	0	1	19
Powiat kluczborski	0	4	1	10	0	0	0	1	16
Powiat krapkowicki	0	5	1	0	0	1	0	0	7
Powiat namysłowski	0	1	1	0	0	1	0	0	3
Powiat nyski	3	14	2	1	0	2	0	2	24
Powiat oleski	0	3	2	0	0	0	0	0	5
Powiat opolski	3	5	1	0	0	3	0	0	12

⁷³ Stan z grudnia 2016 r.

Powiat prudnicki	0	3	0	1	1	0	0	0	5
Powiat strzelecki	0	8	1	4	0	0	0	1	14
Miasto Opole	6	93	1	1	0	1	1	0	103
Województwo opolskie	13	158	15	25	1	10	2	5	229

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu.

Centra i kluby integracji społecznej

Centra Integracji Społecznej

Centra integracji społecznej (CIS) świadczą usługi służące reintegracji społecznej i zawodowej osobom długotrwale bezrobotnym, bezdomnym, osób z niepełnosprawnościami, uzależnionym (od alkoholu i narkotyków), chorym psychicznie, zwalnianym z zakładów karnych oraz uchodźcom.

W 2016 r. w kraju było 159 centrów integracji społecznej, w których uczestniczyło 10.3 tys. osób, w tym ok. 947 niepełnosprawnych.⁷⁴

W 2017 r. w województwie opolskim funkcjonowało 5 CIS-ów: w Byczynie, Nysie (2), Kędzierzynie-Koźlu i Strzelcach Opolskich, w których uczestniczyło 207 osób (głównie bezrobotnych lub opuszczających zakłady karne).⁷⁵

Kluby Integracji Społecznej

Kluby integracji społecznej (KIS) świadczą usługi tym samym grupom osób zagrożonych wykluczeniem społecznym co centra integracji społecznej, z tym że są mniej zinstytucjonalizowane niż CIS-y i w większym stopniu skupiają się na reintegracji społecznej niż zawodowej (działania mające na celu właściwe funkcjonowanie w społeczności lokalnej i pełnienie ról społecznych).

W 2016 r. było w Polsce 217 klubów integracji społecznej, w których uczestniczyło ok. 24,8 tys. osób.⁷⁶

W 2017 r. w województwie opolskim funkcjonowało 10 KIS-ów, w których uczestniczyło 379 osób. Z danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wynika, że w centrach i klubach integracji społecznej uczestnikami rehabilitacji społeczno-zawodowej były przede wszystkim osoby bezrobotne i bezdomne.⁷⁷

⁷⁴ Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2016 r., GUS, Warszawa 2017, s. 2-4 <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoleczna-wolontariat/gospodarka-spoleczna-trzeci-sektor/centra-integracji-spolecznej-kluby-integracji-spolecznej-zaklady-aktywnosci-zawodowej-i-warsztaty-terapii-zajeciowej-w-2016-r-,6,5.html> (17.05.2018 r.).

⁷⁵ Sprawozdanie *Centra Integracji Społecznej za rok 2017*, zamieszczone w Centralnej Aplikacji Statystycznej – rządowej platformie do sporządzenia mi.in. sprawozdań z realizacji zadań z zakresu pomocy i integracji społecznej przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej – aplikacja Sprawozdania resortowe; informacje własne ROPS w Opolu oraz zamieszczone na stronach internatowych spółdzielni socjalnych, organizacji pozarządowych i gmin w woj. opolskim.

⁷⁶ Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2016 r., GUS, Warszawa 2017, s. 5-6

⁷⁷ Informacja o funkcjonowaniu klubów i centrów integracji społecznej w okresie 2012-2013, MPiPS, Warszawa 2014.

Warsztaty terapii zajęciowej i zakłady aktywności zawodowej

Warsztaty terapii zajęciowej

Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ) to placówki, posiadające odrębność organizacyjną i finansową, które umożliwiają osobom z niepełnosprawnościami uczestnictwo w rehabilitacji społecznej i zawodowej celem pozyskania lub przywrócenia umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia.⁷⁸

Rehabilitacja zawodowa ma na celu ułatwienie jej uczestnikowi uzyskanie i utrzymanie odpowiedniego zatrudnienia oraz awansu zawodowego poprzez poradnictwo zawodowe, udział w szkoleniach zawodowych oraz pośrednictwo pracy⁷⁹. Natomiast celem rehabilitacji społecznej jest umożliwienie osobom z niepełnosprawnościami uczestniczenia w życiu społecznym.⁸⁰ WTZ-y finansowane są ze środków PFRON, środków samorządowych i innych źródeł.

W 2016 r. w kraju były 708 warsztaty terapii zajęciowej, w których uczestniczyło 26,5 tys. osób niepełnosprawnych.⁸¹ W 2017 r. w woj. opolskim funkcjonowało 15 WTZ-ów, a ich uczestnikami było 450 osób z niepełnosprawnościami.

Zakłady aktywności zawodowej

Zakłady Aktywności Zawodowej (ZAZ) to jednostki tworzone w ramach chronionego rynku pracy celem zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami lub przygotowania ich do zatrudnienia na otwartym rynku pracy.

ZAZ-y mogą być tworzone przez gminę, powiat, fundację, stowarzyszenie lub inną organizację społeczną, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami.⁸² Są wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo jednostką, w której co najmniej 70% ogółu osób zatrudnionych stanowią osoby z niepełnosprawnościami, przy czym pracownicy z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną mogą stanowić maksymalnie 35% ogółu zatrudnionych.

ZAZ oprócz działalności rehabilitacyjno-zawodowej może także prowadzić działalność gospodarczą, a z uzyskanych dochodów tworzyć zakładowy fundusz aktywności (na zadania rehabilitacyjne i aktywizujące).

⁷⁸Zasady funkcjonowania WTZ-ów określają art. 10 – 10b ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 511 t. j.), a także rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004 r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej (Dz.U. Nr 63, poz. 587).

⁷⁹Art. 8 ust. 1. ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

⁸⁰Tamże art. 9 ust. 1

⁸¹ *Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2016 r.*, GUS, Warszawa 2017, s. 9-10

⁸²Zasady funkcjonowania ZAZ-ów określają art. 29 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 lipca 2012 r. w sprawie zakładów aktywności zawodowej (Dz. U. z 2012 r. poz. 850).

W 2016 r. w kraju funkcjonowało 103 zakłady aktywności zawodowej, w których zatrudnionych było ogółem ok. 5 700 osób, w tym osoby z niepełnosprawnościami stanowiły 76%⁸³. W woj. opolskim działają dwa zakłady aktywności zawodowej: w Opolu i w Branicach, w których zatrudnionych jest łącznie 112 osób z niepełnosprawnościami.⁸⁴

Spółdzielnie socjalne

Ważną rolę w usamodzielnieniu ekonomicznym na rynku pracy klientów pomocy społecznej mogą pełnić spółdzielnie socjalne. Według stanu na koniec kwietnia 2018 r. w woj. opolskim aktywnie działało 25 spółdzielni socjalnych. Spółdzielnie socjalne znajdują się we wszystkich powiatach woj. opolskiego, z wyjątkiem powiatu namysłowskiego.

Krajowy Program Ekonomii Społecznej wskazuje, że ekonomia społeczna może być jednym z istotnych elementów polskiej polityki społecznej, z zastrzeżeniem jej ograniczeń i traktowania jako *panaceum* na wszystkie problemy społeczne i gospodarcze kraju. Ekonomia społeczna może stanowić ważny element integracji społecznej, w ramach którego osoby, środowiska oraz społeczności zagrożone ubóstwem i wykluczeniem zyskują możliwości i zasoby niezbędne do pełnego uczestnictwa w życiu ekonomicznym, społecznym i kulturowym oraz zachowania standardu życia na poziomie, który jest uznawany za normalny w społeczeństwie.⁸⁵

Mapa 13. Spółdzielnie socjalne w woj. opolskim wg stanu na 30.04.2018 r.

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu

⁸³ <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoeczna-wolontariat/gospodarka-spoeczna-trzeci-sektor/centra-integracji-spoecznej-kluby-integracji-spoecznej-zaklady-aktywnosci-zawodowej-i-warsztaty-terapii-zajeciowej-w-2016-r-6,5.html>

⁸⁴ Zob. *Ocena zasobów pomocy społecznej województwa opolskiego w 2017 r.*, ROPS w Opolu, czerwiec 2018

⁸⁵ *Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej*, przyjęty przez Radę Ministrów 12 sierpnia 2014 r., s. 14, <http://www.pozytek.gov.pl/Krajowy,Program,Rozwoju,Ekonomii,Spoecznej,3495.html> (13.05.2016 r.)

Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej w woj. opolskim

Ośrodki wsparcia ekonomii społecznej to wyodrębnione jednostki podmiotu lub partnerstwo/konsorcjum podmiotów, które realizują usługi wsparcia ekonomii społecznej w zakresie:

- animacji i promocji ekonomii społecznej,
- wsparcia powstawania nowych podmiotów ekonomii społecznej,
- wsparcia istniejących przedsiębiorstw społecznych,
- nie działające dla osiągnięcia zysku lub przeznaczające zysk na działania OWES.

Od 2013 r. w województwie opolskim funkcjonuje podział na trzy subregiony, w których terytorialnie funkcjonują ośrodki wsparcia ekonomii społecznej⁸⁶, tj.:

- w subregionie północnym (obejmującym powiaty: brzeski, kluczborski, namysłowski i oleski), funkcjonuje OWES dla subregionu północnego, prowadzony przez Lidera - PROFES Spółdzielnię Socjalną w Byczynie, w partnerstwie z Gminą Byczyna, Powiatem Kluczborskim i Stowarzyszeniem Animacji Lokalnej ARKONA w Byczynie;
- w subregionie środkowym funkcjonuje OWES dla subregionu środkowego obejmujący Miasto Opole i powiat opolski oraz powiaty: nyski i prudnicki - prowadzony przez Lidera - Miejski Klub Sportowy SUPLES w Krapkowicach w partnerstwie z Powiatem Krapkowice;⁸⁷
- w subregionie południowym (powiaty: głubczycki, kędzierzyńsko-kozielski, krapkowicki, strzelecki), funkcjonuje OWES dla subregionu południowego, prowadzony przez Lidera - Miejski Klub Sportowy SUPLES w Krapkowicach w partnerstwie z Powiatem Krapkowice.

Na podstawie rekomendacji Komitetu Akredytacyjnego do spraw systemu akredytacji oraz standardów usług i działania ośrodków wsparcia ekonomii społecznej, Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej przyznał status Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej Wysokiej Jakości wymienionym wyżej OWES-om w woj. opolskim⁸⁸. Oznacza to, że po zastosowaniu zestawu standardów jakościowych i efektywnościowych zweryfikowano pozytywnie jakość usług wsparcia świadczonych przez Ośrodki.

Zadaniem OWES jest:

- wsparcie finansowe dla powstających i funkcjonujących podmiotów ekonomii społecznej, w tym m.in. finansowanie tworzenia nowych miejsc pracy w spółdzielni socjalnej;
- świadczenie usług dla wsparcia ekonomii społecznej, w tym usług animacyjnych, inkubacyjnych i dla istniejących podmiotów ekonomii społecznej, zgodnie z podziałem przyjętym w ramach KPRES;

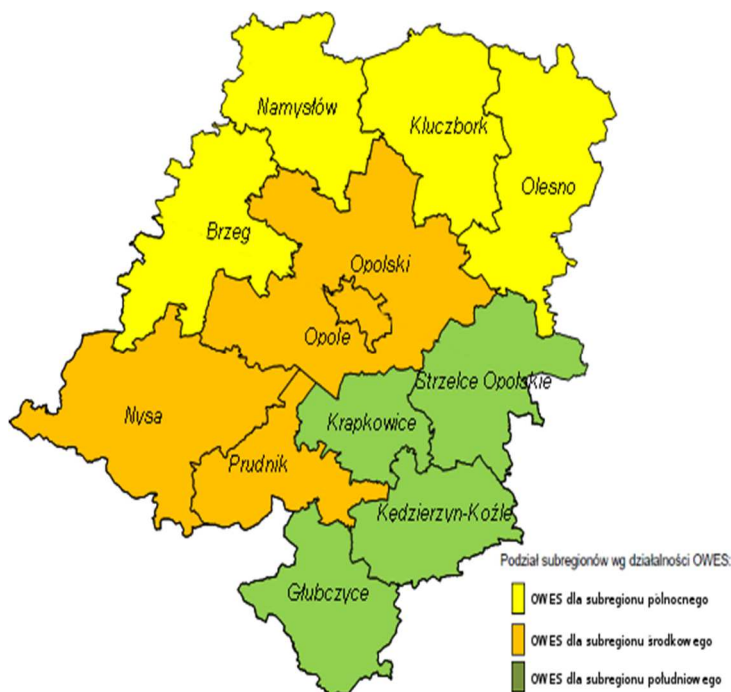
⁸⁶ OWES –y powstały w 2013 r. w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, Priorytet VII *Promocja Integracji Społecznej*, Działanie 7.2. *Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej*, Poddziałanie 7.2.2 *Wsparcie ekonomii społecznej*.

⁸⁷ Projekt wybrany do dofinansowania w trybie konkursowym w ramach III naboru do działania 8.3 *Wsparcie podmiotów ekonomii społecznej RPO WO 2014-2020 na podstawie uchwały nr 4743/2017 ZWO z dnia 5 grudnia 2017 r. w sprawie wyboru do dofinansowania projektów w trybie konkursowym w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2014-2020 Osi priorytetowej VIII Integracja społeczna, działania 8.3 Wsparcie podmiotów ekonomii społecznej*. Umowa nie została jeszcze podpisana.

⁸⁸ Posiadanie akredytacji stanowi warunek konieczny do działalności OWES i zgodnie z przyjętym przez Radę Ministrów *Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej* jest warunkiem dostępu do ubiegania się o środki pochodzące z Regionalnych Programów Operacyjnych na realizację usług wsparcia ekonomii społecznej w latach 2014-2020.

- wsparcie dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym za pośrednictwem podmiotów ekonomii społecznej;
- podnoszenie kwalifikacji i doświadczenia zawodowego pracowników podmiotów ekonomii społecznej.

Mapa 14. Subregiony wg działalności OWES w woj. opolskim

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu.

W ramach RPO WO na lata 2014-2020, zgodnie z umowami zawartymi na koniec grudnia 2017 r.:

- wsparciem objętych będzie 15 istniejących przedsiębiorstw społecznych, oraz 9 nowych przedsiębiorstw (Działanie 8.3.);
- wsparciem objęto 1 Centrum Integracji Społecznej, w którym utworzono 10 nowych miejsc reintegracji społecznej i zawodowej (Działanie 8.2.);
- wsparciem objęto 1 Klub Integracji Społecznej, w którym utworzono 81 nowych miejsc reintegracji społecznej i zawodowej (Działanie 8.2.).

Tabela 54. Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020 w obszarze ekonomii społecznej

Nazwa wskaźnika	Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020		
	2015 r.	2016 r.	2017 r.
<i>Liczba istniejących przedsiębiorstw społecznych objętych wsparciem</i>	0	15	15
<i>Liczba nowych przedsiębiorstw społecznych objętych wsparciem</i>	0	9	9
<i>Liczba wspartych w ramach projektu KIS</i>	0	1	1
<i>Liczba nowych miejsc reintegracji społecznej i zawodowej stworzonych w KIS</i>	0	81	81
<i>Liczba wspartych w ramach projektu CIS</i>	0	1	1
<i>Liczba nowych miejsc reintegracji społecznej i zawodowej stworzonych w CIS</i>	0	10	10

Źródło: Informacja przekazana przez IZ RPO WO 2014-2020 (e: mail z 27.08.2018 r.).

Na podstawie informacji przekazanych przez przedstawicieli OWES w woj. opolskim, ustalono najważniejsze bariery w funkcjonowaniu sektora ekonomii społecznej w regionie, tj.:

a) Bariery w zakresie realizacji projektów współfinansowanych ze środków UE:

- ograniczone możliwości zmiany wskaźników w trakcie trwania projektu (od momentu tworzenia wskaźników do zakończenia projektu upływa dużo czasu, w którym dynamicznie zmieniają się warunki społeczne i ekonomiczne, co istotnie wpływa na wartości wcześniej przyjętych wskaźników),
- długotrwałe procedury dotyczące naboru osób bezrobotnych do projektów, powodują zniechęcenie beneficjentów, którzy rezygnują ze wsparcia OWES (korzystając ze wsparcia PUP, które nie wymaga tylu formalności co wsparcie OWES),
- ograniczenia wynikające z wprowadzenia w trakcie realizacji projektów nowych przepisów w zakresie VAT,

b) Bariery wynikające z zasad funkcjonowania OWES:

- niewystarczająca liczba zatrudnionych doradców, w związku z limitem określającym, że jeden doradca w tym samym czasie może pracować z 15 podmiotami ES równocześnie,
- ograniczenia dotyczące naboru uczestników PES – obecnie mogą nimi być osoby „wielokrotnie” wykluczone (tzn. wykluczone z więcej niż jednego powodu), co powoduje duże trudności w pozyskaniu beneficjentów projektów oraz tworzeniu nowych podmiotów ES,
- ograniczony zakres współpracy OWES z jednostkami samorządu terytorialnego wszystkich szczebli;

c) Bariery dotyczące tworzenia i funkcjonowania PES:

- niska wartość dotacji przyznawanej na 1 osobę (1 miejsce w PES), powodująca dużą rotację pracowników, w celu zwiększenia możliwości regulowania zobowiązań płacowych oraz bieżącego utrzymania podmiotu,
- spadek liczby osób, które potencjalnie mogą być uprawnione do otrzymania wsparcia finansowego na założenie PES, zwłaszcza wśród osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, z uwagi na brak umiejętności i wiedzy tych osób w zakresie kierowania i zarządzania podmiotem gospodarczym,
- niski wskaźnik aktywności zawodowej mieszkańców woj. opolskiego, a także utrzymujący się na wysokim poziomie udział (wśród osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym), długotrwale bezrobotnych oraz długotrwale korzystających z pomocy społecznej. Nadal wysoki udział w strukturze pomocy - świadczeń pieniężnych, co ogranicza możliwości skutecznego wsparcia i aktywizacji życiowej tych grup mieszkańców,
- opieszałość Krajowego Rejestru Sądowego - podmioty ES oczekują miesiącami na rejestrację, w tym czasie będąc bezrobotnymi. To zniechęca i powoduje, że odchodzą z projektu lub nie chcą rejestrować PES.

Wnioski i rekomendacje – obszar Integracja społeczna

Lp.	Wnioski wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej	Rekomendacje wynikające z wniosków	Proponowane sposoby wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS
1.	<p>Województwo opolskie należy do regionów kraju o niskich wskaźnikach określających zasięg ubóstwa (zwłaszcza wg relatywnej i wg ustawowej granicy ubóstwa). Dobre i stabilne warunki życia mieszkańców wpływają również na niski i malejący udział liczby ludności korzystającej ze świadczeń pomocy społecznej.</p> <p>Wśród powodów udzielenia pomocy – podobnie jak w latach poprzednich, dominuje bezrobocie i ubóstwo (zwłaszcza w powiatach: głubczyckim, nyskim i prudnickim), wysoki jest także udział w strukturze klientów pomocy społecznej rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi (w tym: najbardziej w powiecie brzeskim, głubczyckim i krapkowickim). Ponadto – od wielu lat utrzymuje się na stałym i wysokim poziomie (prawie 62%) udział osób, które długotrwale korzystają ze świadczeń pomocy społecznej (w tym najbardziej w powiecie brzeskim, strzeleckim i głubczyckim).</p> <p>Jednocześnie – najbardziej skuteczne formy wsparcia, takie jak praca socjalna, czy kontrakt socjalny, stosowane są w niewielkim zakresie (kontraktem socjalnym objęto 5% klientów OPS). Wynika to głównie z niewystarczającej liczby zatrudnionych pracowników (pracowników socjalnych, specjalistów, doradców, terapeutów, asystentów rodziny oraz osób niesamodzielných).</p>	<p>Działania systemowe winy zmierzać do poszerzenia zakresu świadczeń o charakterze profilaktycznym i aktywizującym środowiska najbardziej zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Chodzi o zwiększenie poradnictwa specjalistycznego, rozwój usług wspierających i aktywizujących, a także konieczność wzmocnienia aktywnych form wsparcia klientów pomocy społecznej (pracy socjalnej, kontraktu socjalnego, programów aktywności lokalnej). W związku z tym – istotne jest zwiększenie zatrudnienia w jednostkach pomocy i integracji społecznej: pracowników socjalnych (przynajmniej do wymagań ustawowych), oraz innych specjalistów (psychologów, pedagogów, prawników), a także asystentów osób niesamodzielných, starszych, osób z niepełnosprawnościami, a w powiatowych centrach pomocy rodzinie – doradców ds. osób z niepełnosprawnościami.</p> <p>Ważne jest także wsparcie systemu pomocy i integracji społecznej poprzez rozwój kształcenia i podnoszenie kwalifikacji zawodowych kadr, tworzenie i upowszechnianie standardów usług społecznych (w tym w obszarze współpracy międzysektorowej), a także uwzględnienie tych narzędzi w projektach realizowanych w ramach EFS, poprzez kontynuację projektów realizowanych w ramach priorytetu 8 (<i>Integracja społeczna</i>) RPO WO na lata 2014-2020 oraz Opolskiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2016-2022, w</p>	<p>a) w obecnym okresie programowania należy polepszyć realizację usług społecznych (aktywizujących i wspomagających), poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ wzrost zatrudnienia asystentów oraz specjalistów i doradców (chodzi o rodziny z problemami opiekuńczo-wychowawczymi, osoby długotrwale korzystające z pomocy, osoby starsze i z niepełnosprawnościami), ▪ rozwój form aktywnej integracji (usług edukacyjnych, wspomagających, aktywizujących dla osób znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy), ▪ rozwój form i zakresu kształcenia oraz doskonalenia zawodowego kadr pomocy i integracji społecznej, w tym z wykorzystaniem środków POWER 2014-2020 <p>b) w następnym okresie programowania interwencja EFS winna zmierzać do:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ rozwoju usług społecznych dla osób i rodzin w największym stopniu zagrożonych wykluczeniem, poprzez zwiększenie liczby usług aktywizujących i wspomagających, zwiększenie liczby ośrodków kompleksowego wsparcia, łączących elementy aktywizacji zawodowej i społecznej (doradztwo zawodowe, praca socjalna, poradnictwo psychologiczne i prawne, zdrowotne), ▪ rozwój kadr pomocy społecznej, poprzez tworzenie zachęt dla samorządu terytorialnego do zwiększenia zatrudnienia pracowników socjalnych i innych specjalistów,

		<p>szczególności projektów rozwijających usługi społeczne przeznaczone dla osób i rodzin długotrwale korzystających z pomocy społecznej, dla osób bezrobotnych, z niepełnosprawnościami, rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi;</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wzmocnienie koordynacji działań wielu sektorów, w tym szczególnie rynku pracy i pomocy społecznej, a także ochrony zdrowia i oświaty, w celu tworzenia programów kompleksowego wsparcia, ▪ unowocześnienie form kształcenia oraz doskonalenia zawodowego kadr pomocy i integracji społecznej, poprzez tworzenie dodatkowych kompetencji, budowanie standardów łączących elementy aktywizacji zawodowej i społecznej, dostosowanych do specyficznych potrzeb klientów (osoby z niepełnosprawnościami, niezadane życiowo, dzieci w rodzinach wieloprobremowych, kobiety, mieszkańcy terenów wiejskich).
<p>2.</p>	<p>Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej utrzymuje się na stałym poziomie, przy czym następują korzystne zmiany polegające na ograniczeniu liczby rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem, na rzecz wzrostu liczby rodzin zawodowych. Pozytywnym zjawiskiem jest także dynamiczny wzrost liczby rodzinnych domów dziecka, a także restrukturyzacja placówek opiekuńczo-wychowawczych (zmniejszanie liczby miejsc do 14). Mimo to, nadal w rodzinach zastępczych i placówkach opiekuńczo-wychowawczych umieszczonych jest 3-krotnie więcej dzieci niż w rodzinnych domach dziecka. W związku z tym, ważny jest rozwój działań promujących rodzinną pieczę zastępczą (zwłaszcza rodzinnych domów dziecka), w celu pozyskiwania coraz większej liczby rodzin chcących pełnić rolę pieczy zastępczej. Istotnym zadaniem jest także promocja i wsparcie rodzin biologicznych, oraz podkreślanie niezbywalnej roli rodziny naturalnej – jako najlepszego środowiska opiekuńczego i wychowawczego. W tym celu należy zwiększyć zakres różnego typu usług społecznych</p>	<p>Należy nadal inicjować i wspierać samorząd terytorialny w rozwoju usług społecznych dla rodzin wieloprobremowych (w tym poprzez zwiększenie liczby placówek wsparcia dziennego i usług społecznych świadczonych w tych placówkach oraz większe zatrudnienie asystentów rodziny), a także kontynuować działania polegające na deinstytucjonalizacji usług (rozwój miejsc w rodzinnych domach dziecka oraz ograniczanie liczby miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych). Należy rozwijać system wsparcia osób niesamodzielnych oraz ich rodzin, poprzez zwiększenie liczby miejsc opieki całodobowej z miejscami okresowego pobytu, a w szczególności zwiększenie oferty usług świadczonych w lokalnej społeczności (domy dziennego pobytu, środowiskowe domy samopomocy, kluby seniora, uniwersytety III wieku, usługi opiekuńcze, edukacyjne, wspomagające, w tym świadczone przez asystentów osób niesamodzielnych, a także w formie mieszkalnictwa wspomagane).</p>	<p>a) w obecnym okresie programowania instrumenty Europejskiego Funduszu Społecznego winny nadal wspierać rozwój środowiskowych (zdeinstytucjonalizowanych) form wsparcia osób starszych i z niepełnosprawnościami, a także system wsparcia rodziny i pieczy zastępczej, tj.:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zwiększenie kooperacji i poprawa współpracy międzysektorowej i międzyinstytucjonalnej (podmioty pomocy i integracji społecznej, rynku pracy, ochrony zdrowia, oświaty, policji, sądownictwa), a także organizacji pozarządowych i podmiotów komercyjnych, ▪ umożliwienie tworzenia placówek łączących różne formy wsparcia (np. pomocy społecznej i ochrony zdrowia na rzecz osób niesamodzielnych), w tym w formie mieszkalnictwa wspomagane, ▪ rozwój usług społecznych świadczonych w miejscu zamieszkania (edukacyjnych, wspomagających, rehabilitacyjnych, pielęgnacyjnych, kulturalnych, rekreacyjnych itp.), w tym z udziałem asystentów (rodziny, osób strasznych,

	<p>dla rodziców i dzieci, aby do minimum ograniczyć przypadki, w których konieczne staje się przekazanie dzieci do pieczy zastępczej.</p> <p>Ponadto - w niewystarczającym zakresie realizowane są usługi społeczne (edukacyjne, aktywizujące, wspomagające), kierowane do osób opuszczających system, zwłaszcza realizowane w formie mieszkania chronionego/treningowego.</p> <p>Mimo że województwo opolskie dysponuje dobrze rozwiniętą infrastrukturą usług na rzecz osób starszych i niesamodzielnych, nadal – z uwagi na dynamicznie wzrastające potrzeby w tym zakresie⁸⁹, oferta miejsc opieki i wsparcia oraz możliwości realizacji większej liczby usług opiekuńczych są ograniczone. Ponadto – nadal w niewystarczającym zakresie realizowane są usługi społeczne (edukacyjne, aktywizujące, rekreacyjne), a także wspomagające, w tym w formie mieszkania chronionego/wspomaganego. Odpowiednio zorganizowana pomoc w lokalnej społeczności w formie pakietu usług społecznych odgrywa rolę profilaktyki zdrowego starzenia się i samodzielności, wpływa również na opóźnienie momentu, w którym konieczne jest umieszczenie osoby starszej w placówce całodobowej opieki.</p>		<p>z niepełnosprawnościami), w szczególności usług aktywizujących i wspomagających na rzecz osób usamodzielniających się i opuszczających system pieczy zastępczej, w tym w formie mieszkań chronionych/treningowych,</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zwiększenie infrastruktury mieszkań chronionych/treningowych dla młodzieży opuszczającej pieczę zastępczą, poprzez umożliwienie (w większym stopniu) wykorzystania mechanizmu cross-financing, ▪ rozwój kształcenia i doskonalenia zawodowego kadr pomocy społecznej poprzez dostosowanie programów szkoleń do zmieniających się potrzeb, a także poszerzenie katalogu form kształcenia (wizyty studyjne, warsztaty, seminaria, coaching); <p>b) w następnym okresie programowania: rozwój katalogu narzędzi wsparcia o działania diagnostyczne (np. rozpoznanie potrzeb osób przebywających w DPS co do deklaracji powrotu do środowiska i skorzystania z usług świadczonych w lokalnej społeczności), rozwój i doskonalenie środowiskowych form wsparcia łączących m.in. opiekę zdrowotną i społeczną oraz aktywizację osób niesamodzielnych, w tym formie usług wspomagających, działań profilaktycznych, zapobiegających umieszczeniu osoby niesamodzielnej w placówce całodobowej opieki, dostosowanie profilu kształcenia kadr pomocy społecznej, ochrony zdrowia, rynku pracy - o kompetencje właściwe dla sprawowania profesjonalnej opieki na rzecz różnych grup klientów (w tym szczególnie</p>
--	---	--	--

⁸⁹ Woj. opoki w 2015 r. miało jeden z najwyższych wskaźników procentowego udziału osób starszych w populacji ogółem, a prognoza GUS wskazuje że do 2050 r. region będzie jednym z najstarszych demograficznie (razem z woj. świętokrzyskim). Udział procentowy osób pow. 60 r. życia zwiększy się z 20% obecnie do 40%.

			osób starszych o specyficznych potrzebach zdrowotnych i społecznych).
3.	<p>W woj. opolskim liczba osób wymagających aktywizacji społecznej i zawodowej, które objęte są wsparciem, od wielu lat utrzymuje się na stałym - niskim poziomie. Problemem jest także niska skuteczność tych działań, zwłaszcza w obszarze aktywizacji zawodowej.</p> <p>Występują trudności w zakresie funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej, których przyczyny wynikają z mało elastycznych zasad organizacyjnych i finansowych (skomplikowana procedura naboru uczestników, zasady dofinansowania kosztów utrzymania 1 miejsca). Powodem trudności są także niekorzystne zjawiska społeczne i ekonomiczne występujące w woj. opolskim (niski poziom aktywności zawodowej mieszkańców, utrzymująca się na stałym – wysokim poziomie grupa osób uzależnionych od pomocy społecznej, nieaktywnych zawodowo, rodzin z wyuczoną bezradnością życiową, przekazujących negatywne wzorce postępowania swoim dzieciom). Są to czynniki, ograniczające możliwości naboru uczestników projektów oraz osób chętnych do prowadzenia PES lub do pracy – np. w spółdzielni socjalnej.</p> <p>W opinii przedstawicieli Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej woj. opolskiego – przeszkodą w prawidłowym funkcjonowaniu sektora jest również: zbyt skomplikowana procedura realizacji projektów współfinansowanych z UE (nastawienie na realizację wskaźników, zbyt mała elastyczność, niski poziom dotacji na utrzymanie 1 miejsca), a także - zbyt mały zakres współpracy z samorządem terytorialnym.</p>	<p>Należy dążyć do zwiększenia liczby miejsc w instytucjach reintegracji społecznej i zawodowej: KSI-ach, CIS-ach, WZT-ach i ZAZ-ach, oraz zwiększenia oferty usługowej tych instytucji, zwłaszcza wobec wzrastającej grupy osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej, bezrobotnych i osób z niepełnosprawnościami. Istotnym elementem tych działań winna być ekonomia społeczna, której narzędzia mogą być wykorzystane w realizowanych projektach.</p> <p>W sektorze ES należy wprowadzić istotne zmiany w zakresie jego funkcjonowania oraz otoczenia społecznego i ekonomicznego:</p> <ul style="list-style-type: none"> → usprawnienie procedur naboru beneficjentów PES, → zniesienie limitów (np. dotyczących zatrudnionych doradców w OWES), → podwyższenie wartości dotacji przypadającej na utrzymanie 1 miejsca w PES, → wprowadzenie zmian w systemie pomocy społecznej, w tym głównie poprzez oddzielenie pracy socjalnej od działań administracyjnych OPS, → zwiększenie i usprawnienie współdziałania instytucji pomocy społecznej z innymi podmiotami i instytucjami polityk sektorowych, w tym szczególnie – z instytucjami rynku pracy, → zwiększenie zakresu usług społecznych (edukacyjnych, wspomagających i aktywizujących) na rzecz osób długotrwale bezrobotnych i długotrwale korzystających z różnego typu świadczeń społecznych. 	<p>a) W obecnym okresie programowania, w celu zapewnienia rozwoju sektora ekonomii społecznej w woj. opolskim, należy kontynuować działania rozpoczęte w ramach Opolskiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2016-2022, poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zwiększenie zakresu wiedzy i świadomości społecznej na temat roli i znaczenia ekonomii społecznej w rozwoju regionalnym (kontynuowane będą działania edukacyjne i promocyjne); ▪ rozwój i wzmocnienie systemu wsparcia ekonomii społecznej (bezpośrednie i kompleksowe wsparcie PES przez Ośrodki Wsparcia ES, podniesienie kompetencji kadr OWES, zapewnienie ciągłości wsparcia udzielanego w ramach projektów, promocję najlepszych przedsięwzięć i dobrych praktyk), ▪ rozwój instytucji otoczenia ES (poprzez zwiększenie dostępności miejsc w: WZT, ZAZ, KIS i CIS, działania szkoleniowe i promocyjne); ▪ rozwój i doskonalenie mechanizmów współpracy i partnerstwa z podmiotami ES; ▪ wzmocnienie koordynacji prowadzonych działań. <p>b) W następnym okresie programowania należy:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zmienić zasady funkcjonowania OWES oraz udzielania dotacji na tworzenie miejsc w PES, tj.: <ul style="list-style-type: none"> • zwiększyć limit podmiotów, którym jednocześnie może doradzać jeden doradca, • uprościć warunki naboru osób bezrobotnych do projektów współfinansowanych ze środków UE (obecnie funkcjonuje zasada „wielokrotnego wykluczenia”),

			<ul style="list-style-type: none"> • podwyższyć do 30 tys. zł netto wartość dotacji na utrzymanie 1 miejsca w PES, w celu zachowania płynności działania podmiotu, • zwiększyć możliwości (np. poprzez regulacje prawne) większej współpracy sektora biznesu z PES, z uwagi na trudności w pozyskaniu osób sprawujących funkcje kierownicze i zarządzające w PES; ▪ wypracować trwałe formuły dialogu przedstawicieli PES, OWES oraz biznesu, nauki i instytucji publicznych, w celu modernizowania systemu wsparcia, ▪ wypracować i upowszechnić katalog najlepszych praktyk i doświadczeń, ▪ wypracować system monitorowania oraz narzędzia oceny wpływu społecznego działań sektora ES, ▪ poprawić zasady funkcjonowania i współdziałania sektora ekonomii społecznej z innymi podmiotami polityki społecznej, poprzez: <ul style="list-style-type: none"> • usprawnienie współpracy instytucji pomocy społecznej i rynku pracy, a także sektorów ochrony zdrowia, oświaty, wymiaru sprawiedliwości (zwiększenie zakresu wspólnie realizowanych usług społecznych i aktywizujących), ▪ zwiększyć zakres działań o charakterze promocyjnym, edukacyjnym i koordynującym funkcjonowanie sektora ES w regionie.
--	--	--	--

1.4 EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE

Fundamentem gospodarki opartej na wiedzy jest dobrze funkcjonujący system edukacyjny, który rozpoczyna się od opieki żłobkowej i dalej poprzez wychowanie przedszkolne, szkołę podstawową, szkolnictwo ponadpodstawowe i wyższe, aż po kształcenie ustawiczne. Dla województwa opolskiego priorytetem jest podwyższenie jakości edukacji oraz dostosowanie jej do potrzeb rynku pracy⁹⁰. Jednym z elementów kluczowych służącym tym założeniom jest realizacja działań zawartych w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Opolskiego (RPO WO).

Analiza podzielona została na obszary tematyczne obejmujące: opiekę żłobkową (w tym dla dzieci z niepełnosprawnością), wychowanie przedszkolne, kształcenie ogólne, kształcenie zawodowe, kształcenie dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz kształcenie ustawiczne. Analizę więcńczę wnioski i rekomendacje.

Opieka żłobkowa

W 2016 roku nastąpił wyraźny wzrost wskaźnika urodzeń w woj. opolskim. W 2016 r. liczba dzieci do 3 lat wzrosła w stosunku do 2015 r. o 1,8%, a w kolejnym roku o kolejne 2,2%. W stosunku do 2015 r. liczba dzieci do lat 3 wzrosła w 2017 r. o 4,0%. W odniesieniu do danych na poziomie krajowym, w 2016 r. dynamika wzrostu wskaźnika dzieci do 3 lat w woj. opolskim była wyższa niż dla kraju (1,8% do 1,4%), zaś w 2017 r. wskaźnik ten był niższy od dynamiki w skali kraju o 0,3%. W odniesieniu do analizowanego okresu, dynamika wzrostu w woj. opolskim była wyższa niż dla Polski, odpowiednio 4,0% w stosunku do 3,8% dla Polski. Szczegółowe dane prezentują Tabela 55 oraz Tabela 56 (dane dla poszczególnych powiatów).

Tabela 55. Dzieci w wieku do 3 lat

	2015	2016	2017
Dzieci (Polska)	1 106 141	1 121 533	1 149 976
Zmiana r/r (Polska)	- 1,7	1,4	2,5
Dzieci (Opolskie)	24 860	25 322	25 903
Zmiana r/r (Opolskie)	- 2,4	1,8	2,2
Dzieci (Opole)	3 166 (12,7%)	3 357 (13,3%)	3 846 (14,9%)
Dzieci (obszary miejskie⁹¹)	12 715	13 004	13 652
Zmiana r/r	- 1,7	4,0	2,2
Dzieci (obszary wiejskie)	12 145	12 318	12 251
Zmiana r/r	- 3,3	1,8	- 0,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

⁹⁰ Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa opolskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego, Opole 2016, s. 79.

⁹¹ W analizie wykorzystano dane odnoszące się do podziału terenów na miejskie i wiejskie pochodzące z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego. Za GUS przyjmuje się, że: Obszar miejski to teren w granicach administracyjnych miasta; Obszar wiejski – teren położony poza granicami administracyjnymi miasta.

Tabela 56. Dzieci w wieku do 3 lat w poszczególnych powiatach

	2015	2016	2017
Powiat brzeski	2 350	2 366	2 415
Powiat głubczycki	1 101	1 075	1 057
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	2 276	2 314	2 320
Powiat kluczborski	1 606	1 676	1 689
Powiat krapkowicki	1 670	1 649	1 678
Powiat namysłowski	1 087	1 159	1 232
Powiat nyski	3 070	3 144	3 216
Powiat oleski	1 699	1 688	1 736
Powiat opolski	3 324	3 380	3 218
Powiat prudnicki	1 410	1 427	1 408
Powiat strzelecki	2 101	2 087	2 088
Powiat m. Opole	3 166	3 357	3 846

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

W odniesieniu do gmin woj. opolskiego porównanie danych na przestrzeni lat 2015-2017 możliwe jest z wyłączeniem m. Opola i części gmin pow. opolskiego w związku ze zmianami terytorialnymi od 01.01.2017. Najwyższy wzrost wskaźnika liczby dzieci do lat 3 odnotowano na przestrzeni lat 2015-2017 w częściach miejskich gmin Wołczyn (22,7%) oraz Namysłów (19,7%). Z kolei najwyższy spadek wskaźnika był w gminach: Kolonowskie (-25,3%), Lewin Brzeski (-13,0%) oraz Korfantów (-11,4%). Dla obszarów miejskich/wiejskich zmiana na przestrzeni lat 2015-2017 odnosząca się do wskaźnika dzieci do lat 3 wynosiła dla obszarów miejskich: 6,9%, a dla obszarów wiejskich: 0,9% (pamiętając o zmianach w podziale terytorialnym województwa).

Województwo Opolskie na tle danych ogólnopolskich charakteryzuje się od lat wyższym poziomem współczynnika użłobkowania, który w analizowanym okresie nadal wzrastał (z 112,1 w 2015 r. do 125,1 w 2017 r., przy danych dla Polski: 68 w 2015 r. i 86 w 2017 r.) oraz znaczącym zróżnicowaniem wewnątrzregionalnym, gdzie najwyższy współczynnik użłobkowania utrzymuje się od lat w Opolu (choć spadł on z 334 w 2015 r. do 283 w 2017 r.), a najniższy jest w powiatach oleskim (43 w 2017 r.), strzeleckim (62 w 2017 r.), opolskim (mimo znaczącego wzrostu z 35 w 2015 r. do 74 w 2017 r.), kluczborskim (79 w 2017 r.) i namysłowskim (tu odnotowano spadek z 89 w 2015 r. do 81 w 2017 r.)⁹². Szczegółowe dane dotyczące współczynnika użłobkowania w poszczególnych gminach prezentuje Tabela 57.

Tabela 57. Współczynnik użłobkowania (dzieci w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 na 1000 dzieci w wieku do lat 3) z uwzględnieniem podziału na powiaty

	2015	2016	2017
Dzieci w wieku do 3 lat (Opolskie)	24 860	25 322	25 903
Dzieci w placówkach (Opolskie)	2 787	3 110	3 240
Współczynnik użłobkowania (Opolskie)	112,1	122,8	125,1
Współczynnik użłobkowania (Polska)	68	78	86
Powiat brzeski	70	98	103
Powiat głubczycki	90	105	104

⁹² Prezentowane dane na podstawie GUS BDL.

Powiat kędzierzyńsko-kozielski	144	163	159
Powiat kluczborski	62	60	79
Powiat krapkowicki	94	100	103
Powiat namysłowski	89	86	81
Powiat nyski	112	118	129
Powiat oleski	38	47	43
Powiat opolski	35	53	74
Powiat prudnicki	96	98	113
Powiat strzelecki	59	60	62
Powiat m. Opole	334	336	283

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

W analizowanym okresie stale wzrastała liczba miejsc w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3. Szczegółowe dane prezentuje Tabela 58 (dane dotyczące województwa) oraz Tabela 59 (dane dotyczące poszczególnych powiatów). Pokryciem bieżących kosztów utrzymania miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 objęto w 2017 r. 232 miejsca (w ramach działania 7.6).

Tabela 58. Miejsca w placówkach opieki na dzieci do 3 lat

	2015	2016	2017
Żłobki	2 640	2 917	3 178
Kluby dziecięce	112	137	125
Oddziały żłobkowe	194	194	227
Razem	2 946	3 248	3 530

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Tabela 59. Miejsca w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 w poszczególnych powiatach

	Żłobki			Oddziały żłobkowe			Kluby dziecięce		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Powiat brzeski	158	210	231	20	20	20	0	0	0
Powiat głubczycki	94	93	107	13	30	30	0	0	0
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	361	361	361	17	25	15	0	0	23
Powiat kluczborski	26	31	80	0	0	0	73	73	73
Powiat krapkowicki	176	176	176	0	0	25	0	0	0
Powiat namysłowski	100	100	100	0	0	0	0	0	0
Powiat nyski	307	331	384	47	47	20	16	16	24
Powiat oleski	66	77	77	0	0	0	0	0	0
Powiat opolski	111	178	241	15	15	15	0	0	0
Powiat prudnicki	59	59	79	0	0	0	85	85	87
Powiat strzelecki	105	105	110	0	0	0	20	20	20
Powiat m. Opole	1 077	1 196	1 232	0	0	0	0	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

W 2017 r. w aż 36 gminach brak było miejsc opieki nad dziećmi do lat 3, a należy zaznaczyć, iż jest to jedno z zadań własnych gminy. Oczywiście, z punktu widzenia poszczególnych gmin, należy głęboko zastanowić się, czy otwarcie placówki opieki nad dziećmi do lat 3 ma uzasadnienie w liczbie dzieci w tym wieku. Rozwiązaniem mogłyby być porozumienia dwóch lub więcej gmin, które mogłyby otworzyć taką placówkę skierowaną do dzieci z kilku gmin. Inną alternatywą jest dzienny opiekun, choć tą

formą opieki nadal objętych jest niewielka liczba dzieci. W 2016 r. w woj. opolskim funkcjonowały 24 dzienne opiekunki, by w 2017 r. liczba ta wzrosła do 41 dziennych opiekunek. W 2017 r. objętych tą formą opieki było 53 dzieci, co stanowiło 1,5% dzieci do lat 3 objętych opieką. W 2017 r. jedyną gminą w województwie, która nie miała placówki świadczącej opiekę nad dziećmi do lat 3, gdzie utworzono taką formę opieki była Reńska Wieś⁹³. Wydaje się, iż formuła dziennego opiekuna jest warta rozważenia szczególnie w gminach z małą liczbą dzieci w wieku do lat 3. Ponadto warto zauważyć, iż w analizowanym okresie co piąte dziecko w wieku do 3 lat z miasta objęte było opieką żłobkową (21,2% w 2015 r. i 22,1% w 2017 r.), gdy na terenach wiejskich odsetek ten stanowił w 2017 r. 1,8% (wzrost z 0,9% w 2015 r.). Szczegółowe dane dotyczące odsetka dzieci do lat 3 objętych opieką w żłobkach z uwzględnieniem danych powiatowych prezentuje Tabela 60.

Tabela 60. Dzieci objęte opieką w żłobkach z uwzględnieniem miejsca zamieszkania (%)

	2015	2016	2017
Dzieci objęte opieką w żłobkach w wieku żłobkowym (Polska)	6,8	7,8	8,6
Dzieci objęte opieką w żłobkach w wieku żłobkowym (Opolskie)	11,2	12,3	12,5
Wg powiatów			
Powiat brzeski	7,0	9,8	10,3
Powiat głubczycki	9,0	10,5	10,4
Powiat kędzierzyński-kozielski	14,4	16,3	15,9
Powiat kluczborski	6,2	6,0	7,9
Powiat krapkowicki	9,4	10,0	10,3
Powiat namysłowski	8,9	8,6	8,1
Powiat nyski	11,2	11,8	12,9
Powiat oleski	3,8	4,7	4,3
Powiat opolski	3,5	5,3	7,4
Powiat prudnicki	9,6	9,8	11,3
Powiat strzelecki	5,9	6,0	6,2
Powiat m. Opole	33,4	33,6	28,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Punkty opieki nad dziećmi do lat 3 spełniają nie tylko ważne funkcje edukacyjno-adaptacyjne, ale równie istotne jest ich wpływ na wskaźniki odnoszące się do rynku pracy, związane z aktywizacją kobiet po urodzeniu dziecka. Wg danych z 2014 r. liczba kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka wynosiła 5374 (co stanowiło 12,6% osób bezrobotnych w woj.)⁹⁴. Jak pokazują badania z lat 2008-2014 co czwarta badana wskazała, iż nie była gotowa na przyjęcie pełnego obciążenia obowiązkami zawodowymi, na jakie zgodziłaby się przed ciążą⁹⁵. Podobne dane przyniósł 2015 r. Powodem bezrobocia co czwartej kobiety był brak podjęcia zatrudnienia po urodzeniu dziecka⁹⁶. Jak wskazują dane Obserwatorium Rynku Pracy Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Opolu, stopa bezrobocia na Opolszczyźnie cały czas najwyższa jest w powiatach głubczyckim, brzeskim i prudnickim⁹⁷. Zarazem w latach

⁹³ Analiza dostępności opieki nad dziećmi do lat 3 w województwie opolskim, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2018, s. 9.

⁹⁴ Diagnozy wyzwań, potrzeb i potencjałów obszarów/sektorów objętych RPO WO 2014-2020, Opole 2018, http://rpo.opolskie.pl/wp-content/uploads/Załącznik_1_Diagnoza_wersja-nr-3-lipiec-2018.pdf.

⁹⁵ Program Specjalnej Strefy Demograficznej w województwie opolskim do 2020 roku. Opolskie dla Rodziny, Opole 2014, s. 66.

⁹⁶ Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej..., s. 25.

⁹⁷ Ibidem, s. 10.

2015-2017 liczba punktów opieki na dzieci do lat 3 we wskazanych powiatach z wyjątkiem pow. brzeskiego (gdzie wzrosła liczba punktów z 5 w 2015 r. do 8 w 2017 r.) utrzymywała się na tym samym poziomie (pow. głubczycki – 5 miejsc; pow. prudnicki – 5 miejsc), z czego w większości zlokalizowane były w obszarach miejskich. Szczegółowe dane prezentowane są w Tabeli 61 (liczba placówek w województwie) i Tabeli 62 (liczba placówek w poszczególnych powiatach).

Tabela 61. Liczba placówek opieki nad dziećmi do lat 3

	2015	2016	2017
Żłobki	57	63	71
Oddziały żłobkowe	5	5	7
Kluby dziecięce	8	9	8
Razem	70	77	86

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Tabela 62. Liczba placówek opieki nad dziećmi do lat 3 w poszczególnych powiatach

	Żłobki			Oddziały żłobkowe			Kluby dziecięce		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Powiat brzeski	3	5	6	0	0	0	2	2	2
Powiat głubczycki	4	4	4	0	0	0	1	1	1
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	6	6	7	0	0	2	2	2	1
Powiat kluczborski	2	3	4	1	1	1	0	0	0
Powiat krapkowicki	5	5	5	0	0	0	0	0	1
Powiat namysłowski	1	1	1	0	0	0	0	0	0
Powiat nyski	7	7	9	1	1	1	2	3	2
Powiat oleski	2	3	3	0	0	0	0	0	0
Powiat opolski	4	6	6	0	0	0	1	1	1
Powiat prudnicki	3	3	3	2	2	2	0	0	0
Powiat strzelecki	2	2	3	1	1	1	0	0	0
Powiat m. Opole	18	18	20	0	0	0	0	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Biorąc pod uwagę strukturę własności punktów opieki nad dziećmi do lat 3, obserwujemy stały wzrost liczby prywatnych placówek, które pod koniec 2017 r. stanowiły 60,5% wszystkich punktów opieki nad dziećmi do lat 3 w województwie. W analizowany okresie powstały 3 publiczne żłobki (Komprachcice, Grodków i Kędzierzyn-Koźle), oraz 2 oddziały żłobkowe (Kędzierzyn-Koźle). W tym samym czasie powstało 12 nowych punktów prywatnych. Liczba miejsc opieki nad dziećmi zwiększyła się odpowiednio w 2016 r. o 23 miejsca, a w 2017 r. o 132 miejsc, co stanowi realizację 58,1% wartości docelowej w ramach działania 7.6 RPO WO 2014-2020, której wartość określono na 227 nowych miejsc. Dynamika działań w tej materii pozwala założyć, że wskaźniki docelowe wskazane w RPO WO powinny zostać zrealizowane. Także realizacja wartości wskaźników dotyczących prywatnych placówek opieki nad dziećmi do lat 3 przebiega zgodnie z założeniami. W okresie 2015-2017 powstało 12 nowych żłobków i klubów dziecięcych (w tym w ramach poddziałania 10.1.2 RPO WO utworzono 6 placówek w 2017 r. oraz przebudowano 1 placówkę w 2017 r). Do tego należy dodać wsparcie istniejących publicznych i prywatnych placówek w ramach działania 7.6 w 2016 r. dla 1 placówki, a w 2017 r. dla 9 placówek (z czego wsparcie dla istniejących prywatnych placówek to w 2016 r. – 1 placówka, a w 2017 r. – 4 placówki, a dla istniejących publicznych placówek to w 2017 r. – 5 placówek). Szczegółowe dane ilustruje Tabela 63. W analizowanym okresie w ramach wsparcia potencjału infrastruktury opieki nad

dziećmi do lat 3 (poddziałania 10.1.2) objęto wsparciem 283 dzieci. W 2016 r. przybyły 302 miejsca, a w 2017 r. kolejne 282 miejsca. Łącznie daje to 584 miejsca.

Tabela 63. Liczba publicznych i prywatnych placówek nad dziećmi do lat 3 (żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce)

	2015	2016	2017
Żłobki i oddziały żłobkowe publiczne	25+5	26+5	27+7
% publicznych placówek w placówkach ogółem	42,9	40,3	39,5
Żłobki i kluby dziecięce prywatne	40	46	52
% prywatnych placówek w placówkach ogółem	57,1	59,7	60,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Najtrudniejsza sytuacja pozostaje w obszarze opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat z niepełnosprawnością. Infrastruktura w tym zakresie, na przestrzeni analizowanego okresu zmniejszyła się nieznacznie (o 2 miejsca). Jest to więc obszar wymagający najpilniejszej interwencji biorąc pod uwagę analizę potrzeb środowiskowych, zgodnie z wytycznymi Osi Priorytetowych RPO WO 2014-2020⁹⁸. Szczegółowe dane prezentuje Tabela 64.

Tabela 64. Liczba miejsc opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat dla dzieci z niepełnosprawnością

	2015	2016	2017
Żłobki	11	12	14
Kluby dziecięce	2	-	-
Oddziały żłobkowe	4	3	1
Razem	17	15	15

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Reasumując, należy podkreślić raz jeszcze odwrócenie się niekorzystnych trendów demograficznych i stopniowy wzrost liczby dzieci do lat 3 w woj. opolskim. Co ważne w analizowanym okresie wzrastała także liczba miejsc w placówkach opieki, realizując wskaźniki zawarte w działaniu 7.6 oraz poddziałaniu 10.1.2 RPO WO 2014-2020. W kolejnych latach podejmowane działania w zakresie wsparcia dla opieki nad dziećmi do lat 3 powinny być skorelowane z analizą rynku pracy. Miejsca opieki nad dziećmi do lat 3 są nie tylko pierwszym przystankiem na ścieżce edukacyjnej, ale stanowią niezwykle ważne ogniwo w procesie aktywizacji zawodowej kobiet. Jak wskazują autorzy *Diagnozy wyzwań, potrzeb i potencjałów obszarów/sektorów objętych RPO WO 2014-2020*, aż 44% matek z woj. opolskiego wskazuje, iż żłobek do którego mogłyby posyłać dziecko jest zbyt daleko⁹⁹. Warto tym samym szukać rozwiązań umożliwiających objęcie opieką żłobkową dzieci do lat 3 nie w miejscu zamieszkania, ale pracy zawodowej rodziców (zwłaszcza matek). Zwiększałyby to szanse na godzenie opieki nad małym dzieckiem i pracy zawodowej.

Wychowanie przedszkolne

W analizowanym okresie (2015-2017) nastąpiły zmiany Prawa oświatowego w zakresie m.in. obowiązkowi szkolnego. W 2015 r. obowiązkiem szkolnym objęte zostały wszystkie dzieci sześciolatnie

⁹⁸ Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2014-2020, Opole 2018, s. 186-188.

⁹⁹ *Diagnozy wyzwań, potrzeb...*, s. 49.

(w 2014 r. obowiązkiem tym objęto dzieci sześciolatnie urodzone w pierwszej połowie 2008 r.), natomiast kolejna zmiana Prawa oświatowego spowodowała, że od 2016 r. obowiązkiem szkolnym objęte były dzieci siedmioletnie, a tym samym sześciolatki pozostały w przedszkolach. Oznacza to, że w roku 2015 obowiązkiem przedszkolnym objęte były dzieci pięcioletnie, a od 2016 r. obowiązkiem przedszkolnym objęte są dzieci sześciolatne. Tym samym w analizowanym okresie zmieniał się zakres grupy dzieci w wieku przedszkolnym, którym przysługuje prawo do korzystania z wychowania przedszkolnego (w 2015 r. były to dzieci 3-4 letnie, a od 2016 r. są to dzieci 3-5 letnie) oraz dzieci objętych obowiązkiem przedszkolnym¹⁰⁰. Szczegółowe dane dotyczące liczby dzieci w wieku przedszkolnym obejmującej dzieci 3-5 lat oraz 3-6 lat przedstawia Tabela 65.

Tabela 65. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym 3-5 lat i 3-6 lat

	Dzieci w wieku 3-5 lat			Dzieci w wieku 3-6 lat		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Dzieci w wieku przedszkolnym	26 812	25 860	25 627	36 514	34 999	34 444
W miastach	13 616	13 082	13 208	18 655	17 720	17 768
Na wsi	13 196	12 778	12 419	17 859	17 279	16 676
Wg powiatów						
Powiat brzeski	2 728	2 583	2 481	3 821	3 505	3 370
Powiat głubczycki	1 247	1 168	1 138	1 694	1 609	1 535
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	2 459	2 335	2 369	3 295	3 194	3 137
Powiat kluczborski	1 720	1 653	1 644	2 354	2 227	2 227
Powiat krapkowicki	1 630	1 667	1 708	2 206	2 174	2 264
Powiat namysłowski	1 274	1 184	1 113	1 765	1 641	1 541
Powiat nyski	3 656	3 458	3 307	5 057	4 686	4 527
Powiat oleski	1 725	1 711	1 745	2 317	2 289	2 303
Powiat opolski	3 551	3 477	3 209	4 793	4 682	4 303
Powiat prudnicki	1 532	1 485	1 440	2 077	2 010	1 989
Powiat strzelecki	2 047	2 067	2 077	2 700	2 760	2 739
Powiat m. Opole	3 243	3 072	3 396	4 435	4 222	4 509

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

W analizowanym okresie zwiększyła się liczba ośrodków wychowania przedszkolnego z 471 w 2015 r. do 484 w 2017 r., a także zwiększyła się liczba miejsc dla dzieci w ośrodkach wychowania przedszkolnego z 28 833 w 2015 r. do 31 463 w 2017 r. Szczegółowe dane zawiera Tabela 66. Jednakże zwiększenie liczby placówek dotyczy prawie wyłącznie terenów miejskich. Na obszarach wiejskich zmniejszyła się liczba przedszkoli (4 placówki) oraz oddziałów przedszkolnych (2 placówki). Co ważne, wszystkie gminy województwa opolskiego posiadają przynajmniej jedną placówkę wychowania przedszkolnego.

Tabela 66. Miejsca opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia

	2015	2016	2017
Miejsca opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia (Opolskie)	28 833	30 431	31 463

¹⁰⁰ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016r. Prawo oświatowe, Dz.U. 2017, poz. 59; Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej ..., s. 80.

Powiat brzeski	2 663	2 818	2 922
Powiat głubczycki	1 042	1 169	1 203
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	2 771	3 042	3 096
Powiat kluczborski	1 689	1 669	1 698
Powiat krapkowicki	1 967	2 055	2 090
Powiat namysłowski	1 303	1 511	1 508
Powiat nyski	3 905	3 963	4 186
Powiat oleski	1 802	1 856	1 916
Powiat opolski	3 720	3 809	3 728
Powiat prudnicki	1 865	1 890	1 891
Powiat strzelecki	2 235	2 414	2 365
Powiat m. Opole	3 871	4 235	4 860

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

W ramach poddziałania 9.1.3 oraz 9.1.4 dofinansowano w 2017 r. 433 miejsca wychowania przedszkolnego, przy zakładanej wartości docelowej 100. Ponadto wsparcie w ramach poddziałania 9.1.3 i 9.1.4 uzyskało 166 ośrodków wychowania przedszkolnego. Szczegółowe dane dotyczące ośrodków wychowania przedszkolnego prezentuje Tabela 67, a w Tabeli 68 prezentowane są dane odnoszące się do ośrodków wychowania przedszkolnego w poszczególnych powiatach.

Tabela 67. Ośrodki wychowania przedszkolnego

Rodzaj placówki	Obszar	Liczba placówek		
		2015	2016	2017
Przedszkola	Miasto	169	174	186
	Wieś	192	192	188
Oddziały przedszkolne przy szkołach podst.	Miasto	9	13	13
	Wieś	87	85	85
Punkty przedszkolne	Miasto	10	9	7
	Wieś	4	4	5
Razem		471	477	484

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Tabela 68. Ośrodki wychowania przedszkolnego w poszczególnych powiatach

	2015	2016	2017
Powiat brzeski	43	41	40
Powiat głubczycki	24	24	23
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	43	42	43
Powiat kluczborski	29	31	31
Powiat krapkowicki	26	26	26
Powiat namysłowski	21	21	21
Powiat nyski	74	75	74
Powiat oleski	37	37	38

Powiat opolski	76	77	76
Powiat prudnicki	21	22	22
Powiat strzelecki	30	30	33
Powiat m. Opole	47	51	57

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Opolszczyzna od lat może pochwalić się wysokim odsetkiem dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, wyższym niż średnia krajowa (w 2017 r. odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wynosił dla Polski – 88,81%, a dla woj. opolskiego – 92,4%). Dlatego też, warto odnieść dane z poszczególnych lat w stosunku do danych ogólnopolskich. Wysoki odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym naznaczony jest jednak dużymi różnicami związanymi z miejscem zamieszkania. Wysoki współczynnik odnotowujemy w miastach, natomiast znacznie niższy na terenach wiejskich. Prawdopodobnie tą obserwujemy już od wielu lat. Zważywszy, iż na Opolszczyźnie liczba dzieci w miastach i na wsiach jest na zbliżonym poziomie, duże dysproporcje dotyczące dostępności wychowania przedszkolnego na terenach wiejskich stanowią wciąż jedno z najważniejszych wyzwań edukacyjnych regionu. Należy pamiętać, iż dostęp do wychowania przedszkolnego z jednej strony pozwala na wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci, a drugiej stwarza możliwości włączania na rynek pracy kobiet, które urodziły dzieci. Realizując poddziałania 9.1.3 i 9.1.4 w 2017 r. objęto programem dodatkowych zajęć zwiększających szanse edukacyjne 9 236 dzieci, tym samym w blisko 90% udało się zrealizować wartość docelową określoną na 10 460 osób. Jak wskazuje *Ewaluacja działań podejmowanych na rzecz edukacji w ramach EFS i EFRR w województwie opolskim* realizacja projektów związanych z dodatkowymi zajęciami w przedszkolach w ramach poddziałania 9.1.1. PO KL oceniona została bardzo wysoko przez rodziców dzieci, które wzięły udział w zajęciach¹⁰¹, co tym bardziej skłania do dalszych form wsparcia w tym zakresie. Szczegółowe dane dotyczące dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym prezentują Tabela 69 (dzieci w wieku 3-5 lat) oraz Tabela 70 (dzieci w wieku 3-6 lat).

Tabela 69. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w wieku 3-5 lat

	Charakter miejscowości	2015		2016		2017	
		Polska	Opolskie	Polska	Opolskie	Polska	Opolskie
Dzieci w wieku 3-5 lat	Ogółem	1 199 831	26 812	1 155 956	25 860	1 135 707	25 627
	Miasto	694 685	13 616	668 398	13 082	657 387	13 208
	Wieś	505 146	13 196	487 558	12 778	478 320	12 419
Liczba dzieci w placówkach przedszkolnych¹⁰²	Ogółem	1 010 392	24 059	937 261	22 615	bd	bd
	Miasto	681 779	14 415	637 123	13 468	bd	bd
	Wieś	328 613	9 644	300 138	9 147	bd	bd
Udział dzieci w placówkach przedszkolnych [%]	Ogółem	84,21	89,73	81,08	87,45	bd	bd
	Miasto	98,14	105,87	95,32	102,95	bd	bd
	Wieś	65,05	73,08	61,56	71,58	bd	bd

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

¹⁰¹ *Diagnozy wyzwań, potrzeb...*, s. 67.

¹⁰² Ośrodkami wychowania przedszkolnego są: przedszkola, przedszkola specjalne, oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych, zespoły wychowania przedszkolnego, punkty przedszkolne.

Tabela 70. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w wieku 3-6 lat

	Charakter miejscowości	2015		2016		2017	
		Polska	Opolskie	Polska	Opolskie	Polska	Opolskie
Dzieci w wieku 3-6 lat	Ogółem	1 633 192	36 514	1 570 318	34 999	1 532 628	34 444
	Miasto	943 583	18 655	906 377	17 720	885 629	17 768
	Wieś	689 609	17 859	663 941	17 279	646 999	16 676
Liczba dzieci w placówkach przedszkolnych ¹⁰³	Ogółem	1 140 602	26 734	1 299 138	30 767	1 361 183	31 828
	Miasto	765 735	16 043	868 358	18 263	910 525	19 191
	Wieś	374 867	10 691	430 780	12 504	450 658	12 637
Udział dzieci w placówkach przedszkolnych [%]	Ogółem	69,83	73,21	82,73	87,90	88,81	92,40
	Miasto	81,15	86,00	95,81	103,06	102,81	108,01
	Wieś	54,36	59,86	64,88	72,36	69,65	75,78

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Kształcenie ogólne

Reforma systemu szkolnictwa związana ze zmianami wieku obowiązku szkolnego oraz przywróceniem dwóch poziomów edukacji, a tym samym likwidacji gimnazjum spowodowała, iż dane liczbowe obejmujące analizowany okres 2015-2017 właściwie są nieporównywalne. Przykładowo liczba uczniów szkół podstawowych spadła w 2016 r. o blisko 5 tys., by w 2017 r. wzrosnąć o prawie 8 tys., do poziomu 57 999 uczniów. Na tak duże wahnięcia wpływ miały wspomniane zmiany dotyczące wieku obowiązku szkolnego, a następnie likwidacja gimnazjum i wydłużenie szkolnictwa podstawowego do ośmiu klas. Szczegółowe dane prezentują Tabela 71 (liczba uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych oraz ogólnokształcących, także w podziale na wiek oraz miejsca zamieszkania) oraz Tabela 72 (liczba uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych oraz liceów ogólnokształcących, wraz ze specjalnymi, z uwzględnieniem podziału na powiaty).

Tabela 71. Liczba uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i liceów ogólnokształcących (bez szkół specjalnych)

Liczba uczniów	2015		2016		2017	
	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety
Szkoly podstawowe	55063		50223		57999	
	28101	26962	25722	24501	29820	28179
	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś
	32237	22826	29598	20625	34901	23098
Szkoly gimnazjalne	24310		23499		15367	
	12453	11857	12009	11490	7765	7602
	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś
	17187	7123	16586	6913	10903	4464

¹⁰³ Jw.

Licea ogólnokształcące	9650		9155		8948	
	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety
	3527	6123	3406	5749	3299	5649
	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś
	9363	287	8871	284	8705	243

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Tabela 72. Liczba uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i liceów ogólnokształcących w poszczególnych powiatach (wraz ze szkołami specjalnymi)

	Szkoly podstawowe			Szkoly gimnazjalne			Licea ogólnokształcące		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Województwo Opolskie	55 687	50 814	58 741	24 814	24 013	15 761	9 650	9 155	8 948
Powiat brzeski	5 693	5 185	5 992	2 332	2 206	1 429	799	734	748
Powiat głubczycki	2 638	2 359	2 705	1 164	1 168	782	476	441	373
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	5 209	4 680	5 402	2 196	2 181	1 449	932	868	832
Powiat kluczborski	3 626	3 251	3 757	1 771	1 706	1 080	764	740	778
Powiat krapkowicki	3 554	3 168	3 648	1 541	1 489	1 018	300	293	270
Powiat namysłowski	2 624	2 403	2 795	1 180	1 107	709	282	271	278
Powiat nyski	7 470	6 764	7 874	3 464	3 314	2 179	1 359	1 264	1 185
Powiat oleski	3 677	3 274	3 828	1 812	1 720	1 072	576	500	470
Powiat opolski	6 973	6 458	6 886	3 112	3 024	1 914	615	564	545
Powiat prudnicki	3 211	2 959	3 389	1 453	1 350	880	516	482	441
Powiat strzelecki	4 122	3 678	4 338	1 909	1 825	1 201	453	465	427
Powiat m. Opole	6 890	6 635	8 127	2 880	2 923	2 048	2 585	2 540	2 609

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Bardzo dynamicznie wprowadzane w systemie oświaty zmiany, w jeszcze większym stopniu generują potrzeby wsparcia, jakimi winni być objęci uczniowie. W ramach poddziałania 9.1.1 i 9.1.2 w 2016 r. objęto wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych lub umiejętności uniwersalnych 20 274 uczniów, a w 2017 r. liczba ta wzrosła do 31 835 uczniów, tym samym w 2017 r. osiągnięto 87,63% wartości docelowej wskazanego wskaźnika określonego na 36 330 uczniów. Natomiast w ramach poddziałania 9.1.5 liczba uczniów realizujących indywidualny plan rozwoju wyniosła w 2016 r. 466 uczniów, a w 2017 r. – 841 uczniów co stanowiło 56,07% wartości docelowej wskaźnika określonej na 1500 uczniów. Analizując konteksty w jakich znalazła się dziś edukacja, należy podkreślić wagę oraz potrzebę dalszego wspierania działań skierowanych na rozwijanie kompetencji kluczowych mających swój wyraz m.in. w poziomie zdawalności egzaminu maturalnego. W analizowanym okresie 2015-2017 zdawalność egzaminu maturalnego w województwie opolskim była zbliżona do średniej ogólnopolskiej. Za 2015 r. kompletne dane na stronach Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej we Wrocławiu dotyczą tylko wstępnych wyników egzaminów maturalnych (z sesji majowej), gdzie zdawalność egzaminu maturalnego w województwie opolskim wyniosła 75%, przy średniej krajowej z sesji majowej - 74%. Warto zaznaczyć, iż całościowe wyniki dotyczące zdawalności matury dla Polski, a więc także po sesjach czerwcowej i sierpniowej wyniosły 82%. Za lata 2016-2017 dostępne są kompleksowe dane dotyczące poziomu zdawalności egzaminu maturalnego. I tak, w 2016 r. w województwie opolskim było to 83,6%

(w liceach – 87,8%, a w technikumach – 77,9%), przy średniej krajowej 85% (w liceach – 89%, a w technikumach – 76%), a w 2017 r. w województwie opolskim było to 84% (w liceach – 87%, a w technikumach – 79%) przy średniej krajowej – 84,5% (w liceach – 89%, a w technikumach – 76%)¹⁰⁴.

Konsekwencją zmian w systemie oświaty jest także proces przekształcania się mapy placówek oświatowych. W analizowanym okresie nieznacznie wzrosła liczba szkół podstawowych z 374 w 2016 r. do 389 w 2017 r., natomiast choć minimalnie, ale jednak, spadła liczba liceów ogólnokształcących z 48 w latach 2015-2016 do 47 w 2017 r. W przypadku szkół gimnazjalnych, w 2017 r. rozpoczął się proces likwidacji tego szczebla edukacji, liczba placówek spadła z 146 do 52. Szczegółowe dane prezentuje Tabela 73.

Tabela 73. Liczba szkół podstawowych, gimnazjalnych i liceów ogólnokształcących (bez szkół specjalnych)

	2015		2016		2017	
Szkoly podstawowe	374		374		389	
	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś
	126	271	126	271	145	274
Szkoly gimnazjalne	146		146		52	
	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś
	76	70	76	70	28	24
Licea ogólnokształcące	48		47		47	
	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś
	45	3	44	3	44	3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Widać więc wyraźnie, iż zmniejszeniu uległa ogólna liczba placówek oświatowych, co oczywiście musiało wpłynąć na wzrost liczby oddziałów w szkołach. I tak w szkołach podstawowych najpierw pomiędzy latami 2015-2016 liczba oddziałów w skali województwa zmniejszyła się o ponad 200, by w 2017 r. wzrosnąć o blisko 500 oddziałów. W ramach poddziałania 9.1.1 i 9.1.2 wsparciem w ramach programu objęto w 2016 r. – 233 placówki, a w 2017 r. wartość wskaźnika wzrosła o 63,5% osiągając liczbę 381 szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem.

Zmiany w systemie oświaty spowodowały nagły spadek placówek oświatowych oraz wzrost liczby uczniów w dotychczasowych, powodując nierzadko, wprowadzenie systemu zmianowego w nauczaniu. A należy mieć na uwadze, że w 2018 r. w szkołach podstawowych pojawiły się ósme klasy. Szczegółowe dane dotyczące liczby oddziałów w szkołach podstawowych w latach 2015-2017 przedstawia Tabela 74. Tym bardziej, należy po raz kolejny podkreślić potrzebę wspierania działań skierowanych na rozwijanie kompetencji kluczowych wśród uczniów, co w perspektywie winno wpłynąć na podnoszenie poziomu wyników egzaminów końcowych.

Tabela 74. Liczba oddziałów w szkołach podstawowych w woj. opolskim w latach 2015-2017

	2015	2016	2017
Woj. opolskie	3202,00	2988,55	3473,50
Miasto	1529,00	1432,00	1702,00

¹⁰⁴ Dane za Okręgową Komisją Egzaminacyjną we Wrocławiu, <https://oke.wroc.pl/egzamin-maturalny-wyniki/>.

Wieś	1673,00	1556,55	1771,50
-------------	---------	---------	---------

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Ważną funkcję w procesie kształcenia zajmuje doradztwo zawodowe, które już na etapie szkolnictwa podstawowego powinno kierować uczniów na odpowiednią ścieżkę edukacyjną, adekwatną do potencjału a zarazem wpisującą się w zapotrzebowanie rynku pracy. W województwie opolskim w 2017 r. doradca zawodowy był w 141 szkołach podstawowych oraz w 42 gimnazjach (należy jednak pamiętać, iż był to pierwszy rok zmian w systemie oświaty i związanej z tym likwidacji szkolnictwa gimnazjalnego). Tym samym doradcę zawodowego posiadało 36,2% szkół podstawowych oraz 80,7% szkół gimnazjalnych w województwie. Szczegółowe dane dotyczące liczby szkół podstawowych i gimnazjalnych w których jest doradca zawodowy prezentuje Tabela 75.

Tabela 75. Liczba szkół podstawowych i gimnazjalnych w których jest doradca zawodowy (z uwzględnieniem poszczególnych powiatów)

	Szkoły podstawowe	Szkoły gimnazjalne
Województwo Opolskie	141	42
Powiat brzeski	11	-
Powiat głubczycki	5	-
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	16	2
Powiat kluczborski	6	-
Powiat krapkowicki	13	-
Powiat namysłowski	6	3
Powiat nyski	8	2
Powiat oleski	14	2
Powiat opolski	25	12
Powiat prudnicki	5	2
Powiat strzelecki	15	11
Powiat m. Opole	17	8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Ostatnią ważną zmianą, o której w tym miejscu należy wspomnieć, jest liczba nauczycieli. Dostępne dane za okres 2015-2017 na ten temat są jednak jeszcze nie pełne. Dysponujemy kompletnymi danymi odnoszącymi się do lat 2015-2016. W okresie tym, liczba nauczycieli w szkołach podstawowych, gimnazjalnych oraz liceach ogólnokształcących w przeliczeniu na etaty spadła o ponad 250. Szczególnie widoczny był spadek w szkolnictwie podstawowym. Brak danych z 2017 r. uniemożliwia na ten moment ocenę dalszych skutków wprowadzanych do systemu oświaty zmian. Dane dotyczące liczby nauczycieli prezentuje Tabela 76.

Tabela 76. Nauczyciele w szkołach podstawowych, gimnazjalnych oraz liceach ogólnokształcących, pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty

	2015	2016	2017
Szkoła podstawowa	4 520,55	4 350,43	bd
Szkoła podstawowa specjalna	247,78	241,5	bd
Gimnazjum	2 196,56	2 138,47	bd
Gimnazjum specjalne	135,26	136,11	bd

Licea ogólnokształcące	772,15	747,08	bd
Licea ogólnokształcące specjalne	2,78	3,2	bd
Ogółem	7 875,08	7 616,79	bd

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

W tym momencie nie sposób wskazać, w jakim stopniu spadek liczby nauczycieli był efektem wprowadzanych zmian, a w jakim następstwem spadku liczby uczniów w szkołach. Szczegółowa analiza możliwa będzie po zapoznaniu się z pełnymi danymi za kolejne lata. Nie zmienia to jednak faktu, iż rola nauczyciela w procesie edukacyjnym jest kluczowa. I choć to oczywistość, to trzeba podkreślać jak ważne jest wspieranie doskonalenia nauczycieli. Dobry nauczyciel jest gwarantem podnoszenia poziomu nauczania w szkole, co bezpośrednio przekłada się na wyniki końcowe w procesie kształcenia i to na jego wszystkich etapach. Stąd też, w ramach poddziałania 9.1.1 i 9.1.2 w 2016 r. objęto wsparciem w programie 1 516 nauczycieli, by w 2017 r. liczba ta wzrosła do 2 468. Tym samym wartość docelowa wskaźnika określona na 2 940 nauczycieli objętych wsparciem w programie została zrealizowana w 83,94%.

Kształcenie zawodowe

W analizowanym okresie 2015-2017 na Opolszczyźnie nadal utrzymywała się tendencja częstszego niż średnia ogólnopolska wyboru kształcenia technicznego bądź zawodowego wśród absolwentów gimnazjum. W *Analizie sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa opolskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego* wskazuje się, iż związane jest to z etosem pracy na Opolszczyźnie¹⁰⁵, ale wydaje się iż tak stawiana teza wymagałaby pogłębionych badań w celu jej potwierdzenia. Warty sprawdzenia czynnikiem, są także losy absolwentów szkół zawodowych i odsetek osób wyjeżdżających do pracy za granicę, szczególnie do krajów niemieckojęzycznych. Czynnika tego, nie można ani potwierdzić, ani wykluczyć biorąc pod uwagę strukturę geograficzną, gdyż szkoły ponadgimnazjalne ulokowane są głównie w ośrodkach miejskich, przyciągając tym samym uczniów także z okolicznych gmin. W województwie opolskim technika bądź szkoły zawodowe wybrało blisko 60% absolwentów szkół gimnazjalnych. W analizowanym okresie możemy dostrzec delikatny wzrost liczby osób wybierających technika, a zarazem systematyczny spadek wyboru szkół zawodowych (odpowiednio: zasadniczych szkół zawodowych w 2015 i 2016 r. oraz szkół branżowych I stopnia w 2017 r.). Nadal ważnym czynnikiem determinującym wybór szkoły ponadgimnazjalnej jest płeć¹⁰⁶, choć wyraźnie widać, iż odsetek dziewcząt wybierających liceum ogólnokształcące, jest wyraźnie niższy niż średnia ogólnopolska, a w przypadku kształcenia technicznego bądź zawodowego odsetek ten jest proporcjonalnie wyższy. Szczegółowe dane dotyczące tego aspektu prezentuje Tabela 77.

Tabela 77. Wybory absolwentów szkół gimnazjalnych

		2015	2016	2017
Liceum ogólnokształcące	Opolszczyzna	4 133	4 055	3 838
	Kobiety	2 366	2 334	2 308
	Mężczyźni	1 767	1 721	1 530

¹⁰⁵ *Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej...*, s. 87.

¹⁰⁶ *Edukacja w województwie opolskim w roku szkolnym 2016/2017*, Urząd Statystyczny w Opolu, Opole 2017, s. 6.

Technikum	Opolszczyzna	3 669	3 754	3 559
	Kobiety	1 572	1 624	1 460
	Mężczyźni	2 097	2 130	2 099
Zasadnicza szkoła zawodowa	Opolszczyzna	1 985	1 771	-
	Kobiety	625	619	-
	Mężczyźni	1 360	1 152	-
Branżowa szkoła I stopnia	Opolszczyzna	-	-	1 591
	Kobiety	-	-	523
	Mężczyźni	-	-	1 068
Ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe	Opolszczyzna	82	95	47
	Kobiety	69	71	43
	Mężczyźni	13	24	4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL oraz *Edukacja w województwie opolskim w roku szkolnym 2015/2016*, Urząd Statystyczny w Opolu, Opole 2016, *Edukacja w województwie opolskim w roku szkolnym 2016/2017*, Urząd Statystyczny w Opolu, Opole 2017, *Edukacja w województwie opolskim w roku szkolnym 2017/2018*, Urząd Statystyczny w Opolu, Opole 2018.

Dane dotyczące liczby uczniów szkół zawodowych i techników za okres 2015-2017 są niepełne. Brak danych za 2017 r. Liczba uczniów w technikach i zasadniczych szkołach zawodowych między 2015 a 2016 r. spadła o ponad 400 osób, co w głównej mierze determinowane było spadkiem liczby uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych. Szczegółowe dane odnoszące się do liczby uczniów w szkołach zawodowych oraz technikach prezentuje Tabela 78.

Tabela 78. Liczba uczniów zasadniczych szkół zawodowych i techników

	2015	2016	2017
Technikum	14 041	13 994	bd
Zasadnicza szkoła zawodowa	5 443	5 038	bd
Razem	19 484	19 032	bd

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

W ramach poddziałania 9.2.1 i 9.2.2 w 2016 r. objęto wsparciem 1 512 uczniów, a w 2017 r. liczba ta wzrosła do 2 378 uczniów. Stanowi to 47,56% wartości docelowej wskaźnika określonego na liczbę 5 000 uczniów. Zaleca się intensyfikację działań w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych, mając na uwadze poziom zdawalności egzaminu maturalnego w technikach (wyraźnie niższego niż w liceach) oraz egzaminów zawodowych.

Liczba placówek kształcenia zawodowego (bez specjalnych) w analizowanym okresie nieznacznie zmniejszyła się z 104 placówek w 2015 r. do 100 placówek w 2017 r. System kształcenia zawodowego tworzyły w 2017 r.: 51 techników (zmniejszenie liczby techników o 2 w stosunku do 2015 r.), 45 szkół branżowych I stopnia (w latach 2015-2016 kształcenie zawodowe odbywało się w zasadniczych szkołach zawodowych) oraz 4 szkoły artystyczne ogólnokształcące dające uprawnienia zawodowe. W ramach działania 10.4 w latach 2016-2017 potencjał objętej wsparciem infrastruktury w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastruktury edukacyjnej wynosił 12 000. Stanowi to 189,27% wartości wskaźnika, którego wartość docelową określono na 6 340 osób. Liczba wspartych obiektów infrastruktury kształcenia zawodowego w ramach działania 10.4 w latach 2016-2017 wyniosła 21 obiektów, co stanowi 150% wartości docelowej wskaźnika określonej na 14 obiektów. W ramach poddziałania 9.2.1

i 9.2.2 w 2016 r. wsparto 36 szkół i placówek kształcenia zawodowego, by w 2017 r. wsparcia udzielić 61 placówkom. W sumie wsparto w 2016 r. 42 szkoły, a w 2017 r. 8 szkół, co daje łącznie 50 szkół.

Liczba etatów nauczycielskich w placówkach kształcenia zawodowego w latach 2015-2016 była na zbliżonym poziomie. W technikach woj. opolskiego liczba nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych w przeliczeniu na etaty w 2015 r. wynosiła 1 158,59 etatu, a w 2016 r. – 1159,44 etatu. Nieznacznie spadła liczba etatów w zasadniczych szkołach zawodowych z 256,85 w 2015 r. do 242,07 w 2016 r. Natomiast w ogólnokształcących szkołach artystycznych dających uprawnienia zawodowe liczba etatów wzrosła z 50,43 w 2015 r. do 53,76 w 2016 r. Brak danych z 2017 r.¹⁰⁷. W ramach poddziałania 9.2.1 i 9.2.2 w 2015 r. wsparto 52 nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu. Liczba nauczycieli objętych wsparciem w ramach wskazanych poddziałań w 2017 r. wzrosła do 138, co stanowi 51,11% wartości docelowej wskaźnika określonej na 270 nauczycieli.

Wartym zauważenia jest fakt, iż województwo opolskie cały czas może pochwalić się wyższą niż średnia ogólnopolska zdawalnością egzaminów potwierdzających kwalifikacje w zawodzie. Spośród uczniów ostatnich klas zasadniczych szkół zawodowych, szkołę kończyło w analizowanym okresie ok. 95% uczniów, a w przypadku techników współczynnik ten sięgał powyżej 98%. Zdawalność egzaminów potwierdzających kwalifikacje w zawodzie wśród absolwentów techników i zasadniczych szkół zawodowych powoli, acz systematycznie wzrasta. W 2015 r. było to 74,5% przy średniej ogólnopolskiej 71,4%, w 2016 r. było to 77,0% przy średniej ogólnopolskiej 73,7%, a w 2017 r. było to 77,9% przy średniej ogólnopolskiej 75,7%¹⁰⁸. Gorzej natomiast wygląda sytuacja zdawalności egzaminów maturalnych w technikach. W 2016 r. zdawalność egzaminu maturalnego wynosiła 76%, a w 2017 r. – 79%. I choć, co należy zauważyć, była wyższa niż średnia ogólnopolska, to należy dążyć do wspierania kompetencji kluczowych w technikach w celu podwyższenia wskaźnika zdawalności egzaminów maturalnych, a tym samym umożliwienia kontynuacji nauki na studiach wyższych.

Obserwowany od kilku lat spadek liczby bezrobotnych w regionie ma także swoje przełożenie na liczbę bezrobotnych absolwentów. Liczba bezrobotnych wśród osób do 12 miesięcy od ukończenia nauki, w analizowanym okresie systematycznie spada (z 1 732 os. w 2015 r. do 949 os. w 2017 r.). Niepokojącą tendencją jest stale utrzymująca się znacznie wyższa liczba bezrobotnych kobiet niż mężczyzn. Także cały czas utrzymuje się większa liczba bezrobotnych na wsi niż w mieście. Szczegółowe dane odnoszące się także do struktury administracyjnej przedstawia Tabela 79.

Tabela 79. Liczba bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki

	2015			2016			2017		
	ogółem	mężczyźni	Kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety	Ogółem	mężczyźni	kobiety
Woj. opolskie	1 732	695	1 037	1 300	528	772	949	367	582
Miasta	785	313	472	611	244	367	428	163	265
Wieś	947	382	565	689	284	405	521	204	317
Wg. powiatów									

¹⁰⁷ Dane dotyczące liczby nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych w przeliczeniu na etaty na podstawie GUS BDL.

¹⁰⁸ Opracowane dane dotyczące liczby uczniów i absolwentów na podstawie SIO, dane dotyczące zdawalności egzaminów potwierdzających kwalifikacje w zawodzie na podstawie OKE we Wrocławiu.

Powiat brzeski	104	47	57	99	42	57	55	22	33
Powiat głubczycki	106	38	68	76	28	48	47	14	33
Powiat kędzierzyńsko-kozielski	172	73	99	127	51	76	124	48	76
Powiat kluczborski	122	49	73	91	35	56	72	29	43
Powiat krapkowicki	136	47	89	79	26	53	77	31	46
Powiat namysłowski	91	24	67	56	29	27	42	16	26
Powiat nyski	261	105	156	181	67	114	148	56	92
Powiat oleski	137	51	86	102	38	64	61	22	39
Powiat opolski	196	87	109	159	65	94	107	47	60
Powiat prudnicki	124	53	71	87	40	47	64	24	40
Powiat strzelecki	139	63	76	105	49	56	75	33	42
Powiat m. Opole	144	58	86	138	58	80	77	25	52

Źródło: Opracowanie na podstawie danych GUS BDL.

Na mniej więcej podobnym poziomie w analizowanym okresie przedstawia się struktura bezrobocia ze względu na wykształcenie. Absolwenci szkół zawodowych stanowią blisko 30% osób bezrobotnych. Szczegółowe dane dotyczące struktury bezrobocia ze względu na wykształcenie prezentuje Tabela 80.

Tabela 80. Struktura bezrobocia ze względu na wykształcenie (%)

Wykształcenie	2015	2016	2017
Gimnazjalne i niższe	30,6	30,7	30,4
Zasadnicze zawodowe	28,9	28,2	27,7
Średnie ogólnokształcące	9,6	9,7	9,9
Policealne i średnie zawodowe	19,2	19,4	19,3
Wyższe	11,7	11,9	12,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUP w Opolu.

Wśród absolwentów szkół technicznych i zawodowych w analizowanym okresie 2015-2017 najczęściej rejestrowali się: sprzedawcy, fryzjerzy, technicy ekonomiści, mechanicy pojazdów samochodowych, ekonomiści i kucharze, choć należy zaznaczyć, iż największy udział – ponad 20% - przypadają na absolwentów nie posiadających żadnego zawodu (najczęściej po liceum ogólnokształcącym). Szczegółowe dane dotyczące struktury rejestrowanych bezrobotnych absolwentów wg struktury zawodów prezentuje Tabela 81. Dlatego też, tak niezwykle istotna jest rola doradztwa zawodowego w procesie kształcenia oraz ściślejszej współpracy z pracodawcami przy opracowywaniu ścieżek kształcenia, tak by osoby trafiające na rynek pracy łatwiej znajdowały satysfakcjonującą pracę oraz potrafiły się w niej utrzymać.

Tabela 81. Najczęściej rejestrowani bezrobotni wg wykształcenia zawodowego i technicznego wśród rejestrujących się bezrobotnych (%)

	2015	2016	2017
Sprzedawcy	5,5	4,9	5,5
Fryzjerzy	3,5	3,4	4,3
Technicy ekonomiści	2,3	3,4	3,4
Mechanicy pojazdów samochodowych	2,5	3,0	2,7
Ekonomiści	2,2	2,2	1,7
Kucharze	-	2,1	1,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUP w Opolu.

Kształcenie dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Osobnego potraktowania wymaga obszar kształcenia dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Liczba miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia dla dzieci z niepełnosprawnością nadal jest bardzo skromna. W województwie opolskim jest tylko 7 przedszkoli specjalnych (w tym 6 w miastach). W 2017 r. w województwie opolskim było 88 miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia dla dzieci z niepełnosprawnością. Utrudniony dostęp do edukacji przedszkolnej już na starcie buduje bariery wykluczenia. Stąd wartym odnotowania jest poziom wsparcia w procesie indywidualizacji dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w wieku przedszkolnym w ramach poddziałania 9.1.3 i 9.1.4. W 2017 r. wsparciem objęto 2 393 dzieci. Także w ramach wskazanego poddziałania dofinansowano w 2017 r. 30 miejsc wychowania przedszkolnego dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami.

Na poziomie szkolnictwa od podstawowego poprzez gimnazjalne po ponadgimnazjalne obserwujemy stały spadek liczby dzieci i młodzieży włączonej w system edukacji. Szczegółowe dane dotyczące liczby dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach podstawowych i gimnazjalnych z podziałem na płeć prezentuje Tabela 82.

Tabela 82. Liczba uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

	2015		2016		2017	
	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
Szkoly podstawowe specjalne	624		591		742	
	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
	190	434	181	410	234	508
Szkoly podstawowe oddziały specjalne, integracyjne, ogólnodostępne	1114		1182		bd	
	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
	398	716	434	748	bd	bd
Razem	1738		1773		bd	
Szkoly gimnazjalne specjalne	504		514		394	
	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
	196	308	201	313	156	238
Gimnazja oddziały specjalne, integracyjne, ogólnodostępne	618		65		bd	
	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
	247	371	241	415	bd	bd

Razem	1122	1170	bd
--------------	------	------	----

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Niestety brak jest kompletnych danych za 2017 r. Jednakże porównując lata 2015-2016 widzimy, iż spadek procentowy dzieci uczestniczących w procesie edukacji między szkołą podstawową a gimnazjalną był na poziomie 35,4% w 2015 r. i 34,01% w 2016 r. Niezwykle istotne na tym poziomie kształcenia jest wyszczególnienie geograficzne (podział miasto-wieś), które w znacznym stopniu determinuje dostępność do edukacji dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Dane w tym zakresie odnoszące się do szkół podstawowych i gimnazjalnych prezentuje Tabela 83.

Tabela 83. Liczba uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (miasto/wieś)

	2015		2016		2017	
	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś
Szkoły podstawowe specjalne	588	36	563	28	698	44
Szkoły podstawowe oddziały specjalne, integracyjne, ogólnodostępne	684	430	714	468	bd	bd
Szkoły gimnazjalne specjalne	410	94	422	92	316	78
Gimnazja oddziały specjalne, integracyjne, ogólnodostępne	462	156	474	182	bd	bd

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Część dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi realizuje proces dydaktyczny w ramach indywidualnego nauczania. W 2015 r. 149 uczniów szkół podstawowych (45 dziewcząt i 104 chłopców) objętych było indywidualnym nauczaniem, a w 2016 r. liczba ta spadła do 137 uczniów (44 dziewczęta i 93 chłopców). W grupie tej ponad dwa razy więcej dzieci było z terenów miejskich (104 uczniów w 2015 r. i 95 uczniów w 2016 r.). Także w przypadku nauczania indywidualnego widzimy spadek liczby dzieci uczestniczących w tej formie edukacji pomiędzy szkołą podstawową a gimnazjalną. W 2015 r. 86 uczniów gimnazjum (27 dziewcząt i 59 chłopców) objętych było indywidualnym nauczaniem, a w 2016 r. było to 82 uczniów (25 dziewcząt i 57 chłopców). Jeszcze większa dysproporcja występuje w przypadku miejsca zamieszkania, gdzie stosunek między miastem i wsią wzrasta do 3 do 1¹⁰⁹. Stąd też niezwykle ważne jest objęcie wsparciem uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi z terenów wiejskich. W ramach poddziałania 9.1.1 i 9.1.2 w 2016 r. objęto wsparciem 2 630 uczniów, a w 2017 r. liczba ta wzrosła do 3 414 uczniów.

W kształceniu ponadgimnazjalnym (licea ogólnokształcące, technika, szkoły zawodowe) obserwujemy dalszy spadek liczby młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w procesie edukacji. Najwięcej osób kontynuuje edukację w różnego typu szkołach zawodowych. W 2015 r. było to 81,7% uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach ponadgimnazjalnych, a w 2016 r. odsetek ten delikatnie spadł do poziomu 79%. Szczegółowe dane z uwzględnieniem płci prezentuje Tabela 84.

¹⁰⁹ Prezentowane dane na podstawie GUS BDL.

Tabela 84. Liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach ponadgimnazjalnych

	2015		2016		2017	
Szkoły specjalne przysposabiające do pracy zawodowej	301		274		264	
	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
	118	183	103	171	92	172
Zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży specjalne	336		302		175	
	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
	137	199	121	181	74	101
Zasadnicze szkoły zawodowe	101		101		-	
	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
	28	73	33	68	-	-
Razem	738		677		-	
Technika dla młodzieży specjalne	3		4		bd	
	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
	1	2	2	2	bd	bd
Technika ¹¹⁰	77		88		bd	
	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
	23	54	30	58	bd	bd
Razem	80		92		bd	
Licea ogólnokształcące specjalne	7		7		8	
	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
	7	0	7	0	8	0
Licea ogólnokształcące oddziały specjalne, integracyjne, ogólnodostępne	78		80		bd	
	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
	39	39	39	41	bd	bd
Razem	85		87		bd	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Indywidualne nauczanie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi na poziomie ponadgimnazjalnym dotyczy w większości uczniów liceów ogólnokształcących, a w mniejszym stopniu techników. Tylko w bardzo niewielkim stopniu objęte były nim osoby z zasadniczych szkół zawodowych. W 2015 r. nauczaniem indywidualnym objętych było 56 licealistów (31 dziewcząt i 25 chłopców), 32 uczniów techników (14 dziewcząt i 18 chłopców) i 7 uczniów zasadniczych szkół zawodowych (2 dziewcząt i 5 chłopców). W 2016 r. było to 53 licealistów (27 dziewcząt i 26 chłopców), zwiększyła się liczba uczniów techników do 47 (21 dziewcząt i 26 chłopców) oraz 8 uczniów zasadniczych szkół zawodowych (2 dziewcząt i 6 chłopców). Brak jest kompletnych danych za rok 2017¹¹¹.

¹¹⁰ Technika łącznie z technikami uzupełniającymi, liceami profilowanymi oraz szkołami ogólnokształcącymi, artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe.

¹¹¹ Prezentowane dane na podstawie GUS BDL.

Najwyższy odsetek uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi obserwujemy w szkolnictwie zawodowym (13,6% w 2015 r. i 13,4% w 2016 r., natomiast zdecydowanie najniższy, poniżej 1%, w liceach ogólnokształcących oraz technikach. Szczegółowe dane dotyczące odsetka uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach podstawowych, gimnazjalnych, liceach ogólnokształcących, technikach i szkołach zawodowych prezentuje Tabela 85.

Tabela 85. Odsetek uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach/placówkach oświatowych kształcenia ogólnego i zawodowego (%)

	2015	2016	2017
Szkoły podstawowe	3,2	3,5	bd
Szkoły gimnazjalne	4,6	5,0	bd
Licea ogólnokształcące	0,9	1,0	bd
Technika	0,6	0,7	bd
Szkolnictwo zawodowe	13,6	13,4	bd

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Kształcenie ustawiczne

Uczestnictwo osób w wieku 25-64 lata w formalnym kształceniu ustawicznym od lat jest wyzwaniem dla Polski, a jeszcze większym dla województwa opolskiego. Zdobywanie nowych kwalifikacji czy umiejętności, jak też podwyższanie wykształcenia w zdecydowanej mierze podnosi wartość pracownika na rynku pracy, jak i sprzyja prowadzeniu własnej działalności gospodarczej¹¹². W dynamicznie zmieniającym się środowisku gospodarczym wręcz niemożliwym wydaje się zakończenie procesu kształcenia na poziomie szkoły czy studiów, ale potrzebne jest jego kontynuowanie¹¹³.

Od 2012 r. systematycznie spada odsetek osób dorosłych w formalnych formach kształcenia ustawicznego. W 2015 r. w województwie opolskim tylko 2,3% osób w wieku 25-64 lata uczestniczyło w edukacji pozaszkolnej lub szkoleniach, przy średniej krajowej 3,5%¹¹⁴. W 2016 r., po raz pierwszy od kilku lat, wskaźnik ten nieznacznie wzrósł do 2,6% przy 3,7% w skali kraju¹¹⁵. Ale należy zastrzec, iż średnia w Unii Europejskiej w 2016 r. wynosiła 10,8%¹¹⁶. Celem Unii Europejskiej jest osiągnięcie do 2020 r. uczestnictwa osób dorosłych w formach kształcenia ustawicznego na poziomie 15%¹¹⁷. Zarówno w przypadku całego kraju jak i samego województwa opolskiego realizacja wskaźnika wyznaczonego przez Unię Europejską jest nierealna. Należy jednakże dołożyć wszelkich starań by systematycznie zwiększać wskaźniki w obszarze kształcenia ustawicznego. Stąd też, w ramach działania 9.3 w 2017 r. objęto wsparciem w ramach programu w zakresie uzyskania kompetencji kluczowych 13 883 osoby, co stanowiło 154,9% wartości docelowej wskaźnika określonego na liczbę 8 960 osób. Mimo objęcia wsparciem zdecydowanie większej grupy osób niż wartość docelowa określona w ramach RPO WO, zaleca się dalszą intensyfikację działań w tej materii w kolejnej perspektywie finansowej.

¹¹² *Diagnozy wyzwań, potrzeb...*, s. 72.

¹¹³ *Program Specjalnej Strefy Demograficznej...*, s. 66.

¹¹⁴ *Regionalny plan działań na rzecz zatrudnienia dla województwa opolskiego na rok 2017*, Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu, Opole 2017, s. 30.

¹¹⁵ Jw.

¹¹⁶ *Monitor edukacji i kształcenia 2017. Polska, Komisja Europejska*, Warszawa 2017.

¹¹⁷ *Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej...*, s. 84.

Wnioski i rekomendacje

Wnioski

Opieka żłobkowa w województwie opolskim nadal pozostaje jedną z najlepszych w kraju. Procent dzieci objętych opieką żłobkową w województwie jest blisko dwa razy wyższy niż średnia ogólnopolska. Jednakże jest duża dysproporcja wewnątrzregionalna. W 36 gminach brak jest punktu opieki żłobkowej, co najczęściej podyktowane jest względami ekonomicznymi (zbyt mała liczba dzieci w wieku do lat 3). Zarazem należy wziąć pod uwagę, iż jedną z największych barier w powrocie kobiet po urodzeniu dziecka na rynek pracy jest brak żłobka, bądź zbyt duża odległość do żłobka, do którego mogłyby posłać dziecko (zwłaszcza rodzice z obszarów wiejskich wolą zostawiać dzieci blisko miejsca zatrudnienia). Ponadto równie istotne są godziny pracy żłobków, często nieodpowiadające potrzebom rodziców (dotyczy to zarówno obszarów wiejskich jak i miejskich).

W województwie opolskim jest wyższy niż średnia ogólnopolska udział procentowy dzieci w placówkach przedszkolnych, który co należy podkreślić wzrasta co roku. W 2017 r. było to 92,4%. Należy jednakże dążyć do większego dostosowywania oferty przedszkolnej do faktycznego zapotrzebowania rodziców wynikającego z wyboru przedszkola pierwszej preferencji (powiązanego np. z bliskością pracy a nie miejsca zamieszkania). Ponadto, należy dążyć do stałego podwyższania jakości edukacji przedszkolnej np. poprzez realizację zajęć dodatkowych m.in. języków obcych czy informatyki.

Od lat widoczna dysproporcja pomiędzy dostępem do edukacji w miastach i na wsiach nadal jest wysoka. Zmiana systemu oświaty, a tym samym likwidacja gimnazjów jeszcze mocniej oddali placówki kształcenia ponadpodstawowego (koncentrujące się głównie w miastach) od uczniów z terenów wiejskich. Dążąc do likwidacji barier edukacyjnych należy zwiększyć wsparcie dla dzieci i młodzieży z terenów wiejskich w dostępie do edukacji, szczególnie ponadpodstawowej. Takimi formami wsparcia mogą być: rozwój infrastruktury zapewniającej opiekę i wychowanie uczniów zamiejscowych (internaty, bursy), finansowanie wyżywienia czy pomoc stypendialna.

W analizowanym okresie 2015-2017 następowały zmiany w systemie oświaty. Najpierw przywrócono wiek obowiązku szkolnego na lat siedem. Następnie w wyniku kolejnych zmian, rozpoczął się proces likwidacji gimnazjów i powrót do dwustopniowego systemu edukacji z ośmioklasową szkołą podstawową. Analiza obejmuje tylko pierwszą część wprowadzanych zmian. Jednakże widoczny jest znaczący wzrost liczby oddziałów w szkołach podstawowych przy tylko niewielkim wzroście liczby nowych placówek. Należy pamiętać, iż w 2018 r. w szkołach podstawowych pojawiły się ósme klasy, tym samym coraz częściej spotykane jest zjawisko zmianowego systemu kształcenia. Ponadto wprowadzane zmiany nie rozwiązują problemów występujących w szkołach dotyczących m.in. zdrowia dzieci czy wyżywienia. Stąd też we wskazanych obszarach zaleca się intensyfikację wsparcia w zakresie poszerzenia dostępności do opieki stomatologicznej, walki z wadami postawy, czy dostępności do stołówek.

W województwie opolskim od lat obserwujemy zjawisko częstszego wybierania przez absolwentów gimnazjum szkół technicznych i zawodowych niż liceów ogólnokształcących. Trend ten utrzymał się w analizowanym okresie, choć należy zauważyć powolny, ale systematyczny spadek wyboru szkół zawodowych kosztem techników. W przypadku wyników matur, w województwie opolskim zdawalność jest na podobnym poziomie jak średnia ogólnopolska. Warty podkreślenia są wyniki egzaminów zawodowych będące wyższe niż średnia krajowa, na co ma wpływ struktura wyboru absolwentów gimnazjów. Wyzwaniem przed jakim stoi system szkolnictwa podstawowego i ponadpodstawowego jest

rozwijanie kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych, które mają bezpośrednie przełożenia na poziom zdawalności egzaminów końcowych i kontynuacji kształcenia na poziomie wyższym. Należy także dążyć do stałego podnoszenia kompetencji zawodowych i praktycznych wśród uczniów szkół zawodowych, które dostosowane będą do potrzeb rynku pracy.

Jednym z najważniejszych wyzwań w procesie edukacji i kształcenia cały czas pozostaje kształcenie osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Wyraźnie widać ogromne braki w dostępie do specjalistycznej opieki przedszkolnej, szczególnie na terenach wiejskich. Ponadto cały czas obserwujemy, że kolejne poziomy edukacji obejmują mniej osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Dążąc do wyrównania szans i likwidacji barier społecznych należy potraktować priorytetowo tę grupę dzieci i młodzieży w procesie włączania ich w system kształcenia. Należy pamiętać, iż od lat występuje ścisła korelacja pomiędzy wykształceniem a szansami na rynku pracy osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi¹¹⁸.

Kluczowym elementem w procesie edukacyjnym jest nauczyciel. Dobrze wykształcony i doksztalający się jest najlepszą receptą na wyzwania przed jakimi staje system kształcenia. Stąd tak ważne jest wspieranie procesu doksztalania nauczycieli oraz rozwijania bazy dydaktycznej. Osobną kwestią są niekorzystne efekty zmian strukturalnych zachodzących w systemie oświaty oraz zmniejszającej się liczby dzieci w wieku szkolnym, które spowodowały, iż wielu nauczycieli straciło pracę. Należy rozpatrzyć możliwe formy wsparcia dla tej grupy zawodowej, które pozwolą na aktywizację na rynku pracy.

Kształcenie ustawiczne nadal pozostaje niedocenianą formą procesu edukacyjnego. W 2016 r. po raz pierwszy od kilku lat wskaźniki dotyczące liczby osób uczestniczących w formalnym kształceniu ustawicznym wzrosły, jednakże poziom 2,6% przy wartości docelowej określonej przez Unię Europejską na 15% w 2020 r. wymagają zdecydowanej reakcji i pogłębienia oraz intensyfikacji działań. Dlatego też, potrzebne jest zwiększenie uczestnictwa i jakości kształcenia ustawicznego w latach 2021-2027.

¹¹⁸ Diagnozy wyzwań, potrzeb..., s. 65.

Lp.	Wnioski wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej	Rekomendacje wynikające z wniosków	Proponowane sposoby wdrażania rekomendacji w ramach interwencji EFS
1.	Nierównomierny dostęp do opieki żłobkowej.	Należy wzmocnić infrastrukturę opieki żłobkowej poprzez zwiększenie liczby miejsc oraz wydłużenie godzin pracy (uwzględniających faktyczne potrzeby rodziców), tworzenie nowych placówek np. poprzez porozumienia gmin (dla zwiększenia ekonomicznego uzasadnienia powstania punktu opieki), bądź też poprzez rozwój innych form, np. opiekunów dziennych.	<p>W bieżącym okresie programowania należy:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wesprzeć nowo tworzone miejsca opieki nad dziećmi do lat 3. ▪ Zwiększyć możliwość wsparcia opieką żłobkową poprzez: wydłużanie godzin pracy żłobków (dostosowując je do rzeczywistych potrzeb rodziców), czy też wsparcie dla alternatywnych form opieki, jak choćby dzienni opiekunowie. ▪ Wesprzeć partnerstwo gmin w celu realizacji punktu opieki żłobkowej ukierunkowanej dla dzieci z kilku gmin. <p>Zmiany ilościowe i jakościowe w opiece dzieci do lat 3 należy kontynuować w okresie programowania 2021-2027.</p>
2.	Zróżnicowany wewnątrzregionalnie dostęp do placówek wychowania przedszkolnego.	Wzmocnienie dostępności (poprzez wydłużenie godzin pracy czy też tworzenie nowych miejsc wg faktycznego zapotrzebowania rodziców) oraz jakości kształcenia przedszkolnego dla dzieci.	<p>W bieżącym okresie programowania należy:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) Zapewnić wsparcie w dostępie do edukacji przedszkolnej poprzez: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Tworzenie miejsc opieki przedszkolnej dostosowanej do faktycznego zapotrzebowania rodziców wynikającego z wyboru przedszkola pierwszej preferencji; ▪ Zapewnienie dojazdu dla dzieci do istniejących punktów przedszkolnych; ▪ Wydłużenie godzin pracy przedszkola dostosowanych do rzeczywistych potrzeb rodziców. b) Podwyższenie jakości edukacji przedszkolnej poprzez realizację zajęć dodatkowych.

			Podobne działania wspierające wychowanie przedszkolne należy podjąć także w latach 2021-2027.
3.	Poziom kształcenia zawodowego jest wyższy niż w kraju, ale nadal wymaga dużego wsparcia odnośnie kształcenia dostosowanego do potrzeb rynku pracy jak i wzmocnienia bazy kształcenia zawodowego.	Utrzymanie wysokiego poziomu kształcenia zawodowego dostosowanego do potrzeb rynku pracy	<p>W bieżącym okresie programowania należy:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Zintensyfikować działania w zakresie wsparcia szkół i placówek kształcenia zawodowego w procesie podwyższania jakości kształcenia w zakresie umiejętności zawodowych oraz kompetencji kluczowych; b) Wyrównać szanse edukacyjne uczniów zamiejscowych poprzez rozwój infrastruktury zapewniającej opiekę, finansowanie wyżywienia czy pomoc stypendialną; c) Kontynuować doksztalcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli kształcenia zawodowego i praktycznego; <ul style="list-style-type: none"> ▪ Działania nastawione na poprawę zdrowia dzieci i młodzieży np. profilaktyka wad postawy, zdrowe nawyki żywieniowe; ▪ Zapewnienie dostępu do stołówek. <p>Podobne działania wspierające kształcenie zawodowe należy podjąć także w latach 2021-2027.</p>
4.	Dążenie do podnoszenia poziomu edukacji podstawowej i ponadpodstawowej, czego efektem będzie wyższy poziom zdawalności egzaminów końcowych.	Poprawa infrastruktury w szkołach podstawowych. Dostosowanie infrastruktury do nowego systemu oświaty. Większe wsparcie indywidualne dla uczniów na poziomie kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego.	<p>W bieżącym okresie programowania należy:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Kontynuować wsparcie w rozwoju infrastruktury szkół i placówek systemu oświaty; b) Zintensyfikować działania wspierające uczniów w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych oraz realizujących indywidualny plan rozwoju. c) Wspierać nauczycieli w procesie doksztalcenia i doskonalenia zawodowego.

			<p>d) Wspierać doradztwo zawodowego na poziomie kształcenia podstawowego w ramach indywidualizacji ścieżek edukacyjnych uczniów dostosowanych do ich predyspozycji oraz potrzeb rynku pracy;</p> <p>e) Działania nastawione na poprawę zdrowia dzieci i młodzieży np. profilaktyka wad postawy, zdrowe nawyki żywieniowe;</p> <p>f) Zapewnienie dostępu do stołówek.</p> <p>Powyższe działania wspierające kształcenie ogólne uczniów należy podjąć także w latach 2021-2027, w tym także należy wspierać rozwój i poprawę infrastruktury.</p>
5.	Wzrost bezrobocia wśród nauczycieli będący efektem zmian w systemie oświaty oraz trendów demograficznych.	Przygotowanie oferty szkoleń zawodowych oraz programów wsparcia dla osób podejmujących działalność gospodarczą skierowanych do nauczycieli szkolnictwa podstawowego oraz ponadpodstawowego, którzy stracili pracę bądź są zagrożeni utratą pracy	<p>W bieżącym okresie programowania należy:</p> <p>a) Przygotować program szkoleń w celu zdobycia kwalifikacji zawodowych dostosowanych do potrzeb rynku pracy.</p> <p>b) Wspierać nauczycieli tracących pracę bądź zagrożonych utratą pracy w rozpoczęciu działalności gospodarczej.</p> <p>Kontynuacja działań wspierających nauczycieli bezrobotnych i zagrożonych bezrobociem w kolejnym okresie programowania 2021-2027.</p>
6.	Postępujący spadek uczestnictwa osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi na kolejnych etapach edukacji.	Zwiększenie nakładów na likwidację barier edukacyjnych a tym samym wyrównanie szans dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Dostosowanie infrastruktury na wszystkich szczeblach edukacyjnych do potrzeb dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Polepszenie dostępności do indywidualnego nauczania na poziomie ponadpodstawowym, szczególnie w zakresie kształcenia ogólnego.	<p>W bieżącym okresie programowania należy:</p> <p>a) Zwiększyć liczbę uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi objętych wsparciem;</p> <p>b) Zwiększyć wsparcie dla nauczycieli w ramach nauczania indywidualnego młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi na poziomie ponadpodstawowym;</p> <p>c) Działania nastawione na poprawę zdrowia dzieci i młodzieży np. profilaktyka</p>

			<p>wad postawy, zdrowe nawyki żywieniowe;</p> <p>d) Zapewnienie dostępu do stołówek.</p> <p>Realizację powyższych działań wspierających proces kształcenia dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi należy kontynuować w latach 2021-2027.</p>
7.	<p>Utrzymujące się od lat bardzo niskie wskaźniki odnoszące się do kształcenia ustawicznego osób w wieku 25-64 lata.</p>	<p>Pogłębienie i intensyfikacja działań związanych z informacją o możliwościach i szansach jakie dają formy kształcenia ustawicznego. Wzmocnienie programów wsparcia dla osób korzystających z formalnego kształcenia ustawicznego.</p>	<p>W kolejnym okresie programowania 2021-2027 należy:</p> <p>a) Kontynuować wsparcie formalnego i pozaformalnego kształcenia ustawicznego.</p> <p>b) Dokonać dogłębnej analizy działań z zakresu kształcenia ustawicznego w okresie programowania 2014-2020.</p> <p>c) Prowadzić działania informacyjne dotyczące celów i szans kształcenia ustawicznego.</p> <p>d) Dostosować działania w zakresie kształcenia ustawicznego do rzeczywistych potrzeb regionu.</p>

2. PODSUMOWANIE - ZIDENTYFIKOWANE WYZWANIA I OBSZARY PROBLEMOWE W WOJEWÓDZTWIE OPOLSKIM

Zidentyfikowane obszary problemowe i wyzwania w wybranych obszarach w województwie opolskim	
DEMOGRAFIA	
<u>Obszary problemowe:</u>	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Jeden z najwyższych w kraju ubytek liczby mieszkańców (-0,6%; PL: -0,01%). 2. Najwyższy w kraju prognozowany spadek liczby ludności w perspektywie do 2050 roku (ok. 25%, PL: ok. 12%). 3. Niski poziom współczynnika dzietności (1,29 dziecka na kobietę w wieku rozrodczym; PL: 1,45). Dominacja rodzin z jednym dzieckiem (ponad 53%). 4. Utrzymująca się od lat przewaga zgonów nad urodzeniami (ujemny przyrost naturalny). 5. Utrzymujące się wysokie ujemne saldo migracji stałej. 6. Wzrasta wiek środkowy matek (ogółem) oraz rodzących pierwsze, drugie i czwarte dziecko. 7. Niekorzystne zmiany struktury demograficznej regionu - zmniejsza się udział mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (przyszłych rodziców i pracowników) oraz w wieku produkcyjnym (zasoby pracy), rośnie udział osób w wieku poprodukcyjnym. 8. Przewaga kobiet nad mężczyznami w grupie osób w wieku poprodukcyjnym. 9. Zmiana modelu rodziny, problem eurosieroctwa, w tym eurosieroctwo rodziców. 	
<u>Wyzwania:</u>	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Przegląd, analiza i ocena działań realizowanych w ramach Programu „Opolskie dla rodziny” oraz OSI Depopulacja (RPO WO 2014-2020), w tym wykraczających poza te narzędzia działań. 2. Wdrożenie uprawnień do: <i>Programu poprawy opieki nad matką i dzieckiem</i> oraz <i>Programu zapobiegającego chorobom cywilizacyjnym w aspekcie nadwagi, otyłości i cukrzycy wśród mieszkańców województwa opolskiego</i>, w ramach Programu SSD w województwie opolskim do 2020 roku „Opolskie dla Rodziny”, w wyniku bieżącego monitoringu realizowanych działań. 3. Analiza i ocena działań realizowanych w ramach Regionalnych Programów Zdrowotnych oraz kontynuacja / wdrożenie po 2020 roku najskuteczniejszych instrumentów. 	
RYNEK PRACY	
<u>Obszary problemowe:</u>	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Duży udział kobiet w populacji osób zarejestrowanych jako bezrobotne (57,6 %; PL: 55,1%). 2. Duży udział osób bezrobotnych w wieku 50+ w ogólnej liczbie bezrobotnych (31,6%; PL: 27,6%) 3. Spadek liczby osób pracujących (związanych z postępującą depopulacją regionu) oraz trudności w pozyskaniu pracowników przez pracodawców. 4. Wzrost udziału niepełnosprawnych w całkowitym bezrobociu (7,5%; PL: 6,2%), przy równoczesnym spadku liczby bezrobotnych z niepełnosprawnościami. 5. Niski stopień realizacji wskaźników związanych z wsparciem bezrobotnych przy wykorzystaniu EFS w ramach RPO WO 2014-2020 (wyłącznie trudności w zakresie realizacji projektów z działania 7.2 dotyczących osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, osób w wieku 50+, osób o niskich kwalifikacjach oraz migrantów powrotnych i imigrantów). 6. Znaczne zróżnicowanie wewnątrzregionalne pod względem rozkładu stóp bezrobocia. 7. Znaczący przyrost odsetka bezrobotnych, zarejestrowanych nieprzerwanie co najmniej 12 miesięcy. 8. Brak wypracowanych działań, które wspierałyby asymilację napływających do regionu cudzoziemców (zwłaszcza obywateli Ukrainy). 	
<u>Wyzwania:</u>	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie stypendiów towarzyszących projektom aktywizacyjnym do poziomu minimalnego wynagrodzenia. 2. W przypadku realizacji szkoleń i staży wprowadzenie umów trójstronnych (uczestnik projektu/ projektodawca/ przedsiębiorca) mających charakter „szytego na miarę”, dostosowanych przede wszystkim pod potrzeby konkretnego pracodawcy. Wprowadzenie obowiązkowego udziału psychologa, szczególnie na etapie rekrutacji uwzględniając trudną grupę docelową, tj. osoby długotrwale bezrobotne, 50+, o niskich kwalifikacjach. 	

3. Koncentracja wsparcia przede wszystkim na obszarach województwa, na których wartość stopy bezrobocia przekracza przeciętną wartość dla regionu.
4. W związku z trudnościami w rekrutacji osób bezrobotnych do projektów aktywizacyjnych - działanie 7.2 (RPO WO 2014-2020) oraz wyraźnym zainteresowaniem osób biernych zawodowo, skoncentrowanie wsparcia na tej grupie docelowej (w tym dostosowanie wsparcia do jej potrzeb) i osobach tzw. „ubogich pracujących”.
5. Realizację szerokiej kampanii informacyjnej zorientowanej na możliwościach wykorzystania instrumentów ułatwiających udział w projektach EFS grup defaworyzowanych na rynku pracy.
6. Wprowadzenie narzędzi diagnozujących zagrożenie długotrwałym bezrobociem w systemie Publicznych Służb Zatrudnienia.
7. Wprowadzenie narzędzi z zakresu doradztwa psychologicznego w Publicznych Służbach Zatrudnienia, które w dłuższej perspektywie czasu powinny ukształtować motywację do zmiany sytuacji na rynku pracy przyszłych beneficjentów wsparcia.
8. Obligatoryjne wsparcie psychologiczne dla długotrwanie bezrobotnych uczestników projektów.
9. Realizacja badania wśród cudzoziemców pod kątem ich asymilacji i partycypacji w regionalnym rynku pracy. W przypadku zdiagnozowanych problemów postuluje się opracowanie możliwego katalogu wsparcia dla cudzoziemców przebywających w województwie opolskim.

INTEGRACJA SPOŁECZNA

Obszary problemowe:

1. Utrzymujący się od wielu lat wysoki udział osób długotrwanie korzystających z pomocy społecznej.
2. Wzrost liczby osób korzystających z pomocy społecznej z powodu narkomanii.
3. Przewaga odsetka osób, którym pomocy udziela się z powodu ubóstwa i bezrobocia.
4. Niewystarczająca liczba zatrudnionych pracowników socjalnych, specjalistów, doradców, terapeutów, asystentów rodziny oraz osób niesamodzielnych.
5. Niewystarczający zakres świadczonych usług społecznych (w tym edukacyjnych i aktywizujących) oraz wspomagających (np. w formie mieszkania chronionego) kierowanych do osób opuszczających system pieczy zastępczej oraz do osób starszych.
6. Dynamicznie wzrastające potrzeby w zakresie usług opieki nad osobami starszymi.
7. Niewystarczająca liczba miejsc w instytucjach reintegracji społecznej i zawodowej.

Wyzwania:

1. Poszerzenia zakresu świadczeń o charakterze profilaktycznym i aktywizującym środowiska najbardziej zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym (zwiększenie poradnictwa specjalistycznego, rozwój usług wspierających i aktywizujących).
2. Wzmocnienie aktywnych form wsparcia klientów pomocy społecznej (pracy socjalnej, kontraktu socjalnego, programów aktywności lokalnej).
3. Zwiększenie zatrudnienia w jednostkach pomocy i integracji społecznej: pracowników socjalnych (przynajmniej do wymagań ustawowych), oraz innych specjalistów (psychologów, pedagogów, prawników), a także asystentów osób niesamodzielnych, starszych, osób z niepełnosprawnościami, a w powiatowych centrach pomocy rodzinie – doradców ds. osób z niepełnosprawnościami.
4. Wsparcie systemu pomocy i integracji społecznej poprzez rozwój kształcenia i podnoszenie kwalifikacji zawodowych kadr, tworzenie i upowszechnianie standardów usług społecznych, a także uwzględnienie tych narzędzi w projektach realizowanych w ramach EFS.
5. Rozwój usług społecznych dla rodzin wieloprotymowych (w tym poprzez zwiększenie liczby placówek wsparcia dziennego i usług społecznych świadczonych w tych placówkach oraz większe zatrudnienie asystentów rodziny), a także kontynuacja działań polegających na deinstytucjonalizacji usług (rozwój miejsc w rodzinnych domach dziecka oraz ograniczanie liczby miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych).
6. Dalszy rozwój systemu wsparcia osób niesamodzielnych oraz ich rodzin.
7. Zwiększenia liczby miejsc w instytucjach reintegracji społecznej i zawodowej.
8. Dalszy rozwój Podmiotów Ekonomii Społecznej.

EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE

Obszary problemowe:

1. Nierównomierny dostęp do opieki żłobkowej, w tym w układzie miasto-wieś.
2. Zróżnicowanie przestrzenne w dostępie do edukacji przedszkolnej (wieś-miasto).
3. Utrzymujący się od lat bardzo niski udział osób w wieku 25-64 lata w kształceniu ustawicznym.

4. Niedostateczne dostosowanie oferty edukacyjnej dot. kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy.
5. Niezadowalający poziom zdawalności egzaminów końcowych.
6. Wzrost bezrobocia wśród nauczycieli będący efektem zmian w systemie oświaty oraz trendów demograficznych.
7. Postępujący spadek uczestnictwa osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi na kolejnych etapach edukacji.

Wyzwania:

1. Wzmocnienie infrastruktury opieki żłobkowej poprzez zwiększenie liczby miejsc oraz wydłużenie godzin pracy (uwzględniających faktyczne potrzeby rodziców), tworzenie nowych placówek np. poprzez porozumienia gmin (dla zwiększenia ekonomicznego uzasadnienia powstania punktu opieki), bądź też poprzez rozwój innych form, np. opiekunów dziennych.
2. Zwiększenie dostępności (poprzez wydłużenie godzin pracy czy też tworzenie nowych miejsc wg faktycznego zapotrzebowania rodziców) oraz jakości kształcenia przedszkolnego dla dzieci.
3. Pogłębienie i intensyfikacja działań związanych z informacją o możliwościach i szansach jakie dają formy kształcenia ustawicznego. Wzmocnienie programów wsparcia dla osób korzystających z formalnego kształcenia ustawicznego.
4. Utrzymanie wysokiego poziomu kształcenia zawodowego dostosowanego do potrzeb rynku pracy.
5. Dążenie do podnoszenia poziomu edukacji podstawowej i ponadpodstawowej, czego efektem będzie wyższy poziom zdawalności egzaminów końcowych. Poprawa infrastruktury w szkołach podstawowych. Dostosowanie infrastruktury do nowego systemu oświaty. Większe wsparcie indywidualne dla uczniów na poziomie kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego.
6. Przygotowanie oferty szkoleń zawodowych oraz programów wsparcia dla osób podejmujących działalność gospodarczą skierowanych do nauczycieli szkolnictwa podstawowego oraz ponadpodstawowego, którzy stracili pracę bądź są zagrożeni utratą pracy.
7. Zwiększenie nakładów na likwidację barier edukacyjnych a tym samym wyrównanie szans dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Dostosowanie infrastruktury na wszystkich szczeblach edukacyjnych do potrzeb dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Polepszenie dostępności do indywidualnego nauczania na poziomie ponadpodstawowym, szczególnie w zakresie kształcenia ogólnego.

3. ZIDENTYFIKOWANE WYZWANIA I PROPONOWANE ROZWIĄZANIA NA POZIOMIE KRAJOWYM

Analiza sytuacji województw w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2015-2017, opracowana na zlecenie Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju, przedstawia i analizuje sytuację społeczno-gospodarczą województw w wybranych obszarach, na które w największym stopniu wpływa interwencja EFS w perspektywie finansowej 2014-2020.

Raport odnosi się do poniższych obszarów tematycznych, w ramach których, w aspekcie województwa opolskiego, zidentyfikowano następujące wyzwania obszarowe, jak i odnoszące się do nich wnioski i rekomendacje pod kątem EFS.

Poniższe zestawienie stanowić będzie materiał pomocniczy w procesie ostatecznego wdrażania rekomendacji w województwie opolskim pod kątem Europejskiego Funduszu Społecznego, zarówno w obecnej jak i przyszłej perspektywie finansowej.

Wyzwania problemowe oraz wnioski i rekomendacje

DEMOGRAFIA			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ mała liczba zawieranych małżeństw na 1000 mieszkańców (4,8; PL – 5) ▪ niski poziom współczynnika dzietności (1,29 dziecka na kobietę w wieku rozrodczym: PL – 1,45) ▪ niski poziom współczynnika reprodukcji brutto (0,63; PL – 0,71) ▪ ujemny współczynnik salda migracji zagranicznych (-0,48). 			
Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w zakresie EFS
1.	Pomimo występowania w ostatnich latach pozytywnych tendencji dotyczących kwestii dzietności (wzrost współczynnika dzietności, wzrost współczynnika reprodukcji brutto) nadal Polska pozostaje krajem, w którym liczba dzieci przypadająca na kobietę w wieku rozrodczym należy do najniższych w Europie.	Uwzględnianie w szerokim katalogu działań podejmowanych w obszarze interwencji współfinansowanej ze środków EFS możliwości oddziaływania na niekorzystne trendy w zakresie dzietności.	<p>a) Zapewnienie środków finansowych na realizację działań w różnych obszarach interwencji EFS, które mogą stanowić formę pośredniego niwelowania problemu niskiej dzietności (opieka na dziećmi; instrumenty ułatwiające powrót do pracy rodzicom dzieci w wieku do lat 3).</p> <p>b) Stosowanie kryteriów wyboru projektów zapewniających terytorialnie zróżnicowany rozkład działań mogących potencjalnie pozytywnie oddziaływać na zjawisko dzietności (instrumenty terytorialne – Zintegrowane / Regionalne Inwestycje Terytorialne, Obszary Strategicznej Interwencji, ew. Kontrakty Samorządowe, Regionalne Programy Strategiczne).</p>
2.	Ze szczególnie niekorzystnymi tendencjami w obszarze dzietności (uwzględniając łącznie różne wskaźniki obrazujące sytuację w tej sferze) mamy do czynienia w województwach: świętokrzyskim, opolskim i łódzkim.	Określanie zakresu interwencji i jej kierunkowanie w taki sposób, by w województwach o największej skali problemów w zakresie dzietności poszerzać możliwość niwelowania tych problemów.	<p>a) Stosowanie preferencji dla tych działań w obszarze rynku pracy, w których zapewniony jest odpowiedni udział osób powracających na rynek pracy po okresie opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 (wprowadzenie premii punktowych lub kryteriów dostępowych dotyczących tej kwestii).</p> <p>b) Stosowanie kryteriów premiujących dla projektów dotyczących zapewnienia opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, w przypadku których wielkość premii punktowej uzależniona jest od zadeklarowanego poziomu realizacji wskaźnika</p>

			<p>dotyczącego liczby nowoutworzonych miejsc opieki zapewnionych w rezultacie realizacji projektu.</p> <p>c) Stosowanie kryteriów premiujących dla projektów dotyczących zapewnienia opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, w przypadku których wielkość premii punktowej uzależniona jest od zapewnienia ponadprzeciętnej trwałości projektu (tj. zapewnienia trwałości utworzonych miejsc opieki ponad minimalny wymagany okres trwałości).</p>
4.	<p>Polskę jako całość, jak i poszczególne województwa, cechuje – wyraźnie większa niż średnia europejska – rozbieżność pomiędzy płciami w zakresie przewidywanego przeciętnego dalszego trwania życia.</p>	<p>Różnicowanie podejmowanych działań w obszarze wydłużania przeciętnego dalszego trwania życia w zależności od grupy docelowej (wyróżnionej ze względu na płeć), do której są one kierowane.</p>	<p>a) Preferowanie tych przedsięwzięć projektowych dotyczących wydłużania przeciętnego dalszego trwania życia, w których przewidziane jest dostosowywanie działań informacyjnych i promocyjnych do specyfiki potrzeb i oczekiwań danej płci – koncentrowanie się na informacjach adekwatnych do specyfiki danej płci (np. w przypadku przedsięwzięć zorientowanych na podnoszenie poziomu świadomości zdrowotnej mężczyzn akcentowanie określonych elementów jako przyczyniających się do skrócenia czasu trwania życia).</p> <p>b) Zobowiązanie projektodawców realizujących przedsięwzięcia (promocyjne, kampanijne, związane z realizacją programów zdrowotnych) powiązane z kwestią wydłużania przeciętnego dalszego trwania życia do zapewnienia odpowiedniego udziału mężczyzn, jako przedstawicieli grupy, w której przeciętne dalsze trwanie życia jest znacząco krótsze niż wśród kobiet.</p>
4.	<p>Na tle większości krajów europejskich Polska cechuje się niskim stopniem obciążenia demograficznego. Negatywnie jednak kształtuje się dynamika i kierunek zmian w</p>	<p>Podjęcie działań zorientowanych na adaptację do zmieniającej się struktury wiekowej społeczeństwa.</p>	<p>a) Zapewnienie finansowania przedsięwzięć zorientowanych na tworzenie i poszerzanie katalogu usług społecznych adresowanych do osób starszych.</p>

	<p>tym zakresie, tj. znaczący wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym w relacji do osób w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym.</p>	<p>Podejmowanie działań zorientowanych na utrzymanie jak najdłuższej aktywności zawodowej i społecznej osób starszych.</p>	<p>b) Premiowanie w ramach przedsięwzięć realizowanych w obszarze ochrony zdrowia tych projektów, które przewidują uczestnictwo osób starszych i/lub zakładają dostosowanie zakresu tematycznego oraz działań informacyjno-rekrutacyjnych (kanały komunikacji, sposób formułowania treści komunikatów itd.) do specyfiki potrzeb i oczekiwań osób starszych.</p> <p>c) Zapewnienie finansowania przedsięwzięć adresowanych do osób starszych, które zorientowane są na aktywizację społeczną (a nie wyłącznie zawodową) tej grupy docelowej.</p> <p>a) Premiowanie w ramach przedsięwzięć realizowanych w obszarze ochrony zdrowia tych projektów, które przewidują uczestnictwo osób starszych i/lub zakładają dostosowanie zakresu tematycznego oraz działań informacyjno-rekrutacyjnych (kanały komunikacji, sposób formułowania treści komunikatów itd.) do specyfiki potrzeb i oczekiwań osób starszych.</p> <p>b) Premiowanie lub wymaganie w przedsięwzięciach związanych z aktywizacją zawodową osób starszych takich działań, które dostosowane są do specyfiki tej grupy docelowej (koncentracja na działaniach związanych z poszerzaniem i uzupełnianiem kwalifikacji zawodowych, nie zaś całkowitą reorientacją zawodową; koncentracja raczej na działaniach związanych ze wsparciem w znalezieniu zatrudnienia niż wspieraniem procesu uruchamiania własnej działalności gospodarczej).</p>
5.	<p>W latach 2007-2017 nastąpiła znacząca zmiana, jeśli chodzi o sytuację dotyczącą migracji zagranicznych – odwrócony został trend odpływowy i aktualnie na obszarze całej Polski (i większości województw) mamy do czynienia z dodatnim saldem migracji zagranicznych.</p>	<p>Wspieranie działań wspomagających proces społecznej i zawodowej adaptacji migrantów zagranicznych.</p>	<p>a) W przypadku pozostałych województw – prowadzenie monitoringu skali napływu migrantów zagranicznych; w przypadku znaczącego wzrostu tego napływu – rozważenie podjęcia</p>

			<p>działań zalecanych dla województw o aktualnie dużej liczbie migrantów zagranicznych.</p> <p>b) W ramach prowadzonego monitoringu dotyczącego migracji zagranicznych – monitorowanie skali powrotów Polaków z zagranicy; w przypadku znaczącego wzrostu skali tych powrotów – podejmowanie działań wspierających dla osób wracających do Polski (np. preferencje dla realizatorów projektów aktywizacyjnych, którzy obejmują wsparciem Polaków powracających z zagranicy; dodatkowe preferencje w ramach systemu popytowego (wyższy poziom dofinansowania) dla przedsiębiorców korzystających z usług rozwojowych dla pracowników będących osobami powracającymi z zagranicy.</p>
<p>RYNEK PRACY</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ duży udział osób bezrobotnych w wieku 50+ w ogólnej liczbie bezrobotnych (31,6%; PL – 27,6%). 			
Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w zakresie EFS
1.	<p>W poszczególnych grupach wiekowych mamy do czynienia z najniższym wskaźnikiem zatrudnienia wśród osób młodych (15-24 lata) oraz starszych (55-64 lata). Niski wskaźnik zatrudnienia (w porównaniu ze wskaźnikiem zatrudnienia dla ogółu osób w wieku produkcyjnym) cechuje wszystkie województwa – różnicowania terytorialne nie są znaczące.</p>	<p>Podjęcie działań zorientowanych na objęcie wsparciem aktywizacyjnym osób z grup wiekowych o najniższym wskaźniku zatrudnienia (osoby młode i starsze) oraz zapewnienie odpowiedniego poziomu skuteczności tych działań.</p>	<p>a) Zapewnienie dostępności w dofinansowanych ze środków EFS projektach adresowanych do osób bezrobotnych instrumentów wsparcia uwzględniających specyfikę osób młodych (np. doradztwo zawodowe, staże) oraz starszych (np. szkolenia zorientowane raczej na uzupełnianie i poszerzanie kwalifikacji niż całościową reorientację zawodową).</p> <p>b) Podjęcie działań kierujących wsparciem do osób z grup wiekowych o najniższym wskaźniku zatrudnienia. Należy tutaj uwzględnić następujące rodzaje działań kierujących (podane rozwiązania należy traktować wariantowo):</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ prowadzenie (w ramach Działań / Poddziałań dotyczących całej populacji osób bez-

			<p>robotnych) naborów projektów adresowanych wyłącznie do osób z grup wiekowych o najniższym wskaźniku zatrudnienia;</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ stosowanie (w ramach Działań / Poddziałań dotyczących całej populacji osób bezrobotnych) kryteriów dostępowych dotyczących określonego udziału osób z grup wiekowych o najniższym wskaźniku zatrudnienia. ▪ stosowanie w procesie naboru i oceny projektów aktywizacyjnych wymogów lub preferencji dotyczących określonego poziomu efektywności zatrudnieniowej w grupach cechujących się najniższym wskaźnikiem zatrudnienia (możliwe byłyby tutaj dwa sposoby wdrożenia: (a) wprowadzenie premii punktowej dla tych przedsięwzięć, których realizatorzy zadeklarują osiągnięcie określonego przez Instytucję Organizującą Konkurs poziomu efektywności zatrudnieniowej; (b) wprowadzenie premii punktowej dla wszystkich projektów, w których zostanie zadeklarowany określony poziom efektywności zatrudnieniowej, przy czym liczba punktów zależna byłaby od pozycji danego projektu w rankingu wszystkich projektów ocenionych pozytywnie, który to ranking dotyczyłby zadeklarowanego poziomu efektywności zatrudnieniowej – to rozwiązanie wymagałoby zastosowania metody oceny porównawczej).
2.	W większości województw to kobiety dominują w populacji osób zarejestrowanych jako bezrobotne.	Podjęmowanie działań zorientowanych na objęcie wsparciem aktywizacyjnym kobiet.	a) Podjęmowanie działań kierujących wsparciem do kobiet. Przede wszystkim powinno to być stosowanie (w ramach Działań / Poddziałań

			<p>dotyczących całej populacji osób bezrobotnych) kryteriów dostępowych lub premiujących dotyczących określonego udziału kobiet.</p> <p>b) Podejmowanie działań zorientowanych na eliminację, czynników wpływających na sytuację kobiet na rynku pracy. Chodzi tutaj przede wszystkim o realizację projektów zorientowanych na zwiększenie dostępności opieki nad dziećmi do lat 3 (biorąc pod uwagę, że niewystarczająca dostępność systemu opieki nad dziećmi do lat 3 stanowi element w większym stopniu utrudniający kobietom powrót na rynek pracy).</p>
3.	<p>W Polsce ponad jedna czwarta osób bezrobotnych to osoby w wieku 50+, a w niektórych województwach udział ten jest jeszcze większy (w szczególności: dolnośląskie, łódzkie, opolskie i zachodniopomorskie). Jednocześnie, zauważalna jest tendencja wzrostowa w okresie 2008-2017, jeśli chodzi o wartość tego wskaźnika.</p>	<p>Podejmowanie działań zorientowanych na objęcie wsparciem osób z grupy wiekowej 50+ oraz zapewnienie odpowiedniego poziomu skuteczności tych działań.</p>	<p>a) Zapewnienie dostępności w dofinansowanych ze środków EFS projektach adresowanych do osób bezrobotnych instrumentów wsparcia uwzględniających specyfikę osób starszych (np. szkolenia zorientowane raczej na uzupełnianie i poszerzanie kwalifikacji niż całościową reorientację zawodową).</p> <p>b) Podejmowanie działań kierujących wsparciem do osób z grupy wiekowej 50+. Należy tutaj uwzględnić następujące rodzaje działań kierujących (podane rozwiązania należy traktować wariantowo):</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ prowadzenie (w ramach Działań / Poddziałań dotyczących całej populacji osób bezrobotnych) naborów projektów adresowanych wyłącznie do osób z grupy wiekowej 50+; ▪ stosowanie (w ramach Działań / Poddziałań dotyczących całej populacji osób bezrobotnych) kryteriów dostępowych dotyczących określonego udziału osób z grupy wiekowej 50+. ▪ stosowanie w procesie naboru i oceny projektów aktywizacyjnych wymogów lub

			<p>preferencji dotyczących określonego poziomu efektywności zatrudnieniowej dla osób z grupy wiekowej 50+, przy jednoczesnym stosowaniu preferencji dotyczących osiągnięcia w odniesieniu do osób z grupy 50+ efektywności zatrudnieniowej na poziomie wyższym niż wymagany możliwe byłyby tutaj dwa sposoby wdrożenia: (a) wprowadzenie premii punktowej dla tych przedsięwzięć, których realizatorzy zadeklarują osiągnięcie wyższego niż określony przez Instytucję Organizującą Konkurs poziomu efektywności zatrudnieniowej; (b) wprowadzenie premii punktowej dla wszystkich projektów, w których zostanie zadeklarowany określony poziom efektywności zatrudnieniowej, przy czym liczba punktów zależna byłaby od pozycji danego projektu w rankingu wszystkich projektów ocenionych pozytywnie, który to ranking dotyczyłby zadeklarowanego poziomu efektywności zatrudnieniowej – to rozwiązanie wymagałoby zastosowania metody oceny porównawczej).</p>
<p>INTEGRACJA SPOŁECZNA</p> <ul style="list-style-type: none"> mała dynamika spadku liczby osób, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej na 10 tys. ludności (65,9%. PL – 60,1%). 			
Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w zakresie EFS
1.	<p>Za istotne problemy w zakresie integracji społecznej w Polsce uznać należy występowanie dużej grupy osób z niskim dochodem oraz osób niemogących zaspokoić w wystarczającym stopniu potrzeb materialnych. Zdecydowanie mniejszą skalę mają problemy związane ze zjawiskiem bezrobocia czy bierności zawodowej – intensywność pracy w gospodarstwach domowych pozostaje na zadowalającym poziomie. Może to oznaczać, że podejmowanie pracy nie zawsze przekłada się na osiągnięcie</p>	<p>Większe skupienie w ramach interwencji EFS związanej z integracją społeczną na osiąganiu efektów w postaci zatrudnienia w miejscach pracy „lepszej jakości”.</p>	<p>c) Wprowadzenie w programach współfinansowanych ze środków EFS kryteriów premiujących osiągnięcie w projektach z zakresu integracji społecznej wskaźników dot. zatrudnienia w miejscach pracy „lepszej jakości” tj. pozwalających na uzyskanie wyższego niż minimalne wynagrodzenia, czy dających perspektywę awansu zawodowego.</p>

	dochodów, które pozwalają na zaspokojenie potrzeb materialnych gospodarstw domowych.		
2.	Problem ubóstwa oraz bezdomności, mimo generalnie pozytywnych tendencji, wciąż pozostaje aktualny.	Dążenie do większej kompleksowości i indywidualizacji wsparcia w ramach EFS dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.	<p>a) Premiowanie projektów, w których planowane jest objęcie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zespołem form wsparcia oraz kontynuowanie stosowania wymogu, aby katalog form wsparcia był dostosowywany do potrzeb uczestnika na podstawie indywidualnej diagnozy.</p> <p>b) Uelastycznienie procesu realizacji projektów skierowanych do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w taki sposób, aby w projektach było możliwe dostosowanie katalogu form wsparcia dla konkretnych uczestników, przy zapewnieniu możliwości wykorzystania form wsparcia wykraczających poza formy pierwotnie planowane w projekcie.</p> <p>c) Przetestowanie skuteczności takiej formuły realizacji projektów w dziedzinie integracji społecznej, w której zakres form wsparcia nie jest ustalany na etapie wniosku o dofinansowanie, lecz na uczestnika projektu przypada pewna pula środków finansowych, a decyzja o sposobie ich wykorzystania (dobrze form wsparcia) następuje po diagnozie potrzeb konkretnego uczestnika, np. w postaci bardziej elastycznych budżetów projektów.</p>
3.	Placówki wsparcia dziennego posiadają istotną rolę w systemie wsparcia rodzin mających problemy w zakresie opieki i wychowania dzieci, a jednocześnie spada liczba miejsc w tego rodzaju placówkach oraz występują istotne dysproporcje międzywojewódzkie w zakresie dostępności miejsc w placówkach wsparcia dziennego.	Wspieranie powstawania nowych oraz działalności już istniejących placówek wsparcia dziennego.	<p>a) Stosowanie formuły projektu zintegrowanego w zakresie tworzenia nowych placówek wsparcia dziennego w taki sposób, aby z EFRR była finansowana budowa / przebudowa / rozbudowa budynków oraz wyposażenie / doposażenie sal, a ze środków EFS szkolenie personelu oraz współfinansowanie zajęć w placówce.</p>

			b) Kontynuowanie w ramach EFS wsparcia już istniejących placówek wsparcia dziennego w postaci doposażenia, podnoszenia kompetencji personelu oraz współfinansowania zajęć w placówkach przy zachowaniu warunku zwiększenia liczby miejsc w placówce lub rozszerzenia zakresu wsparcia.
4.	Rosnąca liczba osób korzystających z usług ośrodków wsparcia oraz przebywających w DPS, hospicjach stacjonarnych oraz ZOL świadczy o rosnącym zapotrzebowaniu na wsparcie opiekuńcze i opiekuńczo-lecznicze. W świetle omówionych wcześniej zmian demograficznych polegających na starzeniu się społeczeństwa Polski, należy przewidywać, że zapotrzebowanie na tego rodzaju wsparcie będzie systematycznie rosnąć.	Przetestowanie i zweryfikowanie zasadności wprowadzenia na szerszą skalę wsparcia asystenckiego dla osób w podeszłym wieku mających problemy zdrowotne.	a) Przeprowadzenie pilotażu, którego zadaniem byłoby zweryfikowanie zasadności (na różnego rodzaju obszarach, tj. miejskich oraz wiejskich) szerszego stosowania usług asystenckich dla osób w podeszłym wieku, które posiadają problemy ze zdrowiem. Asystent seniora świadczyłby cykliczne usługi opiekuńcze oraz pełniłby rolę koordynatora zindywidualizowanej pomocy w zakresie aktywizacji społecznej oraz usług pielęgnacyjno-leczniczych. b) Dalsze wspieranie rozwoju usług opiekuńczych w społeczności lokalnej stanowiących alternatywę dla systemu opieki instytucjonalnej.
5.	Istnieją duże dysproporcje międzywojewódzkie w zakresie liczby CIS, KIS i ZAZ.	Premiowanie w ramach wsparcia EFS skierowanego do KIS, CIS i ZAZ podmiotów z województw, w których znajduje się niewielka liczba tego rodzaju podmiotów.	Intensyfikacja działań skierowanych na tworzenie nowych lub rozwój istniejących KIS, CIS i ZAZ w województwach, w których działa niewielka ich liczba, poprzez przeprowadzenie dodatkowych naborów wniosków o dofinansowanie.
SYTUACJA PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW			
▪ mała liczba nowopowstałych miejsc pracy w przeliczeniu na 10 tys. ludności (212,9; PL – 295,1).			
Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w zakresie EFS
1.	Rosnąca liczba osób pracujących w sektorze przemysłu i usług oraz rosnąca liczba nowopowstałych miejsc pracy wskazuje, że w przedsiębiorstwach występować będzie zapotrzebowanie na podnoszenie kwalifikacji pracowników. Jednocześnie poprawiająca się kondycja ekonomiczna przedsiębiorstw, na którą wskazuje wzrost PKB, sprawia, że przedsiębiorstwa coraz częściej będą	Podjęcie działań mających na celu szersze stosowanie podejścia popytowego we wsparciu podnoszenia kwalifikacji pracowników.	Przyjęcie jako obligatoryjne tworzenia w każdym województwie Podmiotowego Systemu Finansowania Usług Rozwojowych oraz taktowanie tego systemu jako główne narzędzie wsparcia przedsiębiorstw w zakresie podnoszenia kwalifikacji i innych usług rozwojowych.

	mogły partycypować w kosztach podnoszenia kwalifikacji.		
EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ niski udział osób z wyższym wykształceniem (22,8%). 			
Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w zakresie EFS
1.	W odniesieniu do struktury uczniów klas pierwszych szkół ponadpodstawowych mamy do czynienia z bardzo dużymi dysproporcjami pomiędzy różnymi typami szkół w poszczególnych województwach. Jednocześnie, we wszystkich województwach najmniejszy odsetek uczniów klas pierwszych reprezentuje zasadnicze szkoły zawodowe.	Kontynuacja działań zorientowanych na podnoszenie jakości kształcenia we wszystkich typach szkół.	<ul style="list-style-type: none"> a) Zapewnienie dofinansowania działań zorientowanych na poprawę jakości kształcenia we wszystkich typach szkół ponadpodstawowych. b) Zapewnienie wsparcia dla placówek kształcenia zawodowego w zakresie zarówno poprawy jakości kształcenia, jak i dostępności kształcenia zawodowego w wymiarze praktycznym (tj. nauki zawodu w rzeczywistych warunkach pracy). c) Podejmowanie przez Instytucje Zarządzające RPO aktywnych działań skierowanych do dyrektorów szkół i placówek kształcenia zawodowego / organów prowadzących do realizacji (w oparciu o finansowanie ze środków EFS) kompleksowych projektów w obszarze kształcenia zawodowego (w tym, także obejmujących element aktywnej promocji kształcenia zawodowego w ramach promocji realizowanych przedsięwzięć). d) Podejmowanie działań w formule projektów systemowych realizowanych na szczeblu wojewódzkim, których celem byłaby promocja kształcenia zawodowego.
2.	Najniższe wyniki egzaminu gimnazjalnego dotyczą we wszystkich województwach obszaru nauk matematyczno-przyrodniczych.	Zapewnienie wsparcia dotyczącego poprawy jakości nauczania w odniesieniu do przedmiotów o najsłabszych uzyskiwanych wynikach egzaminu (gimnazjalnego / na zakończenie ósmej klasy szkoły podstawowej).	Stosowanie w ramach naborów dotyczących projektów z zakresu podnoszenia jakości nauczania (które odnoszą się do przedmiotów z obszaru nauk matematyczno-przyrodniczych) kryteriów premiujących dotyczących niestandardowych i nowatorskich metod nauczania w tym obszarze.

3.	W Polsce mamy do czynienia z bardzo niskim poziomem aktywności osób w wieku 25-64 lata w zakresie kształcenia i doksztalcania się.	Zapewnienie możliwie najbardziej dostępnych i adekwatnych form podnoszenia kwalifikacji w formule kształcenia ustawicznego.	<p>a) Zapewnienie dostępności – pracownikom i pracodawcom – możliwości uzyskania dofinansowania działań z zakresu kształcenia ustawicznego w formule systemu popytowego.</p> <p>b) Wprowadzanie w ramach systemu popytowego określonych preferencji (wzrost dostępnego poziomu dofinansowania) dla osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy (osoby starsze, osoby o niskim poziomie kwalifikacji, osoby z niepełnosprawnościami).</p> <p>c) Stosowanie preferencji dla tych projektodawców realizujących projekty w obszarze kształcenia ustawicznego, którzy zapewnią w projektach udział osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy (osoby starsze, osoby o niskim poziomie kwalifikacji, osoby z niepełnosprawnościami).</p> <p>d) Prowadzenie w ramach realizowanych projektów operatorskich dotyczących wsparcia w modelu popytowym oraz projektów w obszarze kształcenia ustawicznego (poza modelem popytowym) działań uświadamiających dotyczących celowości kształcenia ustawicznego. Działania te stanowiłyby element promocji dofinansowanych przedsięwzięć.</p>
<p>ZDROWIE</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ mała liczba lekarzy przypadająca na 10 tys. ludności (39,7 lekarzy; PL – 56) ▪ duża liczba zgonów z powodu chorób układu krążenia (480 zgonów na 100 tys. ludności; PL – 437,1 zgonów). 			
Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia w zakresie EFS
1.	Z najmniejszą liczbą lekarzy przypadającą na 10 tys. ludności mamy do czynienia w województwach: wielkopolskim, opolskim, warmińsko-mazurskim, podkarpackim oraz lubuskim.	Podejmowanie działań o charakterze profilaktycznym, które mogą prowadzić do zmniejszenia zapotrzebowania na świadczenia medyczne i/lub ograniczenia potencjalnego obciążenia placówek szpitalnych oraz pracowników systemu ochrony zdrowia (lekarzy i pielęgniarek).	<p>a) Zapewnienie finansowania działań związanych z opracowywaniem i realizacją profilaktycznych programów zdrowotnych.</p> <p>b) Zapewnienie finansowania działań związanych z deinstytucjonalizacją w sferze opieki zdrowotnej i rehabilitacji medycznej.</p>

			c) Stosowanie preferencji dla przedsięwzięć zapewniających najwyższy stopień realizacji wskaźników produktu dotyczących liczby osób objętych działaniami projektowymi.
2.	Ogólnopolskim problemem jest bardzo mała liczba lekarzy geriatrów, przy jednoczesnym nasilaniu się procesów starzenia się społeczeństwa.	Podjęcie działań o charakterze profilaktycznym, które mogą prowadzić do zmniejszenia potencjalnego obciążenia lekarzy geriatrów.	<p>a) Zapewnienie finansowania działań związanych z opracowywaniem i realizacją profilaktycznych programów zdrowotnych podejmujących zagadnienia z zakresu geriatry.</p> <p>b) Stosowanie preferencji dla przedsięwzięć zapewniających najwyższy stopień realizacji wskaźników produktu dotyczących liczby osób objętych wsparciem.</p>
3.	W całym kraju mamy do czynienia w ostatnich latach ze wzrostem zachorowalności na choroby układu krążenia i choroby nowotworowe (oraz zwiększaniem się liczby dni absencji chorobowej spowodowanej tymi grupami chorób).	Podjęcie działań z zakresu profilaktyki kardio-logicznej i onkologicznej.	<p>a) Zapewnienie finansowania działań związanych z opracowywaniem i realizacją profilaktycznych programów zdrowotnych podejmujących zagadnienia z zakresu chorób układu krążenia i onkologicznych.</p> <p>b) Stosowanie preferencji dla przedsięwzięć zapewniających najwyższy stopień realizacji wskaźników produktu dotyczących liczby osób objętych działaniami projektowymi.</p>
4.	W okresie 2007-2017 mieliśmy do czynienia w Polsce z wydłużaniem się okresu absencji chorobowej spowodowanej chorobą własną.	Kontynuowanie działań w obszarze opracowywania i realizacji profilaktycznych programów zdrowotnych zorientowanych na zapobieganie krótko- i długotrwałej absencji chorobowej.	<p>a) Zapewnienie finansowania działań związanych z opracowywaniem i realizacją profilaktycznych programów zdrowotnych zorientowanych na zapobieganie krótko- i długotrwałej absencji chorobowej.</p> <p>b) Zapewnienie finansowania działań związanych z wdrażaniem programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy.</p> <p>c) Zapewnienie finansowania działań związanych z deinstytucjonalizacją w sferze opieki zdrowotnej i rehabilitacji medycznej.</p> <p>d) Stosowanie preferencji dla przedsięwzięć zapewniających najwyższy stopień realizacji</p>

			wskaźników produktu dotyczących liczby osób objętych wsparciem.
5.	Z największą liczbą zgonów na 100 tys. mieszkańców spowodowanych chorobami układu krążenia mamy do czynienia w województwach: świętokrzyskim, lubelskim, łódzkim, opolskim, śląskim i zachodniopomorskim.	Kontynuowanie – na terenie całego kraju, jednak ze szczególnym uwzględnieniem województw o wysokim stopniu zagrożenia śmiercią z powodu chorób układu krążenia i chorób nowotworowych – działań w obszarze opracowywania i realizacji profilaktycznych programów zdrowotnych dotyczących chorób układu krążenia i chorób nowotworowych.	<p>a) Zapewnienie finansowania działań związanych z opracowywaniem i realizacją profilaktycznych programów zdrowotnych zorientowanych na profilaktykę w obszarze chorób układu krążenia i chorób nowotworowych.</p> <p>b) Stosowanie preferencji dla przedsięwzięć zapewniających najwyższy stopień realizacji wskaźników produktu dotyczących liczby osób objętych działaniami projektowymi.</p> <p>c) W przypadku chorób układu krążenia – premiovanie w projektach rozwiązań pozwalających na skuteczne objęcie działaniami projektowymi jak największej liczby kobiet (dostosowanie zakresu merytorycznego projektu i sposobów rekrutacji).</p>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Analiza sytuacji województw w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2015-2017*, Pracownia Badań i Doradztwa "Re-Source" Korczyński Sarapata sp.j., analiza na zlecenie Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju, 30 listopada 2018 r.

SPIS TABEL

Tabela 1. Liczba ludności wg płci oraz współczynnik feminizacji w roku 2015 i 2017 wraz ze zmianą populacji 2017/2015 - w województwie opolskim wg powiatów i w Polsce	7
Tabela 2. Urodzenia żywe na 1000 mieszkańców Opolszczyzny w latach 2015-2017 – wg powiatów i w Polsce	10
Tabela 3. Ranking powiatów województwa opolskiego ze względu na wysokość przyrostu naturalnego na 1 tys. mieszkańców, salda migracji stałej na 1 tys. mieszkańców, współczynnika salda migracji stałej osób w wieku produkcyjnym i wskaźnika obciążenia demograficznego – dane za 2017 rok	21
Tabela 4. Demograficzny ranking powiatów województwa opolskiego – synteza	22
Tabela 5. Osie priorytetowe i Działania RPO WO 2014-2020 realizujące Obszar Strategicznej Interwencji – Depopulacja	25
Tabela 6. Wskaźniki Programu poprawy opieki nad matką i dzieckiem, w ramach Programu SSD w województwie opolskim do 2020 roku „Opolskie dla Rodziny – stan na 2017 rok i wartości docelowe.....	28
Tabela 7. Wskaźniki Programu zapobiegającemu chorobom cywilizacyjnym w aspekcie nadwagi, otyłości i cukrzycy wśród mieszkańców województwa opolskiego (2016 - 2017 rok i wartości docelowe)	29
Tabela 8. Główne założenia programów zdrowotnych dot. HPV i powrotu do pracy	29
Tabela 9. Wskaźniki dotyczące wsparcia EFS w ramach RPO WO 2014-2020	38
Tabela 10. Struktura zatrudnienia w województwie opolskim	38
Tabela 11. Ubezpieczenia zdrowotne w KRUS w województwie opolskim	39
Tabela 12. Liczb biernych zawodowo w województwie opolskim (w tys. osób).....	39
Tabela 13. Wskaźniki dotyczące wsparcia EFS w ramach RPO WO 2014-2020	40
Tabela 14. Wykaz elementarnych grup zawodów deficytowych w województwie opolskim	41
Tabela 15. Wskaźnik dotyczący wsparcia EFS w ramach RPO WO 2014-2020.....	42
Tabela 16. Stopa bezrobocia rejestrowanego w poszczególnych powiatach województwa opolskiego (%)	43
Tabela 17. Bezrobotni wg płci	44
Tabela 18. Wskaźniki dotyczące wsparcia EFS w ramach RPO WO 2014-2020	44
Tabela 19. Bezrobotni w wieku 50 lat i więcej w poszczególnych powiatach województwa opolskiego	45
Tabela 20. Wskaźnik dotyczący wsparcia w ramach RPO WO 2014-2020	45
Tabela 21. Zmiana liczby bezrobotnych z najniższym wykształceniem w województwie opolskim	46
Tabela 22. Wskaźnik dotyczący wsparcia EFS w ramach RPO WO 2014-2020.....	47
Tabela 23. Zmiana liczby i udziału bezrobotnych niepełnosprawnych w województwie opolskim.....	47
Tabela 24. Zmiany liczby i odsetka bezrobotnych z III profilu wsparcia w województwie opolskim	49
Tabela 25. Zmiana liczby i udziału trwale bezrobotnych w województwie opolskim	50
Tabela 26. Bezrobotni uczestniczący w aktywizacji w latach 2015-2017.....	51
Tabela 27. Zasięg ubóstwa relatywnego w Polsce i woj. opolskim w latach 2015–2017 (% osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej relatywnej granicy ubóstwa).....	58
Tabela 28. Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020 w działaniach: 8.1., 8.2. i 8.3.....	60
Tabela 29. Produkt krajowy brutto na mieszkańca w województwie opolskim w latach 2010-2016.....	61
Tabela 30. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną woj. opolskiego w latach 2015-2017	62

Tabela 31. Powody udzielenia świadczeń z pomocy społecznej w latach 2015-2017 - osoby w rodzinach świadczeniobiorców	66
Tabela 32. Struktura powodów udzielenia pomocy społecznej w powiatach woj. opolskiego w 2017 r. (wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych pomocą na 1 000 ludności powiatu)	69
Tabela 33. Podmioty pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2015-2017	71
Tabela 34. Podmioty rodzinnej pieczy zastępczej w powiatach woj. opolskiego w latach 2015 - 2017	71
Tabela 35. Liczba dzieci w pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2015-2017	72
Tabela 36. System wspierania rodziny i pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2012-2017	75
Tabela 37. Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020, w działaniach: 8.1. oraz 10.2.....	76
Tabela 38. Liczba osób w rodzinach wieloprotymowych (rodziny, którym pomocy udzielono z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych) – woj. opolskie w latach 2015-2017	78
Tabela 39. Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020, w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.	79
Tabela 40. Placówki wsparcia dziennego w woj. opolskim w 2017 r.	80
Tabela 41. Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020, w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej	80
Tabela 42. Oczekujący na umieszczenie w domach pomocy społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2017 (w tym dla osób w podeszłym wieku, przewlekle chorych somatycznie i niepełnosprawnych fizycznie)	84
Tabela 43. Placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w woj. opolskim w 2017 r.	85
Tabela 44. Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020 w obszarze działań na rzecz seniorów	86
Tabela 45. Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020 w obszarze działań na rzecz seniorów	87
Tabela 46. Liczba dziennych domów pomocy i miejsc w tych domach w woj. opolskim w 2017 r. (bez udziału środków unijnych i z udziałem środków UE)	87
Tabela 47. Środowiskowe domy samopomocy w woj. opolskim w 2017 r.	89
Tabela 48. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych i wskaźnik na 10 tys. ludności w woj. opolskim w latach 2015-2017	91
Tabela 49. Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020 w obszarze działań na rzecz osób niesamodzielnych.....	91
Tabela 50. Mieszkania chronione w województwie opolskim w 2017 r.	92
Tabela 51. Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020 w obszarze działań na rzecz osób niesamodzielnych.....	93
Tabela 52. Podmioty ekonomii społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2017	94
Tabela 53. Podmioty ekonomii społecznej w 2018 r. wg typów w powiatach województwa opolskiego	95
Tabela 54. Wskaźniki RPO WO na lata 2014-2020 w obszarze ekonomii społecznej	100
Tabela 55. Dzieci w wieku do 3 lat	107
Tabela 56. Dzieci w wieku do 3 lat w poszczególnych powiatach.....	108
Tabela 57. Współczynnik użłobkowania (dzieci w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 na 1000 dzieci w wieku do lat 3) z uwzględnieniem podziału na powiaty	108
Tabela 58. Miejsca w placówkach opieki na dziećmi do 3 lat	109
Tabela 59. Miejsca w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 w poszczególnych powiatach.....	109
Tabela 60. Dzieci objęte opieką w żłobkach z uwzględnieniem miejsca zamieszkania (%)	110
Tabela 61. Liczba placówek opieki nad dziećmi do lat 3	111

Tabela 62. Liczba placówek opieki nad dziećmi do lat 3 w poszczególnych powiatach.....	111
Tabela 63. Liczba publicznych i prywatnych placówek nad dziećmi do lat 3 (żłobki , oddziały żłobkowe i kluby dziecięce)	112
Tabela 64. Liczba miejsc opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat dla dzieci z niepełnosprawnością.....	112
Tabela 65. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym 3-5 lat i 3-6 lat.....	113
Tabela 66. Miejsca opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia.....	113
Tabela 67. Ośrodki wychowania przedszkolnego	114
Tabela 68. Ośrodki wychowania przedszkolnego w poszczególnych powiatach	114
Tabela 69. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w wieku 3-5 lat	115
Tabela 70. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w wieku 3-6 lat	116
Tabela 71. Liczba uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i liceów ogólnokształcących (bez szkół specjalnych).....	116
Tabela 72. Liczba uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i liceów ogólnokształcących w poszczególnych powiatach (wraz ze szkołami specjalnymi)	117
Tabela 73. Liczba szkół podstawowych, gimnazjalnych i liceów ogólnokształcących (bez szkół specjalnych)....	118
Tabela 74. Liczba oddziałów w szkołach podstawowych w woj. opolskim w latach 2015-2017	118
Tabela 75. Liczba szkół podstawowych i gimnazjalnych w których jest doradca zawodowy (z uwzględnieniem poszczególnych powiatów)	119
Tabela 76. Nauczyciele w szkołach podstawowych, gimnazjalnych oraz liceach ogólnokształcących, pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty.....	119
Tabela 77. Wybory absolwentów szkół gimnazjalnych	120
Tabela 78. Liczba uczniów zasadniczych szkół zawodowych i techników	121
Tabela 79. Liczba bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki.....	122
Tabela 80. Struktura bezrobocia ze względu na wykształcenie (%)	123
Tabela 81. Najczęściej rejestrowani bezrobotni wg wykształcenia zawodowego i technicznego wśród rejestrujących się bezrobotnych (%)	124
Tabela 82. Liczba uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi	124
Tabela 83. Liczba uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (miasto/wieś)	125
Tabela 84. Liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach ponadgimnazjalnych.....	126
Tabela 85. Odsetek uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach/placówkach oświatowych kształcenia ogólnego i zawodowego (%).....	127
Tabela 86.....	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.

SPIS MAP

Mapa 1. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w 2017 roku oraz prognoza na rok 2030 – w województwie opolskim wg powiatów	9
Mapa 2. Współczynnik dzietności w 2017 roku w Polsce wg województw (dzieci/kobieta)	11
Mapa 3. Saldo migracji stałej na 1000 mieszkańców w roku 2017 oraz prognoza na rok 2030 – w województwie opolskim wg powiatów	14
Mapa 4. Wskaźnik obciążenia demograficznego (ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) w 2017 roku wg powiatów woj. opolskiego (w osobach)	20
Mapa 5. Wskaźnik ubóstwa relatywnego (% osób w gospodarstwach domowych) w Polsce w 2017 r. – wg województw	59
Mapa 6. Wskaźnik deprivacji lokalnej (liczba osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie na każde 1 000 mieszkańców) w woj. opolskim w 2017 r.	63
Mapa 7. Gminy spełniające ustawowy wskaźnik zatrudnienia pracowników socjalnych (do liczby ludności) w ośrodku pomocy społecznej w 2017 r.	65
Mapa 8. Wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa w woj. opolskim w 2017 r. (na 1 000 ludności) – wg powiatów	67
Mapa 9. Wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezrobocia w woj. opolskim w 2017 r. (na 1 000 ludności) – wg powiatów	68
Mapa 10. Wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności w woj. opolskim w 2017 r. (na 1 000 ludności) – wg powiatów	68
Mapa 11. Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny w woj. opolskim w 2017 r.	77
Mapa 12. Podmioty ekonomii społecznej w województwie opolskim wg stanu na 30.04.2018 r. (bez fundacji i stowarzyszeń)	95
Mapa 13. Spółdzielnie socjalne w woj. opolskim wg stanu na 30.04.2018 r.	98
Mapa 14. Subregiony wg działalności OWES w woj. opolskim	100

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Dynamika liczby ludności w województwie opolskim oraz w Polsce w latach 2020-2050 (stan na 2015 = 100)	7
Wykres 2. Współczynnik dzietności i odsetek kobiet w wieku rozrodczym w województwie opolskim	12
Wykres 3. Udział urodzeń żywych wg poszczególnych grup wieku matek w 2015 i 2017 roku, w województwie opolskim, (w %)	12
Wykres 4. Saldo migracji zagranicznych, wewnętrznych, stałej na 1000 mieszkańców w latach 2014-2017 w województwie opolskim	13
Wykres 5. Saldo migracji zagranicznych, wewnętrznych, stałej na 1000 mieszkańców w roku 2017 – w województwie opolskim wg powiatów i w Polsce	15
Wykres 6. Współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym w roku 2014 i 2017 – w województwie opolskim wg powiatów i w Polsce, (‰)	16
Wykres 7. Zmiana liczby ludności wg ekonomicznych grup wieku w województwie opolskim w 2017 roku w stosunku do 2015 roku – w województwie opolskim wg powiatów i w Polsce, (w %)	17
Wykres 8. Zmiana udziału ludności wg ekonomicznych grup wieku w województwie opolskim wg powiatów oraz w Polsce, w 2017 roku w stosunku do 2015 roku, (w pp.)	19
Wykres 9. Wskaźnik zatrudnienia w województwie opolskim (%)	37
Wykres 10. Liczba podmiotów gospodarczych przypadających na 10 tysięcy mieszkańców	37
Wykres 11. Bilans osób ubezpieczonych w KRUS w województwie opolskim	39
Wykres 12. Niewykorzystane wolne miejsca pracy w województwie opolskim (%)	40
Wykres 13. Liczba cudzoziemców przebywających legalnie w województwie opolskim na podstawie dokumentów pobytowych (w osobach)	42
Wykres 14. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie opolskim (%)	43
Wykres 15. Udział bezrobotnych w wieku 50 lat i więcej w całkowitym bezrobociu w województwie opolskim (%)	44
Wykres 16. Udział bezrobotnych z najniższym wykształceniem w całkowitym bezrobociu w województwie opolskim (%)	46
Wykres 17. Udział niepełnosprawnych w całkowitym bezrobociu w województwie opolskim	47
Wykres 18. Udział bezrobotnych z poszczególnych profili wsparcia w województwie opolskim (%)	48
Wykres 19. Udział bezrobotnych zarejestrowanych nieprzerwanie 12 miesięcy i więcej w województwie opolskim (%)	49
Wykres 20. Efektywność zatrudnieniowa i kosztowa podstawowych form aktywizacji w latach 2015-2017	51
Wykres 21. Beneficjenci pomocy społecznej oraz zarejestrowani bezrobotni w woj. opolskim w latach 2010-2017. Procentowy spadek liczby bezrobotnych oraz objętych pomocą społeczną w latach 2015-2017	61
Wykres 22. Powiaty w woj. opolskim o najwyższym i najniższym udziale osób w rodzinach objętych pomocą społeczną - % liczby ludności w 2017 r.	64
Wykres 23. Udział klientów długotrwale korzystających z pomocy społecznej wśród wszystkich osób objętych świadczeniami pomocy społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2017	65

Wykres 24. Powody udzielenia pomocy społecznej w woj. opolskim w latach 2016-2017 (liczba osób w rodzinach świadczeniobiorców)	67
Wykres 25. Struktura podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2015-2017	70
Wykres 26. Liczba dzieci w pieczy zastępczej na 1 000 ludności w wieku przedprodukcyjnym w woj. opolskiego w 2016 i 2017 r. wg powiatów	73
Wykres 27. System wspierania rodziny i pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2012-2017	76
Wykres 28. Domy pomocy społecznej woj. opolskie w 2017 r. – struktura liczby miejsc wg typów	82
Wykres 29. Wskaźnik liczby miejsc w domach pomocy społecznej na 10 tys. ludności wg powiatów woj. opolskiego w latach 2015-2017	83
Wykres 30. Wskaźnik liczby miejsc opieki całodobowej na 10 tys. mieszkańców w woj. opolskim w 2017 r. (przed interwencją RPO i po interwencji RPO).....	86
Wykres 31. Liczba miejsc w DDP woj. opolskiego na 10 tys. ludności w 2017 r. – wg powiatów (przed i po interwencji RPO WO na lata 2014-2020)	88
Wykres 32. Wskaźnik liczby miejsc w środowiskowych domach samopomocy – woj. opolskie w 2017 r.....	90
Wykres 33. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych w woj. opolskim w latach 2015-2017	90

SPIS SCHEMATÓW

Schemat 1. Pakiety, inicjatywy wspierające i cele szczegółowe Programu „Opolskie dla rodziny”	24
Schemat 2. Środki finansowe wydatkowane na realizację Programu „Opolskie dla rodziny” w ramach RPO WO 2014-2020	25
Schemat 3. Działania zrealizowane w ramach Programu „Opolskie dla rodziny” ze środków RPO WO 2014-2020 – podział ze względu na pakiety tematyczne Programu	26